

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV EKONOMICKÝCH VĚD**

**EKONOMICKÉ ASPEKTY A
INDIKÁTORY KONFLIKTŮ
VYBRANÝCH REGIONŮ**

autor: Ing. Zdeněk ŘÍZEK

školitel: prof. PhDr. Karel LACINA, DrSc.

DISERTAČNÍ PRÁCE

2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25. března 2013

Ing. Zdeněk Řízek

Poděkování

Rád bych poděkoval svému školiteli prof. PhDr. Karlu Lacinovi, CSc. za cenné rady, připomínky a odborné vedení, kterými mi pomáhal po celou dobu svého doktorského studia a při zpracování disertační práce.

Dále bych chtěl poděkovat doc. Ing. Jolaně Volejníkové, Ph.D. za vytvoření příznivého studijně-pracovního prostředí, které napomohlo k vytvoření této práce.

Zdeněk Řízek

ANOTACE

V posledních dvaceti letech, kdy dochází k nejnovejší vlně globalizace, jsou stále častější konflikty v africkém kontinentu, které jsou příčinou stále většího množství lidských obětí a materiálních škod. Tato tendence má reálný vliv i na stabilitu a bezpečnost tak vzdálených zemí, jako je naše republika. Pomocí statistických metod prostřednictvím některých ekonomických a sociálních ukazatelů lze prokázat tendence a sklon některých regionů ke konfliktům. Za pomoci indexu nefunkčních států a různých typů statistických analýz daných do souvislostí s historickými aspekty afrických regionů lze dojít k závěru, že konflikt a jeho tendence jsou statistickými analýzami prokazatelné. Východiskem jsou teoretické poznatky, které uvozují problematiku bezpečnosti a stability z hlediska regionu, státu, konfliktu a bezpečnosti afrického kontinentu ve vztahu ke kontinentu evropskému. Stále významnější roli na stabilizaci mezinárodních vztahů ve světě, resp. v Africe a Evropě má regionální integrace, které sice vznikají prostřednictvím formálních vztahů, avšak na základě přirozených regionů. Často k této regionální integraci dochází prostřednictvím mezinárodních hospodářských organizací.

KLÍČOVÁ SLOVA

ozbrojené konflikty, africké regiony, ekonomické indikátory, statistická analýza konfliktních států, index nefunkčních států

TITLE

THE ECONOMIC ASPECTS AND CONFLICT INDICATORS SELECTED REGIONS

ANNOTATION

In the past twenty years, when it comes to the latest wave of globalization, there are the increasingly frequent conflicts in the African continent, which are the cause of a growing number of human victims and material damage. This tendency has a real influence on the stability and security of remote countries such as our republic. Using statistical methods through some economic and social indicators can be shown as the trends and tendency of certain regions of conflicts. Using the Failed States Index, different types of statistical analyses given in context with the historical aspects of the African regions, it can be concluded that conflict and its trends and statistical analyses are detected. The starting point for the theoretical knowledge, determine the issue of security and stability, from the perspective of a region, state, conflict and security on the African continent, in relation to the European continent. Increasingly important role in the stabilization of international relations in the world and in Africa, and Europe has a regional integration, which may arise through formal relations, but on the basis of natural regions. Often this regional integration occurs through international economic organizations.

KEY WORDS

Armed Conflicts, African Regions, Economic Indicators, Statistical Analysis of the Conflicting States, Failed States Index

OBSAH

ÚVOD.....	13
1 CÍL PRÁCE, HYPOTÉZA A POUŽITÉ METODY VĚDECKÉ PRÁCE	15
2 REGION.....	19
2.1 Definice regionu.....	19
2.2 Typologie regionů	20
2.3 Stát jako územní útvar.....	22
2.4 Hodnocení regionu z hlediska bezpečnosti	26
2.4.1 Členění regionů z hlediska specifické globální bezpečnosti	27
2.4.2 Členění afrických regionů z hlediska geografického	28
2.4.3 Členění afrických regionů z hlediska mezinárodní integrace.....	29
3 VZÁJEMNÝ VZTAH EVROPY A AFRIKY	34
3.1 Rozšiřování Evropské unie.....	35
3.1.1 Vznik, historie a motivy a rozšiřování evropské integrace	35
3.1.2 Současný proces rozšiřování Evropské unie	36
3.1.3 Kritéria rozšiřování Evropské unie.....	40
3.1.4 Bezpečnost Evropské unie a zahraničí	41
4 KONFLIKT.....	48
4.1 Ozbrojené konflikty obecně	48
4.2 Příčiny ozbrojených konfliktů v Africe.....	49
4.3 Etnické konflikty	50
5 EKONOMICKÉ ASPEKTY REGIONÁLNÍCH KONFLIKTŮ	52
5.1 Mezinárodní bezpečnost.....	52
5.2 Historický vývoj na africkém kontinentu.....	53
5.3 Historické konsekvence Afriky	53
5.4 Období kolonialismu	54
5.5 Období studené války.....	57
6 INDIKÁTORY STATISTICKÝCH DAT	59

6.1	Poměrové ukazatele.....	59
6.2	Human Development Index (Index lidského rozvoje)	60
6.2.1	Charakteristika indexu.....	60
6.2.2	Výpočet Human Development Indexu	61
6.2.3	Metodika použitá pro vyjádření příjmů.....	65
6.3	Failed States Index (Index nefunkčních států)	66
6.3.1	Charakteristika systému	66
6.3.2	Způsob hodnocení jednotlivých ukazatelů	67
6.3.3	Charakteristika ukazatelů indexu nefunkčních států	68
6.4	Výběr jednotlivých ukazatelů.....	72
6.4.1	Výběr indikátorů	72
6.4.2	Úprava indikátorů.....	74
6.4.3	Výběr zemí	75
6.5	Charakteristika jednotlivých ukazatelů použitých v analýzách.....	77
6.6	Metodika zpracování a vyhodnocení dat.....	85
6.6.1	Faktorová analýza a její teoretická východiska.....	87
6.6.2	Shluková analýza a její teoretická východiska.....	91
6.6.3	Korespondenční analýza a její teoretická východiska.....	94
7	ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2002.....	99
7.1	Aplikace faktorové analýzy pro rok 2002	99
7.2	Aplikace shlukové analýzy pro rok 2002	100
7.3	Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2007	103
8	ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2005	111
8.1	Aplikace faktorové analýzy pro rok 2005	111
8.2	Aplikace shlukové analýzy pro rok 2005	112
8.3	Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2005	115
9	ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2008.....	121
9.1	Aplikace faktorové analýzy pro rok 2008	121

9.2	Aplikace shlukové analýzy pro rok 2008	122
9.3	Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2008	124
10	ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2011	129
10.1	Aplikace faktorové analýzy pro rok 2011	129
10.2	Aplikace shlukové analýzy pro rok 2011	129
10.3	Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2011	132
10.4	Společné zhodnocení výsledků statistické analýzy	137
	ZÁVĚR	139
	POUŽITÉ ZDROJE	142
	SEZNAM PŘÍLOH	13

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2002	99
Tabulka 2: Zastoupení zemí v jednotlivých slucích pro rok 2002	102
Tabulka 3: Rozdělení dimenzí pro skupiny zemí v roce 2002	104
Tabulka 4: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2005	111
Tabulka 5: Zastoupení zemí v jednotlivých slucích pro rok 2005	114
Tabulka 6: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2005	115
Tabulka 7: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2008	121
Tabulka 8: Zastoupení zemí v jednotlivých slucích pro rok 2008	123
Tabulka 9: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2008	124
Tabulka 10: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2011	129
Tabulka 11: Zastoupení zemí v jednotlivých slucích pro rok 2011	131
Tabulka 12: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2011	132

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Grafické vyjádření struktury HDI.....	64
Obrázek 2: Schéma použitých metod pro identifikaci faktorů rozvoje a konfliktu.....	86
Obrázek 3: Dendrogram shluku zemí vyjádřený pomocí Wardovy metody pro rok 2002	101
Obrázek 4: Korespondenční mapy pro země v roce 2002.....	106
Obrázek 5: Dendrogram shluku zemí pro rok 2005 vyjádřený pomocí Wardovy metody	113
Obrázek 6: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2005.....	117
Obrázek 7: Dendrogram shluku zemí pro rok 2008 vyjádřený pomocí Wardovy metody	122
Obrázek 8: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2008.....	125
Obrázek 9: Dendrogram shluku zemí pro rok 2011 vyjádřený pomocí Wardovy metody	130
Obrázek 10: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2011.....	133

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AERC – African Economic Research Consortium (Africké konsorcium pro ekonomický výzkum)

AFTA – ASEAN Free Trade Area

ARF – ASEAN Regional Forum

ASEAN – Association of South East Asian Nations – Sdružení národů jihovýchodní Asie

AU – Africká unie (African Union)

BoP – Balance of Payment – platební bilance

CEBR – The Centre for Economics and Business Research – Centrum pro výzkum ekonomie a obchodu

CEMAC – Economic and Monetary Community of Central Africa

CEUCA – Customs and Economic Union of Central Africa – Celní a ekonomický svaz střeoafrických států

COMESA – The Common Market for Eastern and Southern Africa

COPRI – The Copenhagen Peace Research Institute – Kodaňský institut pro výzkum míru

CPI – Consumer Price Index – Index spotřebitelských cen

ČR – Česká republika

DAC – Development Assistance Committee – Forum vybraných členských států OECD, které rozhoduje o poskytnutí rozvojových pomoci pro rozvoj a redukce chudoby

DRC – Democratic Republic of Congo – Demokratická republika Kongo (hl. m. Kinshasa)

EAC – East African Community – Východoafrické společenství

EC – The European Community – česká zkratka ES

ECCAS – Economic Community of Central African States

ECOWAS – Economic Community of West African States – Hospodářská organizace západoafrických států)

ECSC – The European Coal and Steel Community – česká zkratka ESUO

EEC – The European Economic Community – česká zkratka EHS

EHS – Evropské hospodářské společenství (anglicky EEC)

ES – Evropské společenství (anglicky EC)

ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli, tzv. Montánní unie

EU – European Union – Evropská unie

EUROATOM – The European Atomic Energy Community – Evropské společenství pro atomovou energii

FSI – Failed states index – index nefunkčních států

GDP – Gross Domestic Product – anglická zkratka a název pro HDP – hrubý domácí produkt

GNI – Gross National Income – anglická zkratka a název pro hrubý národní příjem

GNP – Gross National Product, anglický název pro HNP – hrubý národní produkt

GSDRC – Government And Social Development Resource Centre (součást University of Birmingham)

HDP – hrubý domácí produkt (anglicky GDP)

HIPC (někdy uváděné v anglické plurálu HIPCs) – Heavily Indebted Poor Countries – česky: těžce zadlužené chudé země

HNP – hrubý národní produkt (anglicky GNP)

IBRD (The IBRD) – International Bank for Reconstruction and Development – Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj

IMF – International Monetary Fund – Mezinárodní měnový fond, česká zkratka MMF

LAS – League of Arab States – Liga arabských států

MENA – the North Africa and the Middle East – akronym označující region severoafrických států a států Středního východu; slovo je sestaveno z prvních písmen anglického názvu pro tyto regiony

MERCOSUR – Mercado Común del Sur, Společný jižní trh

MMF – Mezinárodní měnový fond (anglicky IMF)

NAFTA – North American Free Trade Agreement, česky Dohoda o severoamerické zóně volného obchodu

NNI – čistý národní příjem (Net National Income)

NUTS – Nomenclature of Units for Territorial Statistics (anglicky), Nomenclature des Unites Territoriales Statistique (francouzsky), Nomenklatura územních statistických jednotek (česky)

OAJ – Organizace africké jednoty (anglicky OAU)

OAU – Organisation of African Unity – Organizace africké jednoty (OAJ)

ODA – Official Development Assistance – Podpora pro rozvoj

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries – Organizace zemí vyvážejících ropu

OSN – Organizace spojených národů (anglicky UNO)

PPI – Producer Price Index – index cen výrobců

RSC – Regional Security Complex – Regionální bezpečnostní komplex

SADC – Southern African Development Community

SIPRI – Stockholm International for Peace Research Institute

UCDP – Uppsala Conflict Data Project; součást Department of Peace and Conflict Research na švédské Uppsala Universitet

UDEAC – francouzská zkratka pro CEUCA

UMA – Union du Maghreb arabe, svaz maghrebských států, což jsou arabské státy severní Afriky (vyjma Egypta)

UNICEF – United Nation Children´s Fund – Dětský fond OSN

UNO – Organizace spojených národů (United Nations Organization)

UNPD – United Nations Procurement Division

USA – United States of America – Spojené státy americké

USD – americký dolar (United States Dollar)

WB – Světová banka (World Bank)

WHO – World Health Organisation – Světová zdravotnická organizace

WTO – Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

Pozn.: Zkratky (kódy) jednotlivých států použitých v analýze jsou uvedeny v příloze A.

Zkratky (kódy) jednotlivých ukazatelů použitých v analýze jsou uvedeny v příloze B.

ÚVOD

Historickým základem lidské činnosti bylo a je úsilí o zachování kolektivní bezpečnosti. Od nejstarších dob byla vždy existence lidské společnosti na bezpečnosti závislá na vzájemné spolupráci, což bylo motivujícím faktorem pro formování komunit všech druhů: sídel, obcí, měst i národních států.

Především v první polovině 20. století bylo lidstvo devastováno ničivými světovými válkami, koloniálními i protikoloniálními válkami včetně ideologických konfliktů. To vedlo k úsilí o zajištění dalšího vyššího stupně bezpečnosti, který by byl vytvořen na bázi mezinárodního systému, který by byl širší podporou míru a prosperity, než tomu bylo doposud. Některé složky tohoto systému byly úspěšné a války mezi státy jsou mnohem méně časté, než tomu bylo v minulosti a snižuje se i počet civilních válek.¹

Přesto nejistota nejen přetrvává, ale stává se prvořadým úkolem a primární výzvou vývoje naší doby. Jeden a půl miliardy lidí žijí v oblastech postižených slabou centrální vládou, konflikty, násilím a zločinností. V těchto zemích chce jednotně mezinárodní společenství dosáhnout tzv. rozvojových cílů tisíciletí.²

Na Summitu tisíciletí v roce 2000 se všech 191 členských států Organizace spojených národů zavázalo splnit do roku 2015 osm konkrétních rozvojových cílů³. V rámci tohoto rozsáhlého plánu byly stanoveny dílčí cíle, jejichž dosažitelnost je měřitelná. Cíle jsou specificky zaměřeny na tyto oblasti: vymýcení extrémní chudoby a hladu, dosažení základního všeobecného vzdělání pro všechny, podpora rovnosti pohlaví a zlepšení postavení žen, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdravotní péče o matky, potírání AIDS, malárie a jiných infekčních nemocí, dosažení trvale udržitelného rozvoje a vytvoření globálního partnerství pro rozvoj⁴.

Mezinárodní diskuse o hospodářských a sociálních otázkách jasně ukazují, že bohaté i chudé země sdílejí zájem na řešení problémů přesahujících hranice jednotlivých států. Otázka postavení uprchlíků, organizovaný zločin, AIDS nebo pašování drog jsou považovány za globální problémy, které vyžadují koordinovaný postup. Dlouhodobá chudoba a

¹ Z Preambule z publikace World Development Report 2011 – Conflict, Security, and Development

² UN MDG(s) – United Nations Millenium Development Goals

³ <http://www.un.org/millenniumgoals/>

⁴ Všechny rozvojové cíle jsou rozepsané na oficiálním seznamu indikátorů MDGs, který je na <http://www.osn.cz/soubory/officiallist2008-cze.pdf>.

nezaměstnanost v jednom regionu má významný vliv i v jiných oblastech. Podobně se projevují i důsledky ekonomické globalizace: finanční nestabilita v jedné zemi se téměř okamžitě projeví na trzích v mnoha jiných zemích. Nejvíce postiženým regionem na světě, kde je nejvyšší koncentrace všech problémů uvedených jako cíle v MDGs, jsou ve státech subsaharské Afriky.

Při tak rozsáhlém postižení regionu nestabilitou je velmi pravděpodobné, že se tento rys projeví nebo bude projevovat nějakým prokazatelným způsobem, jehož závěry by se daly zobecnit.

Práce je strukturována do tří základních částí. První část je tvořena první kapitolou, která představuje metodologický vstup do celé práce. V této části je nejprve definován cíl celé práce včetně jeho dílčích částí. Také tu jsou stanoveny dvě hypotézy, které by měly být postupně verifikovány. Dále jsou v této kapitole popsány metody vědecké práce, které byly pro dosažení cíle použity.

Druhá část je teoretickým úvodem do samotné analýzy. V první řadě dochází k nutnému vymezení základních pojmů a vymezení základních teoretických přístupů k problematice regionů a konfliktů. Také je zde vymezen současný postup integrace států Evropské unie s nastíněním případných dalších integračních aktivit. Zejména je kladen důraz na ekonomické aspekty této integrace.

Poslední, třetí část je již analyticko-syntetickým procesem, který obsahuje zpracování statistických dat získaných z databází World Bank pro zkoumané regiony. Nejprve dochází k vymezení jednotlivých použitých indikátorů, na základě nichž dochází k vytipování hlavních faktorů potenciální konfliktnosti v regionech. Vedle indikátorů je představena také metodika, která byla použita pro zjištění potenciálních faktorů vedoucích k ozbrojeným konfliktům. Tato metodika se skládá ze tří postupně na sebe navazujících vícerozměrných statistických metod.

1 CÍL PRÁCE, HYPOTÉZA A POUŽITÉ METODY VĚDECKÉ PRÁCE

Záměrem této disertační práce je vytvoření postupu, který by pomohl najít způsob pro odhalování patologických změn v defektní společnosti, které zvyšují pravděpodobnost vzniku ozbrojených konfliktů.

Disertační práce vychází z vymezení zkoumané problematiky, z cíle a hypotézy. Tato práce směřuje k dosažení následujícího cíle:

Prostřednictvím vybraných sociálních a ekonomických indikátorů stanovit náchylnost regionu ke konfliktnímu vývoji.

Tento hlavní cíl se skládá ze dvou paralelních dílčích cílů:

- **Určit vhodné statistické ukazatele, na základě jejichž vývoje bude možné odhalit region náchylný k ozbrojenému konfliktu.**
- **Vytvořit metodiku založenou na hodnocení statistických ukazatelů pro určení náchylnosti regionu k ozbrojenému konfliktu.**

Kromě výše zmíněného hlavního cíle a obou cílů dílčích by měla disertační práce přispět k ověření dvou hypotéz:

- **Ekonomické faktory zvyšují náchylnost jednotlivých států, případně regionu k ozbrojenému konfliktu.**
- **Sociální faktory zvyšují náchylnost jednotlivých států, případně regionu k ozbrojenému konfliktu.**

Pro dosažení stanoveného cíle, cílů dílčích a potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz budou v práci použity následující metody vědecké práce: analýza, syntéza, indukce, dedukce, komparace, deskripce, diferenciacce, klasifikace, abstrakce, analogie.

Jedním z užívanějších a důležitějších postupů vědecké metody je *analýza* neboli rozklad určitého (ekonomického) jevu, procesu nebo předmětu na jednotlivé části tak, abychom poznali jejich podstatné znaky a prvky s cílem určit vztahy a další charakteristiky mezi nimi. Analyzujeme nejen reálné jevy, procesy a předměty, ale i jejich zobrazení v představách (srov. např. Kraft, 2003, s. 14 – 21). V práci budou analýzy použity zejména formou statistického hodnocení získaných dat z databází World Bank Data Set. Konkrétně se jedná o aplikaci faktorové, shlukové a korespondenční analýzy. Posloupnost využití těchto

vícerozměrných statistických metod je záměrně zvolena, čímž dojde k vytvoření vlastní metodiky pro zkoumanou problematiku.

Při analýze se využívá deskripce, diferenciacie, komparace a klasifikace jednotlivých dat. Metoda *deskripce* se uplatňuje zejména při vymezování základních pojmů. Na tuto metodu dále navazuje *diferenciace*, kdy se stanovují jednotlivé ekonomické jevy, procesy a předměty tím způsobem, že se v některé podstatné stránce od sebe odlišují. V souvislosti s touto prací je diferenciacie uplatňována hlavně při vyčleňování jednotlivých afrických zemí a regionů.

Komparace představuje proces vnímání jednotlivých ekonomických jevů, procesů a předmětů. Podle určitých hledisek potom zjišťujeme, zda mezi nimi existují shody či rozdíly. Komparací různých jevů, procesů nebo předmětů stejného druhu zjistíme, které z nich mají společný znak, charakter, nebo se od sebe naprosto liší.

Diferenciace a komparace spolu úzce souvisí. Např. v této práci dochází k diferencování jednotlivých regionů podle určitých stanovených charakteristických kritérií, aby mohly být následně komparovány a určeny jejich charakteristické rysy.

V rámci *klasifikace* dochází k vyjadřování určitých vlastností zkoumaných oblastí a jevů. V kontextu této práce se klasifikace uplatňuje zejména při použití korespondenční analýzy, kdy dochází k hodnocení jednotlivých zemí podle určitých skutečností.

Další použitou metodou vědeckého zkoumání je *syntéza*, která představuje postup poznávání nebo konstrukce materiálních nebo ideálních systémů, jehož podstatou je myšlenkové nebo praktické spojování jednotlivých prvků do jednoho celku. Syntéza jako poznávací postup vychází z podstaty určitého jevu poznaného analýzou a slučuje jedinečné jevy v obecný rámec. Na základě syntézy jsou v práci spojovány analyticky zjištěné charakteristiky tak, aby vytvářely ucelený pohled na konfliktní regiony a umožnily stanovit jejich podstatné znaky.

Výše uvedený proces *abstrakce* představuje myšlenkový postup, ve kterém se vyčleňují určité stránky, vlastnosti, části, celky z jiných stránek, vlastností atd. Tato definice je formální všeobecnou definicí. Nebere v úvahu specifické zvláštnosti abstrakce, které vyplývají z povahy abstrahovaného subjektu, z celkové úrovně vědeckých metod, z historické povahy vědního oboru, z jeho historických úloh a cílů. Tato metoda je důležitá zejména při stanovování a zkoumání jednotlivých faktorů, které působí na regiony. Bez příslušné míry abstrakce by nebylo možné vybrat konkrétní faktory. V reálném světě totiž vždy dochází k působení mnoha faktorů navzájem, čímž se mnohdy ztěžuje poznání příčin hledaných jevů.

Významně je v této disertační práci zastoupena vědecká metoda poznání indukcí a dedukcí. Termín *indukce* je metoda poznání, které vychází z jednotlivých empiricky zjištěných faktů a dospívá k obecným závěrům. Indukcí rozumíme jednak typ úsudkového schématu, jindy metodu zkoumání skutečnosti, jindy zase postup konstrukce hypotézy ze získaných faktů. Tradičně se zpravidla zdůrazňuje, že indukce představuje metodu, jak získávat obecně platná tvrzení na základě poznání jedinečného a zvláštního.

Pro využití indukce jsou důležité následující principy:

- uznání existence objektu,
- respektování existence kauzality,
- akceptování zákonitostí a relativní opakovatelnosti forem procesů,
- existence struktur, tj. uspořádaných tříd předmětů.

Induktivním odvozováním utváříme ekonomický poznatek na základě uvádění faktů, příkladů, a činností a dospíváme tak k podstatě ekonomického jevu nebo procesu atd., případně k vymezení určité tendence apod. V souvislosti s touto prací se uplatňuje indukce zejména při určování základních rysů a charakteristik konfliktních států a faktorů, které mohou tuto konfliktnost způsobit.

Termín *dedukce* znamená odvození. Při tradičním výkladu zpravidla bývá dedukcí rozuměn myšlenkový proces přechodu od obecného ke zvláštnímu a jednotlivému. Jedná se o takovou formu myšlení, kdy vytváříme úsudky na základě předchozích soudů. Východiskem našeho myšlení jsou premisy a na jejich základě docházíme k závěrům. To je rozdílné od indukce, kde východiskem pro vytvoření závěru je poznání reality.

Dedukce tak předpokládá užití pravidel myšlenkových postupů, pomocí nichž máme zaručenu správnost myšlení, a tím i pravdivost závěrů. Základem dedukce jsou určité výroky, jejichž platnost se předpokládá. Dedukce je užívána ve významech *deduktivní usuzování* (*odvozování*), tj. typ usuzování, v němž z předpokladů logicky vyplývá závěr.

Deduktivní odvozování se uplatní zejména v přechodu práce od obecných společensko-ekonomických poznatků k vlastní analýze konfliktních regionů. Deduktivní odvozování se dále využije při způsobu poznání ekonomických jevů, matematické a statistické formulace a vzorce, které jsou naplněny daty, z nichž odvozujeme stavy a průběh ekonomických dějů, případně obecné tendence.

Určitá míra podobnosti nebo shody je *analogie*. Analogií rozumíme metodu přenášení určitých strukturních či významových rysů jedné skutečnosti na skutečnost jinou, s cílem ověření platnosti konsekvencí z toho vyplývajících a následným získáním "nového" faktu, který původně na skutečnosti, na níž je tento rys přenášen, "nebyl patrný". Analogie bývá též charakterizována jako takový myšlenkový postup, při němž na základě shody některých znaků dvou či více předmětů lze učinit závěr o shodě i ostatních znaků těchto předmětů. Zejména tohoto posledního charakteristického rysu analogie bude v práci využito při stanovování obecných znaků konfliktních regionů a faktorů tuto konfliktnost způsobujících.

Ve společenských vědách, které zahrnují veškeré ekonomické odnože, se většinou vyskytují informace a poznatky vztahující se ke společenským vztahům. Protože je téma této disertační práce skutečně multikriteriální záležitostí, můžeme z hlediska obsahu poznatky a informace dále rozdělit na níže uvedené typy poznatků. Na tomto místě je třeba poukázat i na problematiku rozboru obsahu poznatků každého ekonomického jevu ze všech možných úhlů pohledu.

Získané poznatky jsou vyjádřeny soustavou statistických ukazatelů. V dalším kroku jsou statistické ukazatele klasifikovány do vytvořených skupin ukazatelů, které zastupují hlavní faktory, kterými zjišťujeme konfliktnost regionu. Takto připravená data jsou dále zpracovávána nejen pomocí základních statistických výpočtů, ale také vícerozměrných statistických analýz (faktorové, shlukové a korespondenční). Výstupy provedených analýz jsou dále interpretovány slovně, v tabulkách a pomocí grafického aparátu. K provedené analýze je použita v závěru i syntéza, která spočívá ve spojování relací mezi jednotlivými částmi navzájem, a zároveň vzhledem k celku. V procesu zkoumání je třeba ze zjištěných poznatků vyvozovat obecnou platnost a zároveň nové poznatky. V tomto případě je zde použita ve značné míře metoda indukce a dedukce. Na základě provedené analýzy a jejího zhodnocení je v práci uplatněna také metoda abstrakce, jejímž prostřednictvím je vymezen konfliktní region. Za tímto účelem byla také uplatněna další metoda porovnáváním hlavních faktorů získaných a použitých pro jednotlivé africké státy a regiony, a to metoda komparace.

2 REGION

V návaznosti na určité nedostatky v základním názvosloví chybí ve zdrojích i ucelená klasifikace a jednotná definice jak regionu, tak i jednotlivých typů regionů. Přestože někteří autoři zpracovávají problematiku regionů a regionální politiky poměrně podrobně, je ale třeba připustit, že mají na mysli především regiony a regionální politiku vztahenou ke konkrétnímu území Evropské unie nebo její části a částečně chybí širší zobecnění definic (Stejskal, Kovárník, 2007; Buček, Reháč, Tvrdoň 2010; Maier a Tödling 1998 a další). Přesto se v každém z uvedených zdrojů lze opřít o hodnotná teoretická východiska.

2.1 Definice regionu

Pojem „region“ je používán již dlouhou dobu, avšak o všeobecně přijatelnou definici se snaží autoři už mnoho let a v různých pracích je tento termín používán v poněkud odlišném pojetí. Definice pojmu „region“ existuje velmi mnoho, proto je vhodné uvést alespoň ty nejvýznamnější. Sojka (2005, s. 5) uvádí, že při vymezování pojmu „region“ je nutné vzít v úvahu pojem „prostor“ v jeho geografickém pojetí. Pojem „prostor“ je totiž základním stavebním kamenem pro všechny definice regionu. Tento geografický prostor se skládá z určitých přírodních a fyzikálních vlastností určitého území. Přírodní a fyzikální vlastnosti jsou vlastní danému území bez ohledu na to, zda jsou obydlené či nikoliv, případně, zda se v něm realizuje ekonomická činnost či nikoliv.

Matoušková a kol. (2000, s. 15) uvádí „Region jako objekt, na němž lze definovat ekonomické systémy a subsystémy, tvoří výchozí kategorii regionální ekonomiky. Region v nejobecnějším pojetí je jakýkoliv územní celek, který je podle jednoho či více znaků (kritérií) vyčlenitelný z širšího území, jenž je pomocí těchto znaků vymezován pro konkrétní účel (např. ekonomické zájmy, vytváření administrativních nebo informačních systémů atp.) či jemuž v uspořádání území přísluší konkrétní funkce.“

Tato definice se jeví jako nejvhodnější z hlediska skutečné obecnosti, aniž by se tato definice omezovala na velikost regionu nebo upřednostňovala některý region, jeho velikost anebo jiný jeho aspekt (např. určitý vyšší stupeň technologického pokroku v daném regionu – industrializace nebo agrární produkce apod., což vzhledem k regionu, který je meritem, jsou nesrovnatelné kategorie), případně, byť nezáměrně, vylučoval některou lokalitu určitou autorovou zaujatostí tématem.

V ostatních definicích jsou uváděny nebo alespoň zmíněny některé aspekty, které obecnou definici pojmu region zřejmě vzhledem k účelu zaměření vlastní práce každého autora vylučují z oné obecnosti. Např. (Hudec, 2009, s., 20) zaměřuje definici regionu na součást státu v souvislosti s evropským přístupem k regionální politice.

Region však může zahrnovat různá území. Srov. např. Maier, Tödtling (1998), Skokan (2004), kteří rozlišují region jako prostorový útvar, a to jako území:

- subnárodní (část území jednoho státu),
- nadnárodní (seskupení států),
- transnárodní (část území dvou nebo více států přesahující státní hranice).

Ve všech těchto případech představují regiony prostorové rozdělení odlišné od státní svrchovanosti.

2.2 Typologie regionů

Pojmosloví v problematice regionů ještě v naší literatuře není dostatečně ustáleno, a tak je tomu nejen u definice, ale i u členění regionů. Mimo to je regiony možno dělit podle mnoha různých kritérií. V literatuře se objevují typologie regionů s různým členěním, které nelze v souvislostech s touto prací využít, protože neodpovídají danému prostředí. Hledisko podle pojetí Evropské unie také vychází vstříc konkrétním regionálním podmínkám daného celku. Cílem v tomto případě není dělit regiony účelově a předložit nějakou typologii, která by zahrnovala vyčerpávajícím způsobem všechny existující možnosti, jak definovat ten který region. Navíc např. podle Dočkala (2004) je opakováním předchozího tvrzení, že neexistuje v odborné literatuře stále ještě ustálená typologie regionů, která by mohla sjednotit různorodá východiska.

Dělení regionu je možné podle přirozených podmínek, kterými se region vyznačuje, např. podle politického, ekonomického nebo prostorového významu. Jedním z možných kritérií se jeví hlediska přirozené geografie (např. poloha či umístění – přímořské nebo vnitrozemské apod.), podle plošné velikosti (plošné výměry) nebo regiony, které jsou utvořeny v průběhu utváření krajiny přírodními (fyzickými) silami anebo regiony, které jsou mimo uvedené tvořeny určitým zvláštním typem klimatických podmínek na určitém území. Jednotlivá území v regionech mohou být natolik vyhraněná, že tvoří v samotném logickém regionu další subregiony.

Další typy regionů lze členit z hlediska lidských osídlení na historické podle typu osídlení, administrativního či politického uspořádání. Poměrně velké regiony jsou tvořeny vyhraněnými civilizačními kulturami, které mají souvislost s členěním na regiony dle náboženských tradic a oblastí určité víry, regiony jazykové, podle národnosti a etnické příslušnosti apod.

Základní typologii regionů tvoří regiony homogenní, vyznačující se stejností nebo podobností znaků, regiony nodální (polarizované, centralizované nebo funkční) odpovídající hierarchickému uspořádání ekonomického uspořádání v území, a regiony programové (plánované, koncepční), jejichž identita vyplývá z určitých rozvojových záměrů či strategií uskutečňovaných v daném území (Matoušková et al, 2000, s. 15 – 16).

Je mnoho dalších možností, jak dále členit regiony, např. podle hustoty zalidnění, podle různých jiných sociologických skupin, než byly uvedeny. Významné je také z hlediska zpracování údajů složitější členění např. podle ekonomické výkonnosti v různých oblastech lidské činnosti (průmyslu, zemědělství, rybolovu, těžby apod.), ale i dalších indexovaných ukazatelů. Velmi důležitou možností, jak členit regiony je z hlediska bezpečnosti, které je v kontextu se zpracovávanou problematikou poměrně významné.

Za pozornost stojí členění regionů z hlediska homogenity na homogenní a heterogenní (funkční). Jak uvádí Skokan (2004, s. 45), obě kritéria se navzájem nevylučují a mohou se kombinovat. Z tohoto hlediska je možné využít pro tuto práci pojetí regionu v jeho nadnárodní dimenzi.

Zde je nutné poukázat na fakt, že se např. na africkém kontinentu regiony výrazně ovlivňují jednak ekonomicky růstem, resp. stagnací nebo dokonce poklesem HDP (viz kap. Indikátory statistických dat) a také směrem k destrukci v případě ozbrojených konfliktů se vším negativním, co k ozbrojeným konfliktům patří. Fenomén konfliktních regionů je nezbytné chápat v širších souvislostech.

Při využití principu homogenity tedy bude možné vnímat charakterové vlastnosti (znaky) daného území (hledání kongruentních znaků). Z tohoto hlediska by bylo možné v určitých případech upozadit princip prostorové souvislosti území a vymezit tak oblasti, které spolu přímo nesouvisí územně, ale naplňují jeho shodné znaky. Tato práce si v první řadě všímá regionu v jeho nadnárodním pojetí, kdy se snaží vymezit hlavní ohniska konfliktu. Znaky konfliktu jsou však hledány napříč africkým kontinentem. Z tohoto důvodu by bylo možné využít pojetí regionu v jeho „územní nesouvislosti“. Z hlediska však ustáleného pojetí regionu

bude proto v práci používán spíše pojem skupina států (jedná se hlavně o výstupy shlukové analýzy a na ni navazující korespondenční analýzy, kdy záměrem je hledat shodné znaky konfliktních a nekonfliktních států).

2.3 Stát jako územní útvar

Stát je dalším uzemním celkem, který je vedle regionu významnějším prostorovým subjektem, který také je ve většině případů samostatným ve všech směrech včetně státoprávních a zpravidla i nejdůležitějším subjektem z hlediska např. legitimního monopolu moci a vymahatelnosti práva a např. sám může sebe jako stát i region zastupovat i z hlediska mezinárodního práva *de iure* a ve většině případů i *de facto*. K tomu je jedním z typů regionů, jehož zájem na politické, ekonomické a sociální stabilitě je na prvním místě, protože tyto podmínky jsou spojeny s jeho samotnou existencí. Navíc má v rozhodující většině případů jasně vymezené hranice teritoria, které tento geografický útvar jednoznačně vymezují a téměř nedochází v tomto směru ke změnám. Pokud ano, jsou tyto změny součástí poměrně náročného procesu, kterého se účastní mnoho dalších subjektů. Jsou to v první řadě bezprostřední sousední státy či regiony, jichž se změna týká bezprostředně, ale dochází například ke složitým politickým jednáním, na kterých se k takové situaci vyjadřují další subjekty mezinárodní politiky a také např. i Rada bezpečnosti OSN. V některých extrémních případech, kdy při obzvláště konfliktních změnách dochází k příliš velkým ztrátám na životech či rozsáhlých škodách na majetku, zasahují bezpečnostní složky pod mezinárodním velením na územích států, příp. regionů.

Stabilita afrického kontinentu byla narušena už při vytváření státních útvarů podle diktátu koloniálních mocností při kolonizačním záboru, kdy nebylo respektováno dosavadní historické a tradiční územní uspořádání, nebyly respektovány dlouhodobě a přirozeně vznikající regiony, národnostní uspořádání, jazykové skupiny obyvatel, tradiční sklony k přátelství anebo sklony k averzi či až animózní postoje v některých nepřátelských regionech. Prvotním zájmem kolonizátorů byl zábor „nového“ území, aniž by bylo sledováno jiné hledisko než potřeba získat co největší díl afrického kontinentu.

Z těchto důvodů, které zdaleka nejsou uvedeny skutečně vyčerpávajícím způsobem, je nutno nahlížet na problém státu a regionu v Africe. Africké státní útvary byly v příliš mnoha případech uměle vytvořeny administrativním zásahem kolonizátorů a poměrně záhy ponechány napospas samy sobě. Jestliže k finálnímu a úplnému kolonizačnímu procesu

v Africe došlo v poslední třetině 19. století, pak během necelého století došlo ve většině zemí k získání formální samostatnosti na původní koloniální mocnosti.

Vzhledem ke shora uvedenému je nutno korigovat obecně přijímaný postoj k některým základním teoretickým východiskům stran státoprávní nauky. S existencí státu (Holländer, 2009, s. 22 – 26) jsou spojeny některé teorie vzniku a existence státu, které sice nevyklučují, co je shora uvedeno, ale základní teorie jsou vyjádřeny Evropana spíše k evropskému státu, jeho vzniku a uspořádání, i když jsou obecně přijímaná a platná. Zde je uvedeno prvních pět teorií vzniku a existence státu (Holländer, 2009, s. 21 – 22):

- teologické teorie státu (stát je instituce ustavená bohem);
- mocenské teorie (existence nadvlády silnějších nad slabšími; sem spadá i marxismus);
- právní teorie státu (správce státu jako otec rozšířené rodiny);
 - teorie patriarchální (správce státu jako otec rozšířené rodiny);
 - teorie patrimoniální (ve středověku, kdy lenní systém byl základ státu);
 - teorie smluvní (rozšířená a dodnes živá koncepce státu – koncepce společenské smlouvy);
- teorie etické (koncepce tvrdí, že vznik a existence státu je morální nutností);
- teorie psychologické (resp. teorie antropologické, kdy vznik a existence státu jsou dány lidskou přirozeností);
- stát jako důsledek neolitické revoluce (po prosazení zemědělské civilizace).

Poslední z uvedených je také časově nejmladší teorií. Teprve v posledních 30 až 40 desetiletích si tato teorie vydobyla svojí pozici v teorii státu a patří k nejpřirozenějším teoriím vzniku a existence státu.

Teorie smluvní přetrvává od antiky přes anglické liberály a další myslitele (J. J. Rousseau) do současnosti. Centrem je tzv. společenská smlouva, kterou uzavírá lid s vládou. Dodnes tato teorie zůstává jako předpoklad fungování demokratické společnosti. V souvislosti s ekonomickými aspekty za zmínku ještě stojí marxistické pojetí státu, které je založeno na teorii, že původ vzniku státu je pouze v ekonomických okolnostech. Realita existence státu zřejmě bude v určitém kompromisu mezi určitou ekonomickou úrovní a potřebou elementární bezpečnosti sdružené za určitých podmínek v určité společnosti (sociální skupině), která nám umožňuje existenci, reprodukci a budoucnost (Wokoun, 2011). Je pravděpodobné, že na této teoretické bázi existují evropské státy a pohled většiny jejich obyvatel je s takovým způsobem existence srozuměn. Avšak jiným pohledem na takové (evropské) uspořádání vzniku a existence státu se dívá africký domorodec.

I následující krátká a jednoduchá vymezení k pojmu stát pak jsou především pohledem a dílem evropského teoretika, kde se věda v této oblasti vyvíjela více méně přirozenou cestou v jiných souvislostech a v jiné kultuře.

V oblasti státovědy se tedy zformovaly určité základní přístupy k vymezení pojmu stát:

- sociologický, který více méně vymezuje přirozený typ regionu (stát je lidská pospolitost na určitém území s monopolem legitimní moci);
- právní, který vytváří prostředí pro ryzí nauky právní, kdy stát je ztotožněn s právním řádem;
- „kombinace“ obou předchozích přístupů, koncepce Georga Jellinka, který definuje stát prostřednictvím tří základních znaků: území, obyvatelstvo, (státní) moc (Pavlíček 1998, s. 52).

Mimo uvedené znaky státu jsou v oblasti teorie státu zmiňovány další znaky, které jsou tvořeny organizací, institucemi, společenskou dělbou práce (Holländer, 2009: 26 – 27, 30).

Součástí státu jsou zpravidla další menší územní celky, které jsou v tom nejběžnějším chápání slova region. Tyto regiony (resp. subregiony), které, jsou-li příliš vyhraněné a navíc ve státě, který nemá dostatečně silnou centrální vládu, mají fatální vliv na existenci samotného státu. Příklady takto slabých států s regiony, v nichž jsou odstředivé tendence, najdeme nejvíce v Africe: příklad Súdánu, který se rozdělil v roce 2011 na dva samostatné státy a pak mezi sebou obě části válku; současné ale stále se opakující teroristické akce v Nigérii, kde sever je pod vlivem islamistických teroristických skupin a jih země je křesťanský; nejnovější zprávy z Mali, kdy po převratu byla severní část země vyhlášena za samostatný stát a válečný konflikt zasáhl teroristickým útokem i jih Alžírsko; problém Západní Sahary, která stále není jako samostatný stát oficiálně uznána a zařazena bezvýhradně mezi africké státy, protože si její území nárokuje Maroko, atd.).

Stát sám může být za určitých okolností, a také bývá přirozeným centrem nadnárodního regionu. Pokud z tohoto hlediska sledujeme africký kontinent, může zde být příkladem opět už zmíněná Nigérie, která je vedle Jihoafrické republiky označována za druhý hospodářsky nejvýznamnější stát na africkém kontinentu. Takový stát kolem sebe svou ekonomickou aktivitou, která se stává autoritou, značně ovlivňuje své okolí, nejbližší sousedy a vytváří přirozené podmínky pro integrační prostředí v regionu. A při velikosti uvedené Nigérie to jsou značně rozsáhlé prostory, které jsou tvořeny sice pouze čtyřmi sousedními státy (z nichž dva jsou rozlohou ještě větší než samotná Nigérie), ale se značnou celkovou rozlohou a

velkým podílem politické, ekonomické a bezpečnostní váhy nejen v regionu, ale na celém kontinentu. Toto tvrzení je i v souladu s dlouholetým válčným konfliktem v Demokratické republice Kongo, která svými válečnými akcemi negativně ovlivňovala své okolí a v mnoho případech také zasahovala v sousedních státech ozbrojenými silami.

K určitým nezbytným teoretickým poznatkům souvisejícím se státem jako pojmem jsou i jeho znaky, které jak už bylo také uvedeno, jsou trojice moc-lid-území. Jsou ale další teorie současného pojetí státu. Např. Napoleoni (2007) tvrdí, že existence terorismu, coby fenoménu, který je nedílnou součástí konfliktních afrických regionů a ohrožuje mnohdy samotnou existenci afrických států (Somálsko), je schopen existence pouze za předpokladu, že je porušeno jedno nebo více z kritérií, které jsou podle Piersona základem moderního státu. Ten uvádí (Pierson, 2004, s. 6), že na základě určitých definicí státu izoloval osm nejdůležitějších znaků moderního státu:

- monopolní kontrola prostředků násilí,
- území (územní systém),
- suverenita,
- ústavnost,
- nestrannost výkonné moci,
- veřejný administrativní aparát,
- pravomoc a zákonnost,
- občanství,

k nimž dodal devátou kategorií uvedenou mimo pořadí, a tou je daňový systém.

Pokud některá z uvedených znaků chybí, především ústavnost a svrchovanost, je možno tuto absenci považovat vádí to (Napoleoni 2007, s. 150) jako možnou podmínku existence terorismu u tzv. virtuálních států, které tím, že jsou oslabeny právě některou z chybějících kategorií anebo jejich kombinacemi, vytvářejí podmínky pro existenci ozbrojených konfliktů se všemi průvodními jevy. Napoleoni v tomto případě tvrdí (2007, s. 136), že „virtuální“ stát⁵ splňuje pouze čtyři Piersonovy charakteristiky státu: monopol na prostředky násilí, územní systém, daňový systém a veřejný administrativní systém. Pět zbývajících už postrádá: svrchovanost, ústavnost, právní řád a nestranné vykonávání moci, legitimnost úřední moci a občanství.

⁵ virtuální státy jsou sáty ve smyslu *failed states*, tedy postižené určitou mírou nefunkčnosti (slabé, zhroucené)

Jednotlivé složky státu umožňují charakterizovat, jaký stát je, kdo v něm vykonává moc, jaké v něm zaujímá postavení občan atd. (Wokoun, 2011, s. 289) Všechny tři uvedené složky státu mají významný vliv na funkci státu jako celku a tedy i jak se jeví navenek. Bez žádné z nich se stát neobejde, ale kvalita života jednotlivců ve státě je výrazně ovlivňována správnou funkcí každé z těchto složek.

2.4 Hodnocení regionu z hlediska bezpečnosti

I členění regionů z hlediska bezpečnosti je vícevrstevný problém, protože lze dojít k několika různým hodnocením bezpečnosti, a tím pochopitelně k různým hodnotám u jednotlivých regionů.

Neméně důležité je zhodnocení určitého typu bezpečnosti, resp. určitého někdy velmi konkrétního ohrožení nebo nebezpečí pro region jako samostatné kategorie, kterou je vhodné zpracovat odděleně nebo ve skupině tvořící určitý ukazatel. Některé typy regionů jsou ohroženy již uvedenými charakteristikami regionu, které tvoří právě daný region. Zde je možno nabídnout některé možnosti, které mohou mít vliv na určitý typ členění, např. podle klimatického členění, jindy to může být politické nebo ideologické kritérium atp., nebo určité zvyklosti a rysy charakterizující způsoby řešení konfliktů nebo situací ke konfliktům směřujícím určitého konkrétního regionu. Přes všechny nabídnuté možnosti zůstává ekonomické kritérium nejvýznamnějším kritériem, kterým je možno odlišovat určitý region od jiného.

V posledních letech je ohrožení regionů Evropské unie často testováno z různých konkrétních hledisek, ve kterých je obsažen typ ohrožení bezpečnosti regionu. Pro příklad je možno uvést zprávu *Regions 2020: An Assessment of Future Challenges for EU Regions*⁶, kterou vydala Komise evropských společenství (Commission of the European Communities, 2008), a která zpracovává podklady o ohrožení jednotlivých regionů Evropské unie v regionech na úrovni NUTS 2 poměřované tzv. indexem ohrožení (*Vulnerability Index*)⁷. Ke každému regionu bylo přiřazeno dvanáct ukazatelů sestavených do čtyř skupin, které dohromady vytvořily uvedený index, jehož hodnota určovala pořadí regionů Evropské unie z hlediska komplexního ohrožení. Každý region tak mohl být samostatně testován v komplexním ohrožení a k tomu ještě byly zpracovány jednotlivé části skupin indexu

⁶ http://www.eurada.org/site/files/Regional%20development/regions2020_en.pdf

⁷ Tento index ohrožení je specifický index týkající se shora uvedených regionů Evropské unie. Jinak je typologie indexů ohrožení poměrně obšírná (environmentální, sociální, klimaticky apod.).

samostatně (vyhodnocené výsledky byly zaneseny do jednotlivých pořadí určených číselnými hodnotami a do jednotlivých map vizualizujících stupeň ohrožení atd.).

Z hlediska mezinárodní (politické) bezpečnosti se pojmy region zabývají někteří zahraniční autoři, z nichž jedním z nejvýznamnějších evropských vědeckých sídel studujících bezpečnost regionů je dánský The Copenhagen Peace Research Institute (COPRI)⁸, ve kterém pracují někteří autoři zabývající se globální i regionální bezpečností (Barry Buzan, Ole Waever aj.), na něž je v této práci odkazováno.

V souvislosti s bezpečností a stabilitou zaujímají regiony stále významnější postavení. Jsou to právě regiony, na které se stále více obrací pozornost v hledání cesty k větší bezpečnosti a stabilitě v dnešním nejistém světě. V civilizovaných oblastech představují významnou sílu v přechodu ke znalostní společnosti a sehrávají úlohu určitého katalyzátoru při dosahování ekonomického růstu a konkurenceschopnosti založeného na výzkumu, technologiích a inovacích. Při tom všem však stále byly a jsou základními jednotkami, ze kterých je sestavena bezpečnost a stabilita na globální úrovni.

2.4.1 Členění regionů z hlediska specifické globální bezpečnosti

S koncem studené války došlo po celém světě, a tím i v Africe, k mnoha geopolitickým posunům směrem k posílení a oživení jednotlivých regionů a regionálních integračních procesů na všech úrovních. Studená válka svou bipolaritou, která byla důsledkem interakce dvou nepřátelských supervelmocí Spojených států a Sovětského svazu, sice vyhranila některá teritoria jako regiony s jasnou hranicí, ale zároveň zabraňovala znovuvytvoření původních nebo vytvoření nových regionů. K těmto zásahům a změnám docházelo ve značném rozsahu na africkém kontinentu.

Problematika regionů z hlediska globální bezpečnosti, příp. komplexní problematikou regionální nebo supraregionální bezpečnosti v souvislosti s jednotlivými kontinenty ve světě, je intenzívně řešena na základě vývoje velkých geopolitických celků (Buzan a Waever, 2003).

V jeho pojetí jsou regiony ve světě členěny na velké regiony (někdy jsou nazývány supraregiony), které jsou označovány zkratkou RSC (*Regional Security Complex*). RSC svou rozlohou dosahují značných rozměrů, které lze přirovnat svou velikostí ke kontinentům a nebo jejich podstatným částem, které také z větší části geograficky kopírují nebo alespoň respektují. Vývojem doby jsou tyto supraregiony ve svých hranicích částečně změněny, ale

⁸ <http://www.pdgs.org.ar/institutions/ins-dinamarca1.htm>

vzhledem k velikosti a tím také k určité stabilitě, se naposledy výrazně změnily na přelomu 80. a 90. let minulého století, kdy došlo k významným geopolitickým posunům také mezi těmito z hlediska velikosti, nejvýznamnějšími aktéry. Konkrétní rozdíly jsou patrné především v ohraničení, resp. neohraničení oblastí Evropy, a celé geografické oblasti bývalého Sovětského svazu a jeho republik, některé rozdíly jsou potom graficky znázorněny i v Africe, kde došlo k významným geopolitickým změnám a značné regionální diferenciaci v mnoha částech. Další viditelnou změnou je zahrnutí Austrálie do obrovského východoasijského RSC, resp. do asijského superkomplexu po skončení studené války.

2.4.2 Členění afrických regionů z hlediska geografického

V průběhu historického vývoje došlo v Africe v některých oblastech ke vzniku přirozených regionů. Nejpoužívanější v regionálním dělení Afriky⁹ je základní dělení na severoafrické státy a subsaharskou Afriku. Severoafrický region je však z hlediska definování afrických regionů podle Organizace spojených národů opět poněkud odlišný.¹⁰ Severoafrické státy se soustřeďují se státy Středního východu do regionu zvaného MENA. Tento region se dělí na další dva subregiony, západní část a východní část:

- Na západ od Nilu to je hlavních pět států¹¹, které založily v roce 1989 na konferenci v marockém Marrákeši organizaci nazvanou Svaz arabského Maghrebu. V souvislosti s touto částí je třeba také uvést, že Maroko usiluje rovněž o přidružení, partnerství či statut pozorovatele v celoevropských institucích, v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), spolupracuje s NATO v rámci Středomořského dialogu a snaží se o posílení skupiny „5+5“ (státy Maghrebské unie + Portugalsko, Španělsko, Francie, Itálie a Malta). V roce 2011 byl Maroku udělen statut „partnera pro demokracii“ při Radě Evropy.¹²
- Na východ od Nilu (včetně na údolí Nilu) se území nazývá Mašrek. Srdcem této části je Egypt, který už historicky byl výrazným státním útvarem a nikdy do

⁹ Pro potřebu dělení a hodnocení nadnárodních ekonomik rozlišuje World Bank africký kontinent na tyto dva regiony: Middle East & North Africa (viz MENA) a Sub-Saharan Africa, protože tyto regiony jsou výrazně odlišné nejen geograficky, ale i kulturně a hlavně ekonomicky. V případě regionu MENA dochází k geografickému přesahu regionu z afrického kontinentu.

¹⁰ <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>

¹¹ V širším pojetí je součástí Maghrebu také Mauretánie, ale není součástí Svazu arabského Maghrebu.

¹² http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/maroko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

severoafriického regionu úplně nezapadl. Do tohoto regionu jsou zahrnovány státy severně od Arabského poloostrova (tedy zejména Irák, Jordánsko, Sýrie, Libanon, Izrael a Palestinu, v širším pojetí se zahrnuje do Mašreku celý Arabský poloostrov.¹³

Z této oblasti Afriky stojí za zmínku také region zvaný Sahel.¹⁴ Sahel se vytvořil naprosto přirozeně díky klimatickým podmínkám. Táhne napříč severní Afrikou podél 13. rovnoběžky a odděluje Saharskou poušť od afrických tropických pralesů a je vlastně přírodní hranicí mezi severoafriickými státy a subsaharskou Afrikou. Tento region zahrnuje v poměrně úzkém zeměpisném pásu tyto země (některé z nich jen částí jejich území): Senegal, Mauretánie, Mali, Burkina Faso, Niger, Nigérie, Čad, Súdán, Jižní Súdán, Eritrea. Všechny tyto státy jsou v poslední čtvrtině nejhůře hodnocených států podle HDI.¹⁵

Za jeden z geograficky nejvýraznějších regionů, který s předchozím regionem souvisí, je označován jako tzv. Africký roh. Tento poloostrov vybíhá do Arabského moře a je nejvýchodnější částí africké pevniny. Je označován za jeden z nejkonfliktnějších a nejproblematictějších regionů světa. Je tvořen skupinou čtyř států, které spolu mají odvěké spory a průběžně je řeší ozbrojenými konflikty. Centrem pozornosti je Somálsko, které dosahuje v hodnocení HDI i FSI nejhorší pozice absolutně vůbec¹⁶. V posledních letech Somálsko proslulo svými pirátskými akcemi daleko za hranicemi somálských pobřežních vod. Dalšími státy tohoto regionu státy jsou Etiopie, Eritrea a Djibuti. Z širšího hlediska bývá do tohoto regionu započítáván i Súdán, a od roku 2011 také samostatný Jižní Súdán a na jihu Kenya.

2.4.3 Členění afrických regionů z hlediska mezinárodní integrace

Referenčním objektem mezinárodní ekonomické bezpečnosti jsou ekonomické zájmy států a největších mezinárodních ekonomických a obchodních uskupení jako je EU, NAFTA, OECD a další, které vytváří dobrovolné svazky států, a tím i zájmové regiony z rozhodnutí jednotlivých subjektů, které jsou členy takových regionálních seskupení.

¹³ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/367870/Mashriq>

¹⁴ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/516438/Sahel>

¹⁵ zdroj: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103106.html> International (Human Development Indicators)

¹⁶ V HDI není Somálsko poslední roky hodnoceno, protože nejsou k dispozici data. Z afrických států není hodnocen také Jižní Súdán, ale v tomto případě ještě nejsou data. (viz předchozí odkaz pod čarou). Pokud jde i FSI je na prvním místě, díky jiné metodice sestavování a vyhodnocování tohoto indexu.

Myšlenka, že regionální integrace je nejvhodnějším nástrojem k cestě vytvářet a zajišťovat vzájemnou bezpečnost a stabilitu v regionech na všech úrovních se ujala i v tak konfliktním kontinentu jako je Afrika. Na africkém kontinentu je mnoho mezinárodních organizací s výhradní účastí afrických států¹⁷. Tak jako i v jiných případech i některé africké organizace jsou inspirovány Evropskou unií a často s ní spolupracují na různých úrovních (Telo, 2009). Nejznámější organizací byla celoafrická Organizace africké jednoty (OAJ – v angličtině *Organisation of African Unity, OAU*)¹⁸. Byla to mezivládní organizace sdružující nezávislé africké státy (a Západní Saharu). Organizace vznikla v roce 1963, kdy byla založena 32 africkými zeměmi v hlavním městě Etiopie Addis Abebě. Cílem OAJ bylo zajištění jednoty a vzájemné solidarity afrických zemí při zachování jejich suverenity a integrity a neovlivnitelnosti jejich vnitřních záležitostí. OAJ měla zastupovat africké země i na mezinárodní scéně a přispívat k odstranění kolonialismu z tohoto světa.

Původní záměr vybudování nadstátní organizaci se silnými pravomocemi se nakonec neuskutečnil, význam OAJ se tak postupně zmenšoval a OAJ byla zrušena v roce 2002, kdy byla nahrazena Africkou unií (*The African Union, AU*)¹⁹, která byla založena na jiných základech a s jiným cílem. Inspirací jí byla Evropská unie.

Africká unie je nejrozsáhlejším a doposud nejvýznamnějším projektem africké integrace.²⁰ Je to mezinárodní organizace inspirovaná úspěšným integračním modelem Evropské unie, reagující na současné potřeby Afriky. Současná Africká unie má 53 členů. Jediným africkým státem stojícím mimo je Maroko, které AU bojkotuje kvůli připuštění a de facto uznání existence Západní Sahary (Saharské demokratické arabské republiky), které si nárokuje jako své území. V roce 2002 se v jihoafrickém Durbanu konalo první zasedání hlav států Africké unie, čímž byla činnost nové organizace oficiálně zahájena. Ačkoliv se svou institucionální strukturou Africká unie podobá modelu Evropské unie, má řadu specifík. V roce 2004 vznikla Mírová a bezpečnostní rada, která má dohlížet nad vojenskými intervenčními misemi AU a napomáhat v řešení hrozících a vzniklých konfliktů. Africká unie už takto zasáhla v Burundi a v súdánském Dárfúru.

¹⁷<http://www.un.org/africa/osaa/reports/new-reports/Background%20Note%20to%20the%20RECS%20briefings%20to%20Member%20States.pdf> a podobně <http://www.africa-union.org/root/au/recs/comesa.htm> a podobně

¹⁸ <http://www.dfa.gov.za/foreign/Multilateral/africa/oau.htm> a <http://www.un.org/popin/oau/oauhome.htm>

¹⁹ <http://www.au.int/en/>

²⁰ <http://www.au.int/en/about/nutshell>

Mimo tuto jednotlivými státy nejvíce zastoupenou mezinárodní celoafrickou organizaci existuje mnoho dalších regionálních politicko-ekonomických afrických mezinárodních organizací s určitým typem integračního procesu na africkém kontinentu.

Zóny společné měny a obchodu, které se vyvinuly prostřednictvím preferencí nebo fungováním společné měny, jsou dědictvím po bývalých koloniálních mocnostech. Sem patří hospodářské a měnové Společenství střední Afriky (*The Economic and Monetary Community of Central Africa, CEMAC*)²¹, které zahrnuje Kamerun, Gabon, Středoafriickou republiku, Rovníkovou Guineu, Čad a Konžskou republiku a je součástí většího hospodářského společenství z centrálních afrických států (*The Economic Community of Central African States ECCAS*), které zahrnuje také Angolu, Burundi, Demokratickou republiku Kongo a Svatý Tomáš a Princův ostrov (dále ještě viz ECCAS níže).

Hospodářské společenství ze západoafrických států (*The Economic Community of West African States, ECOWAS*)²², sestává z Beninu, Burkiny Faso, Kapverd, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghany, Guiney, Guiney-Bissau, Libérie, Mali, Nigeru, Nigérie, Senegal, Sierry Leone a Toga.

CEUCA – (*The Customs and Economic Union of Central Africa*, francouzská zkratka je *UDEAC*) je středoafriická mezinárodní ekonomická organizace. Polohou je mezi Africkým rohem a západoafrickou organizací ECOWAS. Byla založena v roce 1966 v Brazzaville a rozšířena v roce 1981 na širší ekonomickou středoafriickou komunitu. Má statut přidruženého člena Evropského společenství.²³ Dále viz ECCAS.

Společný trh pro východní a jižní Afriku (*The Common Market for Eastern and Southern Africa COMESA*), je složen z Burundi, Komor, Demokratické republiky Kongo, Džibutska, Egyptu, Eritrey, Etiopie, Keni, Libye, Madagaskaru, Malawi, Mauriciu, Rwandy, Seychel, Súdánu, Svazijska, Ugandy, Zambie, a Zimbabwe.

Východoafrické společenství (*The East African Community, EAC*) zahrnuje Keňu, Ugandu, Tanzanii, Rwandu a Burundi.

Do Jihoafrického rozvojového společenství (*The Southern African Development Community, SADC*) patří Angola, Botswana, Demokratická republika Kongo, Lesotho,

²¹ <http://www.cemac.int/>

²² <http://www.ecowas.int/>

²³ <http://leccos.com/index.php/clanky/ceuca>

Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mozambik, Namibie, Seychely, Jižní Afrika, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe.

ECCAS (*The Economic Community of Central African States*)²⁴ je nástupnickou, resp. rozšířenou organizací zvanou CEUCA (viz výše). Vznikla v roce 1983, kdy vůdci organizace CEUCA souhlasili s rozšířením o další státy: Svatý Tomáš a Princův ostrov, Demokratická republika Kongo, Burundi a Rwandu. V roce 1999 se stala pozorovatelem Angola.

Velmi významná především svým regionálním dosahem je organizace IGAD (*The Intergovernmental Authority on Development*), která sdružuje státy v jednom z nejkomplicovanějších regionů světa, kterému se říká Africký roh. V roce 1986 se spojilo těchto sedm států do rozvojové organizace ve východní Africe: Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Kenya, Somálsko, Súdán and Uganda.²⁵ V současné době má tato organizace šest členů (chybí Eritrea) a prakticky nefunguje.²⁶

Dále existuje arabská Maghrebská unie (UMA)²⁷, která sdružuje státy Alžírsko, Libye, Mauritanie, Maroko a Tunisko. Tato organizace sdružuje uvedené severoafrické státy, které jsou také součástí rozsáhlejšího panarabského regionu, který se rozkládá i mimo africké území, zvaný MENA.

Mimo tyto ryze africké mezinárodní organizace propojuje africké státy s jinými než africkými další mezinárodní organizace, jako např. na severu Liga arabských států (*LAS – League of Arab States*), zvaná Arabská liga²⁸, a nebo Organizace zemí vyvážejících ropu (*OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries*)²⁹.

Mimo výše uvedené, mezinárodní politicko-hospodářské organizace, ve kterých se integrují africké země v nadnárodní regiony, existuje mnoho dalších různých organizací, spolků a hnutí, jejichž ústředním tématem je humanitární (a další) pomoc lidem v Africe. Většina z nich funguje na charitativně-dobrovolnické bázi. Některé z nich dosáhly

²⁴ <http://www.un.org/africa/osaa/reports/new-reports/Background%20Note%20to%20the%20RECS%20briefings%20to%20Member%20States.pdf>

²⁵ <http://www.un.org/africa/osaa/reports/new-reports/Background%20Note%20to%20the%20RECS%20briefings%20to%20Member%20States.pdf>

²⁶ <http://www.czefrica.com/cs/regionalni-organizace/62-mezivladni-organ-pro-rozvoj-igad.html>

²⁷ <http://www.dfa.gov.za/foreign/Multilateral/africa/amu.htm>

²⁸ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/country_profiles/1550797.stm

²⁹ http://www.opec.org/opec_web/en/

mezinárodního věhlasu a uznání (např. ADRA, která je mezinárodní humanitární organizací pomáhající lidem v nouzi se zastoupením ve 125 státech světa, získala od Ekonomické a sociální rady OSN statut vrchního poradce)³⁰.

Pro úplnost na závěr této části doplní přehled regionů členění afrického kontinentu Organizací spojených národů, která pro svoje potřeby používá následujících pět regionů: Západní Afrika (*011 Western Africa*), Východní Afrika (*014 Eastern Africa*), Střední Afrika Severní Afrika (*015 Northern Africa*), (*017 Middle Africa*), a Jižní Afrika (*018 Southern Africa*).³¹

³⁰ <http://www.adra.org/site/PageServer>

³¹ <http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>

3 VZÁJEMNÝ VZTAH EVROPY A AFRIKY

Současný svět je víc než kdy jindy propojen na první pohled dvěma protichůdnými směry vývoje: na jedné straně nezadržitelným pronikáním neodbytné globalizace do všech sfér a na druhé straně je to výraznější vymezování národních nebo i menších či naopak nadnárodních regionů, což zřejmě funguje i jako protiváha rozpínavé globalizace.

Celá historie lidstva je odedávna ovládána snahou o vzájemné propojení, tedy jde o očekávané globalizační tendence. V moderních dějinách jde zároveň o výraznou snahu získat ekonomickou soběstačnost, a tím i samostatnost, která pomáhá k vyšší úrovni nezávislosti. Zároveň díky shora uvedené druhé tendenci (formálnímu i neformálnímu vymezování regionů) zůstává tu možnost zachovávat kulturní odkazy předků v udržování tradic místní svébytnosti a v oblastních zvyklostech, přestože lze současně využívat všech ekonomických výhod postupující globalizace.

Oba směry společenského vývoje jsou vedeny především ekonomickými zájmy, které zpravidla předbíhají těm společenským dopadům, které v mnoha praktických případech už nejsou zdaleka tak objektivně vhodné a subjektivně vítané jako hospodářské výhody na všech úrovních: zvyšující se životní standard, ekonomická úroveň, a tím vyšší stupeň bezpečnosti a stabilita v regionech i v jednotlivých státech atd., tedy ve všech velikostních typech regionálních celků.

Současné dopady globalizace na ekonomiku, bezpečnost a stabilitu ve světě je možno sledovat na pozadí válek a dalších ozbrojených konfliktů, které jsou na vzestupu hlavně po roce 1990 (Eichler 2010). Z uvedeného plyne jednoznačný závěr, že globalizace ovlivňuje ozbrojené konflikty. Má k tomu mnoho možností: usnadňuje a tím urychluje veškeré toky informací, financí, transportace a dalších složek ve všech sférách, které mohou nějakým způsobem kvalitativně nebo kvantitativně ovlivňovat život ve stále vzdálenějších a méně civilizovaných krajích. S výhodami globalizace jdou přinejmenším stejnou rychlostí i protichůdné tendence, mezi které patří veškeré protispolečenské jevy, které dosahují ve státech se slabou centrální správou často obrovských rozměrů. Vláda ve státech, které jsou často klasifikovány jako slabé (Waisová, 2007), není schopna kontrolovat všechny sféry, oblasti a prostory vlastního státu a svou malou autoritou pak umožňuje existenci negativních jevů. Patří sem především takové jevy, které lákají svým poměrně snadným ekonomickým výnosem: černý trh, šedá ekonomika, korupce, obchod s drogami, lidmi a zbraněmi všeho

druhu a další negativní jevy, které za určitých okolností stojí ovládajícím ovládat i za cenu rozpoutání ozbrojeného konfliktu značné intenzity a délky. Tyto konflikty jsou o to snadnější, jsou-li ve státech nebo v regionech, kde regionální vláda prakticky neexistuje nebo nezasahuje, a centrální vláda nemá dostatek prostředků včetně autority, aby zasáhla.

3.1 Rozšiřování Evropské unie

3.1.1 Vznik, historie a motivy a rozšiřování evropské integrace

Jedním z konkrétních globalizačních vlivů je například proces rozšiřování EU. Tento proces probíhá nepřetržitě po celou dosavadní existenci Evropské unie a jejích přechozích uskupení. Rozšiřování Evropské unie je výrazem snah o zabezpečení míru, odstranění hrozeb dalšího válečného konfliktu a tedy prevenci veškerých ozbrojených konfliktů vůbec, a to nejen na vlastním území, resp. území vlastních členů³².

Jako prostředek dohledu nad další hrozbou zbrojením, uzavřelo šest západoevropských států v dubnu 1951 tzv. Pařížskou smlouvu, kterou bylo založeno Evropské společenství uhlí a oceli, tzv. Montánní unie (ESUO)³³. Tato smlouva se může považovat za základ Evropské unie. ESUO byla první organizací založenou na principu supranacionality³⁴. Tato dohoda vstoupila v platnost v roce 1952. Základem této smlouvy byl tzv. Schumanův plán, který v roce 1950 předložil francouzský ministr zahraničních věcí Robert Schuman³⁵.

V roce 1957 tyto státy uzavřely další tzv. Římské smlouvy, kterými vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS)³⁶ a Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)³⁷. Jelikož se koncepce nadstátního řízení osvědčila v rámci činnosti ESUO, byl stejný model zvolen i pro práci v nově vzniklých organizacích.

³² Na tomto místě je vhodné připomenout, že území Evropské unie není jen územím evropského kontinentu (a Spojeného království s Irskem na ostrovech), ale i další geografické celky.

³³ http://opustme.eu/?page_id=112

³⁴ Způsob rozhodovacího procesu na mezinárodní úrovni, v jehož rámci je určitá část politických pravomocí delegována na nezávislé nadnárodní těleso.

³⁵ http://europa.eu/about-eu/eu-history/1945-1959/foundingfathers/schuman/index_cs.htm

³⁶ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/e/evropske-hospodarske-spolecenstvi-ehs/1000697/6292/>

³⁷ http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm

V roce 1967 se po sloučení všech tří nadnárodních společenství (ESUO, EHS a Euratom) začalo hovořit jako o Evropských společenstvích (ES). (König, Lacina, Přenosil, 2007, s. 21 – 49)

Obecně platí, že s existence bezpečného státu (a nadstátního regionu) je spojena s ekonomickou výhodností a stabilitou. Pomocí ekonomických výhod daných mezinárodními smlouvami a dohodami vznikla již zmíněná první evropská integrace ESUO atd. S ekonomickou a bezpečnostní stabilitou je obecně spojeno i bezpečné a stabilní okolí. Totéž platí i pro Evropskou unii.

Rozšiřování Evropské unie totiž není vázáno pouze na samotné členství v Evropské unii, ale rozšiřování Evropské unie je v mnoha různých rovinách, které jsou kvalitativně na jiných úrovních. Samotná Evropská unie, jejíž vznik koncem 40. let, resp. počátkem 50. let minulého století byl veden především snahou vyhnout se případnému dalšímu ničivému ozbrojenému konfliktu. Důkazem jsou obě světové války v poměrně velmi krátkém časovém rozpětí, které netrvalo ani půl století v průběhu necelé první poloviny 20. století.

Dalším objektivním faktorem bezpečnosti jsou historické animozity, které v Evropě byly, zejména díky integračním procesům, překonány i mezi státy, které se považovaly dlouhodobě za nepřátelské (např. Francie – Anglie, Švédsko – Dánsko). Na druhou stranu je třeba dodat, že napětí mezi Řeckem a Tureckem přetrvává, přestože jsou ve stejném bezpečnostním společenství (Eichler, 2009, s. 15).

Problematika konfliktů v mezinárodním měřítku je v současné době významná v souvislosti s dalším rozšiřováním Evropské unie, a tudíž pro mezinárodní vztahy Evropské unie s jejím okolím. Nejde v těchto případech výhradně o rozšiřování Evropské unie o další členy Evropské unie, ale o jiný vztah s okolními státy, které sousedí s Evropskou unií; vhodný vztah, který má umožnit nejen dobré sousedské vztahy, ale zároveň i bezpečnost a stabilitu evropského regionu je vzájemně výhodný. Různé úrovně rozšiřování Evropské unie a navazování dobrých partnerských vztahů jsou jedním z prioritních plánů, které mají zabezpečit v následujících letech budoucnost bezpečnější, stabilnější a bez výraznějších komplikací.

3.1.2 Současný proces rozšiřování Evropské unie

Rozšiřování Evropské unie jde v současnosti několika směry v několika úrovních. Hlavním rozlišovacím aspektem je vnitřní rozšiřování ve vlastním území evropského kontinentu.

S většími možnostmi je možno počítat při vnějším rozšiřování Evropské unie, které má sice omezené směry, kam se rozšiřovat, ale méně omezené možnosti, jak se rozšiřovat.

Jednak má Evropská unie primární zájem o svoji vlastní celistvost a stabilitu na vlastním území – evropském kontinentu. Zde dochází k dalším jednáním o sblížení s těmi evropskými státy, které ještě nejsou členy Evropské unie, a to na všech úrovních, aby bylo dosaženo co nejvyššího zastoupení všech evropských států v Evropské unii.

V dalším sledu má Evropské unie zájem na dalším rozšiřování směrem mimo evropský kontinent. Tento typ rozšiřování může být veden po souši pouze dvěma hlavními zeměpisnými směry. Jedna z možností je směrem na východ, kde jsou státy, jako je Bělorusko, Ukrajina a státy bývalého Sovětského svazu. Druhou možností je jihovýchodním směrem k Blízkému východu. Zde je zájem ze strany Evropské unie především o Izrael, který je v regionu na nejvyšší ekonomické úrovni a dalšími parametry, které nejvíc vyhovují vstupním podmínkám ze všech subjektů v regionu. Geograficky je na cestě k dalším zemím právě Turecko se svou rychle rostoucí ekonomikou a čím dál větším respektem v regionu. Obě země však mají svá specifika, která nejsou příliš v Evropské unii vítána a hodnocena mnohými politiky nejednoznačně.

Jeví se, že poměrně reálnou možností je rozšiřování Evropské unie směrem na jih, na africký kontinent. Tento směr se zdá logický i příhodný nejen z nabízejících se geografických důvodů, ale z čistě pragmatických pohnutek: v současné době jsou evropské státy okolo Středozemního moře stále více pod vlivem svých jižních sousedů. V tomto duchu Barcelonský proces, nyní Unie pro Středomoří, musí prohloubit vztahy mezi Evropou a zeměmi v oblasti Středomoří v rámci posíleného evropsko-středomořského partnerství, které přináší viditelné a konkrétní výsledky pro občany regionu.³⁸ Tato iniciativa také pomůže ukončit proces, který je veden s evropskými zeměmi, ale které stále ještě nejsou členy Evropské unie – jedná se především o země západního Balkánu³⁹.

Unie pro Středomoří podporuje ekonomickou integraci a demokratické reformy v rámci 16 sousedů směrem k jihu EU v severní Africe a na Blízkém východě. Dohody o spolupráci, které byly dříve známé jako Barcelonský proces, byly znovu projednávány v roce 2008 a

³⁸ viz blíže na

http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/rx0001_cs.htm

³⁹ viz Stanovisko výboru regionů v Úředním věstníku Evropské unie z 11. 1. 2012 k jadransko-jónskému makroregionu

zveřejněny jako Unie pro Středomoří (UfM). Obnovení jednání v tomto směru bylo příležitostí k tomu, aby vztahy byly vyjádřeny konkrétněji a viditelněji se zahájením nových regionálních a subregionálních projektů s reálným významem pro ty, kteří žijí v tomto regionu. Projekty jsou zaměřeny na oblasti, jako je hospodářství, životní prostředí, energie, zdraví, migrace a kultura. V tomto smyslu má Unie pro Středomoří řadu klíčových iniciativ.

Spolu s 27 členskými státy EU, 16 jižní Středomoří, Afriky a Středního východu země jsou členy Unie pro Středomoří: Albánie, Alžírsko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Mauritanie, Monako, Černá Hora, Maroko, palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko.⁴⁰ V současné době (od září 2010) má Unie pro Středomoří funkční sekretariát se sídlem v Barceloně.

Zájem o Afriku je ze strany Evropské unie dlouhodobý a zřejmý – zajistit bezpečnost. Souvislost bezpečnostního rizika pro Evropu s nedostatečnou bezpečností v Africe řešila a řeší Evropská unie průběžně. Např. v Bruselu 20.10.2006 komise Evropských společenství sdělila, že prosperita, demokracie, stabilita a bezpečnost regionu nejsou jen zájmem zemí a obyvatel Afrického rohu, ale i Evropské unie. Nedostatečná kontrola, politicky zanedbaná, hospodářsky marginalizovaná oblast Afrického rohu s poškozeným životním prostředím by mohla narušit obecné cíle stability a rozvoje, které si region a EU vytýčily, a představovat *ohrožení bezpečnosti Evropské unie*.

S touto tezí je v souladu aktuální vývoj událostí v Afrických zemích – v Mali a v Alžírsku, kde došlo k nebezpečným destabilizačním událostem. Mali je jedna z nejsevernějších zemí té části Afriky, která je označována jako subsaharská a díky nestabilní slabé centrální správě došlo k ovládnutí značné části země teroristickými skupinami. V této souvislosti došlo i k podobným událostem v sousedním Alžírsku, které už je v severoafrickém regionu přímořským státem u Středozemního moře. K těmto událostem se vyjádřil i Marián Brzybohatý, který mluví o přímém zapojení největší teroristické organizace do těchto konfliktů. Tvrdí, že Al-Káida je vytlačována z Iráku i z Afghánistánu a přesouvá se nyní do Afriky, kterou považuje za vhodný operační prostor. "Afrika zaznamenala za loňský rok

⁴⁰ V současné době (od září 2010) má Unie pro Středomoří funkční sekretariát se sídlem v Barceloně.

výrazné zvýšení počtu teroristických incidentů a aktivit. Je proto možné předpokládat, že riziko útoků v tomto regionu dále poroste," uzavírá.⁴¹

Zde je vhodné zmínit také základní zásady, jimiž se řídí vztahy mezi Afrikou a Evropskou unií. Tyto tři zásady jsou obsahem sdělení⁴² ze dne 12. 10. 2005:

- rovnost, vycházející z vzájemného uznání a úcty mezi institucemi a z definování vzájemných společných zájmů;
- partnerství, tedy rozvoj vztahů na základě obchodní a politické spolupráce;
- vlastní účast, která znamená, že se jednotlivé země ztotožní se svými rozvojovými strategiemi a politikami, jež jim nesmí být vnucovány zvnějška.

Součástí tohoto sdělení je informace, že Evropská unie působí v Africe na třech úrovních veřejné správy (národní, regionální a kontinentální) na základě zásady subsidiarity: na vyšší úrovni se řeší pouze takové problémy, které nelze dostatečně účinně vyřešit na nižší úrovni. Touto cestou by se měla zvýšit i vzájemná solidarita uvnitř Afriky mezi těmito třemi úrovněmi a celý africký světadíl by měl začít vést dialog na nejvyšší politické úrovni.⁴³ Zde je nutno také dodat, že k jednání mezi těmito úrovněmi i na nejvyšší úrovni dochází, i když ne tak intenzívně, jak si zřejmě situace žádá.

Evropská unie by měla svou pomoc zintenzívnit v těch oblastech, které jsou nezbytné ke splnění rozvojových cílů tisíciletí (již zmíněné MDGs) - mír, bezpečnost a řádná správa věcí veřejných, bez nichž nelze vytvořit příznivé prostředí pro hospodářský růst, výměny a vzájemné propojení a pro sociální a environmentální soudržnost a k tomu je třeba se vši vážností dodat bezpečnosti a stabilitu.

S touto pomocí Africe ze strany Evropské unie koresponduje globalizační vývoj, který sebou přináší i již zmíněné zvýšené potřeby související s bezpečností a stabilitou všeobecně, což jsou i priority Evropské unie. Nutnost dosáhnout nějakého stupně zapojení afrických států do vzájemně prospěšné spolupráce s evropskými partnery je zřejmá nevyhnutelná. Zvyšování intenzity a rozsahu spolupráce je na dalším jednání a podmínkách, které jsou pro obě strany

⁴¹http://www.lidovky.cz/riziko-teroristicky-utoku-v-africe-poroste-mini-odbornik-pla-/zpravy-svet.aspx?c=A130120_122715_ln_zahranici_mtr

⁴² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0489:CS:NOT>

http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r12540_cs.htm

⁴³ http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r12540_cs.htm

rozhodující při vzájemných jednáních. K těmto podmínkám patří i předpisy Evropské unie, které vzájemné propojování s okolím regulují.

3.1.3 Kritéria rozšiřování Evropské unie

Vrcholným a nejvýznamnějším aktem integrace je členství v Evropské unii. Základní kritéria pro přijetí nového člena Evropské unie jsou zakotvena v čl. 49 Smlouvy o Evropské unii (tzv. Lisabonská smlouva, která je platná od 1. prosince 2009)⁴⁴. Podle této smlouvy „každý evropský stát, který uznává hodnoty uvedené v článku 2 a zavazuje se k jejich podpoře, může požádat o členství v Unii“. Těmito hodnotami jsou podle čl. 2 úcta k lidské důstojnosti, svobodě, demokracii, rovnosti, právnímu státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin.⁴⁵

I když se v čl. 49 hovoří o evropském státě, není v zakládacích smlouvách Evropské unie definováno, jaký teritoriální rozsah se na evropském kontinentu rozumí, případně z jaké minimální části musí takový stát ležet v Evropě. (Např. Turecko je v Evropě pouze třemi procenty svého území.)

Přestože je evropská integrace primárně vázána na evropské území, není založena striktně na geografické příslušnosti. Už dnes existují některá mimoevropská území, která jsou začleněna do Evropské unie:

- Kypr geograficky náleží spíše blízkovýchodnímu regionu, což je část Asie;
- francouzské zámořské departementy v čele s územně největší Francouzskou Guayanou v Jižní Americe, karibskými ostrovy Guadeloupe a Martinique a ostrovem Reunion v Indickém oceánu;
- podobně Španělsko má své enklávy Ceutu a Melillu na pobřeží severoafrického Maroka.

Vzhledem k těmto skutečnostem geografické kritérium pro integraci do Evropské unie jako takové samo nedokáže obstát.

Existují však další, přesněji stanovená kritéria vstupu, která byla vytvořena na zasedáních Evropské rady v Kodani v roce 1993 (tři Kodaňská kritéria)⁴⁶ a v Madridu 1995 (Madridské kritérium)⁴⁷:

⁴⁴ http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_cs.htm

⁴⁵ Kritéria členství v EU <http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=6&tema=45>

⁴⁶ Kodaňská kritéria dostupná na: <https://www.euroskop.cz/287/sekce/k-1/>

- kritérium politické existence stabilních institucí zaručujících demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu menšin;
- kritérium hospodářské: země musí mít fungující tržní hospodářství schopné odolat konkurenci a tržním silám v Evropské unii;
- kritérium převzetí *acquis communautaire*⁴⁸ (který se používá pro právní řád Evropské unie)⁴⁹ a závazků vyplývajících z členství, včetně dodržování cílů politické, hospodářské a měnové unie a jejich provádění, tzn. zejména harmonizace domácího práva s právem evropským;
- dostatečné administrativní a soudní struktury pro provádění všech závazků vyplývajících z členství.

I tato kritéria jsou však předmětem vývoje, tzn. ty země, které je v současné době nenaplnují, např. z ekonomického hlediska, je mohou po provedení potřebných reforem úspěšně splnit. Navíc Lisabonská smlouva v již zmíněném článku 49 stanoví, že "kritéria pro přistoupení, na nichž se dohodne Evropská rada, budou zohledněna", tzn. členské státy mohou po dohodě formulovat další podmínky členství.⁵⁰ Takto formulované vstupní podmínky nejsou pro nedemokratické státy se sklonem k násilnému řešení sporů příliš snadnou záležitostí. Ale na druhé straně výhody z některého ze stupňů integrace s Evropskou unií nejsou zanedbatelnou možností a o takové možnosti se musí uvažovat seriózně.

3.1.4 Bezpečnost Evropské unie a zahraničí

Kvalitativním zlomem v procesu evropské integrace by bylo sjednocení zahraniční a bezpečnostní politiky členských zemí, neboť ta tvoří jádro suverenity států. Z praxe a textu Lisabonské smlouvy vyplývá, že zahraniční politika Evropské unie zůstává záležitostí konsensu – zachovává tedy rozhodovací mechanismus, který chrání zájmy členských států Evropské unie víc než zájmy samotné Evropské unie. To znamená, že zahraniční politika Evropské unie zůstává společným jmenovatelem politik členských států, která je jednotná,

⁴⁷ blíže viz <http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=6&tema=45>

⁴⁸ *Acquis communautaire* je francouzský termín, který se používá pro právní řád Evropské unie. Označuje souhrn všech právních pravidel v jakékoliv formě (obecně závazných i individuálně závazných aktů) a dokonce i právně nezávazných dokumentů (deklarace, prohlášení, Bílé knihy, strategie atd.), které se vztahují k činnosti Evropské unie. Bývá uváděn i v českých textech v této podobě.

⁴⁹ http://europa.eu/abc/eurojargon/index_en.htm

⁵⁰ <http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=6&tema=45>

dojde-li ke shodě a neexistuje, jsou-li v zahraniční politice jednotlivých členských států Evropské unie nějaké rozdíly.

Rozšiřování Evropské unie je možné nejméně ve dvou základních rovinách: primárně o nové řádné členy Evropské unie a o některý jiný ze způsobů integrace, než je samotné členství v Evropské unii. Jednotlivé typy integrace jsou postupně rozšiřovány nebo zužovány podle hloubky integrace.

Evropská unie má zájem na dalším rozšiřování a spolupráci s dalšími státy v klasické kombinaci politických, ekonomických a společenských důvodů, které všechny dohromady provázaně směřují k větší stabilitě a bezpečnosti evropského regionu. S touto strategií trvalé stability a bezpečnosti souvisí i termín *cordon sanitaire*⁵¹. Tento termín byl původně používán v medicíně a později v politice, v politologii a diplomacii k vyjádření potřeby existence určitého sanitárního pásma nebo území, které by oddělovalo zdravé “nenakažené“ jádro od ostatního, zasaženého (např. nežádoucí ideologií, rasizmem, násilnostmi apod.)⁵². V současné době je termín používán pro vyjádření potřeby mít v okolí hraničního území Evropské unie prostor, který je přinejmenším politicky neutrální, když už není přímo přátelský. Motivem pro okolní státy je i určitý stupeň integrace s Evropskou unií, ne-li přímo potenciální členství v Evropské unii. Svou ekonomickou silou je Evropská unie významným hráčem a lákavým partnerem v politicko-ekonomických vztazích a svou existencí umožňuje dosahovat určité dlouhodobé stability jak uvnitř regionu, tak v jeho okolí. Touto schopností se stává pro své okolí vítaným sousedem, se kterým je nutno počítat i do budoucna.

Dobré vztahy je však nutno rozvíjet z obou stran. Evropská unie k tomu má velkou příležitost a možnost si své okolí zabezpečit soustavou oboustranně výhodných ekonomických vztahů a smluv, které stabilitu a bezpečnost posílí. Touto filosofií, rozšiřováním Evropské unie prostřednictvím různě odstupňované integrace, je možno z okolních států vytvořit dočasný již zmíněný *cordon sanitaire*, který by umožňoval stabilizovat nejbližší okolí a s touto strategií pokračovat v rozšiřování geografického prstence v odstupňovaných etapách.

Na základní členění ekonomické integrace lze pohlížet z různých hledisek (Fárek, Kraft, 2006, s. 243 – 246):

⁵¹ <http://dictionary.reference.com/browse/cordon+sanitaire>

⁵² <http://www.thefreedictionary.com/cordon+sanitaire>

- podle způsobu vytváření integrujícího ekonomického komplexu na integraci horizontální a vertikální;
- podle teritoria na lokální, kontinentální a globální;
- podle stupně intenzity propojení ekonomik.

Teritoriální „finalita“ nikdy nebyla ze strany Evropské unie definována, což na jedné straně dává Evropské unii značnou flexibilitu v možnosti používat nabídku členství jako efektivní nástroj své zahraniční politiky, na druhou stranu, ale přináší nejistotu do řad zemí, které by potenciálně měly o vstup zájem. Pokud v budoucnu Evropská unie obrátí svou pozornost při rozšiřování svých členů také k zemím jižního Středomoří nebo Blízkého východu, změní se tím patrně celkový charakter integračního procesu. Současný postoj samotné Evropské unie přitom vede bezpochyby k určitému zpomalení rozšiřování, ale ne k jeho zastavení, ani určení konečných hranic Evropské unie. Zároveň je důležité, zda se z konceptu původně omezené evropské integrace vyvine v dlouhodobé perspektivě obecnější a teritoriálně širší integrace založená spíše na ekonomických a bezpečnostních důvodech společné existence nebo půjde o užší společenství profilované podobnou historickou zkušeností, kulturou apod.⁵³

Pokud odhlédneme od všech nedokonalostí života v jednotlivých afrických zemích, způsob života a do jisté míry i kultura byly formovány prostřednictvím kolonizačních tlaků desítky let. Po skončení formální koloniální závislosti vstoupily do vztahů nové závislosti v období studené války a po skončení studené války pokračoval opět civilizační tlak tentokrát z obou stran. Nejprve ze strany Evropy a dalších ekonomicky rozvinutých států na africké státy, aby zachovávaly určitý standard ve vzájemných diplomatických, obchodních a dalších vztazích, a pak ze strany mnoha afrických států, aby dokázaly se ctí vstupovat do rovnoprávných vztahů se svými ekonomicky vyspělejšími partnery – k čemuž vede opět určitý respekt k zavedeným standardům ve všech směrech politického, ekonomického a společenského života.

Jedním z důvodů, proč má tato problematika význam být zpracována, je bezpečnostní riziko vznikající z ohrožení bohatšího evropského regionu masovou migrací z chudších regionů. Nejrizikovějším regionem v Evropské unii, který je ohrožený migrací, je oblast jihoevropských států u Středozemního moře. Problém legální i nelegální migrace je komplikovanější vzhledem k ne úplně jednotné a dílem i příliš tolerantní migrační politice některých států Evropské unie. Geografická blízkost konfliktních regionů v Africe směrem

⁵³ <http://www.amo.cz/publikace/dalsi-rozsirovani-evropske-unie-kdo-kdy-a-proc.html>

k Evropské unii a poměrně snadná dostupnost evropského kontinentu přes Středozemní moře, a to i přestože je africký kontinent oddělen od evropského mořem (pouze úzký pruh pevniny na severovýchodě Egypta spojuje kontinenty), je nejkratší cesta k ilegální migraci přes gibraltarskou úžinu. Dalším nejschůdnějším způsobem je dosáhnout evropského kontinentu přes moře k italským, příp. k řeckým ostrovům. Ve všech případech se jedná o první kontakt ve státech Evropské unie (Španělsko, Itálie a Řecko⁵⁴), které jsou v tzv. Schengenském prostoru, a tedy bez vnitřních hraničních kontrol.

Např. nedávno se se tento geografický efekt ve zvýšené míře projevil v průběhu tzv. arabského jara v roce 2011, kdy se uprchlíci z Tunisu a Libye, snažili dostat do Evropy. Nejde však pouze o Tunisany a Libyjce, ale o uprchlíky především ze subsaharské Afriky, kteří v té době byli v Tunisku a v Libyi a čekali na příležitost, jak se dostat do Evropy. Vzhledem k tomu, že v zemích Evropské unie zaznívají obavy z možného masivního přílivu přistěhovalců ze severoafrických zemí, jednali o této hrozbě 24. února 2011 v Bruselu ministři vnitra členských zemí Evropské unie.

Na tomto jednání žádal italský ministr vnitra Roberto Maroni ostatní země Evropské unie o pomoc s exodem uprchlíků z Libye do Evropy přes Itálii. Před jednáním se svými resortními kolegy v Bruselu varoval před katastrofickou humanitární krizí. Příliv uprchlíků z Afriky není podle něj jen problémem jihoevropských zemí, ale celé Unie. Proto bude od ostatních členských zemí žádat solidární přístup a pomoc se zvládnutím případné vlny žadatelů o azyl z Afriky. „Prozatím zastavilo migrační vlnu rozbouřené moře a počet migrantů z Tuniska za poslední měsíc se tak zastavil na šesti a půl tisících. Itálie odhaduje možný příliv migrantů na 200 a 300 tisíc, ale Evropská agentura pro bezpečnost hranic Frontex⁵⁵ hovoří dokonce o biblické dimenzi přílivu miliónu až půldruhého milionu lidí.“⁵⁶

Česko na uvedeném jednání ministrů vnitra zemí Evropské unie zastupoval ministr vnitra Radek John, který zdůraznil, že k italským ostrovům během tří dnů dorazilo 6000 Tunisánů. „Hovoříme hlavně o tom, co se může stát, protože v Libyi je 1,5 milionu až 2 miliony ilegálních migrantů, kteří přišli přes poušť s touhou dostat se do Evropy. A kdyby vypukla v

⁵⁴ např.: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/recko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000795/>

⁵⁵ <http://www.frontex.europa.eu/>

⁵⁶ http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/italie-zada-eu-o-pomoc-pri-prilivu-uprchliku-z-libye--856113

Libyi občanská válka, budou se snažit do Evropy proniknout.⁵⁷ Podobné zprávy proběhly i denním tiskem. Pokud by totiž z politicky nestabilních oblastí subsaharské Afriky oficiálně žádali utečenci o azyl ve státech Evropské unie, pravděpodobně poměrně snadno mohou uvádět v žádostech o azyl relevantní důvody, proč chtějí azyl skutečně získat. Přestože v takových případech jde o nákladné procesy související s migrací – ale pod administrativní kontrolou. Na druhou stranu je mnohem pravděpodobnější, že se bude nelegální migrace přelévat do Evropské unie prostřednictvím legální migrace anebo úplně nekontrolovaně ilegálně se všemi důsledky z toho plynoucími: organizovaný zločin, nárůst příjmů z kriminální činnosti, vzrůst nákladů se všemi negativními jevy, které takovou migraci provázejí atd.

Další bezpečnostní riziko související s předchozím migračním problémem je dáno zvýšenou teroristickou aktivitou a hrozbou ze strany globálního terorismu. Za protivládní povstání v Libyi se totiž postavila globální teroristická síť Al-Káida, která údajně chtěla na východě Libye vyhlásit islámský emirát.⁵⁸ Zvýšená pravděpodobnost že budou podobné teroristické organizace v tomto prostoru a v této době aktivnější a budou se snažit získat některý z islámských států náhradou za ztracenou příležitost existence v Afghánistánu či nestabilní prostředí Somálska, je velice reálné a podstatně zvyšuje bezpečnostní rizika v těchto regionech. S touto informací souvisí i nejnovější zprávy o vývoji v Mali – viz s. 38.⁵⁹

V neposlední řadě je třeba brát v úvahu, že jakákoliv (ať politická nebo ekonomická, příp. společenská) nestabilita v sousedních zemích nebo regionech může velmi snadno zasáhnout další země nebo regiony v okolí. Tato možnost je tím reálnější, čím nestabilnější jsou vzájemně sousedící státy nebo regiony. Právě v této situaci je v současné době jih Evropské unie a státy označované poněkud pejorativně⁶⁰ jako PIGS⁶¹, což je akronymum z anglických názvů pro Portugalsko (*Portugal*), Itálii (*Italy*)⁶², Řecko (*Greece*) a Španělsko (*Spain*) jsou

⁵⁷ http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/john-povazuje-bezeneckou-hrozbu-za-nejvetsi-vyzvu-evrope-za-20-let--856187

⁵⁸ http://www.rozhlas.cz/zpravy/afrika/_zprava/povstani-v-libyi-vyslovila-podporu-teroristicka-sit-alkaida--855808

⁵⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0489:CS:NOT>

⁶⁰ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8510603.stm>

⁶¹ <http://articles.economictimes.indiatimes.com/keyword/pigs>

⁶² Někdy je místo Itálie uváděno Irsko, resp. je-li uvedeno také Irsko, mění se akronymum na PIIGS. Někdy je ještě uváděn v této zkratce také Island a akronym je rozšířen na tzv. 3 I – PIIGS.

právě těmi státy, se kterými má v poslední době Evropská unie z hlediska ekonomické, a tudíž i politické stability největší problémy.

K shora uvedenému se přidávají ekonomické problémy Kypru. Přestože je to z hlediska velikosti ekonomiky mnohem menší partner než uvedení členové PIGS, jde přesto o člena Evropské unie se všemi právy a povinnostmi pro obě strany a odchod z eurozóny by mohl strhnout nekontrolovatelný souběh následných událostí. Nestabilní Středomoří je hrozba pro celou Evropskou unii. Oslabuje-li celosvětová krize všechny ekonomiky, o to víc je pak jih Evropy navíc oslaben (ne)disciplínou v oblasti fiskální politiky⁶³ v kombinaci s hrozbou masivní nekontrolovatelné ilegální migrace, nespokojeností obyvatel nejvíce postižených zemí s ekonomickými dopady, politickou nestabilitou a nejistou budoucností.

Eurostat⁶⁴ uvádí, že počet migrantů do Evropské unie v roce 2010 je nejvyšší mezi evropskými státy, tedy z nečlenských do členských států Evropské unie, a to 36,5 % a hned druhé místo zaujímá Afrika 26,2 a až na dalším místě je největší a nejlidnatější % kontinent Asie 20,9% a na posledním místě Amerika 16,4 %.⁶⁵

Na závěr je nutné vyzdvihnout Evropskou unii jako významný nadregionální celek, který svou filosofií, rozlohou, množstvím obyvatel a především ekonomickou výkonností splňuje požadavky na to, aby z něho byl jedním z několika vůdčích regionálních celků v globalizovaném světě a svou vahou zajišťoval nejen ekonomickou prosperitu, ale i stabilitu a bezpečnost sobě i svému blízkému i vzdálenějšímu okolí.⁶⁶

Přesto pro svou další strategii rozšiřování na všech úrovních potřebuje partnery stabilní a bezpečné, což platí i o regionech, ve kterých se další potenciální partneři nacházejí.

Poznámka na závěr této části: Evropské státy a státníci by si při rozhodování v migrační politice směrem z Afriky do Evropy měli víc uvědomovat, že obyvatelé Afriky, kteří řeší migrací mnohdy existenční problémy, nemají příliš na výběr, protože jejich kontinent je tak geograficky situován, že mají dvě možnosti: buď migrovat do Asie, kde nejsou vítáni, nebo migrovat do Evropy, kde nejsou vítáni. Pokud se budou chovat v ekonomickém smyslu

⁶³<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/externality-a-principy-fiskalni-politiky/1000521/47664/#b1.2>

⁶⁴

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs

⁶⁵ Celkem v součtu 100 %; jiné části světa (Austrálie) uvedeny nejsou.

⁶⁶ ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/cs.doc

racionálně, budou se rozhodovat naprosto pragmaticky a budou řešit svoji situaci migrací do Evropy. A těmto tlakům se lze bránit, ale nelze se jim ubránit.

4 KONFLIKT

Teorie ozbrojených konfliktů je velmi rozsáhlá vědní disciplína. Tato část se zabývá výhradně určitými souvislostmi v oblasti ozbrojených konfliktů na afrického kontinentu.

4.1 Ozbrojené konflikty obecně

Definice konfliktu (podobně jako u regionu nebo terorismu) je rozmanitá podle různých autorů. Významná autorita v tomto oboru se svým výzkumem (*Department of Conflict Research*) na univerzitě ve švédském městě Uppsala (*Uppsala Universitet*)⁶⁷ člení konflikty na ozbrojené, mezistátní, vnitrostátní a vnitrostátní s cizí účastí. Jiný, ale podobný způsob členění má švédský institut SIPRI, což je akronym pro Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (*Stockholm International for Peace Research Institute*)⁶⁸. Existují i další významné instituce, které mohou v této oblasti teoretické poznatky značně zpřesňovat a rozšiřovat.

Ozbrojený konflikt v pojetí *World Development Report 2011* je ve smyslu organizovaného násilí formulován jako hrozba použití fyzické síly různými skupinami. Zahrnuje hrozbu státních akcí vůči ostatním státům nebo proti civilistům, hrozbu občanské války, volební násilí mezi opozičními stranami, místní konflikty vzniklé na základě etnických, náboženských či jiných skupinových identit včetně konkurenčních ekonomických zájmů. Organizovaný zločin a mezinárodní nestátní ozbrojené skupiny nebo hnutí s ideologickými cíli. Mnoho zemí musí čelit násilí ve formě terorismu (*World Development Report 2011*, s. XV).⁶⁹

Většina významných ozbrojených konfliktů byla v hodnocení *ex post* nakonec historiky označena za primárně z ekonomických důvodů: zdroje (trhy, suroviny, potraviny, voda) a území. Stejně, a především z ekonomických důvodů byly koloniální války vedeny Evropany (nejen) v Africe. V průběhu studené války se k důvodům ekonomickým v ozbrojených konfliktech v Africe významně přidružily také důvody ideologické. Přesto se je možno v těchto konfliktech, které byly později označeny jako tzv. *proxy wars* neboli války

⁶⁷ <http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/>

⁶⁸ <http://www.sipri.org/>

⁶⁹ Ve smyslu této práce jsou pominuty konflikty a násilí interpersonální.

v zastoupení (nebo také poněkud nevhodně zastupitelské války), vysledovat, že byly vedeny a priori z ekonomických důvodů.⁷⁰

Ozbrojené konflikty lze také dělit podle různých jiných měřítek: aktérů, intenzity, příčin, množství obětí, ale také podle konfliktu zájmů a konfliktu hodnot; (Šmíd et al, 2010, s.17 – 24). V případě konfliktu zájmů se objevují v uvedené publikaci následující typy, které v sobě mají vždy významný ekonomický aspekt:

- konflikt o území (jde-li o ekonomický nebo zahraničně-politický profit – jinak spadá do konfliktu hodnot);
- ekonomický konflikt (suroviny, trhy, obchodní cesty);
- politický konflikt (politické cíle, hegemonie, geopolitická nadvláda – kolonie, expanze aj.).

Zde je patrné členění ozbrojených konfliktů z ryze ekonomických důvodů, a i když jsou tyto tři uvedené důvody nazývány rozdílně, všechny tři důvody konfliktu zájmů jsou zřetelně ryze ekonomického charakteru.

V uvedeném členění konfliktů je aspekt zahraničně politický (bod a)), resp. mezinárodní (bod c) – kolonie a expanze). Pokud takto posuzujeme ozbrojené konflikty v případech občanské války nebo civilního ozbrojeného konfliktu v rámci jednoho státu dopracujeme se zřejmě ke stejnému závěru, protože typy konfliktů se v případě územních, ekonomických nebo politických zájmů nemění, protože všechny tři typy konfliktů a se vší pravděpodobností také všechny současně budou hlavním důvodem každého ozbrojeného konfliktu. Emoce, které pak konflikt provázejí krutostí, jsou „pouze“ samoučelný vnější projev, který ekonomickou podstatu konfliktů neřeší.

4.2 Příčiny ozbrojených konfliktů v Africe

Jak vyplývá z rozboru současných konfliktních situací na africkém kontinentu, tak nejvýznamnější příčinou konfliktů v Africe jsou ekonomické důvody, které jsou prvotní příčinou většiny střetů. Na tomto tvrzení se shoduje mnoho autorů, zabývajících se touto tematikou.

Ozbrojené konflikty obecně poznamenávaly lidstvo po celou dobu existence. Nejinak tomu bylo v Africe. Ale vzhledem k určitým vývojovým specifikům, lze prohlásit, že na vedení a

⁷⁰ Stran *proxy wars* více v kap. 5.5 a poznámka od čarou tamtéž.

způsob konfliktů v Africe měly velký a určující vliv postupně tři významné, z dnešního pohledu globalizační, historické etapy:

- zámořské objevy evropských námořních mocností (které byly zároveň i významnými mocnostmi vojenskými);
- překotné dělení Afriky mezi osm nejvýznamnějších evropských mocností v druhé polovině 19. století;
- studená válka (druhá polovina 40. let až přelom 80. a 90. let 20. století).

Ozbrojené konflikty v Africe byly i před zámořskými objevy pořádanými z Evropy. Přestože nejsou vynálezem evropských kolonizátorů, kteří si Afriku po částech postupně celou podmaňovali, jistě přispěli velkou měrou k naprosto odlišnému způsobu válčení na tomto kontinentu. Jeden z největších současných českých odborníků na mezinárodní politiku ve své rozsáhlé publikaci na toto téma uvádí: „*V historických základech současného světového politického systému neleží ekonomická či morální převaha západní kultury, ale evropská převaha vojenská ústící v export násilí.*“ (Krejčí, 2010, s. 415).

Collier (2008, s. 19 – 22) vidí vazbu mezi ozbrojenými konflikty, resp. civilními válkami v Africe ve třech vztazích:

- V první řadě byl nalezen významný vztah mezi rizikem konfliktu a nízkou úrovní důchodů. Občanská válka je mnohem pravděpodobnější v zemích s nízkým příjmem: poloviční počáteční příjem je dvojnásobné riziko občanské války. Collier dodává: Zatímco civilní válka snižuje důchod, nízký důchod zvyšuje riziko války. Typická země s nízkým důchodem čelí o 14 % vyššímu riziku občanské války v příštích pěti letech.
- Druhou příčinou je pomalý růst a nebo stagnace, či dokonce pokles. V souvislosti s uvedenými 14 procenty v předchozím bodě, je naopak pozitivní zpráva, že každé procento zvýšení příjmu naopak snižuje o 1 % riziko občanské války.
- Třetím faktorem rizika občanské války jsou přírodní zdroje, především exportní komodity, jako je ropa a diamanty. V závislosti na těchto zdrojích významně stoupá riziko občanské války, protože vývozní přírodní zdroje napomáhají financovat konflikty a někdy dokonce tyto konflikty motivují.

4.3 Etnické konflikty

Je mnoho teorií, jak dochází k etnickému konfliktu. Tak jako většina moderních společenských věd v těchto souvislostech, začaly se i teorie etnických konfliktů objevovat

zhruba v polovině 20. století. Z některé i protichůdných hypotéz různých škol je možno posléze vybrat hlavní faktory etnických konfliktů.

V hodnocení etnických konfliktů lze vystopovat určitou zvýšenou intenzitu výbušnosti právě v Africe, kde je mnoho různých národů, národností, etnik a dalších sociologických skupin uměle postaveno do pozic, ve kterých historicky buď nebyly, nebo svou pozici bezkonfliktně přijímaly, než byly kolonizátory násilně umístěny do určitých hranic, které nerespektovaly žádný z historických, kulturních nebo společenských aspektů přirozeného regionu anebo nakonec do té doby vnitřní vývoj v určitých regionech Afriky (Záhořík, 2010, s. 25 – 26).

Tuto situaci zapříčinily administrativní zásahy koloniálních mocností do přirozených hranic regionů a státních útvarů vytvářených v Africe historicky po celá staletí. Bez jakéhokoliv respektu byly vytvořeny hranice na násilně získaných územích. Tím byly nuceny vedle sebe žít nesourodé skupiny lidí, které byly násilně drženy v určitých územních útvarech, které pro ně nebyly přirozené, a za doby nadvlády kolonizátorů k násilnostem mezi těmito skupinami obyvatel ze zřejmých důvodů nedocházelo. Později, kdy došlo k osamostatnění afrických států, zůstaly hranice po bývalých kolonizátorech a propukly i vzájemné konflikty mezi obyvatelstvem jednotlivých zemí, které už nikdo mocí nepotlačoval.

Přestože takto jistě docházelo v lidských dějinách k podobným postupům i v jiných civilizacích za použití násilí a ozbrojených konfliktů, ale bez časového přesahu do současnosti.

Avšak významné stanovisko k problému etnických konfliktů zaujímá Collier (2008, s. 25 – 26), který tvrdí, že občanská válka na základě etnických svárů je další iluzí. A dodává, že statisticky není mnoho důkazů o vztahu mezi etnickou diverzitou a náchylností k občanské válce. Podobně hodnotí i vztah mezi tím, zda jsou etnické skupiny politicky diskriminované či nikoliv. Pravděpodobnost povstání je stejná, jsou-li etnické menšiny diskriminovány nebo ne. Dokonce nebyla nalezena ani souvislost mezi následným rizikem občanské války a tím, zda byla daná země kolonií nebo jak dlouho trvala dekolonizace (Collier 2008, s. 23).

5 EKONOMICKÉ ASPEKTY REGIONÁLNÍCH KONFLIKTŮ

Vnitřní i mezistátní ozbrojené konflikty se mohou ze subsaharské Afriky poměrně snadno přesunout do Evropy. S těmito konflikty je spojen terorismus, násilí, nekontrolovaná migrace, žadatelé o azyl a další poměrně nákladné jevy, které vždy zatěžují okolní ekonomiky. Mezi tyto nežádoucí projevy patří např.: zastavení dodávek strategicky důležitých surovin nebo růst jejich cen, porušení mezinárodních obchodních smluv, ekonomická nestabilita, která vyvolá nestabilitu společenskou, která podporuje extremistická hnutí a radikální skupiny atd., a tím je vytvořena platforma pro politickou nestabilitu a zvýšený stupeň nejistoty do budoucnosti.

5.1 Mezinárodní bezpečnost

Mezinárodní bezpečnost a stabilita je závislá na ekonomické úrovni jednotlivých subjektů mezinárodní politiky, resp. jednotlivých států tvořících regiony. Zároveň je třeba dodat, že bezpečnost a stabilita je především přímo závislá na úrovni ekonomické vyspělosti jednotlivých zemí v regionech, respektive jejich schopnosti využít ekonomického potenciálu pro rozvoj celé společnosti.

Mimo ekonomický potenciál určité země je důležitá i úroveň centrální vlády, v jakých dimenzích je schopna určitou zemi spravovat a vést k dlouhodobé a trvalé prosperitě, a s tím související celkové ekonomické a vnitřní i vnější stabilitě. Tyto dva faktory, dostatečně výkonná ekonomika a dostatečná výkonná centrální správa jsou dvě nutné podmínky pro jakýkoliv funkční státní útvar.

Jedním z nejkomplicovanějších regionů ohrožující stabilitu a bezpečnost nejen svoji vlastní, ale celého světa, je africký kontinent. V jeho některých subregionech se dají vysledovat určité charakteristiky, které odlišují jeden region od druhého. V mnoha z nich se dají zjistit nesrovnalosti a nerovnováhy v obou uvedených podmínkách.

Vzhledem k bezprostřednímu sousedství Evropy, resp. Evropské unie s Afrikou, je prioritním zájem mít co nejbezpečnější země jako sousedy. Pokud tomu tak není, je třeba, co nejvíce znát o oblastech, které mohou být potenciálním destabilizujícím prvkem v sousedících regionech, resp. v evropských zemích sousedících s těmito regiony.

Dalším zájmem Evropské unie je nejen bezproblémové sousedství, ale různé typy rozšiřování Evropské unie na různých úrovních. A takový postup v první řadě zahrnuje především ekonomicky stabilní zemi spravovanou stabilní centrální vládou.

5.2 Historický vývoj na africkém kontinentu

Africký kontinent je tvořen regiony, které jsou vytvořeny velmi často příliš komplikovanými vztahy uvnitř jednotlivých zemí, mezi sebou navzájem a nakonec i ve vztazích k ostatním zemím v okolí regionu, ať už na africkém kontinentu, tak i v jeho sousedství.

Na africkém kontinentu se historicky vytvořily některé regiony, které jsou sice geograficky sousední, tedy velmi blízké, ale mají v současné fázi svého vývoje velmi odlišné společenské, kulturní a další charakteristiky, které jsou mimo jiné formovány, resp. dají se od sebe odlišit i svými ekonomickými a dalšími ukazateli.

Historický vývoj v Africe vytvořil některé velmi výrazné regiony. Africké regiony se příliš často vyznačují velmi vysokou mírou diktátorských a autoritářských režimů, vysokou mírou korupce a z toho vyplývající zájem společenských elit a vysoce postavených politiků využít obrovského ekonomického potenciálu v přírodním bohatství vlastních zemí více pro svůj prospěch než pro prospěch celé společnosti.

5.3 Historické konsekvence Afriky

Akademická studia africké historie začala zhruba před padesáti lety. Systematická studia africké minulosti začala až v šedesátých letech minulého století. (Parker, Rathbone, 2007, s. 70 a s. 92).

Současnou situaci v Africe zapříčinily určité historické události. Mimo jiné to jsou nejen politická a ekonomická rozhodnutí v jednotlivých vývojových etapách evropské civilizace, která se za posledních několik století nejvíce poznamenala vývoj na africkém kontinentu, ale jsou tu i vlivy vyšší moci. Historický vývoj byl v Africe více než jinde ve světě poznamenán geologickými a klimatickými změnami. Tyto změny měly také významný vliv na vývoj lidí a lidských sídel, což má dodnes následky a souvislosti i s dnešní komplikovanou situací v Africe. A díky těmto změnám také vznikl region nazývaný subsaharská Afrika. (Middleton, Miller, Calder, 2008). Autoři tu mají na mysli především dlouhodobý vliv klimatických změn na vytvoření největší pouště na světě Sahary, která rozdělila kontinent na dvě nestejně velké části a prakticky svou rozlohou a nepříhodným klimatem pro život fungovala jako přírodní bariéra proti vzájemným interakcím obou částí rozdělené Afriky.

5.4 Období kolonialismu

Kolonialismus provází lidstvo po celou dobu jeho existence a tudíž má dlouhou historii. Objevování a následná kolonizace Afriky bylo i v zájmu starověkých národů. Egypťané, Féničané, Řekové, Římané a další dostatečně vyvinuté společnosti ve starověku prováděly především násilné záborové akce do bližšího či vzdálenějšího okolí svých říší, kde zabíraly území a zřizovaly kolonie.⁷¹

Objevování afrického kontinentu Evropany, začalo vzhledem ke geografické blízkosti k Evropě pochopitelně mnohem dříve, než byla objevena Amerika. Již shora uvedení starověcí dobyvatelé (Féničané, Řekové, Římané aj.) měli celou severní část Afriky postupně zahrnutou ve svých říších a řádně zmapovanou. Jinak tomu bylo nejen s vnitrozemím kontinentu, ale i s dalšími pobřežními objevy (kolem) Afriky. Vnitrozemí kontinentu bylo chráněno přírodní překážkou v podobě rozsáhlé pouště a objevy pobřeží ve větších vzdálenostech od Evropy byly limitovány stupněm výrobních technologií při stavbě lodí pro zámořské plavby.

Středověk ještě nepřinesl významné pokroky v tomto směru, protože ještě nedisponoval takovými technologickými poznatky, které by umožňovaly zámořské plavby. K technologické nedostatečnosti se přidružily i ekonomické aspekty svou nákladností takové plavby a k tomu přibyla malá pravděpodobnost úspěchu a velmi nízká návratnost vložených investic. Mořeplavbou se zabývala tehdejší Itálie ve Středozeří a v Černém moři. Na západoevropském pobřeží to byla hanza, svazek německých obchodních měst, která provozovala obchod na západě a především pak na severu Evropy.

Počátek historie moderního, především zámořského kolonialismu je označován od roku 1500, resp. 1492, kdy byla Kolumbem objevena Amerika. Tato doba je v historii označována jako předěl mezi středověkem a novověkem. Začal věk velkých zámořských objevů, který je historiky často označován jako Age of Discovery, který intenzívně pokračoval až do 17. století. Jedná se o kolonialismus především evropských námořních mocností do ostatních částí světa, kde nebyly společnosti natolik ekonomicky silné a technologicky vyspělé, aby se násilným záborům konkvestorů ubránily. Jedná se o celosvětové zámořské objevy nových kontinentů, zemí a ostrovů v Africe, Americe, Asii, Austrálii a Oceánii. A naopak evropské námořní mocnosti byly v té době natolik ekonomicky vyspělé a technologicky zdatné, aby mohly takové nákladné výpravy uskutečnit.

⁷¹ Slovo "kolonie" pochází z latinského *Colonia* - "místo pro zemědělství".

Zde je třeba připomenout, že v tomto období Evropa zahájila svou světovou dominanci v celosvětovém měřítku. Zámořské objevy, které byly umožněny jednak rozvojem výroby na kvalitativně vyšším stupni než ve středověku (např. vyspělejšími technologiemi při stavbě lodí), a větším tlakem na hledání nových zdrojů (nedostatek zlata a stříbra, poptávka po luxusním zbožím), zároveň hledání nových odbytí, nedostatek peněz, snaha vyřadit konkurenční arabské obchodníky, ale i další, politické aspekty s přímou souvislostí na uvedené ekonomické aspekty, jako je např. zablokování cest do Indie rozmachem Osmanské říše. (Veselý 2010: 74). V roce 1453 padla Konstantinopole do rukou osmanských Turků, čímž zanikla Byzantská říše a pro křesťanskou Evropu i tato strategicky důležitá část kontinentu. Osmanská říše se stala velmocí a ovládla mimo samotný Konstantinopol i celý Balkán a východní Středomoří.

Jednou z nejznámějších etap africké historie je spojeno s obchodem s otroky z období novověku lidských dějin. Od roku 1440, kdy Portugalci poprvé začali unášet a nabízet Afričany, až do roku 1867 (samotný transatlantický obchod probíhal v letech 1527 - 1867), kdy je poslední zaznamenaný převoz otroků do Ameriky, došlo k obchodu s asi 12 milionů afrických mužů, žen a dětí, kteří byli nabízeni jako zboží⁷². Zde je třeba připomenout, že jde především o subsaharské Afričany. Tato etapa lidských dějin poznamenala i dnešní postoj mnoha Afričanů jak sami k sobě, tak k Evropanům.

Ale to nebyla jediná etapa obchodování s otroky z Afriky. Mnohem dříve, koncem prvního tisíciletí byl obchod s otroky z Afriky v rukou muslimských obchodníků. Počet otroků z této doby je odhadován také na 12 milionů osob. Přesto právě ta poslední vlna otrokářství je pro současný svět tou nejtíživější.

Portugalci, kteří byli geograficky na strategickém místě a navíc v době zámořských objevů byli zároveň i světovou velmocí, začali mnohem dříve s objevováním a mapováním Afriky. První výpravy do Afriky byly provedeny právě Portugalci. Největší skok v tomto směru byl učiněn až po návratu Kolumba do Evropy z první objevné cesty do „Indie“ směrem na západ. Zprávu, že objevil cestu do Indie západním směrem, skutečně přivezl zpět do Evropy (a do své smrti se nedozvěděl, že objevil nový kontinent). Portugalci, pod dojmem této mystifikace, se rozhodli zorganizovat plavbu kolem Afriky, aby zamezili Španělům najít cestu do Indie východní cestou a zabránili ztrátě svého mocenského postavení.

⁷² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1523100.stm>

V roce 1497 zorganizovali plavbu kolem Afriky, jejímž kapitánem byl Vasco da Gama. Tato výprava se uskutečnila v l. 1497 – 1499 a obeplula Afriku. Stála mnoho obětí na životech, ale ekonomický pohled na výpravu byl nečekaně pozitivní, protože dovezené zboží náklady několikanásobně zaplatilo.

Vasco da Gama, který byl považován za nejvýznamnějšího z portugalských mořeplavců, obeplul Afriku celkem třikrát a položil tím v té době základy potvrzení Portugalska jako koloniální mocnosti s nesmírným ekonomickým potenciálem. (Postupem času tato aureola Portugalska opadla a Portugalsko nakonec v pozdější době tzv. prvního dělení Afriky patřilo k menším hráčům.)

Zámořské objevy měly také významný dopad na mezinárodní finanční a obchodní vztahy. V souvislosti s rozmachem obchodování ze zámoří se objevily inflační tlaky, kdy příliv drahých kovů nejprve snížil hodnotu peněz a platů a současný vzestup cen výrobků vyvolal tzv. cenovou revoluci (16. a 17. století).

Na následující celosvětový vývoj měly vliv především dvě historické události – vestfálský mír a Velká francouzská revoluce.

Třicetiletá válka, kterou prožívala Evropa v letech 1618 – 1648, byla ukončena tzv. vestfálským mírem v roce 1648. Soustava smluv, kterou dnes nazýváme vestfálským mírem, vymezila základní politické rozdělení Evropy, které je do dnešních dnů respektováno. Mimo samotný státoprávní dopad na rozčlenění Evropy tato válka také prohloubila ekonomickou zaostalost střední a východní Evropy za Evropou západní. Západní Evropa díky své strategicky výhodné zeměpisné přímořské poloze byla navíc posilována svými ekonomickými výhodami spojené se zámořskými koloniemi.

Druhou velmi významnou událostí byla Velká francouzská revoluce. Je to označení pro období francouzských dějin mezi lety 1789 – 1799 a určila další vývoj v Evropě. Tento historický mezník je považován jako počátek moderních dějin.

Později poklesl mocenský vliv Portugalska na úkor Španělska, a nakonec se během 17. - 19. století stala největší koloniální mocností Anglie a po ní rozsahem koloniálního panství následovala Francie (Veselý, 2010: 76). V případě Francie se velkou měrou o rozsah jejího koloniálního panství a ekonomického a politického rozmachu zasloužily mimo jiné hlavně africké kolonie.

Dalším historickým excesem s přesahem ve svých důsledcích do současnosti byla

kolonizace Afriky, ke které docházelo v průběhu 19. století. S trochou nadsázky lze říci, že ukončení transatlantického otroctví odstartovalo skutečnou kolonizaci Afriky, protože až konec 19. století byl skutečnou teritoriální rivalitou mezi (evropskými) koloniálními mocnostmi. Proto je koloniální zábor v Africe často více vnímán jako událost evropské historie než historie africké, přičemž ekonomické motivy byly klíčové faktory (Parker, Rathbone: 2007, s. 94). V poslední čtvrtině 19. století akceleroval územní zábor.

Celkem bylo osm koloniálních mocností, které byly ekonomicky schopny kolonizace Afriky – byly to Anglie, Francie, Španělsko, Portugalsko, Belgie, Holandsko, Itálie a Německo. Původní přední světové zámořské mocnosti Španělsko a Portugalsko ztratily na svém někdejších výsadním postavení a vůdčí postavení převzala Anglie a Francie, které byly také vůdčími zeměmi v oblasti demokratizace společnosti.

5.5 Období studené války

Afrika je pro Evropu nejbližší kontinent s historií významně poznamenanou zásahy evropských mocností nejprve během koloniálního období a v průběhu všech válek 20. století včetně studené války. Právě studená válka, ve které se mimo evropských mocností angažovaly obě supervelmoci za bipolárního rozdělení světa, nejvíce poznamenala současnou situaci na africkém kontinentu včetně všech negativ.

Následující období po studené válce, mnohdy nazývané globalizační anebo také poněkud ironicky období studeného míru, bylo projevem politické neprozíravosti, které negativně poznamenalo celý africký kontinent: buď se z nejpostiženějších států staly některým z typů tzv. nefunkčních států anebo se staly jejich regionálními sousedy, do nichž byly komplikace nefunkčních států transferovány – nejaktuálnějšími případy jsou konflikty a hladomor v Africkém rohu a stále ještě nedořešené akce somálských pirátů.

Vznik nefunkčních států (nejen v Africe) má přímou souvislost se studenou válkou a tehdejšími tzv. *proxy wars*⁷³, které byly pro mnohé africké země naprosto devastující. V průběhu studené války byly každou ze supervelmocí získávány prostřednictvím ekonomických výhod vlády jednotlivých nepříteli silných afrických států, aby byly na straně té

⁷³ *Proxy wars* (z angl.) je termín, který se užívá pro války, kdy protivníci nejsou osobně přítomni a nebojují přímo prostřednictvím svých vlastních vojsk na bojišti, ale nechají se válečném konfliktu „zastupovat“ a tuto zastupující stranu v ozbrojeném konfliktu pak podporují ekonomicky a materiálně. Často v takovém konfliktu šlo především o prestiž. Nejznámější z nedávných dějin se stala španělská občanská válka, která se stala první tzv. *proxy wars*, kdy se tento termín začal v politické ekonomii a politologické terminologii používat. Dalšími známými válkami byly např. války ve Vietnamu a v Afghánistánu.

či oné velmoci. Prostřednictvím těchto slabých států docházelo k těmto válkám v zastoupení a úplné závislosti jednotlivých států na ekonomické a finanční podpoře.

Celý zničující postup pro tyto státy završil rozpad východního bloku a téměř okamžitý nezáměr velmocí o další *proxy wars*, a tím i spolupráci s těmito státy. Se ztrátou spolupráce zmizela podpora, se ztrátou finanční a ekonomické podpory začaly tyto země ztrácet svoje postavení a stávaly se slabšími a zranitelnějšími. Této situace využily na jedné straně neoficiální skupiny toužící po moci a bohatství, kterého lze získat prostřednictvím bohatých přírodních zdrojů v Africe dostatek. Na druhé straně se objevil dostatek schopných obchodníků se zbraněmi, po kterých byla v Africe jednak poptávka a pak díky přírodním zdrojům bylo, a dosud je, čím platit. V neposlední řadě jsou africké státy vysoko v pořadí indexu vnímání korupce, což umožňuje realizovat obchody, které nejsou pro samotné Afričany vůbec výhodné.

V indexu nefunkčních států je Afrika zastoupena nejvíce státy v nejvyšších příčkách pořadí FSI a až na výjimky jsou tyto státy právě nejen ze subsaharské Afriky ale právě ze zeměpisného pásu protínající africký kontinent kolem rovníku, kde jsou tyto nefunkční a konfliktní státy v největší koncentraci na světě – viz příloha K a L mapy FSI a HDI.

6 INDIKÁTORY STATISTICKÝCH DAT

6.1 Poměrové ukazatele

Pro porovnávání různých zjištěných dat a ukazatelů jsou ve společenských vědách používány poměrové ukazatele, zvané indexy. Index ve smyslu používaném v této práci je číselný poměr neboli poměrné číslo, které funguje coby ukazatel matematických vzájemných vztahů mezi různými hodnotami. Jinými slovy poměrový ukazatel charakterizuje vzájemný vztah mezi dvěma položkami pomocí jejich poměrů. Má-li mít poměrový ukazatel smysluplnou interpretaci, musí existovat mezi nimi vzájemná souvislost.

Výhodnost a přesnost porovnávání společenských a tedy i ekonomických jevů jsou poměrně dlouho známé, ale ke skutečnému masovému použití došlo až s nástupem výpočetní techniky, která umožnila tuto činnost používat mnohem širším měřítkem než dříve. Díky různému softwarovému vybavení se využívá zpracovávání různých dat k velmi přesným a někdy také k překvapivým výsledkům a souvislostem.

V této práci jsou použity dva již zpracované indexy: Human Development Index (HDI), který je překládán do češtiny jako index lidského vývoje, a Failed States Index (FSI), který je nejčastěji překládán do češtiny jako index nefunkčních států.⁷⁴ Oba indexy sledují vybrané indikátory a jejich data v jednotlivých státech (a jiná další území a regiony) světa a oba indexy fungují na sobě nezávisle jak ve skutečnosti, tak i v této práci. Oba mají jinou metodiku sběru a zpracování dat a oba také mají také různou škálu hodnocení jednotlivých států (území a regionů) světa. Přesto ale mají mnoho shodného v pohledu na ekonomické aspekty a konfliktnost jednotlivých aktérů.

V jejich charakteristikách je i kus historie využívání indexací ve společenských vědách: Zatímco HDI patří ke starším způsobům přepočtu výsledného poměrového čísla (byl vyvinut v roce 1990) a stal se významným indexem užívaným pro potřeby OSN, FSI je poměrně mladý index, který byl poprvé zveřejněn za rok 2005 a za svou krátkou historii se stal jedním z nejužívanějších indexů při zjišťování postavení jednotlivých států světa.

⁷⁴ V problematice stran kategorizace stupně selhávání státu je stále ještě neustálené pojmosloví nejen v češtině, ale i mezi mezinárodními akademiky. Pojem "failed state" je nejčastěji překládán jako „nefunkční stát“. Dalšími, odstupňovanými přízvlastky jsou různě označovány různé stupně selhá(vá)ní státu.

6.2 Human Development Index (Index lidského rozvoje)

6.2.1 Charakteristika indexu

Human Development Index (HDI)⁷⁵ je nejčastěji překládán jako index lidského rozvoje. Je to matematická konstrukce výpočtu jednoho čísla, které by mělo co nejlépe vyjadřovat kvalitu lidského života. Za pomoci statistických údajů z jednotlivých zemí, resp. ekonomik různých státních útvarů, určitých vybraných území či regionů⁷⁶ je speciálním výpočetním postupem dosaženo výsledku, který tvoří hodnotu HDI pro jednotlivá území, regiony resp. jejich ekonomiky.

Historicky se počátky HDI nacházejí ve výročních zprávách (*Development Reports*) o vývoji jednotlivých ekonomik a jejich oblastí. Tuto zprávu každoročně vydává OSN prostřednictvím United Nations Development Programme (UNDP)⁷⁷. K této zprávě byl v roce 1990 navržen nakonec sestrojen původní Human Development Index pákistánským ekonomem Mahbúb ul Haqem⁷⁸. Index byl navržen za tím účelem, aby byl patrný posun a zaměření rozvoje ekonomiky nejen směrem k samotným ekonomickým výsledkům, resp. ekonomickým ukazatelům indikujících pozitivní ekonomický vývoj, ale aby bylo také možno prostřednictvím tohoto indexu lépe sledovat i další pozitivní ukazatele. Prostřednictvím takových ukazatelů lze lépe sledovat žádoucí tendence v ekonomikách, které přímo nesouvisí jen s vysokými ekonomickými čísly, ale zároveň zohledňují i úroveň a kvalitu lidského života v takových oblastech, jako je zdravotnictví a vzdělávání obyvatelstva.

HDI byl postupem času korigován a zpřesňovala se jeho konstrukce výpočtu dalšími ekonomy. Byl to laureát Nobelovy ceny Amartya Sen⁷⁹, kdo se zasloužil o podstatné zpřesnění HDI směrem ke kvalitě života. Jeho práce na HDI vytvořila základní koncepční

⁷⁵ dále je v této části v textu většinou používána zkratka původního názvu z angličtiny, tzn. HDI

⁷⁶ Pomocí HDI (ale i většinou dalších indexů) jsou přepočítávány nejen samostatné, resp. nezávislé státy nebo určité regiony. K nejčastějším patří takto přepočítávaným patří např. Palestinská území apod.

⁷⁷ <http://www.undp.org/content/undp/en/home.html>

⁷⁸ Mahbub-ul-Haq (1934 - 1998) byl indický ekonom a profesor ekonomie. Byl spoluvůdcem teorie lidského vývoje (Human Development Theory, HDP) a zakladatelem již zmiňovaných Human Development Report (HDR). Nejvýznamnější je jeho práce pro OSN, kde se v jejích jednotlivých složkách zabýval výzkumem v bezpečnostní, sociální a ekonomické oblasti.

⁷⁹ Amartya Kumar Sen (*1933) je indický ekonom, který byl v roce 1998 vyznamenán Nobelovou cenou za ekonomii „za příspěvek k ekonomii blahobytu“ (za své práce o teorii lidského rozvoje, státu blahobytu a mechanismech vzniku chudoby).

rámec, podle kterého bylo možné zhodnotit vývoj kteréhokoliv státního útvaru nejen podle hospodářského pokroku, ale také jeho zlepšováním v dalších oblastech, které tvoří kvality lidského života. Sen se původně stavěl proti myšlence konstruovat index právě tímto směrem, ale Haq nadále rozvíjel index směrem k současné konstrukci a nakonec přesvědčil Sena ke spolupráci v této tendenci. Sen se původně obával, že bude nesnadné zachytit celou komplikovanost všech vztahů a schopností lidí v jednom indexu.

Významné bylo sestrojít jen jedno natolik přesvědčivé číslo, že by na sebe upoutávalo pozornost nejen ekonomů, ale i politiků, kteří svými zásahy tvoří strukturu ekonomiky. Šlo o to, aby byla koncentrace nejen na samotnou ekonomiku a její stále příznivější data, ale také více přesouvána směrem k hodnotnějšímu způsobu využívání zdrojů směrem ke kvalitě života.

Poslední modifikace konstrukce HDI je počínaje rokem 2010 a HDI je tak tvořen dalšími třemi (sub)indexy a od tohoto roku se začalo v Human Development Report (UNDP) používat tato nová metoda výpočtu HDI.

6.2.2 Výpočet Human Development Indexu

Výpočet HDI, resp. měření jednotlivých ekonomik jsou dosažena v každé měřené zemi (či v území) prostřednictvím tří základních vývojových oblastí lidského života, kterými jsou kvalita života (jeho délka a jeho zdraví), kvalita vzdělávání, resp. přístup ke vzdělání a přiměřený ekonomický standard života. HDI je geometrickým průměrem normalizovaných měř indikátorů v každé uvedené oblasti lidského vývoje.

Minimální a maximální hodnoty jsou nastaveny tak, aby byly vypočtené hodnoty v rozmezí od 0 do 1. Nejvyšší (maximální) hodnoty (maxima) jsou nejvyšší pozorované hodnoty v časové řadě. Nejnižší minimální hodnoty jsou přiměřeně vytvořeny z hodnot životního minima ve všech třech uvedených jednotlivých oblastech: minimální hodnoty jsou stanoveny pro očekávané minimální dvacetileté životní období u prvního (sub)indexu očekávané délky života, nulová hodnota je pro roky obou vzdělávacích proměnných v kombinovaném indexu pro oblast vzdělávání a na 100 USD je určena minimální částka za jednoho obyvatele, což je stanovený minimální limit pro hrubý národní důchod (HND, *angl. GNI*). Takto skutečně nízká hodnota (minimálních) důchodů může být ospravedlněna, resp. zdůvodněna značným množstvím nezměřitelných a netržních produkcí, které se tak nedostanou do oficiálních dat a tak pak také nejsou dostupná ve statistikách.

Pokud máme definovány maximální a minimální hodnoty pro jednotlivé (sub)indexy, pak jsou jejich výpočtové konstrukce pro všechny přepočítávané země následovně:

$$\text{velikost (sub)indexu} = \frac{\text{skutečná hodnota} - \text{minimální hodnota}}{\text{maximální hodnota} - \text{minimální hodnota}} \quad (1)$$

Skutečná, minimální a maximální hodnota jsou hodnoty hodnota příslušné v určité ekonomice, která je přepočítávána.

Pro výpočet index očekávané délky života (Life Expectancy Index, LEI) je použit pro přepočet vzorec, který používá jako minimální hodnotu 20:

$$LEI = \frac{\text{skutečná hodnota} - 20}{\text{maximální hodnota} - 20} \quad (2)$$

Protože index vzdělávání je navíc složen ze dvou dalších komponent, je pro index vzdělávání použit výpočet složený z dalších dvou (sub)indexů:

- a) index střední délky školní docházky (Mean Years of Schooling Index, MYSI)
- b) index očekávané délky školní docházky (Expected Years of Schooling Index, EYSI).

Oba indexy jsou přepočítávány uvedeným způsobem podle vzorce (1.1) za použití minimálních hodnot, které se v tomto případě rovnají nule:

Pro výpočet indexu střední délky školní docházky (MYSI) je použita odpovídající hodnota střední délky školní docházky (Mean Years of Schooling, MYS) v totožně konstruované matematické formule podle (1.1):

$$MYSI = \frac{MYS - 0}{\text{maximální hodnota} - 0} \quad (3)$$

A obdobně pro výpočet indexu očekávané délky školní docházky (EYSI) je použita odpovídající hodnota očekávané délky školní docházky (Expected Years of Schooling, EYS) ve stejné konstruované matematické formuli podle (1.1):

$$EYSI = \frac{EYS - 0}{\text{maximální hodnota} - 0} \quad (4)$$

Pro oblast vzdělání je vytvořena výsledná rovnice, která je vztažena ke každému z obou dílčích komponentů a výpočet je z výsledných dílčích indikátorů výsledek vytvořen geometrickým průměrem pro období posuzované jako maximum. To je ekvivalentní aplikací rovnice přímo pro geometrický průměr z obou dvou vypočítaných dílčích hodnot pro vzdělávání. Výslednou formuli pro tento index je:

$$EI = \frac{\sqrt{MYSI \cdot EYSI} - 0}{\text{maximální hodnota} - 0} \quad (5)$$

Pro výpočet důchodového indexu je použit pro maximální i minimální hodnotu použit přirozený logaritmus. Jako minimální hodnota je zde použito skutečně minimální částky 100 USD.⁸⁰

$$II = \frac{\ln(\text{skutečná hodnota GNIpc}) - \ln(100)}{\ln(\text{maximální hodnota GNIpc}) - \ln(100)} \quad (6)$$

Jak už bylo uvedeno, HDI je geometrický průměr tří indexů, kde jednu třetinu tvoří hodnoty posuzující kvalitu života, jednu třetinu tvoří hodnoty posuzující kvalitu resp. dostupnost a délku vzdělání a jednu třetinu tvoří důchod.

Konečná hodnota HDI je dána vzorcem, který je třetí odmocninou součinu všech tří (sub)indexů:

$$HDI = \sqrt[3]{LEI \cdot EI \cdot II} \quad (7)$$

resp.

$$HDI = LEI^{\frac{1}{3}} \cdot EI^{\frac{1}{3}} \cdot II^{\frac{1}{3}} \quad (8)$$

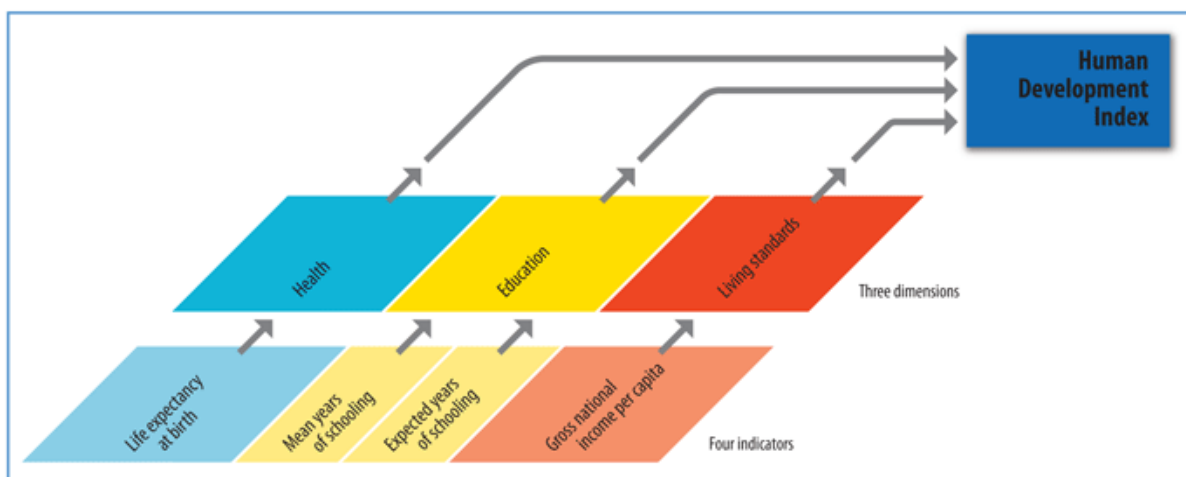
kde

LEI je index očekávané délky života (Life Expectancy Index),

EI je index vzdělávání (Education Index),

II je index důchodů, resp. příjmů (Income Index).

⁸⁰ viz ještě podrobněji ke konstrukci přepočtu důchodu v subkapitole (Metodika použitá pro vyjádření příjmů)

Zdroj: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

Obrázek 1: Grafické vyjádření struktury HDI

Zdroje dat pro výpočet HDI jsou pro rok 2011⁸¹ pro jednotlivé (dílčí) indexy rozděleny mezi tyto instituce:

- pro data pro výpočtu indexu kvality života je jako zdroj uvedena UN DESA⁸² (The United Nations Department of Economic and Social Affairs), což je součástí sekretariátu OSN;
- pro data k výpočtu indexu vzdělávání jsou uvedeny zdroje dva:
 - pro data pro průměrnou dobu školní docházky je zdrojem HDR⁸³ (Human Development Report), jejímž základem jsou data z UNESCO⁸⁴, která uvádějí dosažené vzdělání;
 - pro data pro očekávanou dobu školní docházky jsou použita data z UNESCO Institutu pro statistiku (Institute for Statistics)⁸⁵;
- pro data pro hrubý národní důchod jsou uvedeny tyto čtyři zdroje: Světová banka (*WB, World Bank*)⁸⁶, Mezinárodní měnový fond (*IMF, International Monetary Fund*)⁸⁷,

⁸¹ viz World Development Report 2011

⁸² více viz <http://www.un.org/en/development/desa/index.html>

⁸³ více viz <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

⁸⁴ více viz <http://stats.uis.unesco.org/unesco>, resp. <http://stats.uis.unesco.org/unesco/ReportFolders/ReportFolders.aspx>

⁸⁵ více viz na <http://www.uis.unesco.org/Pages/default.aspx>

⁸⁶ více viz na <http://www.worldbank.org/>

⁸⁷ více viz na <http://www.imf.org/external/>

Divize statistiky Organizace spojených národů (*UNSD, United Nations Statistics Division*)⁸⁸ a UN DESA, která již byla zmíněna výše pod bodem a).

Pro HDI v tomto případě nehovoří pouze jeho dlouhodobost a kredibilita institucí jako je OSN, ale také transparentnost a jednoduchost výpočtové konstrukce, která se dá ověřit na běžně dostupných datech. Na rozdíl od indexu nefunkčních států (Failed States Index), který je v dostupných materiálech verbálně poměrně podrobně popsán, ale samotná konstrukce přepočtu dat není uvedena (je uveden pouze program, kterým je dosaženo výsledných hodnot).

6.2.3 Metodika použitá pro vyjádření příjmů

HND je tradičně vyjádřený v běžných podmínkách. Chcete-li HND srovnatelné v čase, je HND převedena z běžných do stálých podmínky tím, že hodnotu jmenovitého HND na obyvatele v paritě kupní síly (PPP) podmínky pro základní rok 2005 a budování časové řady pomocí tempo růstu reálného hrubého národního důchodu na obyvatele, jak vyplývá z poměru běžného HND na obyvatele v místní měně na základě deflátoru HDP. Oficiální parita kupní síly je vytvořena pomocí Mezinárodního komparačního programu (*International Comparison Program, IPC*⁸⁹), který pravidelně sbírá tisíce dat o cenách a porovnává ceny zboží a služeb v mnoha zemích. Poslední základní kolo se týká roku 2005 a zahrnuje 146 zemí⁹⁰. Světová banka vytváří odhady pro další roky na základě míry inflace vzhledem ke Spojeným státům. Takovýto postup je používán proto, že i ostatní světové instituce (jako je např. Světová banka, Mezinárodní měnový fond, the Human Development Report Office (HDRO) aj., zabývající se rozsáhlým zpracováváním světových dat včetně jejich komparace pomocí srovnávacích testů ICP, postupují v těchto situacích stejným způsobem a používají srovnávání s mírou inflace ve vztahu ke Spojeným státům.

Aby byl získán důchod v hodnotě roku 2011, Mezinárodní měnový fond promítne míry růstu HDP do na základě neměnných podmínek a jsou aplikovány časově poslední známé hodnoty HND.

⁸⁸ více viz na <http://unstats.un.org/unsd/default.htm>

⁸⁹ více viz na http://siteresources.worldbank.org/ICPEXT/Resources/ICP_2011.html

⁹⁰ V roce 2011 se tento údaj zvýšil na 180 zemí. Více viz na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0,,contentMDK:22377119~menuPK:6782343~pagePK:60002244~piPK:62002388~theSitePK:270065,00.html>

6.3 Failed States Index (Index nefunkčních států)

6.3.1 Charakteristika systému

Výhodou indexu nefunkčních států je jeho schopnost zpracovávat mnoho různých informací takovým způsobem, aby byly dobře pochopitelné a měly dostatečnou informační hodnotu. Každý den instituce nazvaná The Fund For Peace⁹¹ sbírá tisíce zpráv a informací z celého světa a zpracovává je všechny do tří samostatných skupin ukazatelů sociálního, ekonomického a politického charakteru. Každá z těchto kategorií má svou soustavu indikátorů, dat a informací pro každou ze 177 zemí světa, které jsou analyzovány pomocí zvláštního počítačového programu.

Používaný software s názvem CAST (Conflict Assessment Software Tool)⁹² zpracovává a analyzuje obsah každé informace. Prostřednictvím sofistikovaného vyhledávání parametrů a algoritmů tento software odděluje relevantní data od těch nepoužitelných. Software je nastaven na vyhledávání a třídění dat do dvanácti různých sociálních, ekonomických a politických skupin indikátorů. Každý z těchto indikátorů je zhruba rozčleněn na čtrnáct dalších částí (*sub-indicators*). Software CAST analyzuje sebrané informace za použití specializovaného vyhledávání jednotlivých a předem určených termínů, které odpovídají zadaným parametrům. Tato analýza je pak převedena pomocí algoritmu do skóre, které reprezentuje významnost informace pro každou jednotlivou zemi.

Obsah informací je analyzován dalšími klíčovými způsoby celkového procesu hodnocení informací: kvantitativní analýzou a kvalitativními vstupy na základě zjištěných významných událostí zjištěných ve sledovaných zemích. Výsledek vyprodukovaný pomocí uvedeného softwaru se pak porovnává s komplexní řadou měř tak, jako každá analýza, aby byla vyloučena dezinterpretace nezpracovaných dat.

I když jsou základní data k dispozici volně v elektronické verzi, síla analýzy dat pro sestavení indexu nefunkčních států je v metodologické striktnosti a v systematickém propojení široké škály zdrojů sbíraných dat.

⁹¹ <http://global.fundforpeace.org/>

⁹² Tento název je používán na webových stránkách The Fund for Peace <http://global.fundforpeace.org/>. Ve vyhledávacích se tento program uvádí pod stejnou zkratkou, ale s názvem Conflict Assessment System Tool, který je odstupný i s dalšími podrobnostmi např. zde: <http://www.google.com/patents/US20030004954>. V abstraktu k tomuto popisu softwarového systému je uvedeno, že metody softwaru jsou obzvláště vhodné pro monitorování vnitřních konfliktů v různých zemích („*Methods ... which are particularly suited for monitoring internal conflicts of various countries...*“).

6.3.2 Způsob hodnocení jednotlivých ukazatelů

Každý ukazatel má hodnotu od jedné do deseti, kdy jednička (1, nízká hodnota) znamená nejstabilnější a desítka (10, vysoká hodnota) nejméně stabilní stát, který je ohrožen kolapsem a násilím. Způsob hodnocení je přirovnán k horečce, kdy čím vyšší hodnoty, tím jsou nebezpečnější a naopak nižší hodnoty jsou přijatelnější pro stát a nebo zkoumaný region.

Pro porozumění tohoto hodnocení pomáhají konkrétní známé příklady, na kterých lze ukázat, jak jsou jednotlivé státy hodnoceny uvedenou škálou bodů od jedné do deseti. Například úplná neschopnost somálské vlády poskytovat veřejné služby pro své občany může být ohodnocena vysokou známkou osm.

Naopak rozsáhlá ustanovení o zdravotnictví, školství a dalších veřejných službách vládou Švédska by přinesla ohodnocení jedna nebo dva podle stejné shora uvedené stupnice pro tentýž ukazatel.

V jiném příkladu by zahraniční přítomnost koalice vedené USA v Iráku nebo mírová mise OSN zvýšila ohodnocení na vyšší ukazatel, protože jde o externí (vnější) zásah do suverénního státu. Zatímco Myanmar čelí relativní izolaci od mezinárodního společenství a dalším destabilizujícím faktorům, které jsou ale vnitřními faktory, a pak je takové ohodnocení mnohem nižší a tudíž ne tak negativní jako v případě externích vlivů.

Je důležité nepoužívat extrémně velké množství malých rozdílů v hodnotách. Větší trendy a rozsáhlejší použitá data poskytují rozumnější zdůvodnění pro změny, které budou hodnotnějším příspěvkem k odbornému posouzení.

Graficky jsou charakterizovány určité skupiny států v ročním hodnocení podle výše výsledné hodnoty FSI v barevné škále⁹³ do deseti skupin za rok 2011. V předchozích letech byly skupiny států odlišeny v méně podrobném hodnocení. Barevné odlišení skupin jednotlivých států na doplňující grafice (interaktivní mapy světa) a tedy i počet skupin se pohyboval ve čtyřech kategoriích⁹⁴: *alert*, *warning*, *moderate* a *sustainable*. V současnosti je toto hodnocení podle interaktivní mapy na rok 2011 v pěti grafických kategoriích⁹⁵: *critical*, *in danger*, *boderline*, *stable* a *most stable*.

⁹³ viz příloha I

⁹⁴ (pro rok 2007) <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2007>

⁹⁵ (pro rok 2011)

http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/06/17/2011_failed_states_index_interactive_map_and_rankings

Podobně nefunkční státy hodnotí např. Rotberg (2004, s. 47) a uvádí tyto čtyři stupně státního selhání (vzestupně směrem k nejhorsšímu hodnocení): *weak, failing, failed a collapsed states*.

Ke každé zemi v analýze byla přiřazena hodnota příslušného indexu FSI a uvedený způsob rozdělení států do skupin podle těchto hodnot FSI byl i předlohou pro rozdělení do stejného počtu skupin států v následné analýze.

6.3.3 Charakteristika ukazatelů indexu nefunkčních států

Jak už bylo uvedeno, index nefunkčních států je sestaven ze tří kategorií, které celkem obsahují následujících dvanáct základních ukazatelů. Každý z těchto ukazatelů je sestaven z dalších dílčích, detailnějších ukazatelů, které se svou charakteristikou vztahují k danému indikátoru.

1. Zvyšující se demografické problémy

- Problémy vyplývající z vysoké hustoty obyvatelstva spojené s dodávkami potravin, přístup k nezávadné vodě a k jiným životně důležitým zdrojům.
- Problémy vyplývající ze zavedených činností, které ovlivňují svobodu účastnit se fyzických aktivit včetně ekonomické produktivity, cestování, společenských akcí, náboženských vyznání atd.
- Problémy vyplývající ze sporů o hranice, vlastnictví nebo držby půdy, přístup k dopravě, kontrola náboženských a historických míst.
- Problémy vzniklé z vysokého tempa růstu obyvatelstva, asymetrické distribuci, výrazných rozdílů v populačním růstu mezi konkurenčními skupinami obyvatel atd.
- Problémy vyplývající z přírodních katastrof (hurikány, zemětřesení, záplavy, sucho, atd.), které jsou původcem lidského utrpení a strádání.
- Problémy vyplývající z epidemií, jako například HIV/AIDS, ptačí chřipka, SARS a další nakažlivé choroby.
- Problémy vyplývající z nebezpečí poškození životního prostředí, rozvoj infrastruktury a průmyslových objektů, které ohrožují domorodé obyvatelstvo a místní komunity.

2. Masivní pohyb uprchlíků a vnitřně vysídlených osob

- Násilné vykořenění rozsáhlých komunit jako výsledek náhodného nebo cíleného násilí.

- Represe zapříčiněné nedostatkem potravin, nemocemi, nedostatkem čisté vody, zmatky, které mohou zvětšovat humanitární nebo bezpečnostní problémy uvnitř země anebo mezi zeměmi.
- Tento indikátor se týká uprchlíků opouštějících zemi anebo vstupujících do země.

3. Skupiny osob usilující o nápravu křivd

- Historie ukřivděných skupin komunit, které cítí křivdy minulosti někdy i celá staletí.
- Zvěrstva páchaná beztrestně na jiných skupinách obyvatel.
- Specifické skupiny obyvatel, které jsou perzekuovány nebo proti nim jsou represe ze strany státních orgánů nebo dominantní populace.
- Institucionalizované politické vyloučení.
- Skupiny obyvatel, které se domnívají, že získají bohatství, postavení nebo moc prostřednictvím nacionalistických projevů vůči ostatním obyvatelům.
- Skupiny obyvatel postižené odepřením práva na nezávislost, sebeurčení nebo politickou samostatnost.

4. Dlouhodobý a trvalý odchod obyvatel

- Tzv. únik mozků (*brain drain*) profesionálů, intelektuálů a politických disidentů před represemi a perzekucí.
- Dobrovolná emigrace střední třídy obzvláště ekonomicky produktivního segmentu populace, jako jsou například podnikatelé, obchodníci, živnostníci, umělci z důvodů ekonomického úpadku.
- Růst exilových komunit a diaspor.

5. Nerovný ekonomický vývoj

- Skupinová nerovnost nebo vnímaná nerovnost ve vzdělávání nebo v ekonomickém statutu.
- Skupinové zchudnutí měřeno mírou chudoby, míra dětské úmrtnosti, úroveň vzdělávání atd.
- Růst veřejného nacionalismu založeného na reálných nebo domnělých nerovnostech.

6. Chudoba nebo prudký ekonomický pokles

- Prudký ekonomický pokles společnosti jako celku měřeno příjmem na hlavu, hrubým národním produktem, dluhem, dětskou úmrtností, úrovní chudoby, obchodními selháními atd.

- Náhlý pád komoditních cen, obchodních výnosů nebo zahraničních investic.
- Kolaps nebo devalvace národní měny.
- Extrémní společenské útrapy zapříčiněné úsporným ekonomickým programem.
- Růst skrytých ekonomik včetně obchodu s drogami, podloutnictví a úniku kapitálu.
- Vzrůst úrovně korupce a nezákonných transakcí v populaci všeobecně.

7. Dodržování zákonnosti

- Rozsáhlá korupce nebo nepoctivost vládnoucích elit.
- Odpor vládnoucích elit k průhlednosti a odpovědnosti, odhalené skandály, investigativní žurnalistika, trestní žaloby nebo civilní akce.
- Značně zvýšená ztráta všeobecné důvěry ve státní instituce a procesy, jako např. široce bojkotované nebo závadné volby, masívní demonstrace, trvalá občanská neposlušnost, neschopnost státu vybírat daně, odpor k vojenské službě, růst ozbrojených povstání.
- Růst zločinných společení spojených s vládnoucími elitami.

8. Vzrůstající zhoršování veřejných služeb

- Zanikání základních státních funkcí, které slouží lidem včetně selhávání ochrany obyvatelstva proti terorismu a násilí a poskytování základních služeb, jako je zdravotní péče, vzdělávání, veřejná doprava atd.
- Státní aparát omezuje takové činnosti, které slouží k vládnutí, jako je bezpečnostní služby, prezidentská ostraha, činnost centrální banky, diplomatické služby, celní a berní činnosti atd.

9. Porušování lidských práv a zákonnosti

- Vznik autoritářské, diktátorské nebo vojenské vlády, ve kterých jsou ústavní a demokratické instituce a postupy pozastaveny nebo manipulovány.
- Vypuknutí politicky inspirovaného násilí proti nevinným civilistům.
- Vzrůstající počet politických vězňů nebo disidentů, kterým je odmítnut proces v souladu s mezinárodními normami a praktikami.
- Obecně rozšířené zneužívání politických a sociálních práv včetně těch, která jsou individuální, skupinová a nebo institucionální (např. pronásledovat tisk, politizování justice, interní použití armády pro politické cíle, veřejné represe politických oponentů).

10. Bezpečnostní aparát

- Vznik elitních strážců oddaných operující beztrestně souběžně s řádnými ozbrojenými silami.
- Vznik státem podporovaných nebo státem sponzorovaných „soukromých milicí“, které terorizují politické oponenty, podezřelé „nepřátele“ nebo civilisty, kteří viditelně sympatizují s opozicí.
- Vznik armády uvnitř armády, jednotek tajných služeb nebo neregulérních bezpečnostních sil, které slouží zájmům politických klik nebo vůdci.
- Ozbrojený odpor vládnoucím autoritám, násilné povstání a vzpoura, rozšíření nezávislých milicí, civilní stráže nebo žoldněřských skupin, které odmítají státní monopol na použití síly.

11. Růst frakcionářských elit

- Fragmentace vládnoucích elit a státních institucí na etnické, třídní, klanové, rasové nebo náboženské linie.
- Použití nacionalistické politické rétoriky vládnoucími elitami často používající termíny společenské nezmenšitelnosti (jako např. „velké Srbsko“) nebo společenské solidarity (jako např. „etnické čistky“ nebo „obrana víry“).
- Absence legitimního vůdcovství široce akceptovatelného jako reprezentace všech občanů.

12. Intervence a vnější činitelé

- Vojenské a polovojenské vměšování buď utajené, nebo zjevné do vnitřních záležitostí státu v riziku vnějších armád, států nebo skupin, které ovlivňují vnitřní rovnováhu.
- Ekonomická intervence vnějších sil včetně multilaterálních organizací prostřednictvím rozsáhlých půjček rozvojových projektů nebo zahraniční pomoci, jako je rozpočtová podpora kontrola financí nebo hospodářské politiky vytvářející ekonomickou závislost.
- Humanitární a strategické vojenské intervence za účelem vnitřního konfliktu nebo změny režimu.

Příloha J - zobrazuje historii FSI, kdy jsou zobrazeny nejčastěji zobrazované země afrického kontinentu v prvních dvaceti států s nejvyšší hodnotou indexu.

6.4 Výběr jednotlivých ukazatelů

6.4.1 Výběr indikátorů

Pro účely této práce byly vybírány indikátory výhradně ze databáze Světové banky (*The World Bank*), které jsou dostupné pod názvem World Bank Data Set. Obsažnost této databáze se jeví jako nejrozsáhlejší a pro práci s daty jsou k dispozici všechny indikátory v programech excel a xls. Navíc jsou k většině indikátorů k dispozici interaktivní grafy a mapy.

Z této databáze pak byly selektovány indikátory, resp. jejich data z především z těchto tří následujících hledisek:

1. Významnost dat:

Výběr dat byl primárně veden snahou zajistit ty data a indikátory, které jsou pro posuzování považované obecně za významnější.

Pro výběr této kategorie byly předlohou pro výběr indikátorů dvě publikace, které jsou vydávány Světovou bankou: první z nich je World Development Indicators 2007⁹⁶ a druhá je World Development Report 2011 (Conflict, Security a Development): celkem 9 ukazatelů. V druhé z publikací jsou uvedeny v kapitole Selected World Development Indicators: celkem je zde sledováno 12 ukazatelů. Některé ukazatele jsou obsaženy v obou skupinách.

2. Aktuálnost dat:

Dalším krokem pro výběr indikátorů, resp. jejich dat byla aktuálnost, a proto byly upřednostňovány indikátory, které byly k dispozici s daty v nepřetržité desetileté periodě s posledními (nejnovějšími) daty za rok 2011.

3. Úplnost dat:

Posledním hlavním krokem byla úplnost dat těch indikátorů, které spadaly do přechozích dvou kategorií.

⁹⁶ Poslední publikací v této řadě by měla být k dispozici na přelomu roku 2012 a 2013

4. Konzistentnost dat:

Pro zpracování byla vybrána data z jedné databáze, která má i jednotný systém sběru, třídění a dalšího zpracování dat, včetně metodiky přepočtů, jednotného softwarového systému atd. Konzistentnost dat ve smyslu časovém byla zachována výběrem aktuálních dat.

Pro přehled je tabulka vybraných indikátorů použitých v této práci uvedena v příloze č. B. Protože jsou v přílohách a na dalších místech uváděny indikátory většinou v originální verzi podle World Bank Data Set v angličtině, jsou v této tabulce uvedeny jejich české ekvivalenty a kódy indikátorů, které jsou uváděny v jednotlivých analýzách.

Výběr dat podle významnosti

Výběr použitých indikátorů byl veden snahou využít základní rozhodující ukazatele a data ve vybraných zemích. Protože jsou zdrojová data výhradně z databáze Světové banky, tak byl i jejich výběr veden snahou zůstat konzistentní a vybírat z obsáhlého materiálu, který dává světová banka na svých webových stránkách k dispozici včetně skupin indikátorů, které jsou hlavní. Rozhodující byl podobný výběr, který používá Světová banka pro posuzování základních údajů o ekonomice. V publikaci World Development Indicators 2010⁹⁷ na s. 32, kde jsou uvedeny tyto základní ekonomické ukazatele:

1. Population (obyvatelstvo celkem)
2. Surface area (rozloha země)
3. Population, density (obyvatelstvo)
4. Gross national income (hrubý národní důchod)
5. Gross national income per capita (hrubý národní důchod na hlavu)
6. Purchasing power parity gross national income (parita kupní síly hrubého národního důchodu)
7. Gross domestic product (hrubý domácí produkt)

Poslední dva ukazatele (PPP a GDP) byly ještě rozděleny na růstové a per capita, tedy celkem devět ukazatelů, z nichž jich bylo v analýzách použito sedm – Purchasing power parity (i v růstovém indikátoru i v části per capita) za rok 2011 ještě nedosahoval potřebné množství dat pro vybrané státy a nebyl použit.

Vzhledem k zaměření práce na africký kontinent byl dalším logickým vodítkem pro výběr ukazatelů pro tuto práci základní statistický přehled Světové banky, která měla tento výběr

⁹⁷ <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-final.pdf>

v interaktivním provedení na titulní stránce oddílu s názvem Statistics on Africa⁹⁸. Zde Světová banka pro základní pohled na jednotlivé státy Afriky využívá pro tyto účely následující ukazatele:

1. Population, total (millions) (celkový počet obyvatel)
2. Population growth (annual %) (růst obyvatelstvo %)
3. GDP (current US\$) (billions) (hrubý domácí produkt v USD)
4. GDP per capita (current US\$) (hrubý domácí produkt na hlavu/na osobu)
5. GDP growth (annual %) (roční růst hrubého domácího produktu)
6. Life expectancy at birth, total (years) (očekávaná celková délka života)
7. Mortality rate, infant (per 1,000 live births) (úmrtnost dětí do jednoho roku věku)
8. Literacy rate, youth female (% of females ages 15-24)
9. Prevalence of HIV, total (% of population ages 15-49)

I v tomto výběru ukazatelů je použito pro základní přehled o jednotlivých zemích Afriky devět ukazatelů, z nichž je většina použita i v disertační práci: 1. – 5. ukazatel kompletně; 6. ukazatel byl při dalším rozhodování pro použití vybrán, ale rozdělen na očekávanou délku života zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy – tedy na další dva samostatné ukazatele; 7. ukazatel týkající se úmrtnosti kojenců⁹⁹ byl doplněn dalším ukazatelem, který se jmenuje úmrtnost dětí do 5 let a je využíván i v další odborné literatuře¹⁰⁰; 8. ukazatel nebyl v době zpracovávání analýz k dispozici s dostatečným množstvím dat a podobně i 9. ukazatel, který jediný zohledňoval fatální nemocnost: v Africe jsou pod dohledem tři nejzávažnější nemoci: HIV/AIDS, malárie a tuberkulóza, avšak pouze ukazatel pro incidenci tuberkulózy měl kompletní data u všech zemí a byl proto jediný z uvedených tří ukazatelů týkajících se fatální nemocnosti zařazen do další analýzy.

6.4.2 Úprava indikátorů

Největší zásah do uvedených indikátorů co do počtu upravovaných dat byl proveden u indikátoru nazvaném Hustota obyvatel (*Population density*), ale nutno dodat, že nejjednodušším výpočtem. U tohoto indikátoru chyběl celý rok 2011. Vzhledem k tomu, že

⁹⁸

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/EXTPUBREP/EXTSTATINAFR/0,,menuPK:824057~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:824043,00.html>

⁹⁹ resp. dětí do jednoho roku života (jak je uvedeno v popisu tohoto indikátoru u WB)

¹⁰⁰ Snížení úmrtnosti dětí do pěti let patří mezi osm Cílů tisíciletí (MDGs). S tímto ukazatelem pracuje např. i Robert I. Rotberg (2007, s. 177).

tento indikátor je považován za jeden z nejdůležitějších¹⁰¹ byl po úpravě zařazen do analýzy. Přepočítání v tomto případě bylo jednoduché: Po zjištění, že u obou potřebných ukazatelů pro výpočet Hustoty obyvatel (tzn. Obyvatelstvo celkem (*Population total*) a Rozloha země (*Surface area*)) měly všechna data za předchozích deset let až po rok 2011, prostým vydělením celkového počtu obyvatel každé země rozlohou příslušné země došlo k výpočtu potřebného ukazatele za rok 2011 a tím k zařazení do zpracovávaných.

$$\text{Population density} = \frac{\text{Population, total}}{\text{Surface area (km}^2\text{)}} \quad (9)$$

Výsledek vyjde v počtu obyvatel na 1 km².

Podobný zásah byl zpracován i u ukazatele rozloha země (*Surface area*), který měl tento údaj chybějící pro celý rok 2011. Vzhledem k tomu, že v předchozích dvíti letech byla všechna data ve všech řádcích v indikátoru nezměněna, byla doplněna i v tomto složení do posledního chybějícího sloupce pro rok 2011.

U několika dalších indikátorů chyběla data v jednotlivých případech, tzn. za celé desetiletí v jednom nebo dvou případech a byly dopočítány extrapolací.

6.4.3 Výběr zemí

K výběru problémového a zároveň konfliktního regionu na světě směřuje mnoho různých informací, diskuzí, odkazů a sdělení z různých zdrojů, se kterými je možno se průběžně setkávat jak v denním tisku, na internetu, v periodikách a dalších médiích, tak i ve vědeckých pracích zahraničních i tuzemských.

Eichler (2010, s. 41) v této souvislosti uvádí: „Na africkém kontinentu vypukla po roce 1990 řada válek, jimž padlo za obětí několik milionů lidí a mnoho milionů bylo vyhnáno ze svých domovů. Pokud budeme sestupovat od severu k jihu, uvidíme, že nejtěžší boje válek zasáhly Alžírsko, Súdán, Etiopii a Eritreu, Somálsko, Kongo, Rwandu a Burundi. Právě v těchto bojích se objevily největší ukrutnosti a byly při nich nejtěžší ztráty.“

Světová banka (*World Bank*) definuje 41 zemí jako HIPC¹⁰². Tato zkratka je z počátečních písmen anglického názvu pro tuto skupinu těžce zadlužených a chudých států – *Heavy Indebted Poor Countries*. Skupina těchto států je zdrojem různých komplikací nejen pro jejich

¹⁰¹ Tento ukazatel je uveden v obou soupisech hlavních ukazatelů používaných v citovaných publikacích z The World Bank (World Development Indicators s. 14 a World Development Report s. 344)

¹⁰² www.worldbank.org/hipc/

zeměpisné sousedy, ale jsou hrozbou v jednotlivých regionech, čímž ohrožují stabilitu na celém světě.

Největší zastoupení zemí mezi HIPC má Afrika.¹⁰³ Podle údajů Světové banky je z celkového počtu 41 této skupiny států označovaných jako HIPC 33 z Afriky (a čtyři jsou v Latinské Americe a pouze další čtyři jsou ze zbytku světa). Řada těžce zadlužených a chudých států je v současné době uprostřed násilných konfliktů a tudíž je nelze považovat za vhodné do kategorie států, kterým jsou odpouštěny dluhy.¹⁰⁴

Jeden z nejstarších a nejužívanějších způsobů měření postavení jednotlivých zemí světa je sestavován v tzv. indexu lidského rozvoje (Human Development Report, HDI). Kalkulace hodnot HDI, podle kterých je vytvořeno pořadí zkoumaných zemí, je jedinou a výhradní odpovědností Human Development Report Office pracující pro Světovou banku. Z hodnocení za rok 2012 vyplývá, že poslední čtvrtině hodnocených zemí je z uvedených 46 států 37 z nich z Afriky (subsaharské části). Otočíme-li pořadí (kdy je na prvním místě nejhůře hodnocený stát), pak je na 13. místě od konce Afghánistán (Asie) a na 27. místě Haiti (Amerika) – všechna ostatní nejhůře hodnocená místa v pořadí HDI byla obsazena africkými státy.¹⁰⁵

Podle pořadí států, které vydává instituce Fund for Peace ve Washingtonu v tzv. indexu nefunkčních států (Failed States Index – FSI), je většina nefunkčních států rovněž z Afriky. Přehled a komentář k těmto informacím lze nalézt v kapitole 6 této práce, kde je výběr pořadí prvních dvaceti nejhorších států (postižených určitým stupněm nefunkčnosti) světa podle uvedeného indexu FSI. S nejvyšším hodnocením Indexu FSI v první dvacítky je afrických zemí zastoupeno 11 – 12 v letech 2005 – 2010. V posledním roce s uzavřeným hodnocením podle tohoto indexu v roce 2011 je uvedeno z prvních dvaceti už 14 afrických zemí a podporují tak všeobecné tvrzení, že se nejchudší regiony propadají stále více do větší chudoby.

Z uvedených 14 afrických států jsou všechny ze subsaharské Afriky: nejsevernější je Súdán¹⁰⁶ a nejjihnější zemí je Zimbabwe. Nejpostiženější země podle Světové banky (HIPC)

¹⁰³ Státy HIPC jsou sledovány od 60. let minulého století a širší výzkum začal v průběhu 70. let. Na přelomu 80. a 90. let zájem o tyto země zintenzívněl díky celkovým mohutným geopolitickým změnám v celosvětovém vývoji.

¹⁰⁴ <http://www.sciencedirect.com/science/journal/0305750X/30/10>

¹⁰⁵ <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

¹⁰⁶ V této práci je ještě Súdán zpracováván jako jednotná země. Rozdělení se až v roce 2011.

a indexu nefunkčních států jsou z afrického regionu zhruba mezi rovníkem a regionem zvaným Sahel. Všechna tato zjištění jednoznačně směřují k identifikaci velmi specifického regionu, s abnormálním sklonem k negativnímu hodnocení.

Afrika (kontinent s přilehlými ostrovy) má celkem 54 nezávislých státních útvarů, pro které je v této práci používán výraz *stát* nebo *země*. Pro zpracování v této práci byly vybráno 51 zemí Afriky. Vyloučené jednotky jsou tyto:

- Jižní Sudán (*South Sudan*), protože vznikl až v červenci roku 2011 a ještě se neobjevuje ve statistikách.
- Somálsko (*Somalia*), protože vzhledem ke špatné ekonomické situaci této země nejsou k dispozici data v dostatečném rozsahu. Podle ukazatelů uvedených v této práci Somálsko nemá vůbec data za sledované období deseti let v žádném z hlavních šesti ekonomických indexů GDP a GNI. (Tato země je hodnocena jako bezkonkurenčně nejhorší stát afrického kontinentu co do stupně bezpečnostního rizika, stavu centrální vlády a s tím související regionální nestability.)
- Seychely (*Seychelles*), které nemají v některých indikátorech data vůbec, v některých nedostatek. (Mimoto tato země je v absolutních číslech nejmenší africkou ekonomikou co do počtu obyvatel tak i rozlohou země.)

Do výběru bylo zahrnuto i Maroko, které není součástí Africké unie, protože je to jediný stát z celého kontinentu, který stojí mimo tuto celoafrickou organizaci. V této souvislosti naopak nebyla do výběru zahrnuta Západní Sahara (*West Sahara*), která ve statistické databázi World Bank Data Set samostatně nevystupuje. Je jako stát sice uznána v rámci Africké unie (a další mezinárodních institucí), ale právě na protest uznání Západní Sahary jako samostatného člena do Africké unie Maroko nevstoupilo, resp. vzápětí po vstupu vystoupilo z AU. Maroko považuje Západní Saharu jako součást svého svrchovaného království.

6.5 Charakteristika jednotlivých ukazatelů použitých v analýzách

V příloze č. B je seznam všech ukazatelů použitých v analýze. Pořadí je určeno v prvním sloupci abecedně podle kódů (které byly takto označeny pro potřeby elektronického zpracování). Následuje název ukazatele v češtině a pak v původním názvu podle World Bank Data Set v angličtině. Podle tohoto systému je i určeno pořadí ukazatelů i v této části.

1. ADR – Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Age dependency ratio (% of working-age population)*. Kód ukazatele použitý v analýze: ADR

Poměr pracujících v produktivním věku vztažený k celkové populaci je poměrem závislostí pracujících lidí mladších patnácti let věku anebo starších 64 let věku – k pracujícím obyvatelům v produktivním věku od 15 do 64 let. Údaje jsou zobrazeny jako podíl závislých (rodinných příslušníků) na 100 pracujících v produktivním věku.

Zaměstnanci Světové banky odhadují z různých zdrojů, včetně cenzových reportů, populační divize Organizace spojených národů, průzkumy domácností prováděné národními statistickými úřady, vnitrostátními agenturami a nadnárodními institucemi.

2. AFR - Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Adolescent fertility rate (birth per 1,000 women ages 15 – 19)*. Kód ukazatele použitý v analýze: AFR

Porodnost dospívajících dívek je počet porodů na 1000 žen věku 15-19.

Populační divize Organizace spojených národů, světové populace vyhlídky.

3. BRC – Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Birth rate, crude (per 1,000 people)*

Kód ukazatele použitý v analýze: BRC

Hrubá míra porodnosti udává počet živě narozených dětí během roku přepočteno na 1000 obyvatel. Odečtením hrubé úmrtnosti z hrubé míry porodnosti poskytuje míru přirozeného přírůstu obyvatel, který se rovná výši populační změny za nepřítomnosti migrace.

(1) Populační divize Organizace spojených národů. 2009. Přehled světové populace vyhlídky: revize z roku 2008, New York, Organizace spojených národů, oddělení pro ekonomické a sociální záležitosti (v rozšířené verzi aplikace Excel), (2) statistická divize Organizace spojených národů, (3) zprávy o sčítání lidu a dalších statistických publikací od národních statistických úřadů, (4) Eurostat: demografické statistiky, (5) sekretariátu Tichomořského společenství: statistiky a demografie programu a (6) úřad pro sčítání lidu USA: mezinárodní databáze.

4. DRC – Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Death rate, crude (per 1,000 people)*

Kód ukazatele použitý ve statistické analýze: DERc

Hrubá míra úmrtnosti označuje počet úmrtí během roku na 1000 obyvatel. Odečtením hrubé míry úmrtnosti z hrubé míry porodnosti poskytuje míru přirozeného přírůstku obyvatel, které se rovná výši populační změny za nepřítomnosti migrace.

(1) Populační divize Organizace spojených národů. 2009. Světová populace vyhlídka: Revize 2008, New York, Organizace spojených národů, oddělení pro ekonomické a sociální záležitosti (rozšířené tabulky aplikace Excel), (2) statistická divize Organizace spojených národů. Obyvatelstvo a míry zpráva (různé roky), (3) zprávy o sčítání lidu a dalších statistických publikací od národních statistických úřadů, (4) Eurostat: demografické statistiky, (5) sekretariát Tichomořského společenství: program statistiky a demografie a (6) Úřad pro sčítání lidu USA: mezinárodní databáze.

5. FDI – Přímé zahraniční investice, čistý přítok (platební bilance, v běžných cenách USD)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Foreign direct investment, net inflows, (BoP current USD)*

Kód ukazatele použitý v analýze: FDI

Přímé zahraniční investice s rozsáhlými přítoky působícími v ekonomice, které vyžadují čistý příliv investic s trvalou účastí na řízení (10 nebo více procent hlasovacích akcií) v podnikových operacích v ekonomice spíše než v investicích. Je to součet vlastního kapitálu, reinvestice zisků, jiného dlouhodobého kapitálu a krátkodobého kapitálu, jak je uvedeno v platební bilanci. Tato série vykazuje čistý příliv investic (více nových investic méně disinvestic¹⁰⁷) ve vykazovaném hospodářství od zahraničních investorů. Údaje jsou v současných amerických dolarech.

Mezinárodní měnový fond, databáze platební bilance, doplněny o údaje z konference Organizace spojených národů o obchodu a rozvoji a oficiálních národních zdrojů.

6. GDPg – Růst hrubého domácího produktu (roční v %)

Originální název v databázi Světové banky: *GDP growth (annual %)*

¹⁰⁷ Disinvestice znamenají zmenšený zájem reinvestovat

Kód ukazatele použitý v analýze: GDPg

Roční procentuální míra růstu hrubého domácího produktu v tržních cenách založených na místní měně. Hrubý domácí produkt je úhrn hrubé přidané hodnoty výrobci v domácí ekonomice hospodářství plus veškeré daně, produktu a minus veškeré dotace, které nejsou zahrnuty do hodnoty výrobků.

Údaje z národních účtů Světové banky a OECD národních účtů datových souborů.

K tomuto ukazateli je vhodné poznamenat, že dochází k přelévání růstu hrubého domácího produktu do okolních zemí. Jestliže se v určité ekonomice růst hrubého domácího produktu zvedne o dodatečné 1 %, pak jako kladná externalita ovlivní růst hrubého domácího produktu i v sousední zemi o 0,4 %, což je celosvětový průměr. Toto přelévání růstu hrubého domácího produktu je ve vnitrozemských zemích (*landlocked countries*) jako extra benefit dokonce 0,7 % dodatečného růstu hrubého domácího produktu, kterým je obdařena sousední vnitrozemská země ekonomickou úspěšností svého souseda. Jedná se však o údaje v neafrických státech. V afrických vnitrozemských státech je totiž tato kladná externalita snížena díky špatným podmínkám na mizivých 0,2 % (srov. Collier, 2008, s. 56 – 58).

Na druhou stranu lze s jistým optimismem sledovat ekonomické prognózy a informace o růstu hrubého domácího produktu v afrických zemích, který je značný. Například v Etiopii nyní roste hrubý domácí produkt téměř desetkrát rychleji než ve Velké Británii. V Etiopii se ještě očekává růst hrubého domácího produktu každoročně 8,1 % až do roku 2015. To je třetí nejvyšší prognóza v současnosti napříč všemi ekonomikami vůbec.

Dalším příkladem je Ghana. Výše ghanského hrubého domácího produktu se blíží k čínskému – očekávaný vzestup na 9 % za rok 2012. Ale v posledních letech roste hrubý domácí produkt nejrychlejším tempem ze všech afrických ekonomik v Zambii. V předpovědi tempa růstu hrubého domácího produktu do roku 2015 by mělo být sedm z deseti afrických ekonomik.¹⁰⁸

7. Hrubý domácí produkt na obyvatele (v běžných cenách USD)

Originální název v databázi Světové banky: *GDP per capita (current US\$)*

Kód ukazatele použitý v analýze: GDPc

Hrubý domácí produkt na obyvatele je přepočítán na hlavu populace. Hrubý domácí produkt je úhrn hrubé přidané hodnoty vyrobené všemi rezidenty v hospodářství plus veškeré

¹⁰⁸ <http://www.cebr.com/>

daně, minus veškeré dotace, které nejsou zahrnuty do hodnoty výrobků. Vypočítá se bez provedení odpočtů pro odpisy kovodělných aktiv nebo vyčerpání a degradace přírodních zdrojů. Údaje jsou v současných amerických dolarech.

Údaje z národních účtů Světové banky a OECD národních účtů datové soubory.

Katalog zdrojů World Development Indicators

8. GDPu – Hrubý domácí produkt (přepočtený v běžných cenách USD)

Originální název v databázi Světové banky: *Gross Domestic Product – GDP (current US\$)*

Kód ukazatele použitý v analýze: GDPu

HDP v nákupních cenách je úhrn hrubé přidané hodnoty všemi výrobci v domácí ekonomice plus veškeré daně z produkce produktu a odečtené dotace. Údaje jsou v současných amerických dolarech. Údaje v USD pro hrubý domácí produkt jsou převedeny z domácí měny pomocí oficiálního jednorozhodního směnného kurzu mezi domácí měnou a USD. Pro několik zemí, kde oficiální směnný kurz neodráží efektivně směnný poměr aktuální směnnou transakci mezi USD a domácí měnou, byl použit převod na USD alternativním způsobem přepočtu.

Údaje jsou použity z databáze jednotlivých národních účtů u Světové banky a z datových souborů jednotlivých národních účtů OECD.

Katalog zdrojů World Development Indicators

9. GNIp – Hrubý národní důchod na obyvatele, Atlas metoda¹⁰⁹ (v běžných cenách USD)

¹⁰⁹ *Atlas Method* je speciální metoda konverze, která umožňuje přesnější výsledek při přepočtu veškerých národních měn na dolary a tato metoda překonává případná zkreslení z oficiálních kurzů.

Následující vzorec je pro výpočet touto metodou – konverzi faktoru pro rok t :

$$e_t^* = \frac{1}{3} \left[e_{t-2} \left(\frac{p_t}{p_{t-2}} / \frac{PI_{t-2}^{SS}}{PI_{t-2}^{CS}} \right) + e_{t-1} \left(\frac{p_t}{p_{t-1}} / \frac{PI_{t-1}^{SS}}{PI_{t-1}^{CS}} \right) + e_t \right] \quad (10)$$

A kalkulace pro GNI per capita v USD pro rok t má tuto matematickou formuli:

$$Y_t^S = \frac{(I_t)}{N_t} / e_t^* \quad (11)$$

Originální název v databázi Světové banky: *GNI per capita, Atlas method (current US\$)*

Kód ukazatele použitý v analýze: GNIP

Hrubý národní důchod na obyvatele je převedeny na USD metodou Světové banky Atlas.

Hrubý národní důchod je součtem hrubé přidané hodnoty vyrobené všemi rezidenty v hospodářství plus veškeré daně, minus veškeré dotace, které nejsou zahrnuty do hodnoty výrobků. Hrubý národní důchod, vypočtený v národní měně, je obvykle převeden na USD podle oficiálních směnných kurzů.

Údaje z národních účtů Světové banky a OECD národních účtů datové soubory.

10. GNIIu – Hrubý národní důchod, Atlas metoda¹¹⁰ (v běžných cenách USD)

Originální název v databázi Světové banky: *GNI, Atlas method (current US\$)*

Kód ukazatele použitý v analýze: GNIIu

Hrubý národní důchod je součtem hrubé přidané hodnoty vyrobené všemi rezidenty v hospodářství plus veškeré daně, minus veškeré dotace, které nejsou zahrnuty do hodnoty výrobků a čisté příjmy z prvotních důchodů (náhrady zaměstnanců a důchod z vlastnictví) ze zahraničí. Údaje jsou v současných amerických dolarech. Hrubý národní důchod, vypočtený v národní měně, je obvykle převeden na USD podle oficiálního směnného kurzu pro srovnání mezi ekonomikami.

Údaje z národních účtů Světové banky a OECD národních účtů datové soubory.

11. INC – Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Incidence of tuberculosis (per 100,000 people)*

Kód ukazatele použitý v analýze: INC

Výskyt tuberkulózy je odhadovaný počet nových plicních onemocnění s pozitivním stěrem a další případy plicních onemocnění tuberkulózou.

Světová zdravotnická organizace, globální zpráva o kontrole tuberkulózy.

12. INT – Uživatelé internetu (osoby)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Internet Users (people)*

¹¹⁰ Je použit stejný přepočtení jako u předchozího indikátoru.

Kód ukazatele použitý v analýze: INT

Uživatelé Internetu jsou lidé s přístupem k celosvětové internetové síti. Tento ukazatel nabývá na stále větším významu. Jeho významnou schopností je nejen zprostředkovávat informace a zvyšovat nebývale gramotnost a vzdělanost obyvatelstva, ale zároveň velmi účinný nástroj pro demokratizaci země ve všech sférách.

Mezinárodní telekomunikační unie, zpráva o rozvoji světa telekomunikací/ICT a databáze.

13. LIF – Průměrná délka života (roky), ženy

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Life expectancy at birth, female*

Kód ukazatele použitý v analýze: LIF

Průměrná délka života při narození označuje počet let novorozence ženského pohlaví, kterých se dožije, pokud zůstane struktura úmrtnosti stejná po celou dobu jeho života.

(1) Populační divize Organizace spojených národů, statistické divize, (2) Organizace spojených národů. Obyvatelstvo a životní statistiky referátu (různé roky), (3) Zprávy z úřadů pro sčítání lidu a dalších statistických publikací od národních statistických úřadů, (4) Eurostat: demografické statistiky, (5) Sekretariát tichomořského společenství: statistický a demografický program a (6) Úřad pro sčítání lidu v USA: mezinárodní databáze.

14. LIM – Průměrná délka života (roky), muži

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Life expectancy at birth, male*

Kód ukazatele použitý v analýze: LIM

Průměrná délka života při narození označuje počet let novorozence mužského pohlaví, kterých se dožije, pokud zůstane struktura úmrtnosti stejná po celou dobu jeho života.

Zdroje jsou totožné s předchozím ukazatelem.

15. MR5 – Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1 000 dětí)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Mortality rate, under-5 (per 1,000)*

Kód ukazatele použitý v analýze: MR5

Míra úmrtnosti dětí do pěti let věku. Je to míra, která stanovuje pravděpodobnost, že z tisíce nově narozených dětí určitý počet zemře před dosažením pěti let věku. Specifická úmrtnost dětí v uvedeném věkovém rozpětí.

Úroveň & trendy v dětské úmrtnosti. Zpráva 2011. Odhady vyvinuté společností meziagenturní skupiny OSN pro odhad dětské úmrtnosti (UNICEF, WHO, Světová banka, OSN DESA, UNPD).

16. MRI – Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí)

Originální název uvedený v databázi Světové banky: *Mortality rate, infant*

Kód ukazatele použitý v analýze: MRI

Kojenecká úmrtnost je počet dětí, které zemřou před dosažením jednoho roku věku. Ukazatel je přepočítáván na 1000 živě narozených v daném roce.

Úroveň & trendy v dětské úmrtnosti, odhady vyvinuté společností meziagenturní skupiny OSN pro odhad dětské úmrtnosti (UNICEF, WHO, Světová banka, OSN DESA, UNPD).

17. Hustota obyvatelstva (osoby na km²)

Originální název v databázi Světové banky: *Population density (people per sq. km of land area)*

Kód ukazatele použitý v analýze: POPd

Hustota zalidnění je reprezentována počtem obyvatel přepočtených na čtvereční kilometr. Obyvatelstvo je definováno jako součet všech obyvatel bez ohledu na statut rezidenta a státního občanství mimo uprchlíků, kteří nejsou trvale usazeni v zemi a kteří se považují za součást populace své původní země.

Zdroj počtu obyvatelstva: (1) Organizace spojených národů - Populační divize. Vyhlídky světové populace, (2) Organizace spojených národů - statistická divize., (3) Sčítací zprávy a jiné statistické publikace z národních statistických úřadů, (4) Eurostat: Demografická statistika, (5) Mezinárodní databáze atd.

18. POPg – Růst počtu obyvatelstva (ročně %)

Originální název v databázi Světové banky: *Population growth (annual %)*

Kód ukazatele použitý v analýze: POPg

Růst počtu obyvatel (v % za rok), je exponenciální meziroční tempo růstu obyvatel z roku t-1 k roku t vyjádřený jako procentní nárůst.

Ukazatel je odvozen z celkového počtu obyvatel. Zdroj počtu obyvatelstva: (1) Organizace spojených národů - Populační divize. Vyhlídky světové populace, (2) Organizace spojených

národů - statistická divize., (3) Sčítací zprávy a jiné statistické publikace z národních statistických úřadů, (4) Eurostat: Demografická statistika, (5) Mezinárodní databáze atd.

19. POPt – Obyvatelstvo celkem (osoby)

Originální název v databázi Světové banky: *Population, total*

Kód ukazatele použitý v analýze: POPt

Celkový počet obyvatel se zjistí jako počet obyvatel, do kterého se započítávají všichni obyvatelé bez ohledu na statut rezidenta nebo státní občanství, mimo uprchlíků, kteří nejsou trvale usazeni v zemi a kteří se považují za součást populace své původní země.

(1) Populační divize Organizace spojených národů. 2009. Světová populace vyhlídky: 2008 revize. New York, Organizace spojených národů, oddělení ekonomické a sociální záležitosti (rozšířené tabulky aplikace Excel). K dispozici na <http://esa.un.org/unpd/wpp2008/index.htm>. (2) Sčítání zprávy a dalších statistických publikací od národních statistických úřadů, (3) Eurostat: demografické statistiky, (4) Sekretariát Tichomořského společenství: statistiky a demografie programu, (5) úřad pro sčítání lidu USA: mezinárodní databáze a (6) Světové banky odhady založené na údajích z výše uvedených zdrojů, průzkumy domácností, z prováděných vnitrostátními agenturami, makro International, amerického centra pro kontrolu nemocí a prevence, Statistika uprchlíků z vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky.

20. SUR – Rozloha (v km²)

Originální název v databázi Světové banky: *Surface area (sq. km)*

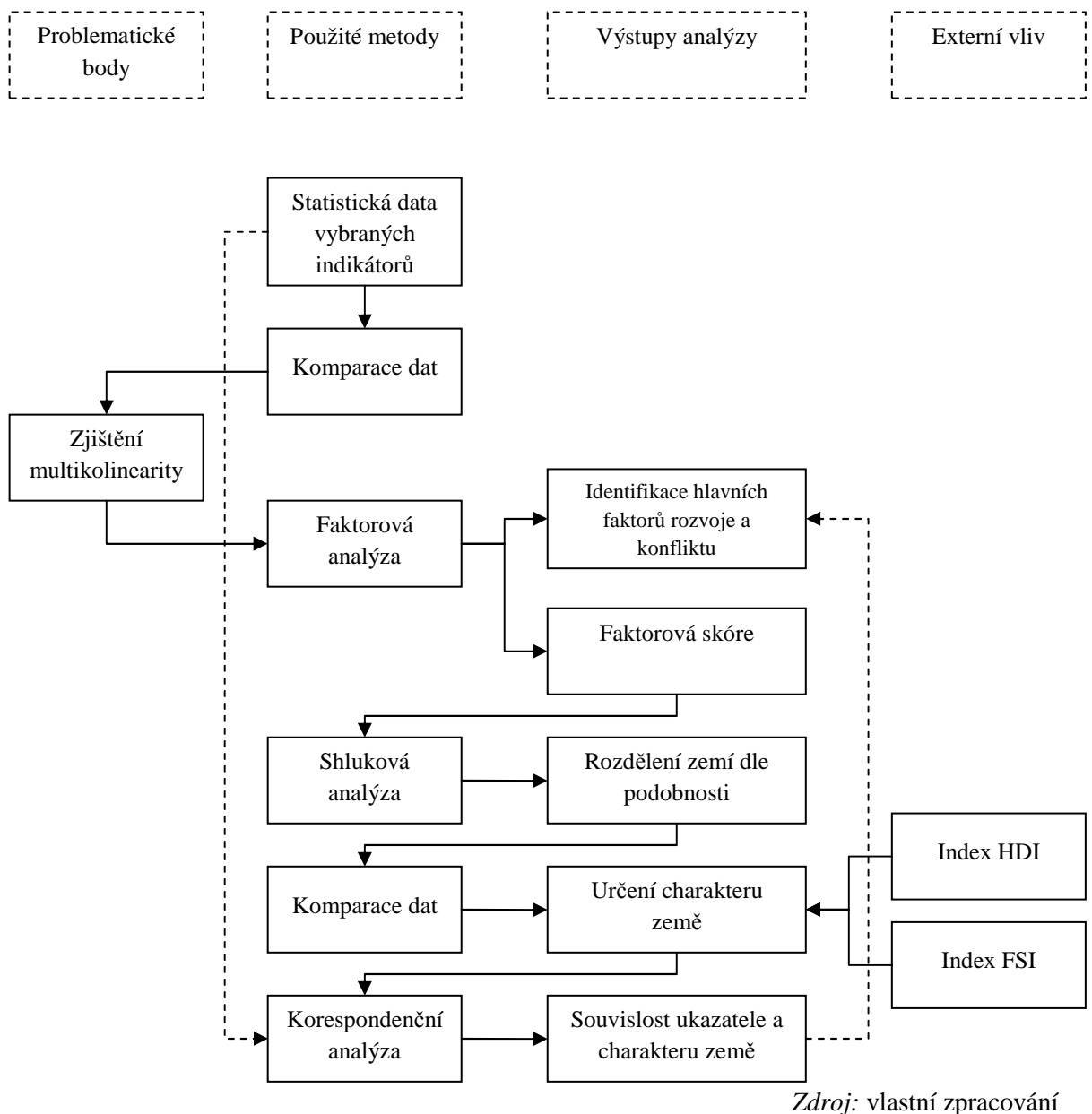
Kód ukazatele použitý v analýze: SUR

Rozloha země, coby plocha povrchu je nejen celková plocha země, ale také včetně některých vnitrozemských vodních ploch a některých pobřežních vod.

Organizace pro potraviny a zemědělství, elektronické soubory a webové stránky.

6.6 Metodika zpracování a vyhodnocení dat

Postup analýzy využitý pro stanovení faktorů konfliktu je znázorněn na obrázku 2.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 2: Schéma použitých metod pro identifikaci faktorů rozvoje a konfliktu

Uvedené schéma na obrázku 2 zobrazuje postupnou návaznost použitých metod a jejich provázání s dílčími výstupy uvedených statistických metod. **Cílem uvedené metodiky je určit charakter země z hlediska jejích rozvojových možností i rozvoje samotného. Dále stanovit náchylnost země ke konfliktům a určit hlavní znaky takto postižených zemí.** Ze statistických analýz s ohledem na zjištěnou korelovanost byla vybrána metoda faktorové analýzy. Aplikace této analýzy přinesla dva základní výstupy – faktorové zátěže a faktorová skóre. Faktorové zátěže pomáhají identifikovat hlavní faktory nepříznivého vývoje

zkoumaných zemí. Druhým výstupem jsou faktorová skóre, která se vyznačují nekorelovaností. Tato jejich vlastnost umožňuje využít tato skóre pro další analýzy.

Aby mohly být zjištěné faktory verifikovány, jsou tyto faktory hledány ve všech zemích afrického kontinentu, přičemž charakter těchto zemí je rozdílný. Uvedené země lze zařadit na pomyslné škále od zemí relativně vyspělých až po nejméně ekonomicky a sociálně rozvinuté státy. Stejně rozřazení lze vysledovat v případě náchylnosti země ke konfliktu. Analyzované země lze tak opět označit jak za relativně stabilní státy, tak i za vysoce náchylné ke konfliktu. Seskupení zemí je provedeno pomocí shlukové analýzy. Protože shluková analýza vyžaduje nekorelovaná data, poslouží jako vstup do této analýzy právě výše zmíněná faktorová skóre, jejichž charakteristickým znakem je již zmíněná vzájemná nekorelovanost (k tomuto blíže viz charakteristika faktorové analýzy).

Ke každé zemi je v tomto kroku přiřazena hodnota příslušného indexu HDI. V případech, kdy byl dostupný index FSI, byl v daných letech také připojen. Protože shluková analýza rozdělila země do homogenních shluků, je možné podle převažující povahy zemí z hlediska rozvinutosti a náchylnosti ke konfliktu charakterizovat celé tyto shluky.

V dalším kroku dochází k ověření, zda faktory stanovené prostřednictvím faktorové analýzy skutečně souvisí s existencí konfliktu ve vybrané zemi nebo s relativně vyšší nebo nižší rozvinutostí. Toto ověření je provedeno prostřednictvím korespondenční analýzy, která umožňuje na základě kategorizace dat popsat typické ukazatele, které souvisejí s daným typem země. Výstup korespondenční analýzy je zpětně porovnáván s hlavními faktory vzešlými z faktorové analýzy. Až díky tomuto potvrzení je možné potvrdit nebo zamítnout platnost v této práci stanovené hypotézy.

6.6.1 Faktorová analýza a její teoretická východiska

Základním předpokladem statistické analýzy statistických dat a jejího dalšího využití je vzájemná nezávislost (nekorelovanost) zkoumaných ukazatelů. Tento předpoklad však nelze vždy udržet, protože mnoho ukazatelů spolu určitým způsobem souvisí. Pacáková a kol. (2009, s. 130) uvádí, že důsledkem nesplnění tohoto předpokladu je duplicitnost analyzovaných informací obsažených ve vstupních ukazatelích, což může vést ke značnému zkreslení výsledků. Jednou z metod řešení tohoto problému je právě ve využití faktorové analýzy.

Faktorová analýza patří mezi metody vícerozměrné statistiky. Základním cílem faktorové analýzy je posoudit strukturu vztahů mezi sledovanými proměnnými a zjistit, zda lze proměnné rozdělit do skupin, ve kterých by byly jejich vzájemné korelace významně eliminovány. Vychází zde z předpokladu, že závislosti mezi sledovanými proměnnými jsou důsledkem působení určitého menšího počtu v pozadí stojících nezměřitelných veličin. (tzv. společných faktorů).

Tato metoda umožňuje poznat a využít na základě závislostí pozorovaných proměnných strukturu přímo nepozorovaných a nezměřitelných společných faktorů, které jsou považovány za skryté příčiny vzájemně korelovaných proměnných. Podle Hebáka a kol. (2007, s. 81) se faktorová analýza snaží odvodit, vytvořit a pochopit společné faktory (definované jako lineární kombinace původních veličin takové, aby vysvětlovaly a objasňovaly pozorované závislosti co nejlépe a nejjednodušeji. Podle Melouna a Militkého (2006, s. 273) se ve faktorové analýze tato lineární kombinace skládá z nevelkého počtu společných skrytých faktorů a jediného chybového faktoru). V konečném řešení by každá proměnná měla korelovat s minimálním počtem faktorů.

Metoda vychází ze souborů pozorovatelných proměnných náhodných veličin X_j , $j = 1, 2, \dots, p$, které mají vícerozměrné rozdělení s p -členným vektorem středních hodnot μ_x a s kovariační maticí Σ_p hodnosti p . Podle Stankovičové a Vojtkové (2007, s. 79) předpokládá všeobecný model faktorové analýzy existenci q v pozadí stojících společných faktorů F_1, F_2, \dots, F_q , kterých je méně než p . Tyto faktory umožňují j -tou pozorovatelnou náhodnou proměnnou X_j vyjádřit následujícím způsobem:

$$X_j = \mu_{xj} + a_{j1}F_1 + a_{j2}F_2 + \dots + a_{jq}F_q + e_j \quad (12)$$

kde:

e_j , $j = 1, 2, \dots, p$ – náhodné (chybové) složky označované jako specifické faktory,
 a_{jq} – faktorové váhy (náklady, saturace, zátěže), které vyjadřují vliv k -tého společného faktoru na proměnnou X_j .

V maticovém zápisu lze model faktorové analýzy zapsat následovně

$$X = \mu_x + AF + e, \text{ resp. } X - \mu_x = AF + e, \quad (13)$$

kde:

A – matice faktorových vah

F – q -členný vektor společných faktorů

e – p -členný vektor specifických faktorů

X – vektor původních měřitelných proměnných, které se nazývají indikátory.

Faktorové váhy (saturace) a_{jk} představují regresní koeficienty mezi pozorovatelnými proměnnými a nepozorovatelnými faktory.

Předchozí popis faktorové analýzy byl dokládán na řešení, pro které byla výchozí kovariační matice Σ_p . Faktorovou analýzu však lze použít pro řešení, která budou vycházet z korelační matice. Navíc podle Hebáka a kol. (2007, s. 85) je interpretace podle korelační matice jedinou možností, protože pouze zřídka jsou při analýze všechny proměnné ve stejných měřících jednotkách.

Aplikace faktorové analýzy je podobná metodě hlavních komponent, při níž dochází k tvorbě, tzv. hlavních komponent, které jsou na sobě navzájem nezávislé a jsou řazeny podle toho, jak přispívají k vysvětlení celkového rozptylu původních dat. Rozptyl hlavní komponenty je představován vlastním číslem λ_i .

Při určování faktorů v metodě faktorové analýzy je třeba stanovit takový počet faktorů, který by nejvíce vysvětloval celkový rozptyl. Stankovičová a Vojtková (2007, s. 86) uvádějí, že v exaktních vědách by vysvětlovaný rozptyl měl být 90 – 95 % a ve společenských vědách by měl být více jak 60 – 70 %.

Při analýze je možné použít tzv. *sutinový graf*, který určuje počet faktorů na ose x a na ose y procento vysvětlené variability, tj. hodnoty vlastních čísel redukované kovariační (příp. korelační) matice. Za optimální počet faktorů lze považovat hodnotu na ose x před bodem zlomu na křivce vlastních čísel.

V případě použití faktorové analýzy k redukci počtu proměnných (v případě, že proměnné jsou navzájem korelované) je nutno postupovat takovým způsobem, kdy se pro každý faktor vybere ta proměnná, která má největší faktorovou váhu. Pokud pouze jedna proměnná má vysokou váhu, bude právě tato proměnná vybrána. Pokud však existuje více proměnných s vysokými, přibližně stejnými váhami, můžeme postupovat podle doporučení Stankovičové a Vojtkové (2007, s. 92) následovně – z následujících možností:

- pro daný faktor se vybere ta proměnná, která je nejvýznamnější reprezentantem dané dimenze; může nastat situace, kdy se vybere proměnná, jejíž faktorová váha je o trochu nižší, než je největší faktorová váha;
- další možností je použití všech průměrů ze všech proměnných, které mají vysokou a přibližně stejnou faktorovou váhu.

Výsledkem faktorové analýzy je matice faktorových vah. Ta pomáhá identifikovat vztah mezi společnými faktory a identifikátory. První odhad faktorových zátěží však musí poskytovat dostatečně jasnou interpretaci jednotlivých faktorů. Stankovičová a Vojtková (2007, s. 88) uvádějí, že prvotní řešení nelze většinou rozumně interpretovat a výzkumníci by se o to ani neměli pokoušet. Pro snazší interpretaci je nutné společenské faktory transformovat (provést rotaci). Podstatou metod rotace je získat co nejvíce faktorových vah blízkých nule a zároveň co nejvíce vah blízkých jedné.

Metody rotace faktorů lze rozdělit na metody:

- ortogonální (pravoúhlé, kolmé),
- kosohlé (šikmé).

Rozdíl mezi uvedenými metodami rotací spočívá v řešení matice faktorových vah. Ortogonální transformace vedou k řešení s nekorelovanými faktory. Prvky matice faktorových vah lze interpretovat jako regresní koeficienty závislosti indikátorů od faktorů a také jako korelační koeficienty mezi nimi. Výhodou ortogonálních rotací je skutečnost, že tyto metody mění váhy faktorů, ale nemění kumulované procento vysvětlené variability společnými faktory. Naproti tomu metody kosohlé rotací vedou k získání závislých faktorů.

Z ortogonálních metod rotací jsou nejnámější tyto metody:

- metoda varimax;
- metoda quartimax;
- metoda orthomax (její modifikací jsou metody biquartimax a equartimax).

Při aplikaci faktorové analýzy je nutné aplikovat více metod rotace. Rozhodnutí o výběru příslušné metody rotace závisí na interpretovatelnosti výsledných faktorů. Hebrák a kol. (2007, s. 98) doporučují využít spíše metodu varimax. Např. metoda quartimax produkuje (odmítaný a označovaný za věcně překonaný) tzv. obecný faktor, protože na rozdíl od metody varimax je rozptyl počítán přes celou matici a nikoliv postupně pro všechny sloupce. Zátěže zbývajících faktorů pak bývají nižší. Metoda varimax produkuje faktory, které splňují představy o jednoduché struktuře.

Vedle výše popsaných parametrů faktorové analýzy se ještě zjišťují odhady hodnot společných faktorů, které se nazývají jako faktorová skóre. Tyto hodnoty se používají pro hodnocení dat. Také bývají vstupem do dalších analýz. Meloun a Militký (2006, s. 277) zdůrazňují, že tyto koeficienty skóre mají rozptyl roven jedné. Tyto koeficienty lze potom

použít, když je potřebné vyčíslit faktorové skóre pro nové objekty, které nebyly použity v dosavadní faktorové analýze.

6.6.2 Shluková analýza a její teoretická východiska

Jednou z možností využití informace obsažené ve vstupní datové matici je roztrídění množiny objektů do několika poměrně stejnorodých shluků. Aplikací vhodných algoritmů můžeme odhalit strukturu datového souboru a jednotlivé objekty klasifikovat. Pojem klasifikace se tudíž ve statistické analýze používá ve dvou významech (jde o různé úlohy s odlišnou symbolikou):

- klasifikujeme objekty tak, že odhadujeme hodnotu nominální vysvětlované proměnné (např. pomocí diskriminační analýzy);
- objekty zařazujeme do skupin bez využití vysvětlované proměnné (např. pomocí shlukové analýzy).

Pojem shluková analýza zahrnuje celou řadu metod a přístupů, jejichž cílem je nalézt skupiny podobných objektů (kromě shlukové analýzy lze ke stejnému účelu použít i metody, které patří k jiným typům analýz, např. k vícerozměrnému škálování). Uplatnění metod shlukové analýzy vede k příznivým výsledkům zejména tam, kde se množina objektů rozpadá do tříd, tj. objekty mají tendenci se seskupovat do přirozených shluků. Zbývá pak již pouze najít vhodnou interpretaci pro popsání rozklad, tj. charakterizovat vzniklé třídy.

Shlukovat můžeme nejen objekty, ale také proměnné. Pokud najedeme skupinu proměnných, jejichž hodnoty jsou si podobné, pak tuto skupinu může zastoupit jediná proměnná, čímž lze snížit rozměr úlohy.

Další možností je využít metodu shlukové analýzy ke zjišťování podobností kategorie nominální proměnné na základě dvourozměrné tabulky četností, tj. sdružených četností pro dva kategoriální znaky. Získaného poznatku můžeme využít pro sloučení kategorií, čímž získáme vyšší sdružené četnosti v kontingenční tabulce.

Kromě výše uvedených přístupů existují metody, které umožňují shlukovat současně objekty i proměnné, případně současně kategorie dvou proměnných.

Shluková analýza, může sloužit též pouze jako pomocný postup pro výběr objektů při analýze velkých datových souborů. Je-li vytvořen potřebný počet shluků objektů, pak lze analyzovat pouze data zjištěná u zástupců těchto shluků. (Hebák a kol., 2007, 119-120)

Jednou z možností pro zpracování statistických dat je roztřídění množiny objektů do několika poměrně stejnorodých skupin. Při tomto hodnocení je dále kladen důraz na požadavek, aby objekty patřící do různých skupin si byly podobné co nejméně. Vhodnou metodou pro toto posouzení je shluková analýza, pomocí níž lze dosáhnout snížení množství uvažovaných proměnných.

Podle Kubanové (2003, s. 232) je základním problémem shlukové analýzy kvantitativní vyjádření podobnosti či vzdálenosti objektů. V jednotlivých krocích algoritmů se posuzuje podobnost, resp. vzdálenost dvou objektů, objektu a shluku nebo dvou shluků. V některých případech je způsob hodnocení podobnosti dán přímo shlukovací metodou. Často však jsou tyto kroky na sobě nezávislé.

Mezi způsoby určení vzdálenosti mezi objekty lze zařadit:

- Euklidovskou vzdálenost,
- čtvercovou Euklidovskou vzdálenost,
- Hammingovu vzdálenost (též Manhattan vzdálenost),
- Minkovského vzdálenost,
- Čebyševovu vzdálenost,
- Mahalanobisovu vzdálenost,
- Lanceyovu-Wiliamsovou vzdálenost.

Euklidovská vzdálenost mezi body X_i a X_j je počítána podle vztahu:

$$d(X_i, X_j) = \sqrt{\sum_{k=1}^p (x_{ik} - x_{jk})^2}, \quad (14)$$

kde x_{ik} je hodnota k -tého pozorování na i -tém prvku a x_{jk} je hodnota k -tého pozorování na j -tém prvku.

Čtvercová Euklidovská vzdálenost je dána vztahem:

$$d(X_i, X_j) = \sum_{k=1}^p (x_{ik} - x_{jk})^2, \quad (15)$$

Hammingova vzdálenost se určí vztahem:

$$d(X_i, X_j) = \sum_{k=1}^p |x_{ik} - x_{jk}|^2, \quad (16)$$

Minkovského vzdálenost je dána:

$$d(X_i, X_j) = \left(\sum_{k=1}^p |x_{ik} - x_{jk}| \right)^{\frac{1}{q}}, \text{ kde } q = 1, 2, \dots, \infty, \quad (17)$$

Čebyševova vzdálenost se určí podle vztahu:

$$d(X_i, X_j) = \max |x_{ik} - x_{jk}|, \quad (18)$$

Mahalanobisovu vzdálenost je možné vypočítat:

$$d(X_i, X_j) = [(\mathbf{x}_i - \mathbf{x}_j)' \mathbf{C}^{-1} (\mathbf{x}_i - \mathbf{x}_j)]^{\frac{1}{2}}, \quad (19)$$

kde $\mathbf{x}_i, \mathbf{x}_j$ jsou p -prvkové vektory u proměnných i -tého a j -tého objektu a \mathbf{C} představuje

kovarianční matici $\mathbf{C} = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (\mathbf{x}_i - \mathbf{x}_j)' (\mathbf{x}_i - \mathbf{x}_j)$.

Lanceyovu-Wiliamsovu vzdálenost je možné zapsat:

$$d(X_i, X_j) = \sum_{j=1}^p \frac{|x_{ij} - x_{jk}|}{|x_{ij}| + |x_{jk}|}, \quad (20)$$

za podmínky, že součet $|x_{ij}| + |x_{jk}| \neq 0$ (pokud by tato podmínka neplatila, bude vzdálenost rovna hodnotě 0).

Uvedené míry mají kromě Mahalanobisovy vzdálenosti jednu nevýhodu, která spočívá v závislosti na použitých měřících jednotkách (srov. např. Hebák a kol., 2007, s. 123). Aby bylo možné použít tyto míry vzdálenosti i pro databáze s různými veličinami v různých měřících jednotkách, je nutné normovat tyto ukazatele prostřednictvím průměru a směrodatné odchylky.

Další zkrácení výsledků shlukové analýzy může být spojeno s korelovaností vstupních proměnných. Kubanová (2003, s. 233) uvádí, že v případě výskytu silné korelace některých znaků bude ovlivněna vzdálenost mezi dvěma objekty, což ovlivní i výsledné shlukování. Pokud se tedy v souboru vstupních hodnot vyskytnou korelovaná data, je možné tuto skutečnost podle Stankovičové a Vojtkové (2007, s. 135 – 137) překonat prostřednictvím:

- použití metody analýzy skrytých vztahů (jimiž jsou metoda hlavních komponent, faktorová analýza),
- použití Mahalanobisovy vzdálenosti.

Metody shlukování lze obecně rozdělit na dvě skupiny, a to:

- hierarchické metody,

- nehierarchické metody.

V případě hierarchických metod je nutné věnovat pozornost aglomerativním postupům. Tímto termínem se označuje algoritmus shlukování. Mezi základní metody shlukování lze potom zařadit:

- metodu nejbližšího souseda (též metoda jediné vazby, metoda jednoduchého spojení),
- metodu nejbližšího souseda (též metoda úplné vazby, metoda úplného spojení),
- metodu průměrné vzdálenosti (též Sokalova-Sneathova metoda),
- centroidní metodu (též Gowerova metoda),
- Wardovu metodu.

Stankovičová a Vojtková (2007, s. 139) zmiňují, že za nejpoužívanější metodu lze považovat Wardovu metodu. Hebák a kol. (2007, s. 135) uvádí, že tato metoda odstraňuje malé shluky a tvoří shluky zhruba stejné velikosti.

Výstupem shlukové analýzy je graf hierarchické struktury skupin objektů, který se nazývá dendrogram. V tomto grafu jsou znázorněny rozdělené jednotlivé objekty, přičemž na kolmé ose je nanášena vzdálenost mezi skupinami objektů. Dendrogram znázorňuje postupné shlukování objektů až do chvíle, kdy jsou všechny objekty sloučeny v jedné skupině. Pro praktické využití je však nutné rozhodnout, kde dendrogram rozdělit a určit tak optimální počet shluků. Meloun a Militký (2006, s. 343) připomínají, že neexistuje žádný objektivní způsob určení kritéria (označované jako terminační kritérium) pro určení počtu shluků. Neexistují totiž žádné objektivní statistické texty. Proto je možné pro tuto operaci možné využít heuristický přístup, který hledá náhlý skok ve vzdálenostech mezi jednotlivými shluky. Vedle heuristického přístupu je možné také použít ukazatele kvality shlukování.

6.6.3 Korespondenční analýza a její teoretická východiska

Korespondenční analýza umožňuje zkoumat strukturu vzájemných závislostí dvou a více proměnných uspořádaných do kontingenční tabulky. Clausen (1998, s. 1) uvádí, že jejím hlavním cílem je odhalit strukturu matice souboru dat nahrazením vstupních dat maticí dat jednodušších, přičemž nedochází ke ztrátě podstatných informací. Znamená to tedy vyloučení přebytečných informací. Tato analýza tedy sleduje vzájemnou podobnost nebo asociace kategorie jedné s kategoriemi ostatními. Meloun a Militký (2006, s. 372) popisují korespondenční analýzu jako kompoziční techniku, která je založena na asociaci mezi

souborem objektů v řádcích a souborem popisných znaků ve sloupcích. Polohy bodů pak přímo vyjadřují asociaci.

Hebák a kol. (2007, s. 169) popisuje tuto metodu jako vhodný nástroj zejména při zpracování rozsáhlejších kontingenčních tabulek, které obsahují mnohočetné kategorie, a kdy se grafické metody (výstup je zobrazen formou tzv. korespondenční mapy) stávají ve srovnání s číselnými přehlednější. Vzhledem k tomu, že korespondenční analýza umožňuje v zásadě výzkum závislostí nominálních a ordinálních proměnných, je třeba případné spojité proměnné nejprve kategorizovat.

Výše uvedená korespondenční mapa obsahuje dvě skupiny bodů, a to I -bodů řádkových kategorií (objekty) a J -bodů sloupcových kategorií (znaků). Každý řádek (nebo sloupec) korespondenční tabulky je bodem v I -rozměrném (J -rozměrném) prostoru. Mezi jednotlivými body lze zjistit vzájemnou vzdálenost. Při jejím převedení do Euklidovského prostoru je možné prostřednictvím korespondenční tabulky zkoumat vzájemné podobnosti mezi zobrazenými prvky.

V korespondenční analýze je možné použít více druhů vzdálenosti. Mezi dvě základní patří Euklidovská vzdálenost a chí-kvadrát vzdálenost. Jak však uvádí např. Hebák a kol. (2007, s. 175) je použití Euklidovské vzdálenosti spíše výjimečné, protože, jak uvádí, může být zkreslená velikostí marginálních četností v kontingenční tabulce.

Z tohoto důvodu se spíše používá druhá jmenovaná chí-kvadrát vzdálenost, která je také označována jako vážená Euklidovská vzdálenost. Mezi dvěma řádky i a i' lze tuto vzdálenost definovat:

$$V(i, i') = \sqrt{\sum_{j=1}^s \frac{(r_{ij} - r_{i'j})^2}{c_j}}, \quad (21)$$

kde: r_{ij} – jsou prvky matice řádkových profilů \mathbf{R}
 c_j – představuje sloupcovou zátěž (více viz níže).

Vzájemné vzdálenosti¹¹¹ bodů zobrazených ve dvourozměrném Euklidovském prostoru potom odpovídají jednotlivým kategoriím. Korespondenční analýza usiluje o „nejlepší“ dvourozměrné zobrazení údajů, ve kterém jsou souřadnice zobrazených bodů. Množství

¹¹¹ Vzdálenost v korespondenční analýze je možné změřit použitím tzv. chí-kvadrát vzdálenosti. Metod pro zjištění této vzdálenosti je mnoho. Některé z nich jsou více technické, zatímco některé využívají subjektivního posouzení (více viz. Greenacre, 2007, s. 25).

informací obsažené v každé dimenzi tohoto prostoru se označuje jako míra inercie¹¹² (příp. též inerce). Touto mírou lze podle Pacákové a kol. (2009, s. 197) rozumět jednu ze základních měr rozptýlení bodů, představujících řádkové a sloupcové kategorie v korespondenční mapě. V korespondenční analýze dostaneme celkovou inercií jako vážený průměr s vahami p_{i+} čtvercových vzdáleností řádkových profilů od jejich průměru, nebo jako vážený průměr s vahami p_{+j} čtvercových vzdáleností sloupcových profilů od svého průměru. Greenacre (2007, s. 29) dodává, že pokud jsou řádkové profily identické a leží tak v jednom bodě (resp. jejich průměr), všechny chí-kvadrát vzdálenosti jsou nulové a celková míra inercie je také nulová.

Dalším důležitým pojmem je „zátěž“, představující relativní četnosti v kontingenční tabulce. Součet všech zátěží je roven hodnotě jedna. Zátěž lze vypočítat také pro každý řádek nebo sloupec kontingenční tabulky. Výsledkem je míra přínosu libovolného řádku nebo sloupce k celkové zátěži (tedy četnosti n).

Pro testování kontingenční tabulky na významnost zobrazení je možné použít Chí kvadrát test. Greenacre (2007, s. 80) nicméně upozorňuje, že statistická významnost není zásadním požadavkem pro posouzení míry zobrazení korespondenční mapy.

Korespondenční analýza vychází z kontingenční tabulky s I řádky a J sloupci. Dvoustupňové četnosti n_{ij} , $i = 1, 2, \dots, I$, $j = 1, 2, \dots, J$ tvoří matici \mathbf{N} typu $I \times J$. Z této matice se vypočte korespondenční matice \mathbf{P} podílem

$$\mathbf{P} = \frac{\mathbf{N}}{n} \quad (22)$$

Matice \mathbf{P} obsahuje sdružené relativní četnosti $p_{ij} = n_{ij}/n$. Řádkové marginální relativní četnosti $p_{i+} = r_i$ se nazývají řádkové zátěže. Vypočítají se podílem okrajových četností n_{i+} celkovým počtem prvků n

$$r_i = \frac{n_{i+}}{n} \quad (23)$$

Sloupcové marginální relativní četnosti $p_{+j} = c_j$ se nazývají sloupcové zátěže. Vypočítají se podílem okrajových četností n_{+j} celkovým počtem prvků n

$$c_j = \frac{n_{+j}}{n} \quad (24)$$

¹¹² Výraz inercie je převzatý z mechaniky, kde je definovaný jako součin hmotnosti a čtvercových vzdáleností od centroidu všech částic fyzického objektu.

Řádkové relativní četnosti $r_{j/i} = \frac{n_{ij}}{n_{i+}}$ se nazývají řádkové profily. Tvoří pro všechny i řádkové vektory \mathbf{r}_i . Z nich lze vytvořit matici řádkových profilů

$$\mathbf{R} = \mathbf{D}_r^{-1} \mathbf{P} = \begin{bmatrix} \mathbf{r}_1^T \\ \mathbf{r}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{r}_I^T \end{bmatrix} \quad (25)$$

kde \mathbf{D}_r je diagonální matice s prvky vektoru \mathbf{r} na diagonále.

Stejným způsobem se definují sloupcové profily $c_{i/j} = \frac{n_{ij}}{n_{+j}}$. Matici sloupcových profilů \mathbf{C} pak vypočteme součinem

$$\mathbf{C} = \mathbf{D}_c^{-1} \mathbf{P}^T = [\mathbf{c}_1, \mathbf{c}_2, \dots, \mathbf{c}_J] \quad (26)$$

kde \mathbf{D}_c je diagonální matice s prvky vektoru \mathbf{c} na diagonále. \mathbf{P}^T značí transformovanou matici \mathbf{P} .

Korespondenční matici lze na základě definované symboliky schematicky vyjádřit

$$\begin{bmatrix} \mathbf{P} & \mathbf{r} \\ \mathbf{c}^T & \mathbf{1} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{p}_{11} & \mathbf{p}_{12} & \cdots & \mathbf{p}_{1J} & | & \mathbf{r}_1 \\ \mathbf{p}_{21} & \mathbf{p}_{22} & \cdots & \mathbf{p}_{2J} & | & \mathbf{r}_2 \\ \vdots & \vdots & & \vdots & | & \vdots \\ \mathbf{p}_{I1} & \mathbf{p}_{I2} & \cdots & \mathbf{p}_{IJ} & | & \mathbf{r}_I \\ \hline \mathbf{c}_1 & \mathbf{c}_2 & \cdots & \mathbf{c}_J & | & \mathbf{1} \end{bmatrix} \quad (27)$$

Každý řádek nebo sloupec tabulky představuje bod v J -rozměrném (příp. I -rozměrném) prostoru se souřadnicemi odpovídajícím hodnotám příslušných profilů. Mezi jednotlivými body lze potom počítat vzájemné vzdálenosti. Mírou vzdálenosti rozumíme vzdálenost řádkových a sloupcových profilů. Smyslem celé analýzy je podle Hebáka a kol. (2007, s. 175) převést vzdálenost do euklidovského prostoru (nejlépe dvourozměrného), ve kterém body odpovídají jednotlivým kategoriím. Čím blíže jsou řádkové a sloupcové body v korespondenční mapě, tím větší je podobnost (korespondence) mezi odpovídajícími kategoriemi.

Základní mírou rozptýlení bodů v korespondenční mapě je již výše zmiňovaná celková inercie. Geometricky inercie vyjadřuje stupeň rozptýlení bodů ve vícerozměrném prostoru. Čím vyšší je celková inercie, tím větší je stupeň rozptýlení.

Dalšími ukazateli jsou příspěvky řádkových a příspěvky sloupcových bodů k inercií a dále příspěvky os k reprodukci řádkových (sloupcových) kategorií. Tyto ukazatele představují relativní podíl řádkové inercie na vysvětlení odpovídající celkové řádkové inercie. Vypočtené hodnoty lze interpretovat jako korelace řádkových (sloupcových) profilů s hlavními osami. Pokud sečteme příspěvky prvních k hlavních os, získáme ukazatel kvality zobrazení i -té řádkové (j -té sloupcové) kategorie.

7 ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2002

7.1 Aplikace faktorové analýzy pro rok 2002

Před vlastní aplikací faktorové analýzy byla prozkoumána matice korelačních koeficientů pro jednotlivé statistické ukazatele. Cílem bylo zjistit vhodnost použití faktorové analýzy. Data za zkoumané ukazatele vykazala vysokou vzájemnou korelovanost. Prokázání multikolinearity naznačilo aplikovatelnost faktorové analýzy.

Vstupními proměnnými hodnotami bylo všech 20 zkoumaných ukazatelů. Pro odhad faktorových vah byla aplikována metoda hlavních komponent. V souladu s doporučeními týkající se provedení transformace (rotace) s ohledem na snazší interpretovatelnost zjištěných faktorů byla použita metoda varimax ze skupiny ortogonálních rotací. S ohledem na potřebu získat nekorelovaná faktorová skóre, která bude možné dále využít v dalších analýzách, byly vyloučeny kosoúhlé transformace.

Na základě faktorové analýzy bylo určeno pět základních skrytých dimenzí (faktorů). Počet těchto dimenzí byl stanoven podle posouzení tzv. vlastních čísel zobrazených v sutinovém grafu (viz příloha C) a posouzením procenta vysvětlené variability (viz tabulka 1).

Tabulka 1: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2002

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní % rozptylu
Faktor 1	8,956123	44,78062	8,95612	44,78062
Faktor 2	3,233973	16,16987	12,19010	60,95048
Faktor 3	1,980149	9,90074	14,17025	70,85123
Faktor 4	1,330877	6,65439	15,50112	77,50561
Faktor 5	1,296754	6,48377	16,79788	83,98938

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 1 je patrné, že uvedených pět faktorů vysvětluje přibližně 84 % celkové variability. Pokud tedy přijmeme konstatování Stankovičové a Vojtkové (2007, s. 86), že pro společenské vědy je důležité, aby vysvětlená variabilita přesáhla hranici 60 – 70 %, lze uvedených pět faktorů označit jako dostatečné.

Vedle hodnot vlastních čísel byl využit pro analýzu další výstup faktorové analýzy, kterým jsou faktorové zátěže. Příslušné hodnoty jsou zobrazeny v příloze D. Na základě porovnání jednotlivých hodnot faktorových zátěží je možné těchto pět faktorů interpretovat následovně:

- faktor 1 – Faktor demografických vlivů,
- faktor 2 – Faktor sociální a ekonomické velikosti,
- faktor 3 – Faktor ekonomického růstu;
- faktor 4 – Faktor růstu obyvatelstva a nemocnosti,
- faktor 5 – Faktor hustoty obyvatelstva.

Většina faktorových zátěží je kladných. Případné záporné hodnoty faktorových zátěží lze interpretovat jako nepřímou úměru mezi uvedenými faktory a nízkou mírou rozvoje daných států.

První faktor, který popisuje demografické ukazatele, úzce souvisí s nižšími věkovými skupinami, které jsou zastoupeny úmrtností kojenců (do jednoho roku) a úmrtností dětí do pěti let a zároveň tento faktor koreluje se zvýšenou porodností dívek ve věku 15 až 19 let. Naproti těmto ukazatelům záporná korelace byla stanovena v případě očekávané délky života mužů i žen. Tyto skutečnosti vedou ke konstatování, že jej lze použít k vysvětlení nízké úrovně rozvoje daných zemí.

Druhý faktor vykazuje vysoké záporné korelace v případě celkového hrubého domácího produktu, celkového hrubého národního důchodu a celkového počtu obyvatelstva. Zároveň tento faktor významně koreluje s ukazatelem přímých zahraničních investic. Opět tedy lze poukázat na vztah mezi tímto faktorem a nízkou úrovní v rozvoji zkoumaných ekonomik.

Třetí faktor ekonomického růstu sice koreluje pouze s růstem hrubého domácího produktu. Tento faktor naopak bude přispívat k rozvoji, protože ekonomický rozvoj je ve většině případů ekonomickým růstem podmíněn.

Čtvrtý faktor koreluje významně s výskytem tuberkulózy. Zároveň také je tu významný růst počtu obyvatelstva. Pátý faktor souvisí s hustotou obyvatelstva. Blízko k tomuto faktoru má také rozloha země, jejíž koeficient faktorové zátěže zůstal těsně pod hranicí 0,7, kterou program Statistica stanovuje jako rozhodnou pro pojmenování daného faktoru.

7.2 Aplikace shlukové analýzy pro rok 2002

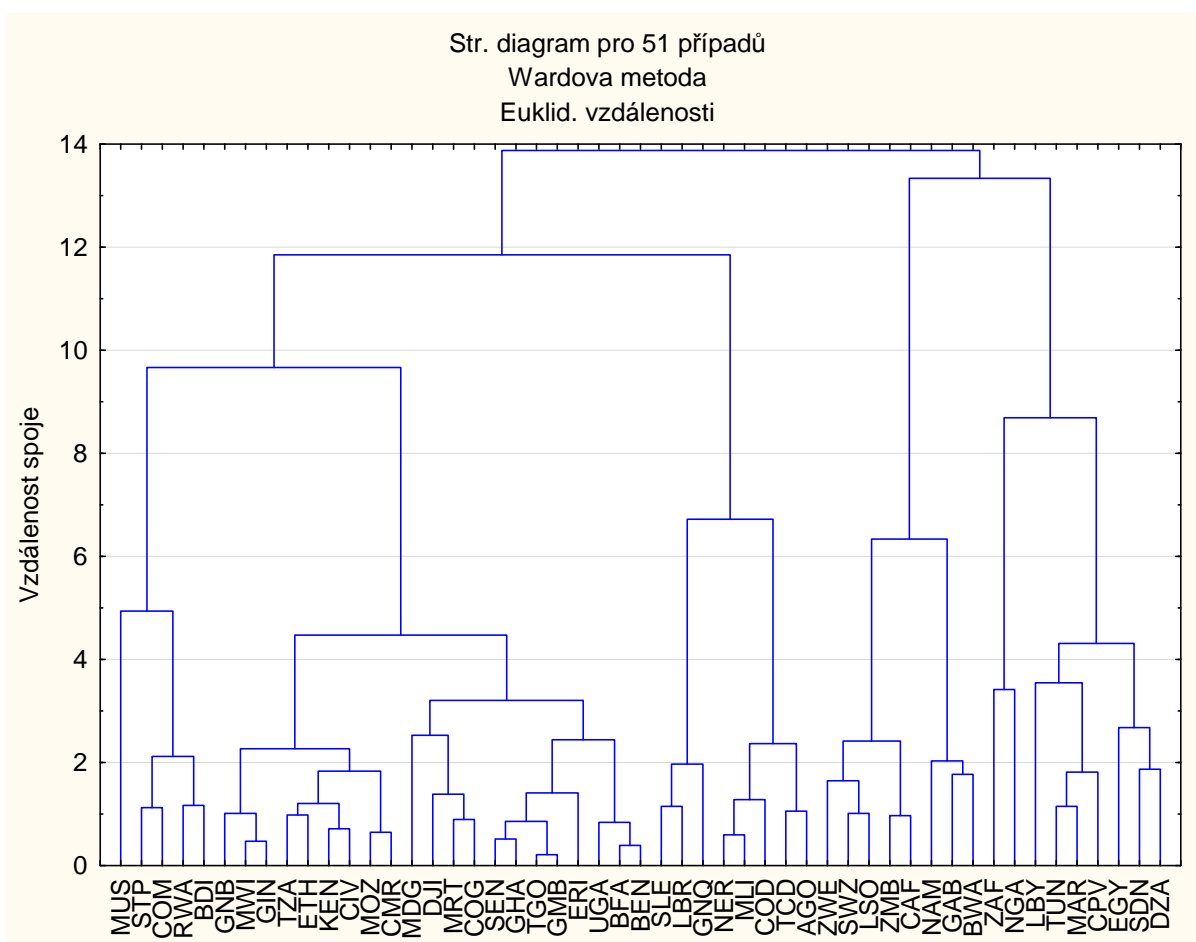
Cílem shlukové analýzy je snaha rozdělit země do jednotlivých shluků na základě jejich vnitřní podobnosti. Protože vstupní data do shlukové analýzy musí být nekorelovaná, bylo zde

využito faktorového skóre z výše uvedené faktorové analýzy, protože tato skóre podmínku nekorelovanosti splňují.

Ze shlukovacích metod byla zvolena Wardova metoda, která minimalizuje vnitroshlukový součet čtverců odchylek od průměru shluku. Tato metoda tedy vytváří již dříve zmiňované shluky přibližně stejné velikosti, čímž se předpokládá, že každý vytvořený shluk zemí bude obsahovat dostatečný počet zemí, které umožní daný shluk charakterizovat.

Pro výpočet vzdálenosti mezi shluky byla využita Euklidovská vzdálenost. Protože vstupními proměnnými byla faktorová skóre, je již dopředu odstraněn negativní vliv rozdílných měřících jednotek, který by mohl ovlivnit výsledek shlukování. Faktorová skóre jsou obsažena v příloze E.

Výsledné shluky zemí jsou zobrazeny na následujícím obrázku 3.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 3: Dendrogram shluku zemí vyjádřený pomocí Wardovy metody pro rok 2002

Dendrogram na obrázku 3 zobrazuje rozdělení zemí v roce 2002 do dvou základních shluků. Aby bylo možné určit počet shluků, byla zkoumána vzdálenost mezi shluky, aby se odhalil náhlý skok (viz heuristický přístup). Změny ve vzdálenosti mezi jednotlivými shluky jsou také zobrazeny na grafu vzdáleností mezi shluky v příloze F.

Ke skoku mezi daty tak došlo ve dvou případech. V první řadě by bylo možné rozdělit země do šesti shluků. Vzhledem k nízkému zastoupení charakteristických zemí v těchto šesti shlucích byla dána přednost rozdělení zemí do čtyř základních skupin.

V tabulce 2 je uveden přehled zemí podle jednotlivých skupin. Zároveň jsou k zobrazeným zemím přiřazeny hodnoty Human Development Index (HDI), které jim byly přiděleny ve sledovaném roce 2002.

Tabulka 2: Zastoupení zemí v jednotlivých shlucích pro rok 2002

Skupina	Země	HDI	Skupina	Země	HDI
A	BEN	0,4001	B	AGO	0,3918
A	BFA	0,2731	B	TCD	0,30066
A	UGA	0,38931	B	COD	0,49652
A	ERI	0,3058	B	MLI	0,2926
A	GMB	0,3625	B	NER	0,2435
A	TGO	0,43107	B	GNQ	0,5091
A	GHA	0,4649	B	LBR	0,3041
A	SEN	0,4169	B	SLE	0,278
A	COG	0,24445	C	BWA	0,59564
A	MRT	0,4244	C	GAB	0,63745
A	DJI	0,3884	C	NAM	0,57189
A	MDG	0,4504	C	CAF	0,2924
A	CMR	0,4321	C	ZMB	0,3863
A	MOZ	0,2602	C	LSO	0,4243
A	CIV	0,39728	C	SWZ	0,5053
A	KEN	0,44595	C	ZWE	0,3637
A	ETH	0,2931	D	DZA	0,6429
A	TZA	0,3704	D	SDN	0,3712
A	GIN	0,32408	D	EGY	0,6025
A	MWI	0,3549	D	CPV	0,5451
A	GNB	0,34289	D	MAR	0,5293
A	BDI	0,282615	D	TUN	0,6577
A	RWA	0,3479	D	LBY	0,7528
A	COM	0,4219	D	NGA	0,42218
A	STP	0,4509	D	ZAF	0,6094
A	MUS	0,6934			

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 2 je patrné, že země s nízkými hodnotami HDI jsou zastoupeny zejména ve skupinách A a B. Lze tedy konstatovat, že tyto skupiny zahrnují nejméně rozvinuté země. V dalších skupinách počet států s nízkými hodnotami rozvoje výrazně klesá v porovnání se skupinami A a B. Poslední skupina zemí D obsahuje pouze dva státy s nízkou úrovní rozvoje. Ukazatel FSI však této době nebyl zjišťován (ještě nebyl zkonstruován). Proto není možné v tomto roce určit konfliktnost jednotlivých zemí v daných letech prostřednictvím tohoto indexu, jako tomu bude v analýzách následujících let.

7.3 Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2007

Korespondenční analýza zkoumá tzv. kategoriální proměnné, kterými lze označit různé bodovací nebo známkovací stupnice. Z tohoto důvodu bylo nutné nejprve veškeré vstupní proměnné kategorizovat. Toho bylo dosaženo prostřednictvím kvartilů, aby bylo zjištěno rovnoměrné rozložení vstupních veličin v jednotlivých kategoriích. U každého ukazatele byly jeho hodnoty seřazeny do neklesající řady, a na tomto základě byly dopočítány příslušné kvartilové hranice – dolní kvartil, medián a horní kvartil. Tím byly získány čtyři stupně hodnot:

- velmi nízké,
- nižší,
- vyšší,
- velmi vysoké.

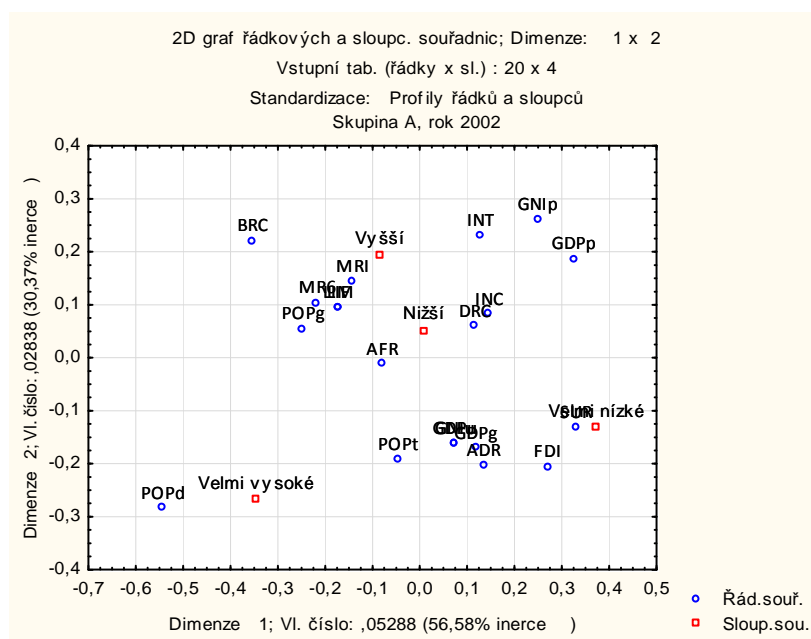
Z hlediska snadnějšího porovnání dat v korespondenčních mapách byla zvolena jednoduchá korespondenční analýza. Vstupními daty tedy byly čtyři kontingenční tabulky odpovídající rozdělení zemí dosaženého shlukovou analýzou. Výsledky korespondenční analýzy jsou shrnuty v tabulce 3.

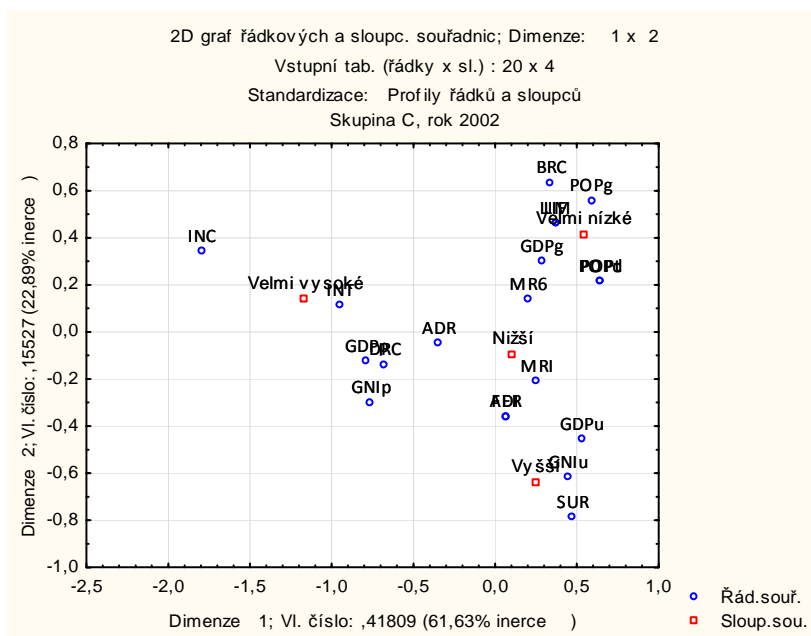
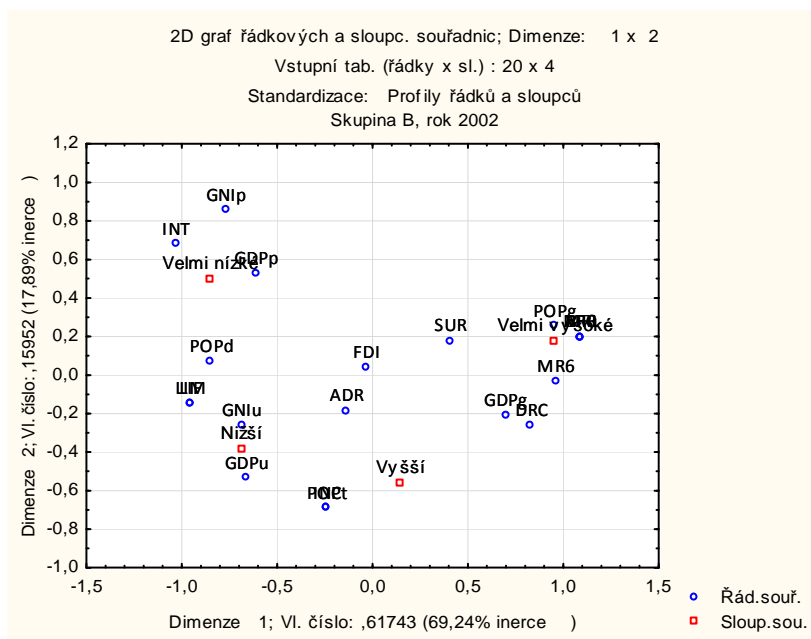
Tabulka 3: Rozdělení dimenzí pro skupiny zemí v roce 2002

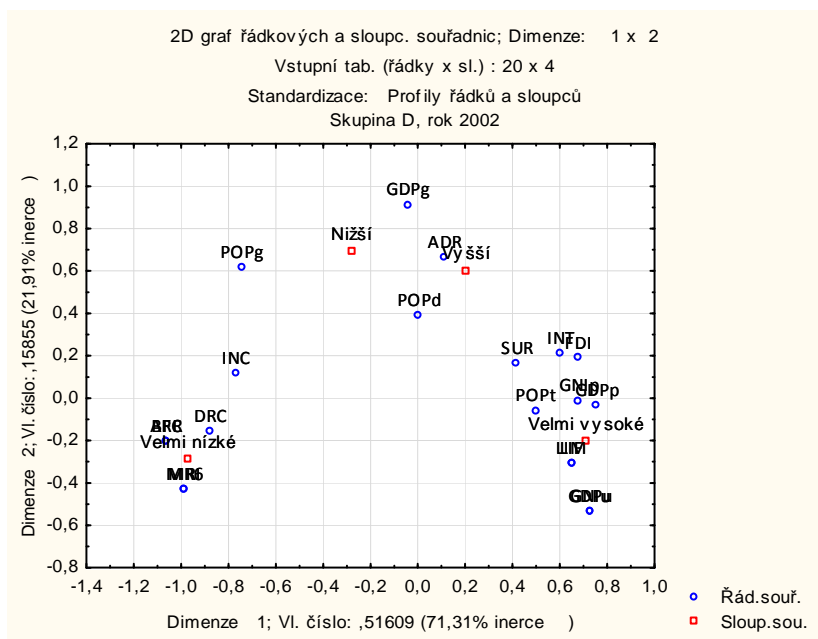
Skupina	Dimenze	Singul. čísla	Vlastní čísla	Procent inerce	Kumulativní procenta	Chí kvadrát
Skupina A	Dimenze 1	0,229955	0,052879	56,57711	56,5771	27,49730
	Dimenze 2	0,168473	0,028383	30,36803	86,9451	14,75931
	Dimenze 3	0,110461	0,012202	13,05486	100,0000	6,34485
Skupina B	Dimenze 1	0,785765	0,617427	69,24227	69,2423	98,78834
	Dimenze 2	0,399406	0,159525	17,89015	87,1324	25,52398
	Dimenze 3	0,338732	0,114739	12,86758	100,0000	18,35825
Skupina C	Dimenze 1	0,646598	0,418089	61,62502	61,6250	66,89424
	Dimenze 2	0,394048	0,155274	22,88690	84,5119	24,84384
	Dimenze 3	0,324156	0,105077	15,48808	100,0000	16,81238
Skupina D	Dimenze 1	0,718397	0,516094	71,31108	71,3111	92,89701
	Dimenze 2	0,398185	0,158551	21,90773	93,2188	28,53921
	Dimenze 3	0,221533	0,049077	6,78120	100,0000	8,83387

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že dvě dimenze jsou schopny vysvětlit přes 84 % celkové inercie (viz skupina C). V případě zemí skupiny D dokonce vysvětlená inercie přesahuje 93 %. Na následujícím obrázku jsou zachyceny korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 4: Korespondenční mapy pro země v roce 2002

Rozložení ukazatelů v korespondenční mapě na obrázku 4 naznačuje, které zkoumané ukazatele jsou pro země skupiny A typické. V první řadě je nutné znovu upozornit na skutečnost, že většina zemí skupiny A patří mezi země s nízkým indexem HDI, je tedy možné tyto země považovat za méně rozvinuté. Index FSI pro toto období ještě nebyl zjišťován, proto není hodnocena konfliktnost zkoumaných zemí. Korespondenční analýza však pomohla najít takové ukazatele, které jsou typické pro země skupiny A. Nejvyšších hodnot ve srovnání se všemi ostatními zeměmi bylo dosaženo v případě ukazatelů:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),

Stejně tak je nutné vyzdvihnout ty ukazatele, které byly pro tuto skupinu klasifikovány jako vysoké. Jednalo se o:

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- INT Uživatelé internetu (osoby),

- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD).

Naopak nízké hodnoty byly vysledovány v případě ukazatelů:

- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- Ukazatel GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD), je hraniční ukazatel, ale svou polohou patří do skupiny ukazatelů s nízkou hodnotou.

Vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- SUR Rozloha (v km²),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD).

Na základě výše uvedených výsledků z korespondenční analýzy lze stanovit typické znaky států této skupiny. Většinou se jedná o menší státy s vysokým počtem obyvatel a z tohoto důvodu i s vysokou hustotou obyvatelstva. Významnou roli zde sehrávají demografické ukazatele, podle kterých je v těchto zemích vysoká úmrtnost zejména dětské populace. Dalším typickým znakem je nízká úroveň ekonomické výkonnosti a ekonomického růstu. K podobným závěrům lze také dojít při zhodnocení indexu HDI. Až na jeden případ dosahují všechny státy nízké úrovně rozvinutosti.

Země zastoupené ve skupině B dosahují následujícího rozložení ukazatelů z hlediska jejich kategorizované výše. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo zejména u ukazatelů:

- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %),
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),

- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- SUR Rozloha (v km²).

Vysoké hodnoty zkoumaných ukazatelů se váží zejména na ukazatele:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby).

Z hlediska dosažených výsledků v indexu HDI i v této skupině lze konstatovat, že se jedná většinou o méně rozvinuté země. Oproti skupině A se však tyto země vyznačují převážně velkou rozlohou. Z demografických faktorů je pro tyto země typický vysoký podíl porodnosti, ale také úmrtnosti (dospělých i dětí). Této situaci také odpovídá nižší délka lidského života. Kratší délka života může také souviset s vyšší úrovní nemocnosti. Ekonomické ukazatele dosahují vesměs nízkých hodnot.

Země skupiny C dosahují nejvyšších hodnot u ukazatelů:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- *GNIu* Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- *GDPu* Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- *SUR* Rozloha (v km²).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- *MR5* Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- *MRI* Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- *AFR* Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- *FDI* Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- *ADR* Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- *BRC* Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- *GDPp* Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- *LIF* Očekávaná délka života, ženy (roky),
- *LIM* Očekávaná délka života, muži (roky),
- *POPd* Hustota obyvatel (lidé na km²),
- *POPg* Růst obyvatelstva (ročně %),
- *POPt* Obyvatelstvo, celkem (osoby).

Z hlediska rozvinutosti hodnocené indexem HDI obsahuje tato skupina země jak s vyšší tak i s nižší úrovní rozvoje. Zastoupení obou skupin států je rovnoměrné. Společné pro tyto státy je větší územní velikost, přičemž se jedná o méně zalidněné státy (v absolutních hodnotách i z hlediska hustoty). Tyto státy dosahují vyšší ekonomické výkonnosti. Zejména tyto státy dosahují vyšší míry ekonomického růstu.

Pro země skupiny D jsou typické následující ukazatele, u kterých dosahují nejvyšších hodnot:

- *LIF* Očekávaná délka života, ženy (roky),
- *LIM* Očekávaná délka života, muži (roky),
- *POPt* Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- *GNIp* Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- *GDPp* Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- *GDPu* Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),

- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- SUR Rozloha (v km²).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Země zařazené do této skupiny patří z hlediska indexu HDI k relativně rozvinutým zemím. Tomu odpovídají také ukazatele odkazující na vysokou ekonomickou výkonnost. Tyto země jsou spíše velké rozlohy. Lidé se zde dožívají v porovnání s ostatními africkými státy relativně vysokého věku. Míry úmrtnosti jsou v těchto zemích naopak nízké. Stejně tak porodnost je na nižší úrovni. Tím lze předpokládat, že tyto země budou řešit problémy evropských států se stárnutím obyvatelstva.

8 ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2005

8.1 Aplikace faktorové analýzy pro rok 2005

Také data vstupující do faktorové analýzy za rok 2005 byla podrobena korelační analýze. Také v tomto případě data vykazala vzájemné korelace. Žádný z faktorů nemohl být označen jako triviální a do další analýzy vstupovalo všech 20 proměnných. Analýza byla provedena analogickým postupem jako v předchozím zkoumaném roce 2002.

Pro odhad faktorových vah byla opět aplikována metoda hlavních komponent. V souladu s předchozím postupem byla aplikována metoda transformace varimax.

Prostřednictvím faktorové analýzy bylo určeno pět základních skrytých dimenzí (faktorů). Počet těchto dimenzí byl stanoven na základě posouzení tzv. vlastních čísel a zjištění procenta variability, která je daným faktorem vysvětlována (viz sutinový graf v příloze C). Zásadní zlom v křivce nastává v případě pátého faktoru.

Z tabulky 4 je patrné, že uvedených pět faktorů vysvětluje 85 % zkoumané variability. Jak již bylo uvedeno při zkoumání dat za rok 2002, je pro společenské vědy postačující, když zkoumaná variabilita analyzovaných faktorů překročí hranici 60 – 70 %. Což v tomto případě bylo splněno a je možné těchto pět faktorů označit jako dostatečné.

Tabulka 4: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2005

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní % rozptylu
Faktor_1	8,471665	42,35833	8,47167	42,35833
Faktor_2	3,372929	16,86465	11,84459	59,22297
Faktor_3	2,407659	12,03830	14,25225	71,26127
Faktor_4	1,690544	8,45272	15,94280	79,71399
Faktor_5	1,062459	5,31230	17,00526	85,02628

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě porovnání jednotlivých hodnot faktorových zátěží v tabulce 4 pro rok 2005 je možné získat pět faktorů a interpretovat je jako:

- faktor 1 – Faktor demografických vlivů;
- faktor 2 – Faktor sociální a ekonomické velikosti;
- faktor 3 – Faktor růstu populace a hrubého domácího produktu;
- faktor 4 – Faktor výkonu ekonomiky vztažený na obyvatele;

- faktor 5 – Faktor hustoty obyvatelstva.

Většina faktorových zátěží je kladných. Pouze některé hodnoty faktorových saturací jsou nižší než nula. Tuto skutečnost lze ještě vztáhnout na samotné ukazatele, které udávají charakter daných faktorů. V tomto roce se vedle indexu HDI začíná zkoumat také ukazatel FSI, který popisuje náchylnost země ke konfliktu. Faktory tak lze interpretovat jako hlavní činitele nízkého sociálního a ekonomického vývoje a.

Faktor demografických vlivů (faktor 1) koreluje zejména s mírami úmrtnosti dospělé i dětské populace a s očekávanou délkou života opět mužů i žen. Interpretace by tedy mohla směřovat k vysvětlení nízké úrovně rozvoje a zároveň současnému možnému výskytu konfliktu. Blíže viz příloha D, ze které je patrná souvislost mezi konfliktností země a nízkou úrovní rozvoje.

Druhý faktor v tomto roce zohledňuje celkový hrubý domácí produkt i hrubý národní důchod v souvislosti s přímými zahraničními investicemi. Tato ekonomická výkonnost je doplněna informacemi o velikosti populace v daném státě.

Třetí faktor zastupuje růstové ukazatele. V tomto případě koreluje s růstem hrubého domácího produktu a také s růstem populace. Z hlediska rozvinutosti ekonomiky v tuto chvíli není patrné, zda růstu ekonomiky je dosaženo zejména růstem počtu obyvatel dané země, případně zda mají na tento růst vliv i jiné faktory.

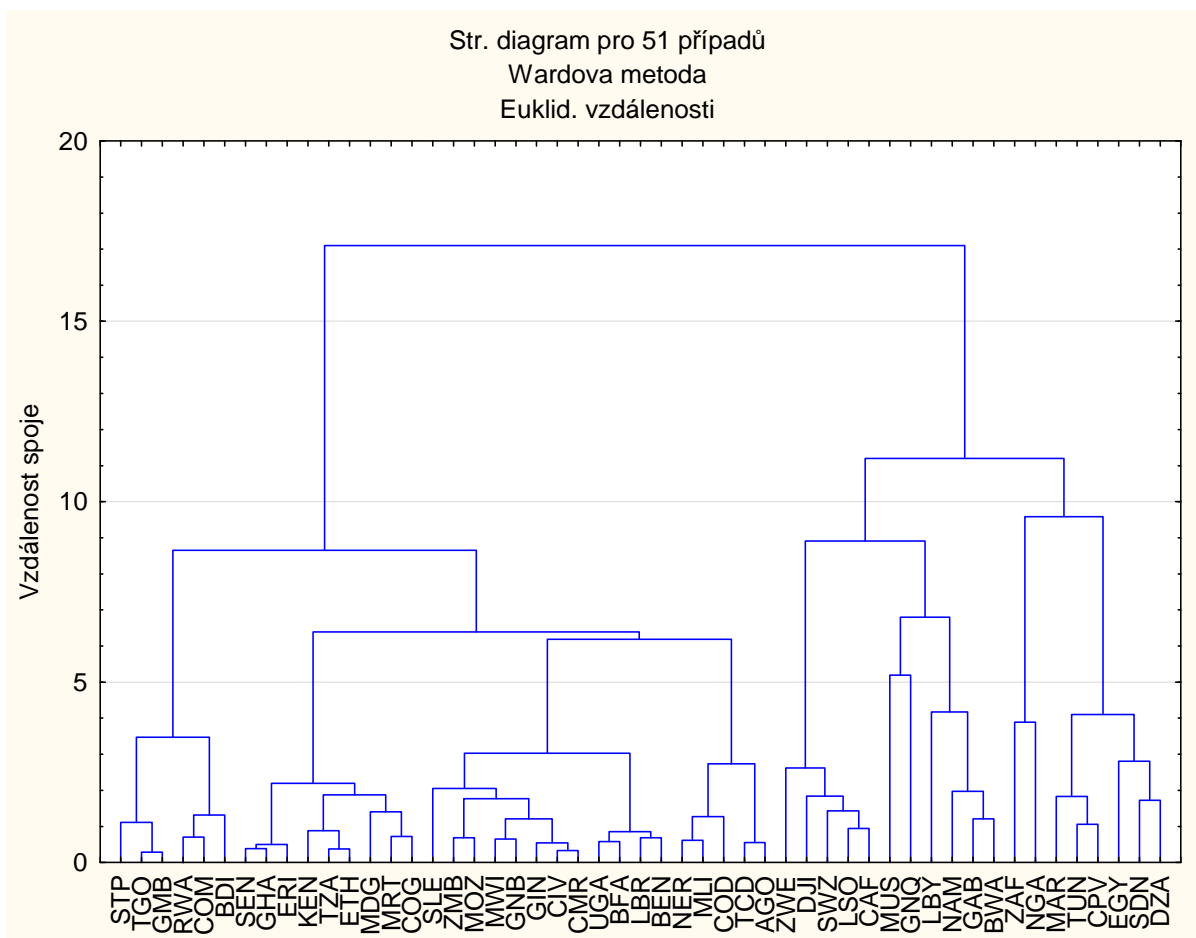
Tento třetí faktor potom může být doplněn čtvrtým faktorem, který odkazuje na celkovou úroveň ekonomické vyspělosti vztažené na obyvatele. S obyvatelstvem poté koreluje i pátý faktor, který v tomto případě hodnotí hustotu populace v dané zemi.

8.2 Aplikace shlukové analýzy pro rok 2005

Tak jako v předchozím případě byla ze shlukovacích metod zvolena Wardova metoda, která minimalizuje vnitroshlukový součet čtverců odchylek od průměru shluku. Tato metoda byla aplikována na výsledná faktorová skóre z předchozí faktorové analýzy pro pět základních faktorů.

Pro výpočet vzdálenosti mezi shluky byla využita Euklidovská vzdálenost. Protože vstupními proměnnými byla faktorová skóre, je již dopředu odstraněn negativní vliv rozdílných měřících jednotek, který by mohl ovlivnit výsledek shlukování. Faktorová skóre jsou obsažena v příloze E.

Výsledné shluky zemí pro rok 2005 jsou zobrazeny na následujícím obrázku 5.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 5: Dendrogram shluku zemí pro rok 2005 vyjádřený pomocí Wardovy metody

Dendrogram na obrázku 5 zobrazuje rozdělení zemí pro rok 2005 do dvou základních shluků, přičemž je možné si všimnout, že tyto dva základní shluky jsou vnitřně tvořeny dalšími shluky. Aby bylo možné určit počet shluků, byla zkoumána vzdálenost mezi shluky, aby se odhalil náhlý skok (viz heuristický přístup). Změny ve vzdálenosti mezi jednotlivými shluky jsou také zobrazeny na následujícím obrázku v příloze F.

V grafu vzdáleností v příloze F si lze povšimnout dvou významných náhlých skoků ve vzdálenosti mezi shluky. První náhlý skok se vyskytuje v místě, kde vzdálenost přesáhla hodnotu sedm. Při aplikaci tohoto členění by bylo vytvořeno šest shluků. Další náhlý skok je patrný kolem hodnoty vzdálenosti deset. V případě využití této vzdálenosti jako vhodného kritéria pro vytvoření určených shluků dostaneme již pouze tři skupiny zemí. S ohledem na

podmínku dostatečného množství zastoupených zemí v jednotlivých shlucích a zároveň s ohledem na snížení počtu shluků pro další analýzy, byla dána přednost vytvoření tří shluků.

V tabulce 5 je uveden přehled zemí pro rok 2005 podle jednotlivých skupin. Zároveň jsou k zobrazeným zemím přiřazeny hodnoty HDI a FSI, které jim byly přiděleny ve sledovaném roce.

Tabulka 5: Zastoupení zemí v jednotlivých shlucích pro rok 2005

Skupina	Země	HDI	FSI	Skupina	Země	HDI	FSI
A	AGO	0,406	87,3	B	BWA	0,604	
A	TCD	0,317	100,9	B	GAB	0,653	82,4
A	COD	0,506		B	NAM	0,579	
A	MLI	0,312		B	LBY	0,746	80,7
A	NER	0,269		B	GNQ	0,523	90,9
A	BEN	0,414		B	MUS	0,708	
A	LBR	0,301	99,5	B	CAF	0,308	
A	BFA	0,301		B	LSO	0,425	
A	UGA	0,408	91,7	B	SWZ	0,504	
A	CMR	0,453	84,6	B	DJI	0,405	88,8
A	CIV	0,405	106	B	ZWE	0,352	94,9
A	GIN	0,331	94,7	C	DZA	0,68	81,2
A	GNB	0,348		C	SDN	0,39	104,1
A	MWI	0,363		C	EGY	0,625	
A	MOZ	0,287	87,5	C	CPV	0,5616	93,7
A	ZMB	0,399		C	TUN	0,679	76,3
A	SLE	0,315	102,1	C	MAR	0,558	78,9
A	COG	0,258		C	NGA	0,434	84,3
A	MRT	0,441		C	ZAF	0,604	
A	MDG	0,467					
A	ETH	0,316	91,1				
A	TZA	0,395	91				
A	KEN	0,472	92,7				
A	ERI	0,3193	84,1				
A	GHA	0,491					
A	SEN	0,441					
A	BDI	0,298	94,3				
A	COM	0,425	105,3				
A	RWA	0,377	96,5				
A	GMB	0,375					
A	TGO	0,436	80,4				
A	STP	0,488					

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 5 je patrné, že země s nízkými hodnotami indexu HDI jsou zastoupeny zejména ve skupině A. V ostatních skupinách tvoří země s nízkým HDI menšinové zastoupení. V případě indexu FSI je nutné v první řadě zmínit, že tento ukazatel byl v roce 2005 zjišťován pouze pro vybrané země. V tomto roce tedy nelze konstatovat o konfliktnosti jednotlivých skupin. Pouze ze zobrazených hodnot lze usoudit, že pro vznícení konfliktu jsou typické země s nižší mírou rozvinutosti. Přesto i zde jsou dvě země, které lze označit za konfliktní, přesto jejich míra rozvoje je nad stanovenou hranicí 0,5 bodů. Jedná se o země CPV a GNQ.

8.3 Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2005

Pro snadnější porovnání dat v korespondenčních mapách byla zvolena jednoduchá korespondenční analýza. Vstupními daty tedy byly čtyři kontingenční tabulky, které odpovídají rozdělení zemí dosažené shlukovou analýzou.

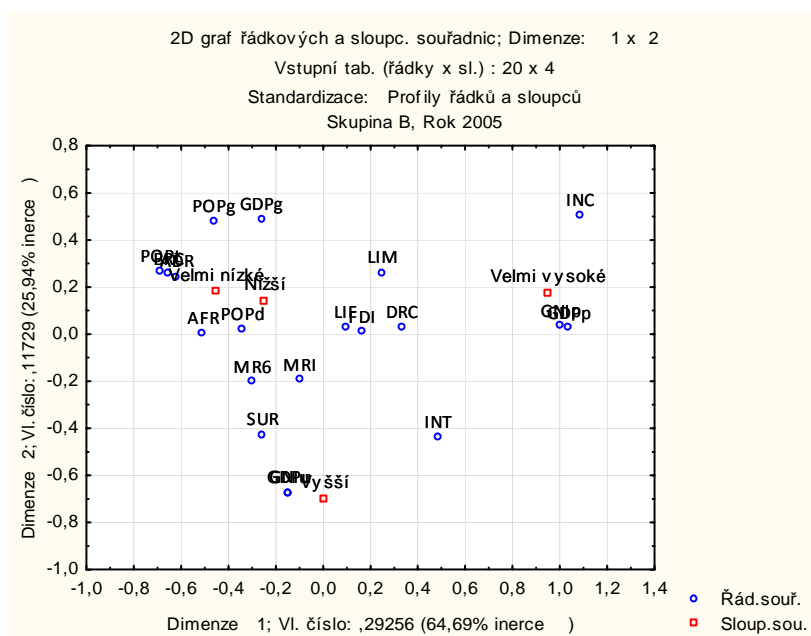
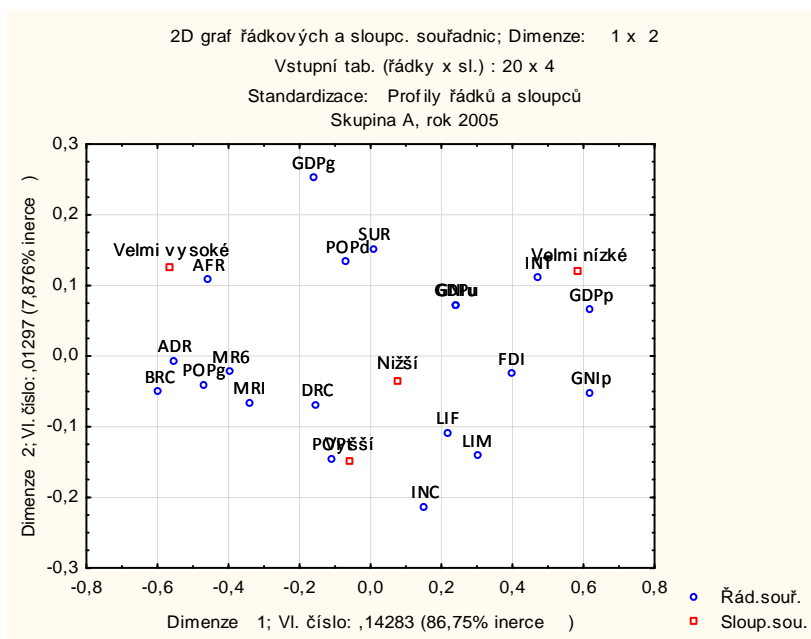
Výsledky korespondenční analýzy jsou shrnuty pro země skupiny A v tabulce 15.

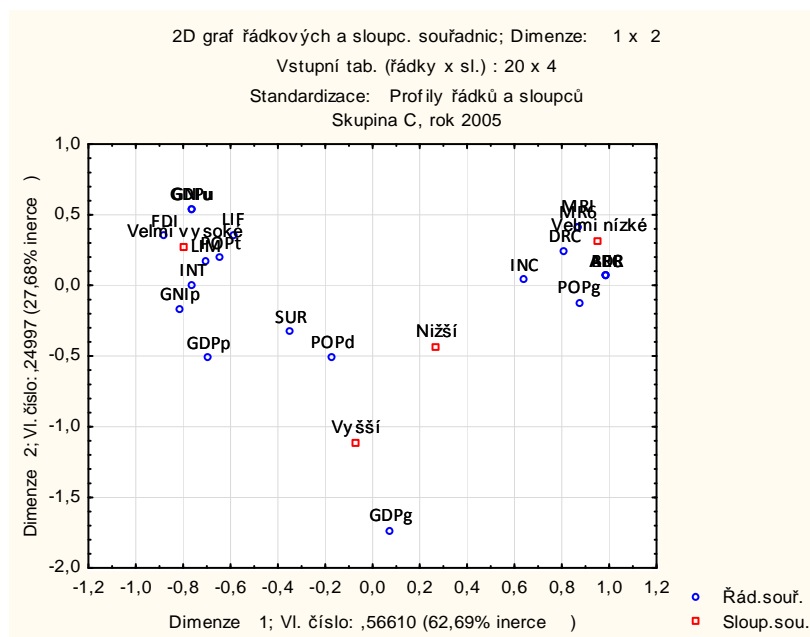
Tabulka 6: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2005

Skupina	Dimenze	Singul. čísla	Vlastní čísla	Procent inerce	Kumulativní procenta	Chí kvadrát
Skupina A	Dimenze 1	0,377935	0,142835	86,74547	86,7455	91,41424
	Dimenze 2	0,113878	0,012968	7,87580	94,6213	8,29969
	Dimenze 3	0,094109	0,008857	5,37873	100,0000	5,66822
Skupina B	Dimenze 1	0,540890	0,292562	64,69323	64,6932	64,36361
	Dimenze 2	0,342478	0,117291	25,93625	90,6295	25,80410
	Dimenze 3	0,205855	0,042376	9,37052	100,0000	9,32277
Skupina C	Dimenze 1	0,752397	0,566101	62,68787	62,6879	90,57623
	Dimenze 2	0,499969	0,249969	27,68057	90,3684	39,99501
	Dimenze 3	0,294920	0,086978	9,63155	100,0000	13,91641

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že dvě dimenze jsou schopny vysvětlit minimálně 90 % celkové inercie. Na následujícím obrázku je zachycena korespondenční mapa zkoumané skupiny zemí

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 6: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2005

Také v roce 2005 byly vybrané ukazatele za jednotlivé země podrobeny korespondenční analýze, aby byly zjištěny příslušné charakteristické rysy těchto ekonomik. Korespondenční mapy jsou zobrazeny na obrázku 6. Při bližším zkoumání je možné vysledovat následující skutečnosti.

Skupina A dosáhla nejvyšších hodnot v ukazatelích:

- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),

- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- SUR Rozloha (v km²),
- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby).

Z hlediska indexu HDI zahrnuje tato skupina země s nízkou úrovní rozvoje. V případě indexu FSI jsou zde, jak bylo uvedeno výše, zastoupeny většinou státy s vysokou mírou náchylnosti ke konfliktu. Při hodnocení statistických ukazatelů lze tento shluk zemí charakterizovat vysokou mírou porodnosti, vysokým tempem růstu obyvatel, ale také vysokou mírou úmrtnosti. Kratší je i očekávaná délka lidského života. Většinou se jedná o menší státy s vysokou hustotou obyvatelstva. Po ekonomické stránce však jejich výkonnost je na nízké úrovni.

U skupiny B ve zkoumaném roce bylo dosaženo následujícího rozdělení kritérií do jednotlivých kategorií. Tato skupina dosáhla nejvyšších hodnot

- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- INT Uživatelé internetu (osoby),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- SUR Rozloha (v km²).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby).

Při hodnocení míry rozvoje prostřednictvím indexu HDI byla tato skupina zemí charakterizována jako skupina se zastoupením spíše relativně rozvinutých zemí. Pouze několik zemí má nižší úroveň rozvoje. Index FSI byl hodnocen pouze u několika států. Z hlediska tohoto indexu se země svojí náchylností ke konfliktu pohybují v blízkosti zvolené hranice určující vysokou náchylnost ke konfliktu. Jedná se většinou o rozlehlé státy, jejichž ekonomická výkonnost je na relativně vysoké úrovni ve srovnání s ostatními zeměmi. Lidnatost je však na nižší úrovni. Také ostatní demografické ukazatele lze zařadit spíše mezi ukazatele s nízkými hodnotami.

Pro země skupiny C byla zjištěna následující struktura rozložení statistických ukazatelů. Tato skupina dosáhla nejvyšších hodnot

- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),

- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- SUR Rozloha (v km²).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %)
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²)

Nízké hodnoty nebyly u sledovaných ukazatelů zaznamenány. Velmi nízkých hodnot bylo dosaženo u ukazatelů:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

Při hledání charakteristik zemí skupiny C opět lze vyjít z hodnot zastoupených statistických ukazatelů. V tomto případě se jedná o velikostně rozlehlé státy s relativně vysokou ekonomickou výkonností. Negativní demografické vlivy (např. úmrtnost dětí) zde nehrají zásadní roli. Většinou se jedná o země relativně rozvinuté. Také náchylnost ke konfliktu je zde nižší ve srovnání s ostatními hodnocenými zeměmi.

9 ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2008

9.1 Aplikace faktorové analýzy pro rok 2008

Stejný způsob vyhodnocení dat byl v práci aplikován také pro rok 2008. Faktorová, shluková a korespondenční analýza byly aplikovány na vybrané statistické ukazatele s cílem určit hlavní charakteristické rysy zkoumaných zemí.

V případě faktorové analýzy byly při hodnocení použity shodné metody, aby byla umožněna srovnatelnost dosažených výsledků pro tento rok 2008 a roky ostatní. Prostřednictvím porovnání hodnot na sutinovém grafu (viz příloha C) bylo také v tomto případě stanoveno pět faktorů jako ty faktory, které nejlépe budou interpretovat z pozice skrytých dimenzí původní soubor dat. Následující tabulka 7 zobrazuje vlastní čísla uvedených faktorů. Také v tomto případě je vysvětleno přes 83 % zkoumané variability.

Tabulka 7: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2008

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní % rozptylu
Faktor_1	8,104802	40,52401	8,10480	40,52401
Faktor_2	3,423250	17,11625	11,52805	57,64026
Faktor_3	2,303235	11,51618	13,83129	69,15643
Faktor_4	1,768112	8,84056	15,59940	77,99699
Faktor_5	1,199197	5,99599	16,79860	83,99298

Zdroj: vlastní zpracování

Porovnáním hodnot faktorových zátěží v tabulce 7 je možné faktory interpretovat:

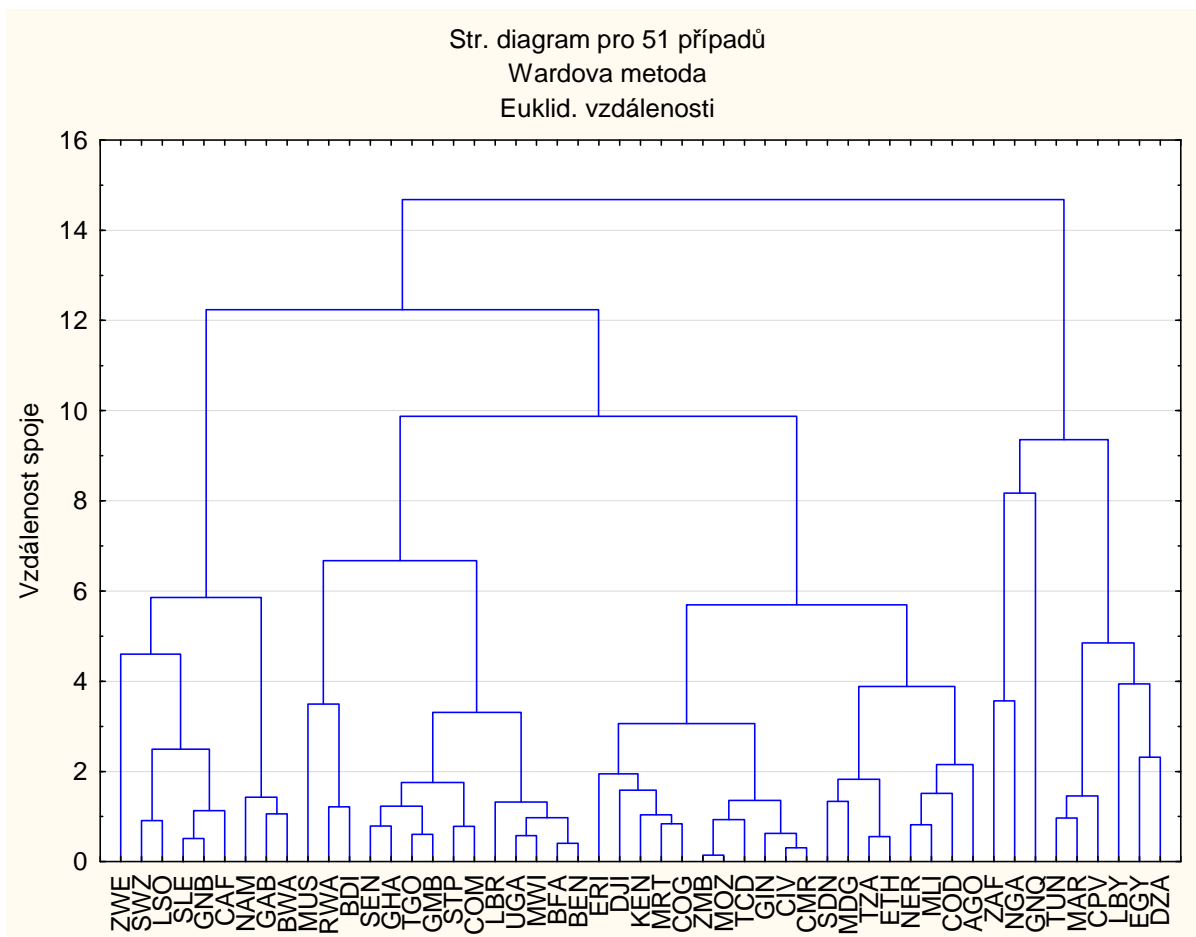
- faktor 1 – Faktor demografických vlivů;
- faktor 2 – Faktor sociální a ekonomické velikosti;
- faktor 3 – Faktor růstu populace;
- faktor 4 – Faktor výkonu ekonomiky vztážený na obyvatele;
- faktor 5 – Faktor hustoty obyvatelstva.

Interpretace uvedených faktorů je obdobná jako v předchozích letech.

9.2 Aplikace shlukové analýzy pro rok 2008

Analogie byla zvolena pro porovnání dat také pro tento zkoumaný rok 2008. Vstupními hodnotami opět byla faktorová skóre (viz příloha E). V případě shlukové analýzy opět byla zvolena jako hlavní shlukovací metoda Wardova metoda při využití Euklidovské vzdálenosti.

Výsledné shluky zemí pro rok 2008 jsou zobrazeny na následujícím obrázku 7.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 7: Dendrogram shluku zemí pro rok 2008 vyjádřený pomocí Wardovy metody

Při porovnání dendrogramu na obrázku 7 a dále při využití grafu vzdáleností uvedeného v příloze F, je vhodné stanovit počet shluků zemí opět v množství tři shluky (rozdělit dendrogram mezi vzdálenostmi 10 a 12).

Výsledné shluky zemí s uvedenými hodnotami indexů HDI a FSI jsou zobrazeny v následující tabulce 8.

Tabulka 8: Zastoupení zemí v jednotlivých shlucích pro rok 2008

Skupina	Země	HDI	FSI	Skupina	Země	HDI	FSI
A	BWA	0,626	65,9	B	AGO	0,477	83,8
A	GAB	0,667	75	B	COD	0,519	93,4
A	NAM	0,597	72,9	B	MLI	0,332	75,6
A	CAF	0,333	103,7	B	NER	0,287	94,5
A	GNB	0,356	91,3	B	ETH	0,365	96,1
A	SLE	0,336	92,3	B	TZA	0,414	79,1
A	LSO	0,441	81,7	B	MDG	0,486	76,7
A	SWZ	0,525	80	B	SDN	0,405	113
A	ZWE	0,345	112,5	B	CMR	0,474	91,2
C	DZA	0,695	77,8	B	CIV	0,417	104,6
C	EGY	0,647	88,7	B	GIN	0,345	101,8
C	LBY	0,764	70	B	TCD	0,321	110,9
C	CPV	0,5745	80,7	B	MOZ	0,306	76,8
C	MAR	0,577	75,8	B	ZMB	0,42	81,6
C	TUN	0,7	65,6	B	COG	0,282	93,4
C	GNQ	0,543	88	B	MRT	0,454	86,1
C	NGA	0,453	95,7	B	KEN	0,495	93,4
C	ZAF	0,613	62,7	B	DJI	0,422	80
				B	ERI	0,3328	87,4
				B	BEN	0,425	72,8
				B	BFA	0,322	89,9
				B	MWI	0,392	92,9
				B	UGA	0,437	96,1
				B	LBR	0,346	91
				B	COM	0,424	79,6
				B	STP	0,51	78,3
				B	GMB	0,426	76,9
				B	TGO	0,445	86,8
				B	GHA	0,52	64,6
				B	SEN	0,461	70,9
				B	BDI	0,331	94,1
				B	RWA	0,409	88
				B	MUS	0,725	42,4

Zdroj: vlastní zpracování

Rozdělení zemí do shluků lze interpretovat způsobem, že nyní ve skupině B jsou zastoupeny zejména země s nízkým stupněm rozvoje. Také tyto země mají (v porovnání mezi těmito třemi skupinami) největší náchylnost ke konfliktu. Skupina C opět zahrnuje nejrozvinutější státy afrického kontinentu. Nyní mezi nimi působí pouze Nigerie jako jediná

země, která má nižší úroveň rozvoje a zároveň je zde potenciál pro konflikt. Skupina A obsahuje země, které jsou opět na pomezí mezi oběma skupinami B a C.

9.3 Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2008

Pro snadnější porovnání dat v korespondenčních mapách byla zvolena jednoduchá korespondenční analýza. Vstupními daty tedy byly čtyři kontingenční tabulky, které odpovídají rozdělení zemí dosažené shlukovou analýzou.

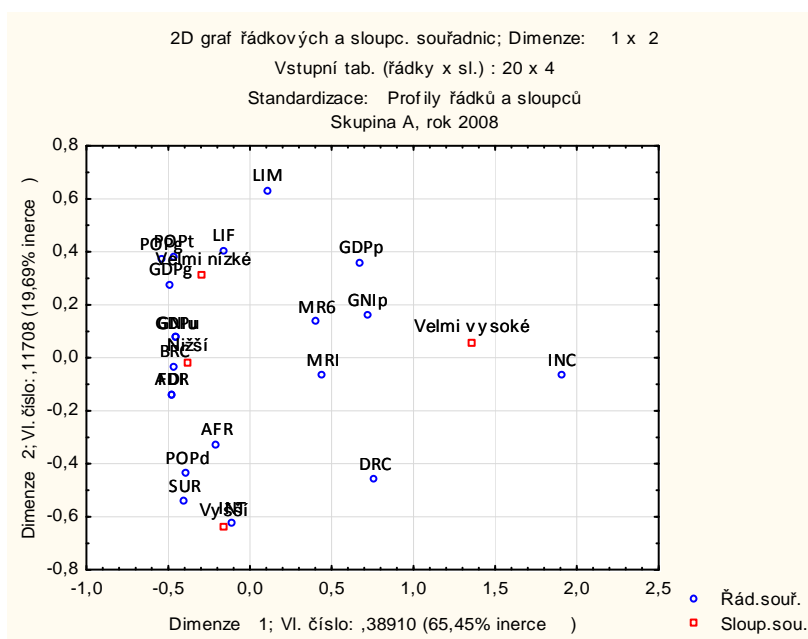
Výsledky korespondenční analýzy jsou shrnuty pro země skupiny A v tabulce 15.

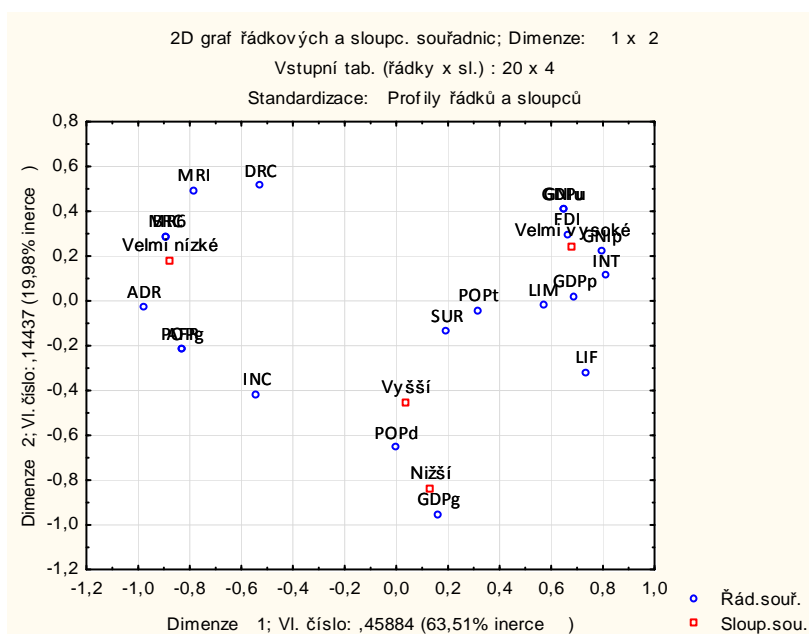
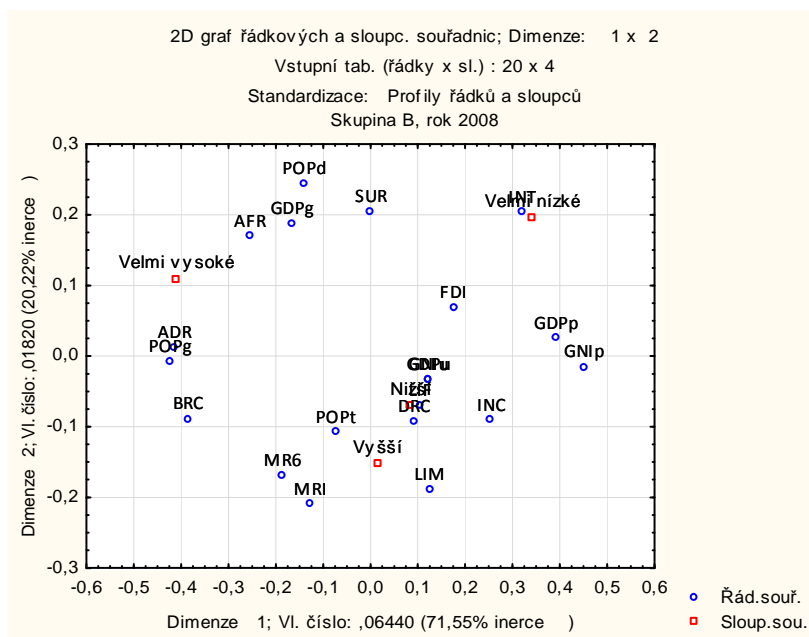
Tabulka 9: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2008

Skupina	Dimenze	Singul. čísla	Vlastní čísla	Procent inerce	Kumulativní procenta	Chí kvadrát
Skupina A	Dimenze 1	0,623780	0,389101	65,44984	65,4498	70,03818
	Dimenze 2	0,342169	0,117080	19,69375	85,1436	21,07438
	Dimenze 3	0,297190	0,088322	14,85641	100,0000	15,89791
Skupina B	Dimenze 1	0,253773	0,064401	71,55218	71,5522	42,50434
	Dimenze 2	0,134892	0,018196	20,21656	91,7687	12,00930
	Dimenze 3	0,086073	0,007409	8,23125	100,0000	4,88963
Skupina C	Dimenze 1	0,677375	0,458837	63,50605	63,5060	82,59071
	Dimenze 2	0,379957	0,144367	19,98137	83,4874	25,98612
	Dimenze 3	0,345405	0,119305	16,51258	100,0000	21,47489

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že dvě dimenze jsou schopny vysvětlit minimálně 83 % celkové inerce. Na následujícím obrázku je zachycena korespondenční mapa zkoumané skupiny zemí

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 8: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2008

Korespondenční mapy na obrázku 8 opět zobrazují rozložení hlavních charakteristických ukazatelů pro jednotlivé skupiny zemí. V případě skupiny A lze výsledek korespondenční mapy shrnout tak, že nejvyšších hodnot bylo pro země skupiny A bylo dosaženo :

- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),

- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- SUR Rozloha (v km²),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

Země skupiny A lze charakterizovat opět jako velké země svojí rozlohou, které nejvíce trápí negativní demografické vlivy. Obyvatelstvo v tomto případě také není v uvedených státech zastoupeno svojí početností nebo svojí hustotou. Ekonomická úroveň směřuje k nižším úrovním. Tuto situaci již dříve odhalila aplikace hodnot indexu HDI. Z hlediska konfliktnosti mají tyto země blíže ke konfliktu než země poslední skupiny C.

Skupina B zahrnující největší počet zemí je charakteristická následující strukturou ukazatelů. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo při:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- SUR Rozloha (v km²).

Země skupiny B lze tedy charakterizovat jako země menší velikosti, které však lze označit za relativně lidnaté. S ohledem na menší velikost států mají tyto země také vysokou hustotu obyvatelstva. V tomto případě je poprvé odlišně vnímána také střední délka života mužů a žen. V této skupině poprvé došlo ke zkrácení očekávané délky života u žen. Ekonomická výkonnost z hlediska statistických ukazatelů dosahuje nižších hodnot. Indexy HDI a FSI označují tyto země jako státy se spíše nižší úrovní rozvoje, přičemž náchylnost ke konfliktu je v celkovém charakteru na vyšší úrovni.

Skupinu C zastupují následující charakteristické rysy. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo pro:

- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),

- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- SUR Rozloha (v km²),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

Struktura ukazatelů i index HDI naznačují, že skupina C opět zahrnuje nejvyspělejší ekonomiky afrického kontinentu. Ekonomické ukazatele dosahují v porovnání s ostatními zeměmi vyšších hodnot. Také rozloha států je větší. Demografické vlivy mají spíše menší vliv na situaci v zemi. Opět i v těchto státech může postupně hrozit proces stárnutí obyvatel.

10 ANALÝZA STATISTICKÝCH DAT PRO ROK 2011

10.1 Aplikace faktorové analýzy pro rok 2011

Podobně jako tomu bylo v případě předchozích čtyř vyhodnocovaných let, byl zvolen pro analýzu analogický způsob vyhodnocení statistických dat. Také v tomto případě bylo hodnoceno všech 20 vstupních statistických ukazatelů.

Také v tomto případě bylo zvoleno na základě porovnání průběhu sutinového grafu (viz příloha C) opět pět hlavních faktorů. Vlastní čísla těchto pěti faktorů jsou shrnuta v tabulce 10. Vysvětlená variabilita je v tomto případě nižší. Přesto se pohybuje nad doporučovanou hranicí. Variabilita původního souboru je vysvětlena pěti faktory na úrovni 78 %.

Tabulka 10: Vlastní čísla vybraných faktorů pro rok 2011

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní % rozptylu
Faktor_1	7,716839	38,58420	7,71684	38,58420
Faktor_2	3,267511	16,33756	10,98435	54,92175
Faktor_3	2,092107	10,46053	13,07646	65,38229
Faktor_4	1,540966	7,70483	14,61742	73,08711
Faktor_5	1,159173	5,79586	15,77660	78,88298

Zdroj: vlastní zpracování

Zjištěné faktory lze pojmenovat podobně, jako tomu bylo v předchozích dvou letech. Interpretace pěti faktorů je následující:

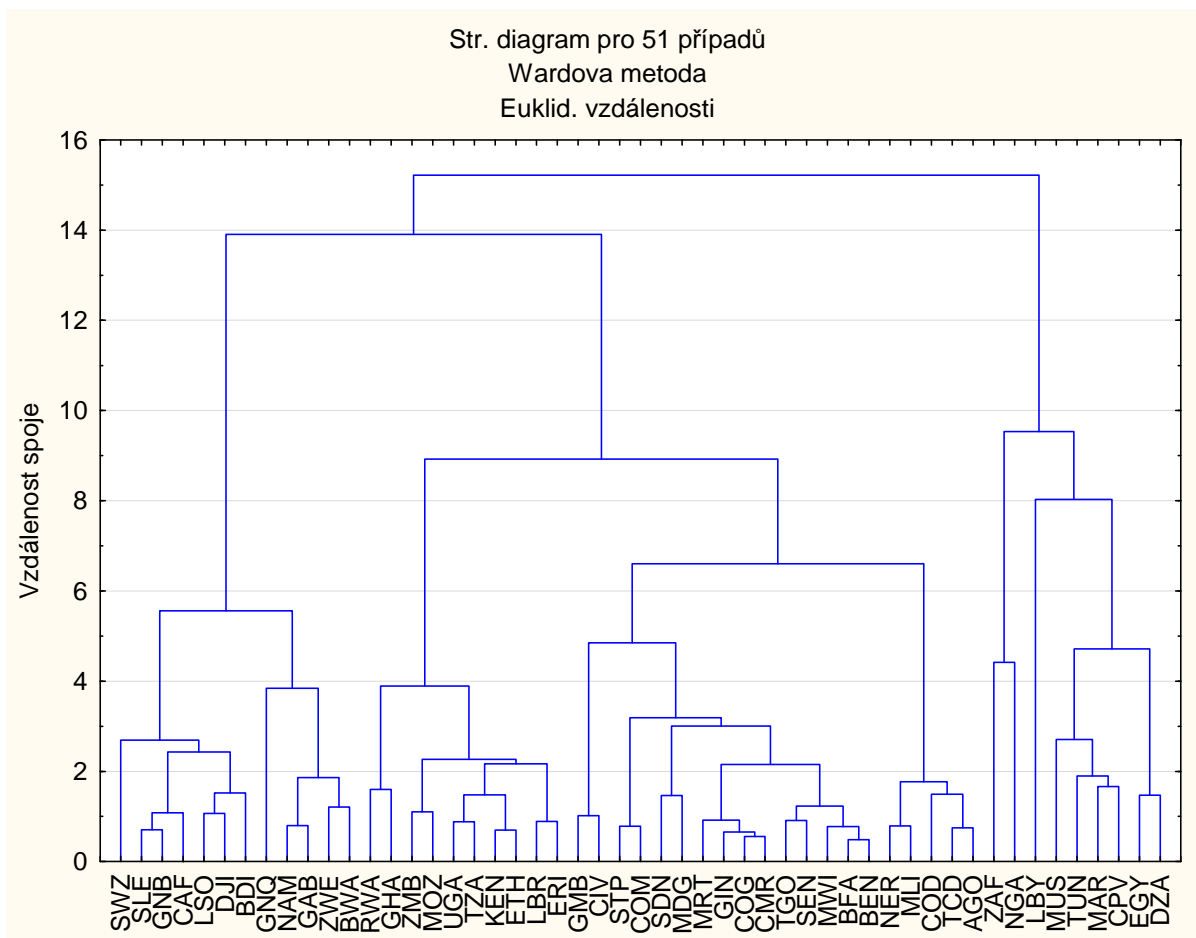
- faktor 1 – Faktor demografických vlivů;
- faktor 2 – Faktor sociální a ekonomické velikosti;
- faktor 3 – Faktor růstu populace;
- faktor 4 – Faktor výkonu ekonomiky vztažený na obyvatele;
- faktor 5 – Faktor hustoty obyvatelstva.

Z tohoto důvodu je také obsah uvedených faktorů shodný s předchozími roky.

10.2 Aplikace shlukové analýzy pro rok 2011

Opět i v tomto analyzovaném roce byla zvolena Wardova metoda pro posouzení podobnosti a nepodobnosti zemí. Analogie se dotýkala také volby Euklidovské vzdálenosti

jako míry pro hodnocení vzdáleností mezi shluky. Výsledkem je dendrogram shluků zemí. Tento dendrogram je zobrazen na obrázku 9.

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 9: Dendrogram shluku zemí pro rok 2011 vyjádřený pomocí Wardovy metody

Při porovnání vzdáleností v grafu vzdáleností (viz příloha F) došlo k největšímu skoku nad vzdáleností 9. Došlo tak k vymezení tří hlavních skupin zemí. Následující tabulka 11 opět uvádí příslušné skupiny zemí. K jednotlivým zemím je také přiřazen příslušný index HDI a index FSI.

Tabulka 11: Zastoupení zemí v jednotlivých shlucích pro rok 2011

Skupina	Země	HDI	FSI	Skupina	Země	HDI	FSI
A	BWA	0,634	67,89791	B	AGO	0,504	84,63937
A	ZWE	0,387	107,941	B	TCD	0,336	110,2995
A	GAB	0,679	75,27634	B	COD	0,531	108,1848
A	NAM	0,606	71,69537	B	MLI	0,347	79,25392
A	GNQ	0,551	88,05952	B	NER	0,297	99,05937
A	BDI	0,352	98,61672	B	BEN	0,434	80,04233
A	DJI	0,442	82,63181	B	BFA	0,34	88,59642
A	LSO	0,456	80,3574	B	MWI	0,415	91,16994
A	CAF	0,348	105,0194	B	SEN	0,471	76,79197
A	GNB	0,364	98,25904	B	TGO	0,455	89,35258
A	SLE	0,348	92,08549	B	CMR	0,492	94,58224
A	SWZ	0,536	82,52826	B	COG	0,299	91,38856
C	DZA	0,711	78,04591	B	GIN	0,352	102,4945
C	EGY	0,661	86,78959	B	MRT	0,464	87,9632
C	CPV	0,584	75,84111	B	MDG	0,483	83,24999
C	MAR	0,589	76,25615	B	SDN	0,419	108,7264
C	TUN	0,71	70,11104	B	COM	0,428	83,80298
C	MUS	0,735	44,203	B	STP	0,522	74,51285
C	LBY	0,725	68,71849	B	CIV	0,426	102,8
C	NGA	0,467	99,87094	B	GMB	0,44	80,92975
C	ZAF	0,625	67,55909	B	ERI	0,346	93,56621
				B	LBR	0,381	93,95541
				B	ETH	0,392	98,2012
				B	KEN	0,515	98,66492
				B	TZA	0,47	81,33675
				B	UGA	0,454	96,28741
				B	MOZ	0,322	83,61224
				B	ZMB	0,443	83,8334
				B	GHA	0,553	67,68242
				B	RWA	0,429	91,0479

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 11 je patrné, že země s nízkými hodnotami indexu HDI jsou zastoupeny zejména ve skupině B. Ve skupině A mají země s nižším a vyšším indexem HDI přibližně stejné rozložení. A v případě zemí skupiny C opět dochází ke shluku zemí s nejvyššími hodnotami indexu HDI. Podobným způsobem by bylo možné popsat rozložení zemí podle indexu FSI, kdy země nejvíce náchylné na konflikt jsou uvedeny ve skupině B.

10.3 Aplikace korespondenční analýzy pro rok 2011

Pro snadnější porovnání dat v korespondenčních mapách byla zvolena jednoduchá korespondenční analýza. Vstupními daty tedy byly čtyři kontingenční tabulky, které odpovídají rozdělení zemí dosažené shlukovou analýzou.

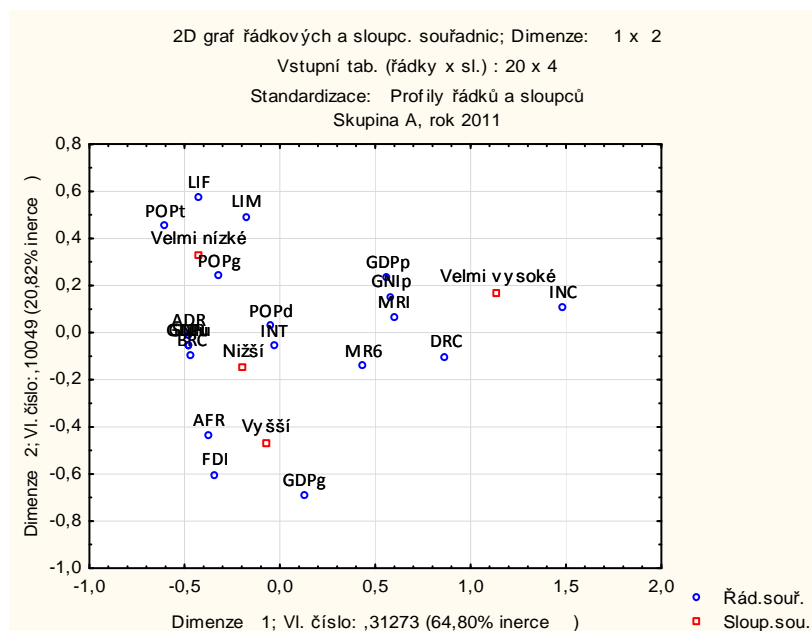
Výsledky korespondenční analýzy jsou shrnuty pro země skupiny A v tabulce 15.

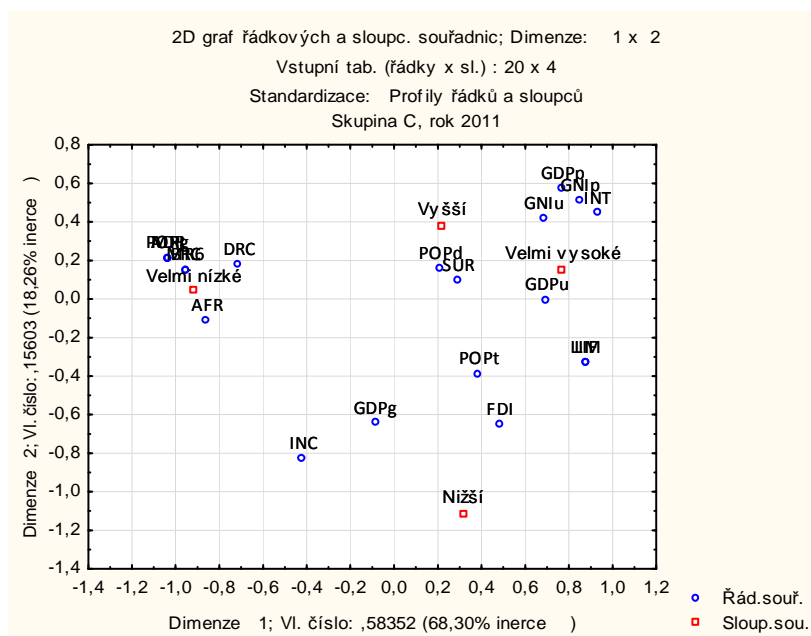
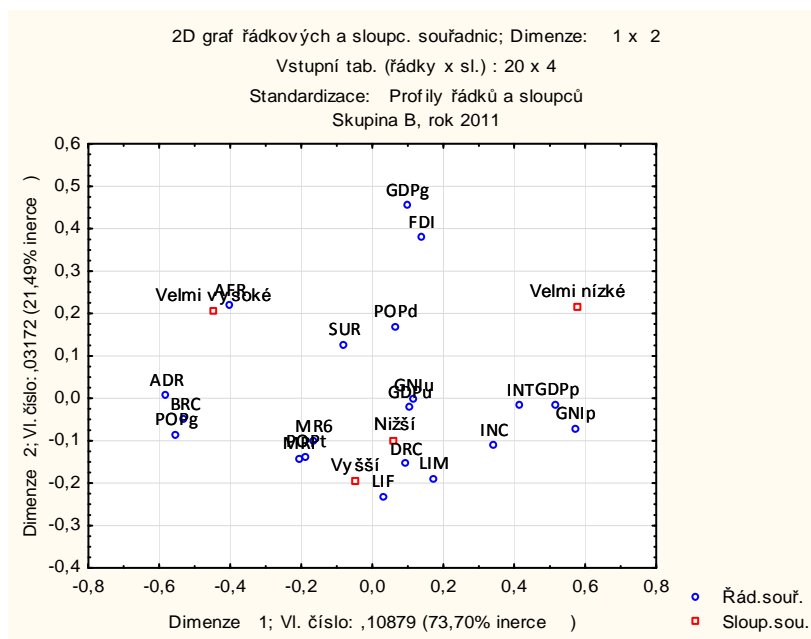
Tabulka 12: Rozdělení dimenzí pro shluky zemí v roce 2011

Skupina	Dimenze	Singul. čísla	Vlastní čísla	Procent inerce	Kumulativní procenta	Chí kvadrát
Skupina A	Dimenze 1	0,559224	0,312732	64,80230	64,8023	75,05566
	Dimenze 2	0,316997	0,100487	20,82223	85,6245	24,11683
	Dimenze 3	0,263392	0,069375	14,37547	100,0000	16,65003
Skupina B	Dimenze 1	0,329837	0,108792	73,69984	73,6998	65,27528
	Dimenze 2	0,178092	0,031717	21,48618	95,1860	19,03012
	Dimenze 3	0,084298	0,007106	4,81398	100,0000	4,26369
Skupina C	Dimenze 1	0,763882	0,583515	68,29711	68,2971	105,0328
	Dimenze 2	0,395002	0,156026	18,26197	86,5591	28,0847
	Dimenze 3	0,338875	0,114836	13,44092	100,0000	20,6705

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že dvě dimenze jsou schopny vysvětlit minimálně 90 % celkové inercie. Na následujícím obrázku je zachycena korespondenční mapa zkoumané skupiny zemí

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 10: Korespondenční mapy pro jednotlivé skupiny zemí v roce 2011

Rozložení ukazatelů v korespondenční mapě na obrázku 10 naznačuje, které zkoumané ukazatele jsou pro země skupiny A typické. V první řadě je nutné upozornit na skutečnost, že většina zemí skupiny A dosahuje nízkých hodnot indexu HDI. Spolu s tímto indexem také většina takto méně rozvinutých zemí vykazuje vyšší hodnoty indexu FSI, což značí náchylnost země ke vzniku konfliktů

Tato skupina dosáhla nejvyšších hodnot

- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- INT Uživatelé internetu (osoby),
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- SUR Rozloha (v km²).
- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku)

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- POPg Růst obyvatelstva (ročně %),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky),
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky).

Zkoumaná skupina A se vyznačuje nízkým počtem obyvatelstva. Spolu s tímto ukazatelem dochází také vysoké úmrtnosti dospělých i dětí. Zároveň střední délka života je na nízké úrovni. Celková ekonomická výkonnost dosahuje spíše nižších hodnot. Což může souviset s nižšími hodnotami indexu HDI. S ohledem na nízký počet obyvatel však přepočtená ekonomická výkonnost na hlavu se zařadila do kategorie vysokých hodnot.

Pro skupinu B byla zjištěna následující struktura ukazatelů:

- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku),
- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19),
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel),
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %).

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí),
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí),
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby),
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky).

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- LIM Očekávaná délka života, muži (roky),
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel),
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel),
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD),
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²).

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD),
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %),
- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD),
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD),
- INT Uživatelé internetu (osoby),
- SUR Rozloha (v km²).

Skupina B zahrnuje velké množství států s nízkými vykazovanými hodnotami indexu HDI. Také polovina zemí v této skupině dosahuje vysokých hodnot indexu FSI, který odkazuje na vysokou náchylnost zemím ke konfliktu. V případě této skupiny se s vysokými hodnotami pojí zejména demografické ukazatele (míra porodnosti, míra porodnosti dospívajících dívek, míry úmrtnosti, růst obyvatelstva). Zároveň došlo rozdělení střední délky života mužů a žen do dvou kategorií. Očekávaná délka života mužů dosahuje nižších hodnot. Stejně tak ekonomické veličiny spadly do kategorií nižších veličin.

Poslední skupina C dosahuje následujícího rozdělení veličin v rámci kategorie nejvyšších hodnot:

- GDPp Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD)
- GDPu Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD)
- GNIp Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD)
- GNIu Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD)
- INT Uživatelé internetu (osoby)
- LIF Očekávaná délka života, ženy (roky)
- LIM Očekávaná délka života, muži (roky)
- POPt Obyvatelstvo, celkem (osoby)

Vysokých hodnot dosáhla tato skupina v případě následujících ukazatelů:

- POPd Hustota obyvatel (lidé na km²)
- SUR Rozloha (v km²)

Naopak nízkých hodnot dosáhly analyzované země v případech:

- FDI Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD)
- GDPg Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %)
- INC Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel)

A vůbec nejnižších hodnot bylo dosaženo v případě:

- AFR Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19)
- BRC Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel)
- ADR Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku)
- DRC Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel)
- MR5 Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí)
- MRI Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených dětí)
- POPg Růst obyvatelstva (ročně %)

Poslední skupina C zahrnuje země, které v indexu HDI dosahují v komparaci s ostatními africkými zeměmi nejvyšších hodnot. Podobně index FSI označuje tyto státy za relativně stabilní (hrozba konfliktu je na nižší úrovni). Výjimkou je Nigerie, která v tomto indexu i v indexu FSI dosahuje hodnot opačných proti ostatním zemím z této skupiny. Ekonomická výkonnost této skupiny je vysoká. Také očekávaná délka lidského života dosahuje

v porovnání s ostatními zeměmi vyšších hodnot. Naopak míry úmrtnosti a míra porodnosti se dostaly do kategorie hodnot nejnižších.

10.4 Společné zhodnocení výsledků statistické analýzy

V rámci statistického zpracování dat byla provedena analýza v časové řadě roku 2002, 2005, 2008 a 2011. Cílem bylo zhodnotit náchylnost ke konfliktnosti analyzovaných států v delší časové řadě. Z hlediska podobných výsledků byly v konečné analýze zobrazeny pouze uvedené roky, které rovnoměrně pokrývají výše uvedené období.

Prostřednictvím provedené analýzy byly vytipovány charakteristické faktory, které mají zřejmý dopad na podmínky existence konfliktu. Ze vzájemného porovnání těchto faktorů lze odvodit následující shrnutí.

Vývoj ve všech sledovaných obdobích vykázal obdobné výsledky. Prostřednictvím faktorové analýzy byly vytipovány faktory, které mají vliv na nízkou ekonomickou rozvinutost státu a jeho náchylnost ke konfliktu. Tyto faktory lze shrnout do následujících položek:

- demografické vlivy,
- sociální a ekonomická velikost daného státu,
- růst populace (příp. ekonomický růst),
- výkonnost ekonomiky vztažená na jednoho obyvatele,
- hustota obyvatelstva.

Shluková analýza vytvořila seskupení analyzovaných států podle jejich vnitřní podobnosti. Tyto skupiny zemí byly porovnávány se světově využívanými indexy, kterými byl index lidského rozvoje (HDI) a index nefunkčních států (FSI). První jmenovaný index používá Organizace spojených národů již od roku 1993. Index nefunkčních států je relativně mladým indexem, který se začal užívat v roce 2005 (resp. 2007, kdy byly hodnoceny všechny země světa). Z tohoto důvodu byl pro první rok 2002 použit pouze index HDI. Výsledkem připojení informace o výši hodnoty indexu byly skupiny států označeny jako více či méně rozvinuté a s větší či menší náchylností ke konfliktu.

Ve snaze zjistit typické ukazatele, které je možné spojit s málo rozvinutým státem či konfliktním státem, byla aplikována korespondenční analýza. Jejím výstupem je právě výběr typických indikátorů pro určení základních charakteristik těchto států. Na základě porovnání jednotlivých skupin a zastoupení relativně rozvinutých a méně rozvinutých zemí či zemí více

nebo méně náchylných ke konfliktu, byly takto charakterizovány výše uvedené skupiny zemí. Na základě porovnání dat lze konstatovat, že země náchylné na vznik konfliktu jsou spíše méně rozvinutými zeměmi. Opačné tvrzení o konfliktnosti jako příčině nízké míry rozvinutosti však při pohledu na analýzu však potvrzeno nebylo.

Pro méně rozvinuté země a země náchylné ke konfliktu lze vysledovat typický znak demografických dopadů. Konfliktní státy byly označeny za méně ekonomicky vyspělé. Dále lze stanovit, že náchylnost ke konfliktu byla více spatřována v zemích s vyšší hustotou obyvatelstva.

Z výše uvedeného lze usoudit, že se verifikovala hypotéza, která podmiňuje konfliktnost regionu působením vybraných sociálních faktorů tím, že **lze nalézt možnou souvislost mezi regionálním ohrožením konfliktu a vlivem sociálního prostředí**. Naproti tomu se hypotéza, která **předpokládala přímou souvislost mezi konfliktností a ekonomickými faktory, viditelně neprojevila**.

ZÁVĚR

V souvislosti s ideou regionální i globální bezpečnosti se uvažuje o jednotlivých postupech, jak zajistit trvalou bezpečnost a udržitelný rozvoj s vizí minimální standardní stability. Přesto, že je vytvářeno mnoho pozitivního v této oblasti, je stále ještě mnoho různých pohledů na problém ozbrojených konfliktů a na regiony, kde uvedené konflikty vznikají. Je mnoho způsobů, jak těmto negativním jevům bránit, případně pokud tak lze, také jim předcházet. K této myšlence se vztahuje i svým skromným příspěvkem tato práce.

V posledních dvaceti letech se množí informace o konfliktních situacích a násilných řešeních sporů v mezinárodní oblasti. Největší podíl na této situaci mají africké státy. Pokud odmyslíme vlnu konfliktů, které se přelévají v arabském regionu, jsou nejzávažnější a nejčastější ozbrojené konflikty na kontinentu ze subsaharské Afriky. Tento region je také ústředním v geografickém pohledu na zpracovávané téma.

Pomyslným základním měřítkem byly informace a zpracování systému hodnocení pomocí dvou vybraných indexů. Prvním z nich je Human Development Index, který je každoročně sestavován pro potřebu měření lidského vývoje Organizací spojených národů Jeho konstrukce je poměrně jednoduchá a přehledná včetně zveřejněného metodického postupu sběru dat a jeho jednotlivých kroků výpočtu.

Druhým vybraným indexem je index nefunkčních států (Failed States Index), který je každoročně vytvářen institucí Fond pro mír (Fund for Peace). Tento index zpracováním, ale přehledným a transparentním způsobem dosahuje u jednotlivých států světa určitých hodnot pomocí speciálního softwaru CAST, čímž vytváří přehledné a jasné informace, ze kterých je patrné, v jaké jsou tyto státy situaci a také, v jaké jsou vzájemné pozici.

Veškeré aktivity v této práci směřovaly k naplnění cíle disertační práce, kterým bylo **zjistit a stanovit prostřednictvím vybraných sociálních a ekonomických indikátorů náchylnost regionu ke konfliktnímu vývoji**. Tento cíl se dále ještě dělil na dva dílčí cíle:

- **určit vhodné statistické ukazatele, na základě jejichž vývoje bude možné odhalit region náchylný ke konfliktu,**
- **vytvořit metodiku založenou na statistických ukazatelích pro určení regionu náchylného ke konfliktu.**

Postup k dosažení prvního dílčího cíle se opíral o vytipování hlavních ukazatelů ze statistických databází, které byly převzaty z World Bank Data Set. Zpracováním všech těchto ukazatelů došlo k vytvoření vlastní databáze ukazatelů za jednotlivé země afrického kontinentu.

Databáze však není úplná. Sama přítomnost konfliktu na africkém kontinentu způsobuje, že pro některé země nejsou data dostupná. Případně nejsou dostupná v celé časové řadě, kdy byla vytvářena časová řada deseti po sobě jdoucích let. Přesto všechno bylo vybráno záměrně 20 ukazatelů, které charakterizují ekonomickou, demografickou a sociální situaci v jednotlivých zemích. Pro nedostatek údajů byly nakonec vyřazeny pouze tři státy z počtu 54 oficiálních současných samostatných státních útvarů. U jednotlivých dat byl dále posuzován trend za celou desetiletou časovou řadu s cílem určit, zda data nejsou mimořádně odlišná od příslušné trendové funkce. Také na základě chybějících ukazatelů umožnila časová řada extrapolovat potřebné údaje pro dva státy, kterým by jinak hrozilo vyloučení ze statistické analýzy nebo pro vhodné indikátory, které neměly všechna data.

Zkoumaná data dále vykazala vzájemnou korelaci. Toto zjištění ovlivnilo další průběh statistického zpracování dat, protože pro mnoho statistických metod nejsou korelovaná data vhodným vstupem. Proto volba padla na faktorovou analýzu, která korelovanost dat vyžaduje, a její výstupy mohou být využity jinými statistickými metodami. Data byla analyzována v průběhu deseti let, aby bylo možné ověřit stabilitu určených faktorů konfliktnosti. Analyzován byl rok 2002, 2005, 2008 a 2011 tak, aby bylo pokrytá delší časová řada a aby se odstranil vliv krátkodobých náhodných výkyvů v ukazatelích a jejich datech. Toto období bylo uzavřeno rokem 2011, protože to je poslední rok, který mohl poskytnout dostatek indikátorů s dostatkem dat k jednotlivým analýzám. Za rok 2012 nebyla většina dat ještě k dispozici.

Výše uvedeným způsobem byl naznačen postup, kterým by mělo docházet k analýze dat, která svou soustavou dílčích kroků umožnila sestavit metodiku, jak bylo uvedeno v případě druhého dílčího cíle. Navrhovaná metodika pro určení konfliktnosti regionů tak musela vycházet z faktorové analýzy. Jejím prostřednictvím byly získány faktorové zátěže, které umožnily určit hlavní faktory konfliktu. Za nejdůležitější společné faktory konfliktu pro celé analyzované období lze označit následujících pět skupin faktorů:

- demografické vlivy,
- sociální a ekonomická velikost daného státu,

- růst populace (příp. ekonomický růst),
- výkonnost ekonomiky vztažená na jednoho obyvatele,
- hustota obyvatelstva.

Dalším výstupem faktorové analýzy bylo získání faktorového skóre, které posloužilo jako vstup do shlukové analýzy. Jejím cílem bylo získat rozdělení zkoumaných států na vnitřně homogenní shluky, které by mohly tvořit regiony. Získány tak byly tři skupiny států, z nichž lze vysledovat skupinu států s potenciálním sklonem ke konfliktu a skupinu států s relativně stabilním režimem.

Získané skupiny států byly dále podrobeny korespondenční analýze. Jejím prostřednictvím bylo možné určit významnost zkoumaných statistických indikátorů pro danou skupinu regionů. Tímto způsobem tak byly zpětně verifikovány získané faktory z faktorové analýzy.

Práce směřovala k potvrzení dvou výzkumných hypotéz. Přičemž analýzou byla jednoznačně potvrzena pouze hypotéza, která mezi hlavní faktory hrozícího konfliktu označuje vlivy sociálního charakteru.

V případě druhé výzkumné hypotézy dotýkající se ekonomických charakteristik jako faktoru podporujícího vznik konfliktu, se její obecnou platnost nepodařilo plně ověřit.

Mezi hlavní přínosy disertační práce lze zařadit přínosy pro další rozvoj soustavy vědních disciplín, které se zabývají politickou ekonomikou, bezpečnostními vědami, politologií, mezinárodními vztahy či evropskými studii apod., a přínosy pro praxi.

Přínosy pro rozvoj vědních disciplín spočívají v:

- identifikaci hlavních faktorů způsobujících náchylnost regionu ke konfliktu,
- ucelený komplex zpracované problematiky,

Přínosy pro praxi spočívají v:

- vytvoření metodiky, která není závislá na geografické oblasti, ale je schopna posuzovat regiony z hlediska sklonu tendence k ozbrojeným konfliktům,
- ověření hypotézy za pomoci statistických údajů, což může podpořit zájem představitelů politického a společenského života na všech úrovních a napomoci preventivním zásahům zaměřeným proti vzniku konfliktních situací v regionech,
- vytvoření klasifikace významnosti dopadů faktorů na potenciální konflikt.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. Regional Economics And Policy. Oxford: Blackwell Publishing, 2004. 437 s. ISBN 978-0-631-21713-4.
- [2] ATKINS, S. E. Encyclopedia of Modern Worldwide Extremists and Extremist Group. London, Westport: Greenwood Press, 2004. 404 s. ISBN 0-313-32485-9.
- [3] BAZLIS, J., SMITH, S. (eds.) The Globalization of Worlds Politics. An introducing to international relations. Oxford: Oxford University Press, 2006. 823 s. ISBN 978-0-19-927118-4.
- [4] BELLO, V., GEBREWOLD, B. (eds.) A Global Security Triangle. European, African and Asian Interaction. New York: Routledge, the Taylor & Francis Group, 2010. 256 s. ISBN 978-0-86687-8.
- [5] BERTELSMANN STIFTUNG (ed.). Violence, Extremism, and Transformation. Gütersloh : Verlag Bertelsmann Stiftung, 2006. 118 s. ISBN 978-3-89204-921-0.
- [6] BONANATE, L. Mezinárodní terorismus. (Terrosimo internazionale). Praha: Columbus, 1997. 192 s. ISBN 978-80-85928-45-0.
- [7] BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J. Regionálna ekonómia a politika. Bratislava: Iura Edition, člen skupiny Wolters Kluwer, 2010. EKONÓMIA. 269 s. ISBN 978-80-8078-362-4.
- [8] BUZAN, B., HANSEN, L. The Evolution of International Security Studies. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 384 s. ISBN 978-0-511-65179-3.
- [9] BUZAN, B., WAEVER, O. Regions And Powers. The Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 564 s. ISBN 978-0-511-07663-3.
- [10] BUZAN, B., WAEVER, O., DE WILDE, J. Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2005. 272 s. ISBN 978-80-903333-6-2.
- [11] CAMERON, R. Stručné ekonomické dějiny světa: Od doby kamenné do současnosti. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1996. 475 s. ISBN 978-80-85865-21-1.
- [12] CARR, C. Dějiny terorismu. Dějiny války proti civilistům. Vydání první. Praha: Práh 2002. 184 s. ISBN 80-7252-063-6.

- [13] CHOMSKY, N. Failed States. The Abuse of Power and the Assault on Democracy. First Edition. London: Penguin Books, 2007. 311 s. ISBN 978-0-141-02303-8.
- [14] ČÍŽEK, F.a kol. Filosofie, metodologie, věda. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1969. 493 s.
- [15] CLAUSEN, S. E. Applied Correspondence Analysis. Thousand Oaks: Sage Publication, 1998. 68 s. ISBN 0-7619-1115-4.
- [16] COLLIER, P. The Bottom Billion. Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It. Oxford, New York: Oxford University Press, 2008. 209 s. ISBN 978-0-19-537663-6.
- [17] CONOLLY, S., MUNRO, A. Economics of the Public Sector. Harlow: Pearson Education Limited, 1999. 515 s. ISBN 978-0-13-096641-X.
- [18] DOCKRILL, S. R. The End of the Cold War Era. The Transformation of the Global Security Order. London: Hodder Arndold Education, 2005. 280 s. ISBN 978-0-340-74032-9.
- [19] DORLING KINDERSLEY LIMITED. Timelines of World History. London: Penguin Company, 2002. 666 s. ISBN 07513 37420.
- [20] DRULÁK, P. Metafory studené války: Interpretace politického fenoménu. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 293 s. ISBN 978-80-736-7594-3.
- [21] EICHLER, J. Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. Vydání první. Praha: Portál, 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.
- [22] EICHLER, J. Terorismus a války na počátku 21. století. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum 2007. 352 s. ISBN 978-80-246-1317-8.
- [23] EICHLER, J. Terorismus a války v době globalizace. Druhé, doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 2010. 398 s. ISBN 978-80-246-1790-9.
- [24] FÁREK, J., KRAFT, J. Světová ekonomika. Za prahem nového století globálních změn (vstup do 21. století). Liberec: Technická univerzita v Liberci: 2006. 252 s. ISBN 978-80-7372-142-2.
- [25] FUKUYAMA, F. Budování státu podle Fukuyamy. First Edition. Praha: Alfa Publishing, 2004. 136 s. ISBN 978-80-86851-09-5.

- [26] GHANI, A. LOCKHART, C. Fixing Failed States. New York: Oxford University Press, 2008. 254 s. ISBN 978-0-19-534269-7.
- [27] GREENCACRE, M. Correspondence Analysis in Practice: Interdisciplinary Statistics. Second Edition. Boca Raton, London, New York: Chapman & Hall/CRC - Taylor & Francis Group, 2007. ISBN 978-1-58488-616-1.
- [28] GREGORY, D., PRED, A. (eds). Violent Geographies. Fear, Terror, and Political Violence. Oxon: Routledge, 2007. 390 s. ISBN 978-0-415-95147-X.
- [29] GRIFFITHS, A., WALL, S. (eds.). Applied Economics. Harlow: Financial Times Prentice Hall, an imprint of Pearson Education Limited, 2007. 670 s. ISBN 978-0-273-70822-3
- [30] HEBÁK, P. a kol. Vícerozměrné statistické metody [3]. 2. vyd., Praha: INFORMATORIUM, 2007. 271 s. ISBN 978-80-7333-001-9.
- [31] HELD, D. (eds). A Globalizing World? Culture, Economics, Politics. Abingdon: Routledge in association with The Open University, 2004. 188 s. ISBN 978-0-415-32974-4.
- [32] HEWITT, C., CHEETHAM, T. Encyclopedia of Modern Separatist Movements. Oxford: ABC-CLIO, 2000. 366 s. ISBN 978-1-85109-349-4.
- [33] HEYWOOD, A. Politologie. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2004. 482 s. ISBN 978-8086432-95-5.
- [34] HUDEC, O. a kol. Podoby regionálního a miestného rozvoja. Košice: Ekonomická fakulta, TU Košice, 2009. 344 s. ISBN 978-80-553-0117-4.
- [35] Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All. New York: United Nations Development Programme (UNDP), 2011. 178 s. ISBN 978-0-230-36331-1.
- [36] HUNTINGTON, S. P. Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu. Vydání první. Praha: Rybka Publishers 2001. 448 s. ISBN 80-86182-49-5.
- [37] JANĎOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 978-80-7178-535-0.

- [38] kolektiv autorů. Encyklopedický slovník. Vydání 1. Praha: Koedice nakladatelství Odeon a společnosti Encyklopedický dům, s. r. o., 1993. 1253 s. ISBN 978-80-207-0438-8.
- [39] kolektiv autorů. Encyklopedie. Světový terorismus. 1. vydání. Praha: nakladatelství Svojtka & Co, 2001. 536 s. ISBN 80-7237-340-4.
- [40] KÖNIG, P., LACINA, L., PŘENOSIL, J. Učebnice evropské integrace. Brno: Barrister & Principal, 2007. 402 s. ISBN 978-80-7364-044-6.
- [41] KRAFT, J. Firma v makroekonomickém prostředí: Vybrané problémy vývoje na přelomu 2. a 3. tisíciletí. 2. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J. A. Purkyně, 2003. 183 s. ISBN 978-80-7044-501-7.
- [42] KREJČÍ, O. Mezinárodní politika. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Ekopress, 2010, 751 s. ISBN 978-808-6929-606.
- [43] KRUEGER, A. B. What Makes Terrorist. Economics and the Roots of Terrorism. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2008. 194 s. ISBN 978-0-691-13-875-6.
- [44] KUBANOVÁ, J. Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi. Bratislava: STATIS, 2003. 247 s. ISBN 80-85659-31-X.
- [45] LACINA K., SEKERKA, B. Regiony v aktivitách států na počátku 21. století. Kunovice: Polytechnický institut, 2008. 183 s. ISBN 978-80-7314-149-3.
- [46] LOUŽEK, M. Metodologie ekonomie. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 2009. 604 s. ISBN 978-80-246-1309-3.
- [47] MAIER, G., TÖDTLING, F. Regionálna a urbanistická ekonomika 2: regionálny rozvoj a regionálna politika. Praha: Elita, 1998. 237 s. ISBN 978-80-8044-044-2.
- [48] MATOUŠKOVÁ, Zdena; Jaroslav MACHÁČEK; Josef POSTRÁNECKÝ, Petr TOTH. Regionální a municipální ekonomika. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. 156 s. ISBN 978-80-245-0052-3.
- [49] MELOUN, M., MILITKÝ, J. Kompendium statistického zpracování dat. Metody a řešení úlohy. 2. rozšířené vydání. Academia: Praha, 2006. 982 s. ISBN 978-80-200-1396-2.

- [50] MIDDLETON, J., MILLER, J. C. New Encyclopedia of Africa: Africa—Encyclopedias (Volume 1 - 6). Farmington Hills, MI: The Gale Group, 2008. Vol. 1 – 5. s. Vol. 5 – 658 s. ISBN 978-0-684-31454-1.
- [51] MOKYR, J. (ed.). The Oxford Encyclopedia of Economic History. Volume 1 - 5. New York: Oxford University Press, 2003. ISBN 978-0-19-510507-9 (set).
- [52] MOZGA, J., VÍTEK, M. Společenské aspekty rizik. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus Univerzity Hradec Králové, 2005. 158 s. ISBN 80-7041-750-1
- [53] NÁLEVKA, V. Horké krize studené války. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 196 s. ISBN 978-80-742-9011-5.
- [54] NÁLEVKA, V. Světová politika ve 20. století (I.). Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 1998. 270 s. ISBN 80-902261-4-0.
- [55] NÁLEVKA, V. Světová politika ve 20. století (II.). Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000. 287 s. ISBN 80-902261-6-7.
- [56] NAPOLEONI, L. Teror s. r. o. Po stopách finančních zdrojů teroristických sítí. 1. vydání. Praha: Metafora, s. r. o., 2007. 518 s. ISBN 978-80-7359-107-6.
- [57] NAPOLEONI, L. Terrorism and the Economy. How the War on Terror Is Bankrupting the World. First (English) Edition. New York: Seven Stories Press, 2010. 170 s. ISBN 978-1-58322-895-1.
- [58] New Encyclopaedia Britannica. Volume 11. Micropaedia. Fifteenth Edition. London: Encyclopaedia Britannica, Inc., 2010. S. 650 - 651. ISBN 978-1-59339-837-8.
- [59] PACÁKOVÁ, V. et al. Štatistické metódy v ekonomii so zameraním na sociálne analýzy. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2009. 208 s. ISBN 978-80-225-2704-0.
- [60] PARKER, J., RATHBONE, R. African History: A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press, 2007. 165 s. ISBN 978-0-19-280248-4.
- [61] PENDERGAST, S., PENDERGAST, T. Worldmark Encyclopedia of National Economies: Volume 1 - Africa. Farmington Hills, MI: Gale Group/Thomson Learning, 2002. ISBN 978-0-7876-4956-2.
- [62] PIERSON, Ch. The Modern State. Second Edition. London and New York: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2004. ISBN 978-0-203-39137-3.

- [63] PIKNA, B.: Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled). 1. vydání. Praha, Linde Praha 2006. 407 s. ISBN 80-7201-615-6.
- [64] PUISTOLA, J., HERRALA, J. Terrorism in Europe. Terrorism as an Extreme Expression of Political, Economic and Cultural Frustration. Chichester: Bonnier Books, 2008. 268 s. ISBN 978-1-905825-76-9.
- [65] REEVE, S. The New Jackals. Osama bin Laden and the Future of Terrorism. London: André Deutsch Limited, 1999. 294 s. ISBN 978-0-233-05048-5.
- [66] ŘEHÁK, D. – FOLTÍN, P. – STOJAR, R.: Vybrané aspekty soudobého terorismu. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, AVIS - Agentura vojenských informací a služeb, 2008. 143 s. ISBN 978-80-7278-443-1.
- [67] ROTBERG, R. I. (ed.). When States Failed: Causes And Consequences. Woodstock: Princeton University Press, 2004. 335 s. ISBN 978-0-691-11671-5.
- [68] SACHS, J. D. The End of Poverty. Economic Possibilities for Our Time. London: Allen Lane an imprint of Penguin Books, 2005. 397 s. ISBN 978-0-713-99800-8.
- [69] SCHECHTER, M. G. Historical Dictionary of International Organizations. 2nd edition. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2010, 317 s. ISBN 978-081-0870-796.
- [70] SCRUTON, R. The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thoughts. 3rd Edition. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 2007. 744 p. 978-1-4039-8952-9.
- [71] SCRUTON, R. The West and the Rest: Globalization and the Terrorist Threat. 1st ed. Wilmington, Del.: ISI Books, 2002. 187 s. ISBN 978-0-8264-6496-3.
- [72] SHARPE, M. E. (ed). International Encyclopedia of Terrorism. Chicago a London: Fitzroy Dearborn Publishers, 1997. 805 s. ISBN 978-1-57958-022-X.
- [73] SKOKAN, K. Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie. Ostrava: Repronis, 2003. 114 s. ISBN 978-80-7329-023-5.
- [74] SKOKAN, K. Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji. Ostrava: Repronis, 2004. 160 s. ISBN 80-7329-059-6.
- [75] ŠMÍD, T. a kol. Vybrané konflikty o zdroje a suroviny. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita - Mezinárodní politologický ústav, 2010. 216 s. ISBN 978-80-210-5351-9.

- [76] SOJKA, L. Vymedzenie pojmov a oblasti skúmania regionálnej problematiky v rámci programu VEGA. [online]. 2005 [cit. 2011-08-07]. Dostupné z: <http://www.pulib.sk./elpub/FM/Stefko1/1.pdf>.
- [77] SOUKUPOVÁ, J., HOŘEJŠÍ, H., MACÁKOVÁ, L., SOUKUP, J. Mikroekonomie. Praha: Management Press, 2003. 548 s. ISBN 978-80-7261-061-9.
- [78] STANKOVIČOVÁ, I., VOJTKOVÁ, M. Viacrozmerné štatistické metódy s aplikáciami. Bratislava: Iura Edition, 2007. 261 s. ISBN 978-80-8078-152-1.
- [79] StatSoft, Inc. (2011). STATISTICA (data analysis software system), version 10. www.statsoft.com.
- [80] ŠTĚDRONĚ, B.: Úvod do eGovernment. Právní a technický průvodce. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. 172 s. ISBN 978-80-87041-25-3
- [81] STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J. Regionální politika a její nástroje. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 216 s. ISBN 978-80-7367-588-2.
- [82] STEJSKAL, L. (editor), kolektiv autorů: Bezpečné Česko v bezpečné Evropě. Praha: Úřad vlády české republiky, 2007. 152 s. ISBN 978-80-87041-17-8.
- [83] ŠTURMA, P., NOVÁKOVÁ, J., BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu. Praha: C. H. Beck, 2003. 362 s. ISBN 978-80-7179-305-1.
- [84] TELO, Mario. International Realtionship: European Perspective. Farnham, Burlington: Ashgate Publishing, 2009. 227 s. ISBN 978-07546-9608-7.
- [85] TESAŘ, F. Etnické konflikty. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-0.
- [86] THACKRAH, J. R. Dictionary of Terrorism. London: Routledge, 2004. 317 s. ISBN 0-415-29821-0.
- [87] TOMEŠ, J., FESTA, D., NOVOTNÝ, J. Konflikt světů a svět konfliktů: střety idejí a zájmů v současném světě. 1. vyd. Praha: P3K, 2007, 349 s. ISBN 978-80-903587-6-8.
- [88] TOWNSHEND, C. Terrorism. A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2002. 157 s. ISBN 978-0-19-280168-5.
- [89] TULEJA, P. Analýza pro ekonomy. Vydání první. Brno: Computer Press, 2007. 336 s. ISBN 978-80-251-1801-6.

- [90] VARADZIN, F., BŘEZINOVÁ, O. Hledání ve světě ekonomie. Praha: Professional Publishing, 2003. 305 s. ISBN 978-80-86419-56-8.
- [91] VESELÝ, Z. Dějiny mezinárodních vztahů. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 605 s. ISBN 978-80-7380-278-3.
- [92] VOLEJNÍKOVÁ, J.: Korupce v ekonomické teorii a praxi. 1. vydání. Zeleneč: Progress Consulting, 2007. 390 s. ISBN 978-80-7259-055-1.
- [93] WAISOVÁ, Š. (ed.). Regionální integrační procesy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 507 s. ISBN 978-807-3802-325.
- [94] WAISOVÁ, Š. a kol. Slabé státy: Selhání, rozpad a obnova státnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 295 s. ISBN 978-80-7380-069-7.
- [95] WAISOVÁ, Š. Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7380-109-0.
- [96] WEINBERG, L. Global Terrorism. Oxford: Oneworld Publications, 2008. 254 s. ISBN 978-185168-608-7.
- [97] WOKOUN, R., MATES, P., KADERÁBKOVÁ, J. a kol. Základy regionálních věd a veřejné správy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 474 s. ISBN 978-80-7380-304-9.
- [98] World Development Report 2011. Conflict, Security, and Development. Wasington, DC: Te International Bank for Reconstruction / The World Bank, 2011. 384 s. ISBN 978-0-8213-8439-8.
- [99] WRIGHT-NEVILLE, D. Dictionary of Terrorism. Cambridge, Malden: Polity Press, 2010. 221 s. ISBN 978-0-7456-4302-1.
- [100] ZÁHOŘÍK, J. Subsaharská Afrika a světové mocnosti v době globalizace. Vydání první. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2010. 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.
- [101] ZELEZA, P. T., EYOH, D.. Encyclopedia of Twentieth-Century African History. New York, London: Routledge, 2005. 652 s. ISBN 978-0-203-98657-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [1] ASEAN. The official website of the Association of Southeast Asian Nations [online]. Jakarta: The ASEAN Secretariat, 2007, 2012 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.aseansec.org/>
- [2] Commission of the European Communities. European Union Regional Policy: Commission Staff Working Document [online]. November 2008 [cit. 2011-09-29]. REGIONS 2020 An Assessment of Future Challenges for EU Regions. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/regions2020/pdf/regions2020_en.pdf.
- [3] Department of Peace and Conflict. Uppsala Universitet. UCDP Conflict Encyclopedia (UCDP Database) [online]. Uppsala: Uppsala Conflict Data Program, 2010 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/>.
- [4] EASTERLY, W. How Did Heavily Indebted Poor Countries Become Heavily Indebted? Reviewing Two Decades of Debt Relief. In: SciVerse: ScienceDirect [online]. Volume 30, Issue 10, Pages 1677-1696. Washington: World Development, October 2002, October 2002 [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/journal/0305750X/30/10>.
- [5] Economic Community Of West African States (ECOWAS). Discover ECOWAS [online]. Abuja: ECOWAS, 2012, Apr 08 2012 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.ecowas.int/>.
- [6] EU ve světě [online]. Evropská komise Generální ředitelství pro komunikaci, 2007 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/cs.doc.
- [7] Europe's PIGS: Country by country: PIGS is a horrible acronym. In: BBC: BBC News [online]. BBC, 11 February 2010 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8510603.stm>
- [8] Externality a principy fiskální politiky: Politiky EU. In: BusinessInfo.cz [online]. Czech Trade: Oficiální portál pro podnikání a export, 2011 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/externality-a-principy-fiskalni-politiky/1000521/47664/#b1.2>.

- [9] Failed State Index 2011, The [online]. Washington, D. C., USA: 2011 [cit. 2011-06-28]. Fund for Peace. Dostupné z WWW: <http://www.fundforpeace.org/global/>.
- [10] Failed States Index 2010, The [online]. Washington: The Fund for Peace, 2011 [cit. 2011-06-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/library/cr-10-99-fs-failedstatesindex2010-1103g.pdf>>. CR-10-99-FS (11-03G).
- [11] FFP – Fund For Peace. Failed States Index: About The Failed States Index [online]. Washington, D. C.: Fund For Peace, 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-about>.
- [12] FFP – Fund For Peace. Failed States Index: Failed States Index 2009 [online]. Washington, D. C.: Fund For Peace, 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2009>.
- [13] Foreign Affairs and International Trade Canada. North American Free Trade Agreement (NAFTA) [online]. Ottawa, 2012, 2012-01-27 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/nafta-alena/index.aspx?view=d>
- [14] FP – Foreign Policy. The Failed States Index 2009 [online]. Washington, D. C.: the FP Group, a division of The Washington Post Company All contents, 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/the_2009_failed_states_index.
- [15] Itálie žádá EU o pomoc při přílivu uprchlíků z Libye. In: NOVÁK, Pavel, Vědunka LUNARDI a Eva PRESOVÁ. Český rozhlas: zpravy.rozhlas.cz [online]. Praha: Český rozhlas, 24.02.2011 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/italie-zada-eu-o-pomoc-pri-prilivu-uprchliku-z-libye--856113.
- [16] JEMELKOVÁ, I. Další rozšiřování Evropské unie: kdo, kdy a proč?. In: Asociace pro mezinárodní otázky [online]. 24.08.2007 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/publikace/dalsi-rozsirovani-evropske-unie-kdo-kdy-a-proc.html>
- [17] KOUBEK, D., KOPP, M. John považuje běženeckou hrozbu za největší výzvu Evropě za 20 let. In: Český rozhlas: zpravy.rozhlas.cz [online]. Praha: Český rozhlas, 24.02.2011 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/john-povazuje-bezeneckou-hrozbu-za-nejvetsi-vyzvu-evrope-za-20-let--856187.

- [18] Kritéria členství v EU: Kategorie: Principy a činnost EU. Generation Europe, o.s. Evropa 2045: Encyklopedie [online]. Generation Europe, o.s. [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.evropa2045.cz/hra/napoveda.php?kategorie=6&tema=45>
- [19] LNĚNIČKA, L. Vybrané texty politické geografie: Mezinárodní organizace a vybrané integrační procesy ve světě. [online]. Brno: Masarykova univerzita, Katedra geografie, 2011 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js11/geo/web/pages/mezinarodni-organizace-integracni-procesy.html>.
- [20] Mapy Afriky: Politická mapa Afriky 2003. Mapy světa.info. Politická mapa Afriky 2003 [online]. 2003 [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: http://mapasveta.info/afrika/afrika_mapa_pol.html
- [21] Mercosur (Common Market of the South) - profile. BBC. BBC World News [online]. 2012 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5195834.stm>.
- [22] MESFIN, B. Political Studies Association [online]. Edinburgh UK : National Office Department of Politics University of Newcastle, 2010, 2010 [cit. 2011-09-29]. The Horn of Africa as a Security Complex: Towards a Theoretical Framework. Dostupné z WWW: <http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2010/1256_1136.pdf>.
- [23] Metodické poznámky. Český statistický úřad. Český statistický úřad ČR [online]. Praha: ČSÚ, 2012, 16.01.2012 [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodicke_poznamky_cr_makroekonomicka_tabulka.
- [24] OECD. Measuring The Information Economy. Paris: OECD publications, 2002. Dostupné z URL: <<http://www1.oecd.org/publications/e-book>>.
- [25] OECD. OECD: Statistics from A to Z [online]. Paris [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html
- [26] Organisation for Economic Co-operation and Development. [cit. 2010-09-22]. Available on WWW: <<http://www.oecd.org>>.

- [27] Pan-Africanist International. For Life: Escalating Proxy Wars in Africa [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.panafricanistinternational.org/?p=1539>.
- [28] Popular Articles About Pigs: ET in the classroom: PIGS economies. In: ET bureau. The Economic Times: PIGS [online]. Bennett, Coleman & Co. Ltd., November 30, 2010 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://articles.economictimes.indiatimes.com/keyword/pigs>.
- [29] REGIONS 2020: An Assessment of Future Challenges for EU Regions. Commission of the European Communities. European Union: Regional Policy [online]. Commission Staff Working Document. Brussels, 14/11/2008 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: http://www.eurada.org/site/files/Regional%20development/regions2020_en.pdf.
- [30] REGIONS 2020: Globalization Challenges For European Regions. Directorate General for Regional Policy. Commission of the European Communities [online]. Brussels, January 2009 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/regions2020/pdf/regions2020_globalisation.pdf.
- [31] ROTBERG, R. I. Failed States in a World of Terror. 2002. [cit. 2010-07-08]. Available on WWW: http://www.cfr.org/publication/4733/failed_states_in_a_world_of_terror.html.
- [32] SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute. [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/>.
- [33] The Centre for Economics And Business Research. CEBR: Leading economic forecasts and analysis [online]. London: CEBR, 2012 [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.cebr.com/>
- [34] The EU at the Glance. A plain language guide to Eurojargon [online]. European Union, 2012 [cit. 2012-03-07]. Dostupné z: http://europa.eu/abc/eurojargon/index_en.htm.
- [35] The Free Dictionary: cordon sanitaire. The Free Dictionary by Farlex Inc. [online]. Farlex Inc., 2012 [cit. 2012-02-07]. Dostupné z: <http://www.thefreedictionary.com/cordon+sanitaire>.
- [36] The Soil maps of Africa: European Digital Archive of Soil Maps - EuDASM. SURVEYOR-GENERAL, Ministry of Lands and Natural Resources, Republic of

- Zambia. [online]. 1988 [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: http://eusoiils.jrc.ec.europa.eu/esdb_archive/EuDASM/Africa/lists/k15_cxf.htm
- [37] The World Bank Open Data: The World at a Glance. The World Bank Group. The World Bank: Working for a World Free of Poverty [online]. 2012 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/>.
- [38] The World Bank. The Little Data Book 2011 [online]. 2011. vyd. Washington: The Development Data Groups of the Development Economics Vice Presidency, 2011 [cit. 2012-02-17]. ISBN 978-0-8213-8880-8. Dostupné z: http://issuu.com/world.bank.publications/docs/9780821388594/57?mode=a_p.
- [39] Understanding violent conflict. University of Birmingham. GSDRC - Government And Social Development Resource Centre [online]. 2012 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.gsdrc.org/go/conflict/chapter-1-understanding-violent-conflict/the-causes-of-conflict-part-1->.
- [40] World Bank, The: Working for a World Free of Poverty [online]. The World Bank Group, 2011, 29.06.2011 [cit. 2011-07-04]. The World Bank. Dostupné z WWW: <http://www.worldbank.org/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Názvy všech afrických zemí a jejich kódy

Příloha B: Přehled vybraných ukazatelů Světové banky použitých v analýze

Příloha C: Sutinové grafy pro výběr počtu významných faktorů

Příloha D: Faktorové zátěže po aplikaci metody rotace varimax

Příloha E: Faktorová skóre

Příloha F: Vzdálenosti mezi shluky jednotlivých zemí

Příloha G: Vývoj Human Development Indexu v letech 1975 – 2004

Příloha H: Přehled nejvyšší pozice afrických zemí a jejich skóre za roky 2005 – 2010 v hodnocení indexu nefunkčních států (FSI)

Příloha I: Pořadí států Failed States Indexu za rok 2011

Příloha J: Historie Failed States Indexu v letech 2005 – 2011 (pořadí 1 – 20)

Příloha K: Mapy UN Human Development Report

Příloha L: Mapy Failed States Index

Příloha M: Indikátory Millenium Development Goals

Příloha N: Výchozí statistická data

Příloha A: Názvy všech afrických zemí a jejich kódy

Poř.	Kód země	Název země v AJ	Název země v ČJ
1.	DZA	Algeria	Alžír
2.	AGO	Angola	Angola
3.	BEN	Benin	Benin
4.	BWA	Botswana	Botswana
5.	BFA	Burkina Faso	Burkina Faso
6.	BDI	Burundi	Burundi
7.	CMR	Cameroon	Kamerun
8.	CPV	Cape Verde	Kapverdy
9.	CAF	Central African Republic	Středoafrická republika
10.	TCD	Chad	Čad
11.	COM	Comoros	Komory
12.	COD	Congo, Dem. Rep.	Demokratická republika Kongo
13.	COG	Congo, Rep.	Republika Kongo
14.	CIV	Cote d'Ivoire	Pobřeží Slonoviny
15.	DJI	Djibouti	Džibutsko
16.	EGY	Egypt, Arab Rep.	Egyptská arabská republika
17.	GNQ	Equatorial Guinea	Rovníková Guinea
18.	ERI	Eritrea	Eritrea
19.	ETH	Ethiopia	Etiopie
20.	GAB	Gabon	Gabon
21.	GMB	Gambia, The	Gambie
22.	GHA	Ghana	Ghana
23.	GIN	Guinea	Guinea
24.	GNB	Guinea-Bissau	Guinea-Bissau
25.	KEN	Kenya	Keňa
26.	LSO	Lesotho	Lesotho
27.	LBR	Liberia	Libérie
28.	LBY	Libya	Libye
29.	MDG	Madagascar	Madagaskar
30.	MWI	Malawi	Malawi
31.	MLI	Mali	Mali
32.	MRT	Mauritania	Mauretánie
33.	MUS	Mauritius	Mauritius
34.	MAR	Morocco	Maroko
35.	MOZ	Mozambique	Mosambik
36.	NAM	Namibia	Namibie
37.	NER	Niger	Niger
38.	NGA	Nigeria	Nigerie
39.	RWA	Rwanda	Rwanda
40.	STP	Sao Tome and Principe	Sv. Tomáš a Princův o.

41.	SEN	Senegal	Senegal
42.	SYC	Seychelles	Seychely
43.	SLE	Sierra Leone	Sierra Leone
44.	SOM	Somalia	Somálsko
45.	ZAF	South Africa	Jihoafrická republika
46.	SSD	South Sudan	Jižní Súdán
47.	SDN	Sudan	Súdán
48.	SWZ	Swaziland	Swazijsko
49.	TZA	Tanzania	Tanzanie
50.	TGO	Togo	Togo
51.	TUN	Tunisia	Tunisko
52.	UGA	Uganda	Uganda
53.	ZMB	Zambia	Zambie
54.	ZWE	Zimbabwe	Zimbabwe

Zdroj: Vlastní zpracování podle World Bank Data Set

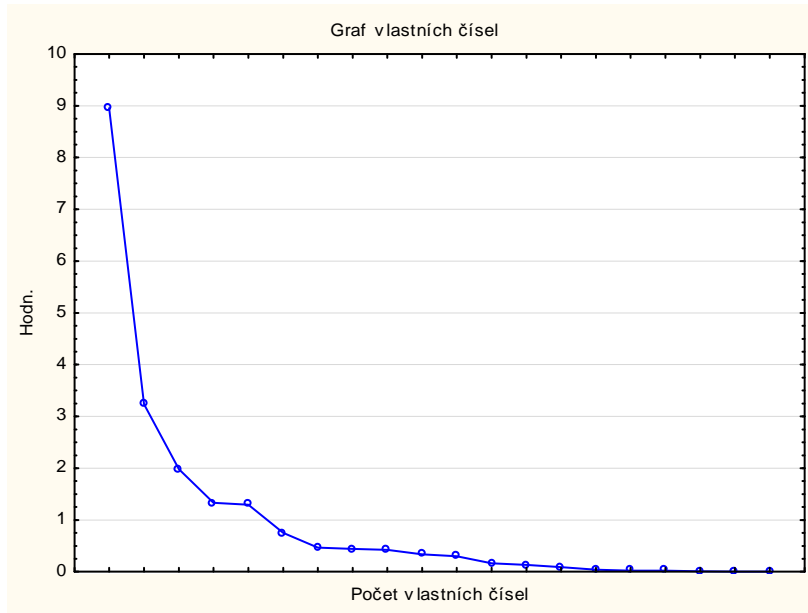
Příloha B: Přehled vybraných ukazatelů Světové banky použitých v analýze

<i>Poř.</i>	<i>Kód</i>	<i>Název ukazatele v češtině</i>	<i>Název ukazatele v angličtině</i>
01.	ADR	Poměr pracujících v produktivním věku k celkové populaci (% populace v produktivním věku)	Age dependency ratio (% of working-age population)
02.	AFR	Porodnost dospívajících dívek (počet porodů na 1 000 žen věku 15-19)	Adolescent fertility rate (birth per 1,000 women ages 15 – 19)
03.	BRC	Hrubá míra porodnosti (na 1 000 obyvatel)	Birth rate, crude (per 1,000 people)
04.	DRC	Hrubá míra úmrtnosti (na 1 000 obyvatel)	Death rate, crude (per 1,000 people)
05.	FDI	Přímé zahraniční investice, čistý přítok (v běžných cenách USD)	Foreign direct investment, net inflows, (current USD)
06.	GDPg	Růst hrubého domácího produktu (meziroční v %)	Gross Domestic Product (GDP) growth (annual %)
07.	GDPp	Hrubý domácí produkt per capita (v běžných cenách USD)	Gross Domestic Product (GDP) per capita (current US\$)
08.	GDPu	Hrubý domácí produkt (v běžných cenách USD)	Gross Domestic Product (GDP) (current US\$)
09.	GNIp	Hrubý národní důchod per capita, Atlas metoda (v běžných cenách USD)	Gross National Income (GNI) per capita, Atlas method (current US\$)
10.	GNIu	Hrubý národní důchod, Atlas metoda (v běžných cenách USD)	Gross National Income (GNI), Atlas method (current US\$)
11.	INC	Výskyt tuberkulózy (na 100 000 obyvatel)	Incidence of tuberculosis (per 100,000 people)
12.	INT	Uživatelé internetu (osoby)	Internet Users (people)
13.	LIF	Očekávaná délka života, ženy (roky)	Life expectancy at birth, female (years)
14.	LIM	Očekávaná délka života, muži (roky)	Life expectancy at birth, male (years)
15.	MR5	Míra úmrtnosti dětí pod 5 let věku (počet na 1000 dětí)	Mortality rate, under-5 (per 1,000)
16.	MRI	Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě)	Mortality rate, infant (per 1,000 live births)

		narozených dětí)	
17.	POPd	Hustota obyvatel (lidé na km ²)	Population density (people per sq. km of land area)
18.	POPg	Růst obyvatelstva (ročně %)	Population growth (annual %)
19.	POPt	Obyvatelstvo, celkem (osoby)	Population, total (people)
20.	SUR	Rozloha (v km ²)	Surface area (sq. km)

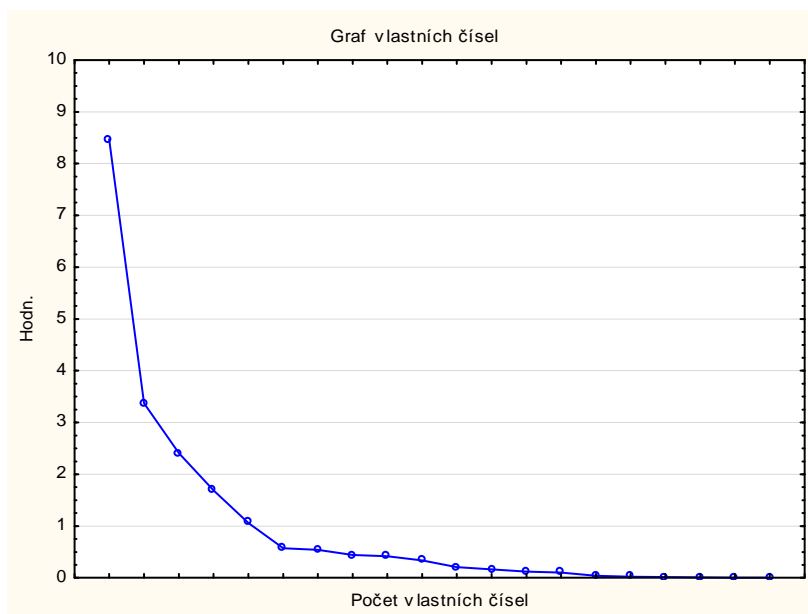
Zdroj: Vlastní zpracování podle World Bank Data Set

Příloha C: Sutinové grafy pro výběr počtu významných faktorů

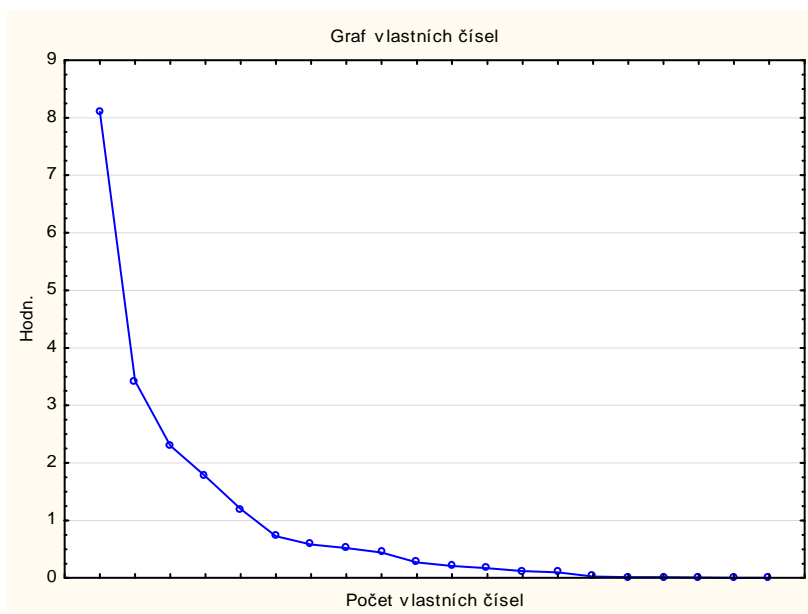
zdroj: vlastní zpracování

Sutinový graf pro rok 2002

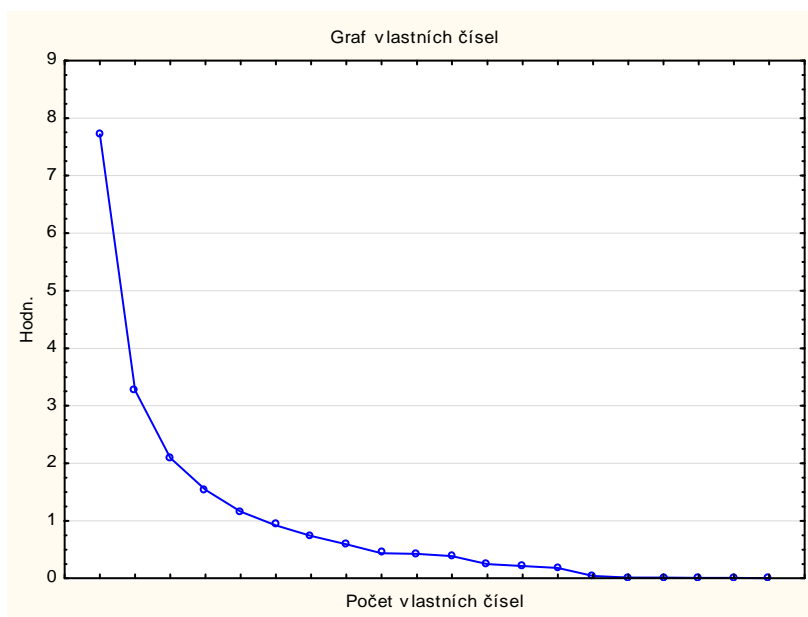
zdroj: vlastní zpracování

Sutinový graf pro rok 2005

zdroj: vlastní zpracování

Sutinový graf pro rok 2008

zdroj: vlastní zpracování

Sutinový graf pro rok 2011

Příloha D: Faktorové zátěže po aplikaci metody rotace varimax

Faktorové zátěže pro rok 2002

Indikátor	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
ADR	0,714081	0,265159	-0,339018	0,356933	0,183930
AFR	0,721122	0,080959	-0,035651	0,282320	0,306865
BRC	0,771051	0,175769	-0,172732	0,494116	0,178295
DRC	0,971901	0,042668	0,063613	-0,088516	0,018661
FDI	0,074367	-0,804080	0,259603	0,029831	0,157602
GDPp	-0,559179	-0,054904	0,648574	-0,347417	0,023498
GDPg	0,334744	0,005851	0,718232	0,320165	-0,103086
GDPu	-0,266535	-0,904839	0,047756	-0,136548	0,002746
GNIu	-0,278910	-0,893635	0,043132	-0,139044	0,003955
GNIp	-0,633149	-0,083481	0,570503	-0,379863	0,041343
INC	0,283229	0,111356	0,080337	-0,778401	0,266612
INT	-0,534812	-0,145444	0,204324	-0,423779	-0,418745
LIF	-0,960679	-0,089779	0,039231	0,157088	-0,053442
LIM	-0,973098	-0,091959	0,010556	0,115502	-0,027079
MR5	0,915498	0,080190	-0,026231	0,272675	0,068309
MRI	0,922538	0,070961	0,000665	0,227333	0,049143
POPd	-0,182229	0,056014	0,034549	0,094415	-0,872487
POPg	0,349606	0,154024	0,073688	0,773260	0,189381
POPt	0,092478	-0,839813	-0,234285	0,141953	0,025043
SUR	-0,079697	-0,504917	0,023806	0,162361	0,635508
Výkl.roz	7,644630	3,432084	1,596221	2,468363	1,656578
Prp.celk	0,382232	0,171604	0,079811	0,123418	0,082829

zdroj: vlastní zpracování

Faktorové zátěže pro rok 2005

Indikátor	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
ADR	0,638363	-0,268573	0,379327	-0,469042	0,144726
AFR	0,660377	-0,117882	0,420644	-0,207005	0,239628
BRC	0,668561	-0,198707	0,534191	-0,392124	0,080063
DRC	0,973150	-0,017569	-0,040499	-0,040599	0,016687
FDI	-0,132754	0,918126	-0,088876	0,076106	-0,000263
GDPp	-0,168425	0,081053	0,010352	0,934491	0,013350
GDPg	0,119144	0,082954	0,759339	0,192896	0,263121
GDPu	-0,113283	0,928260	-0,082367	0,207290	0,056882
GNlu	-0,123742	0,921573	-0,093936	0,204644	0,060394
GNlp	-0,344341	0,147106	-0,164514	0,883009	0,021944
INC	0,406147	0,009811	-0,659538	0,252741	0,359964
INT	-0,598286	0,285753	-0,375309	0,133563	-0,299323
LIF	-0,961602	0,068355	0,120206	0,109210	-0,070774
LIM	-0,976806	0,069902	0,058562	0,097930	-0,037303
MR5	0,865323	-0,104709	0,302967	-0,235369	0,031897
MRI	0,863250	-0,100938	0,261125	-0,216593	0,028172
POPd	-0,186791	-0,033606	0,002714	-0,014418	-0,882419
POPg	0,278947	-0,136806	0,800002	-0,204002	0,038221
POPt	0,019754	0,793280	0,176061	-0,299934	0,038067
SUR	-0,106656	0,451326	0,311814	-0,021809	0,629067
Výkl.roz	6,464686	3,680123	2,757043	2,536896	1,566509
Prp.celk	0,323234	0,184006	0,137852	0,126845	0,078325

zdroj: vlastní zpracování

Faktorové zátěže pro rok 2008

Indikátor	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
ADR	-0,597508	-0,215761	0,549572	-0,393209	0,173565
AFR	-0,619165	-0,094692	0,500944	-0,150452	0,288213
BRC	-0,624610	-0,179693	0,618834	-0,311369	0,146812
DRC	-0,971136	-0,025725	-0,032802	-0,045630	-0,011064
FDI	0,180633	0,916076	-0,076023	0,058831	0,032482
GDPp	0,121203	0,028770	-0,002284	0,955757	0,025685
GDPg	-0,012077	0,156912	0,669974	0,257383	-0,259336
GDPu	0,136552	0,941615	-0,111117	0,160577	0,052174
GNlu	0,158138	0,937497	-0,121887	0,147805	0,055971
GNlp	0,250353	0,107964	-0,138206	0,931324	0,046972
INC	-0,429755	-0,019026	-0,638618	0,122620	0,217204
INT	0,642183	0,331078	-0,285099	0,013065	-0,261311
LIF	0,961525	0,100697	0,057848	0,117395	-0,048248
LIM	0,973991	0,107509	0,006080	0,112123	-0,019270
MR5	-0,841389	-0,112428	0,304487	-0,178924	0,078431
MRI	-0,848850	-0,116446	0,256841	-0,156807	0,059191
POPd	0,190738	-0,056618	0,047741	-0,072346	-0,878506
POPg	-0,244762	-0,129751	0,824025	-0,104497	0,103972
POPt	-0,053024	0,836545	0,173435	-0,237511	-0,009614
SUR	0,062018	0,514784	0,188759	0,019202	0,626382
Výkl.roz	6,229124	3,873034	2,836144	2,345551	1,514743
Prp.celk	0,311456	0,193652	0,141807	0,117278	0,075737

zdroj: vlastní zpracování

Faktorové zátěže pro rok 2011

Indikátor	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
ADR	0,378488	-0,101861	-0,871346	0,076141	0,016341
AFR	0,454564	0,004358	-0,724260	-0,078356	-0,068337
BRC	0,407505	-0,102805	-0,873851	0,037922	0,047092
DRC	0,925009	0,017657	-0,220383	0,043509	0,076821
FDI	0,096048	0,777626	0,020516	0,092345	0,284058
GDPp	-0,064405	-0,000097	0,424420	-0,558014	0,302100
GDPg	0,103869	0,056034	-0,116510	-0,014735	0,880907
GDPu	-0,090181	0,882660	0,275524	-0,152805	-0,058400
GNlu	-0,089315	0,878372	0,285368	-0,139781	-0,066890
GNlp	-0,313906	-0,003177	0,155798	-0,718788	0,113525
INC	0,675920	0,046708	0,482229	-0,079188	-0,039721
INT	-0,514440	0,373075	0,467042	0,201572	-0,018645
LIF	-0,924570	0,049059	0,275282	-0,057829	-0,099428
LIM	-0,917270	0,066064	0,319030	-0,068212	-0,088900
MR5	0,703298	-0,110194	-0,515377	0,014915	-0,172165
MRI	0,732572	-0,120226	-0,457605	0,024879	-0,149667
POPd	-0,286223	-0,139635	0,148818	0,609987	0,243762
POPg	0,165058	-0,070277	-0,881211	0,038113	0,130438
POPt	-0,055740	0,852649	-0,229826	0,157767	0,077692
SUR	-0,079520	0,557781	-0,233831	-0,515374	-0,222826
Výkl.roz	5,078012	3,417055	4,481157	1,614715	1,185657
Prp.celk	0,253901	0,170853	0,224058	0,080736	0,059283

zdroj: vlastní zpracování

Příloha E: Faktorová skóre

Faktorová skóre pro rok 2002

Země	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
DZA	-1,88255	-1,81629	0,35144	0,39512	1,26715
AGO	1,32578	-0,78944	1,43998	1,18340	0,79605
BEN	0,08816	0,53765	-0,23983	0,84148	-0,18549
BWA	-0,11696	0,23144	2,14771	-1,91680	0,65473
BFA	0,41819	0,36073	-0,32080	0,79178	-0,10580
BDI	0,68153	0,33252	-0,43886	0,01725	-1,77157
CMR	0,46772	-0,20011	0,04271	-0,07617	0,16825
CPV	-1,65128	0,90469	-0,14126	0,41635	-0,25029
CAF	1,16076	0,43440	-0,55544	-1,58860	0,49133
TCD	0,90743	-0,19876	0,67420	1,16791	0,88980
COM	-0,46277	0,58374	-0,36655	1,01347	-1,68944
COD	1,07293	-0,57740	-0,47156	0,67417	1,37277
COG	-0,11193	0,48760	0,05739	-0,01492	0,59489
CIV	0,34353	-0,02068	-0,61021	-0,49001	-0,05034
DJI	-0,25297	0,75710	-0,27635	-0,70918	0,05107
EGY	-1,51936	-2,73875	-0,66311	0,48891	-0,27521
GNQ	0,49644	0,61842	3,08873	0,43360	0,25861
ERI	-0,63843	0,78369	-0,46763	1,23209	0,24488
ETH	0,16717	-0,61838	-1,18350	0,33871	0,27872
GAB	-0,86194	0,93138	1,32069	-0,83007	1,13538
GMB	-0,27626	0,70533	-0,87885	0,46010	-0,45902
GHA	-0,61190	0,26467	-0,61224	0,58888	-0,32505
GIN	0,67292	0,34955	-0,27439	-0,12766	-0,09322
GNB	0,85456	0,45119	-1,06408	-0,62884	-0,41592
KEN	-0,04073	-0,09853	-0,85356	0,04700	0,06066
LSO	0,64716	0,48978	-0,62502	-1,57116	-0,47215
LBR	0,92902	0,48081	1,74714	0,68409	-0,50255
LBY	-2,65180	0,29238	1,39175	0,16590	1,80688
MDG	-0,84644	0,55483	-1,96317	0,54021	1,01729
MWI	0,80428	0,39388	-0,58422	-0,06219	-0,42054
MLI	0,87524	0,07063	0,00126	0,92264	0,74028
MRT	-0,51563	0,57363	-0,45697	0,47372	0,95712
MUS	-1,99133	0,37406	1,69755	-0,51582	-3,68455
MAR	-1,62993	-0,67756	-0,44240	-0,10339	-0,36729
MOZ	0,93342	0,00063	0,24003	0,11191	0,46993
NAM	-0,35551	0,87710	0,47149	-2,31798	1,61236
NER	0,64313	0,34657	-0,29735	1,08837	1,07018
NGA	1,31599	-3,72502	-0,57407	0,44513	-1,03454

RWA	0,56609	0,28987	0,32683	0,74640	-2,25024
STP	-0,78605	0,60482	-0,56189	0,00916	-1,34506
SEN	-0,36587	0,47102	-0,67650	0,54272	0,07048
SLE	1,79924	0,36105	2,35952	1,03684	-0,72518
ZAF	0,10379	-3,65572	1,11753	-2,17384	-0,34710
SDN	-0,60963	-0,69968	-0,28653	0,84557	1,43798
SWZ	0,62571	0,59470	-0,20334	-2,40913	-0,10134
TZA	0,20476	-0,34293	-0,27068	0,55282	0,39029
TGO	-0,24458	0,52640	-0,81482	0,36763	-0,49047
TUN	-2,06416	-0,29751	0,54050	-0,27229	-0,42452
UGA	0,79673	0,09825	-0,11204	0,63892	-0,34292
ZMB	1,09244	0,16378	-0,19369	-0,73198	0,56837
ZWE	0,49393	0,15845	-1,53556	-2,72222	-0,27565

zdroj: vlastní zpracování

Faktorová skóre pro rok 2005

Země	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
DZA	-2,04107	1,294390	0,08693	0,185553	1,48059
AGO	0,99180	-0,069476	1,99503	0,811402	0,76589
BEN	0,12234	-0,466663	0,42426	-0,474626	-0,42033
BWA	0,02014	-0,488592	-1,47362	1,846759	0,81405
BFA	0,39998	-0,296622	0,97767	-0,297265	-0,22371
BDI	0,70664	-0,255230	-0,22767	-0,348731	-1,99158
CMR	0,59450	-0,054502	-0,34152	-0,219676	0,05321
CPV	-1,83345	-0,835549	-0,01124	0,040825	0,02579
CAF	1,29239	-0,338448	-1,18712	-0,202447	0,53678
TCD	0,88397	-0,166716	1,83866	0,302833	0,72236
COM	-0,40759	-0,503845	0,60824	-0,309678	-1,97771
COD	1,03009	0,534906	1,00633	-0,777942	1,26868
COG	-0,01234	-0,412468	0,15430	0,155270	0,55796
CIV	0,43278	-0,077539	-0,55115	-0,371947	-0,08392
DJI	-0,17554	-0,688495	-1,07091	-0,100555	0,32227
EGY	-1,83876	2,435756	0,01732	-0,997686	-0,19123
GNQ	1,20681	-0,475158	1,58390	4,068645	-0,67502
ERI	-0,73051	-0,674210	0,41837	-0,709871	-0,04465
ETH	-0,23145	0,465022	0,68581	-0,794497	0,63949
GAB	-0,30356	-0,658100	-0,36147	1,851112	0,52601
GMB	-0,21888	-0,587118	-0,19516	-0,785833	-0,78553
GHA	-0,78415	-0,280417	0,29925	-0,563252	-0,15687
GIN	0,57662	-0,403185	-0,23024	-0,511672	0,02372
GNB	1,08196	-0,376092	-0,37308	-0,169021	-0,55495
KEN	-0,08358	0,064012	0,03405	-0,535399	0,22190
LSO	0,91829	-0,411127	-1,71820	0,016141	-0,10837
LBR	0,29563	-0,544919	0,58859	-0,193868	0,15473
LBY	-2,09638	-0,012451	1,18489	2,404000	1,28701
MDG	-0,94842	-0,538581	0,55412	-0,915754	0,84349
MWI	0,68870	-0,336505	-0,02254	-0,543149	-0,56387
MLI	0,88918	-0,105864	1,04548	-0,419601	0,43204
MRT	-0,39344	-0,370482	0,50573	-0,158279	0,95012
MUS	-1,68872	-0,294071	-0,27276	1,656226	-3,71566
MAR	-1,81797	0,845802	-0,79995	-0,315381	-0,35354
MOZ	0,80906	-0,124278	0,26857	-0,178030	0,66318
NAM	-0,30227	-0,643792	-1,66918	0,867750	1,82814
NER	0,51190	-0,282096	1,07095	-0,714254	0,76735
NGA	1,08001	3,595905	0,58019	-0,996331	-1,30551
RWA	0,19680	-0,268608	0,47005	-0,092006	-2,05031
STP	-0,95715	-0,498440	-0,52308	-0,767973	-1,03561
SEN	-0,44636	-0,384601	0,37127	-0,442218	-0,08277
SLE	1,64215	-0,258241	0,50717	0,232218	-0,62689

ZAF	0,98043	4,551857	-1,25681	2,019109	0,00534
SDN	-0,87064	0,680195	0,53827	-0,819826	1,56978
SWZ	1,08121	-0,550719	-2,28738	0,785350	0,42094
TZA	-0,11061	0,284717	0,50807	-0,723352	0,40049
TGO	-0,15894	-0,484739	-0,26534	-0,620450	-0,59759
TUN	-2,11651	-0,128330	-0,54907	0,505569	-0,15487
UGA	0,56688	-0,042248	0,70140	-0,570359	-0,52863
ZMB	0,99741	-0,153789	-0,37998	-0,250360	0,58553
ZWE	0,57061	-0,210251	-3,25741	-0,857472	0,36226

zdroj: vlastní zpracování

Faktorová skóre pro rok 2008

Země	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
DZA	1,83924	1,537234	-0,33235	0,33203	1,57936
AGO	-1,12631	0,754835	1,33548	0,88188	0,31399
BEN	-0,09421	-0,524546	0,66058	-0,32752	-0,14320
BWA	0,05860	-0,448382	-1,42844	1,31123	0,49023
BFA	-0,34805	-0,382091	0,90215	-0,38485	0,00141
BDI	-0,76351	-0,325428	-0,05570	-0,22867	-2,06089
CMR	-0,69004	-0,131334	-0,22719	-0,19073	0,13932
CPV	1,93922	-0,765415	-0,34253	-0,07129	-0,30727
CAF	-1,34278	-0,344361	-0,86914	-0,20414	0,29828
TCD	-0,97485	-0,237104	0,34154	-0,48209	1,06288
COM	0,45655	-0,695686	0,34235	-0,62339	-1,57187
COD	-1,23024	0,734098	0,94250	-0,56047	1,28266
COG	-0,04823	-0,270665	0,18224	0,17673	0,43889
CIV	-0,41168	-0,174496	-0,22565	-0,29756	0,06496
DJI	0,02079	-0,658860	-0,91712	0,00267	-0,10295
EGY	1,66553	2,662986	0,19727	-0,53399	-0,16601
GNQ	-1,21225	-0,667167	1,21390	4,97061	-0,39879
ERI	0,86687	-0,976430	-0,46882	-1,17013	0,91282
ETH	0,20591	0,505314	0,55571	-0,56941	0,05541
GAB	0,36285	-0,719965	-0,52980	1,62937	0,70314
GMB	0,25077	-0,633965	0,37273	-0,45501	-0,63283
GHA	0,72550	0,076428	0,53280	-0,25103	-0,36308
GIN	-0,53262	-0,460886	0,18302	-0,36588	0,13222
GNB	-1,18863	-0,445530	-0,35687	-0,19063	-0,44896
KEN	0,13644	0,021249	-0,09847	-0,66091	0,28172
LSO	-1,00760	-0,411287	-1,53886	0,04017	-0,61757
LBR	-0,00126	-0,608480	1,56206	-0,07250	0,13557
LBY	1,93994	0,450096	0,38931	2,75009	1,52520
MDG	1,04644	-0,436821	0,97717	-0,57667	0,90839
MWI	-0,41061	-0,384088	0,74474	-0,33474	-0,60955
MLI	-0,84192	-0,168572	1,15664	-0,35576	0,87935
MRT	0,25959	-0,539748	0,00773	-0,25055	1,00686
MUS	1,63581	-0,387722	-0,62838	1,09481	-3,47461
MAR	1,81136	0,821654	-0,75786	-0,30209	-0,56090
MOZ	-0,86165	-0,082972	0,00815	-0,25759	0,43035
NAM	0,43012	-0,608429	-1,30105	0,55281	1,32335
NER	-0,33131	-0,263404	1,74252	-0,37770	1,12686
NGA	-1,17639	3,995704	0,56323	-0,75647	-1,45569
RWA	0,00963	-0,289347	0,78562	-0,22770	-2,48698
STP	0,86206	-0,582275	0,23749	-0,36759	-0,97328
SEN	0,54901	-0,434685	0,37547	-0,51477	0,12247
SLE	-1,66306	-0,331251	-0,31021	-0,03829	-0,47904

ZAF	-1,10061	3,612768	-2,00870	1,22586	-0,03793
SDN	0,80752	0,712697	0,62566	-0,45096	1,43091
SWZ	-1,23778	-0,489036	-2,12698	0,47280	-0,12873
TZA	0,23748	0,225507	0,85568	-0,62145	0,42467
TGO	0,07738	-0,596962	-0,15802	-0,46894	-0,40409
TUN	2,15484	0,045469	-0,79943	0,14656	-0,42155
UGA	-0,35119	0,004392	1,12349	-0,50886	-0,64341
ZMB	-0,87359	-0,099869	0,10992	-0,17798	0,49741
ZWE	-0,52907	-0,583170	-3,54556	-1,35932	0,92049

zdroj: vlastní zpracování

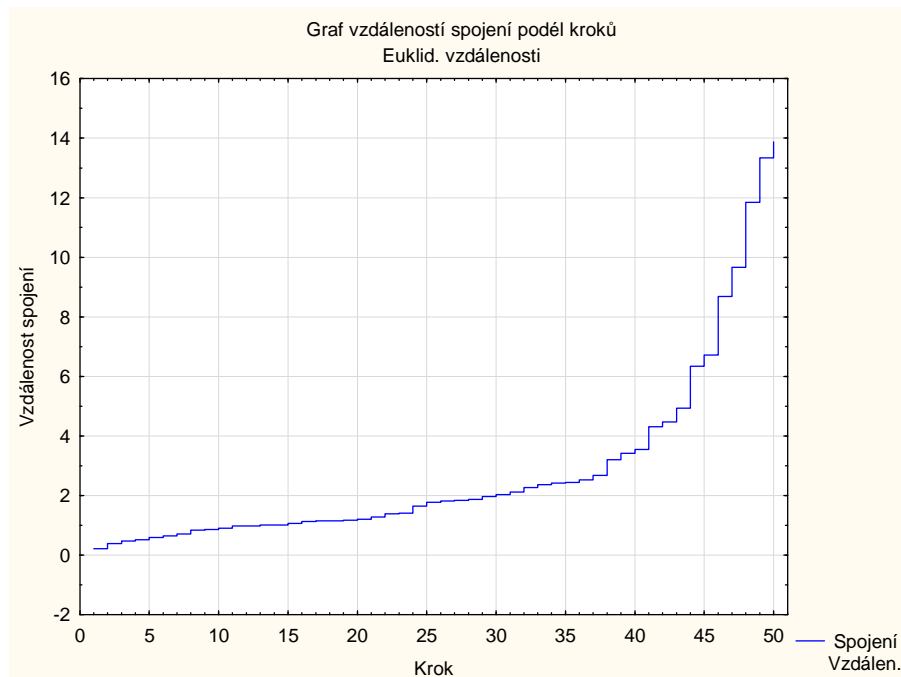
Faktorová skóre pro rok 2011

Země	Faktor_1	Faktor_2	Faktor_3	Faktor_4	Faktor_5
DZA	-1,45207	1,652377	0,67627	-1,00459	-1,05676
AGO	0,76076	0,122364	-0,74666	-0,98637	-1,08232
BEN	-0,09710	-0,539315	-0,69000	0,24790	-0,31275
BWA	0,56097	-0,490085	1,57237	-0,78682	0,79343
BFA	0,04141	-0,394288	-1,10424	0,09604	-0,30161
BDI	0,63803	-0,706408	0,38214	1,18646	0,17366
CMR	0,70725	-0,145304	-0,16155	-0,00644	-0,34407
CPV	-1,58205	-0,668517	0,98133	0,48071	0,05793
CAF	1,45819	-0,451641	0,17723	-0,16398	-0,92488
TCD	0,92764	0,114701	-1,07192	-0,44826	-0,71646
COM	-0,83403	-0,827592	-0,33203	1,37380	-0,00264
COD	1,07204	0,951850	-1,48439	-0,68133	-0,17771
COG	0,29867	-0,105045	-0,05066	-0,19453	-0,04101
CIV	0,30868	-0,266475	-0,11549	0,23012	-2,45425
DJI	0,48825	-0,755169	1,05976	0,17842	-0,04746
EGY	-1,81243	1,861195	0,39251	0,36124	-1,27946
GNQ	0,92138	-0,787684	0,38729	-2,28649	2,44825
ERI	-0,83149	-0,664456	-0,55283	0,10370	1,04074
ETH	-0,37226	0,579455	-0,37142	0,17499	0,47005
GAB	-0,08706	-0,609614	0,80039	-0,98919	0,43215
GMB	-0,29452	-0,687500	-0,18010	0,76376	-1,99924
GHA	-0,79208	0,295135	-0,26306	0,41433	2,62070
GIN	0,41620	-0,372159	-0,57063	0,05704	-0,31711
GNB	1,26262	-0,634775	0,00969	0,16848	-0,10737
KEN	-0,32963	0,306750	-0,37306	0,48172	-0,09471
LSO	1,43949	-0,652466	1,41274	0,31533	0,24362
LBR	-0,07743	-0,420021	-0,77062	0,00422	1,36632
LBY	-2,19117	-0,060515	0,66539	-4,81189	0,60742
MDG	-1,05414	-0,236752	-0,85558	-0,10247	-0,98097
MWI	-0,08386	-0,455895	-0,93983	0,42778	0,29758
MLI	0,52222	-0,079134	-1,58146	-0,54686	-1,05057
MRT	0,05527	-0,452068	-0,10588	-0,48275	-0,54468
MUS	-1,67969	-0,740616	1,98328	1,81609	0,94004
MAR	-1,42180	0,915504	1,26421	0,81531	-0,15144
MOZ	0,98911	0,175700	-0,20677	-0,08421	0,55664
NAM	-0,07831	-0,359245	1,04673	-0,61622	-0,17970
NER	-0,08029	0,029264	-1,99028	-0,56513	-0,75248
NGA	0,47228	4,194543	-0,88635	1,56608	1,49624
RWA	-0,52715	-0,603657	-0,35058	1,45096	1,85005
STP	-0,82522	-0,701990	0,10699	0,73786	0,02393
SEN	-0,62764	-0,330514	-0,45516	0,34789	-0,37793
SLE	1,87546	-0,486232	0,31380	0,24911	-0,07583

ZAF	1,66607	3,656281	2,43133	-0,41154	-0,19707
SDN	-0,64188	0,922023	-0,52198	-0,72046	-0,62084
SWZ	2,04429	-0,549094	2,14290	0,25688	-0,92906
TZA	-0,56689	0,376860	-1,20316	0,01144	0,49285
TGO	-0,03573	-0,681401	0,03391	0,42296	-0,04052
TUN	-1,72419	-0,188776	1,44795	0,53632	-1,60321
UGA	-0,13675	0,040633	-1,21163	0,59911	0,85736
ZMB	0,55441	0,199367	-1,13778	-0,18858	0,93994
ZWE	0,75614	-0,289597	0,99691	0,20207	1,05520

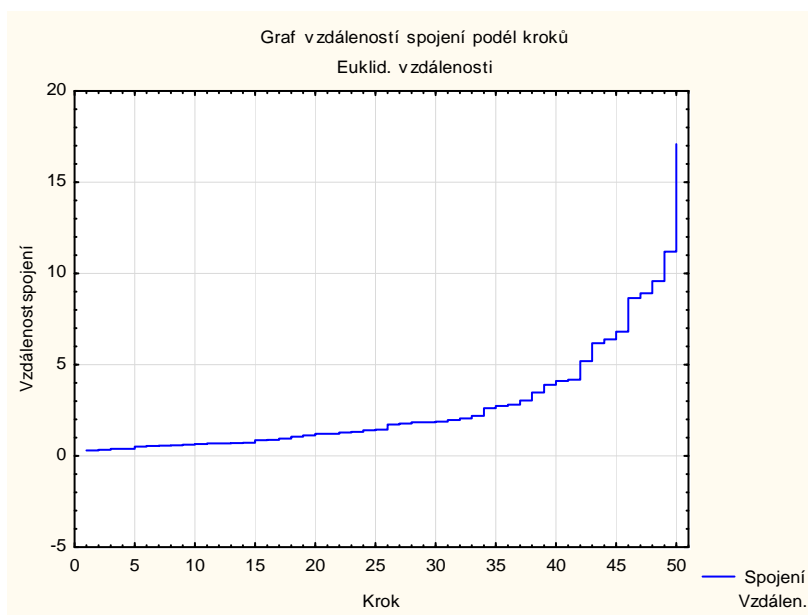
zdroj: vlastní zpracování

Příloha F: Vzdálenosti mezi shluky jednotlivých zemí

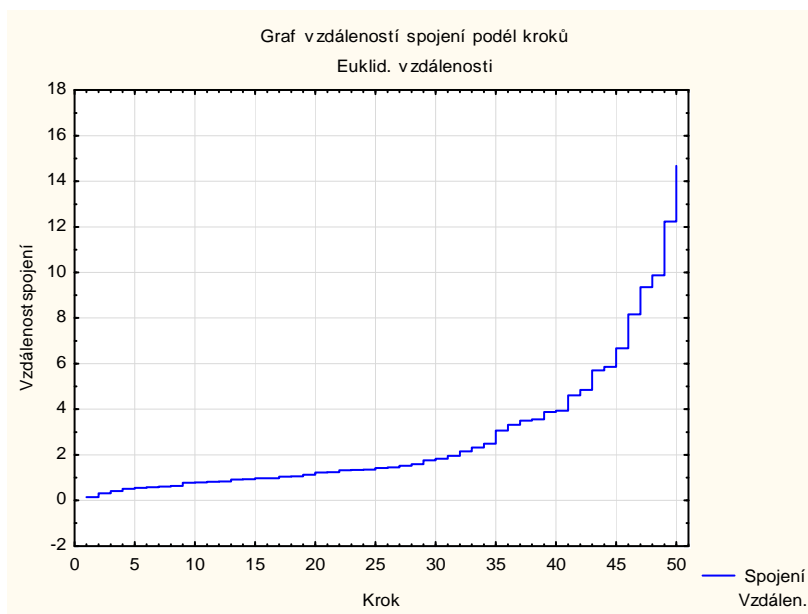
zdroj: vlastní zpracování

Graf vzdáleností pro rok 2002

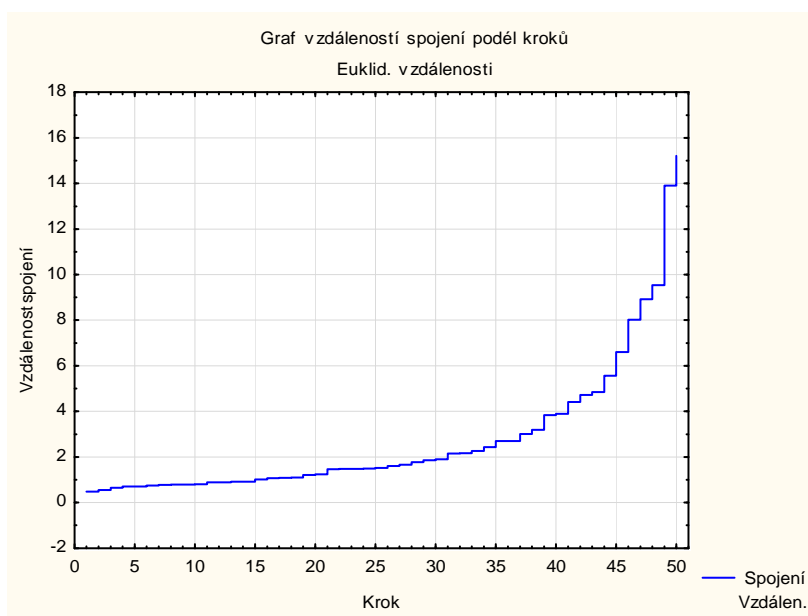
zdroj: vlastní zpracování

Graf vzdáleností pro rok 2005

zdroj: vlastní zpracování

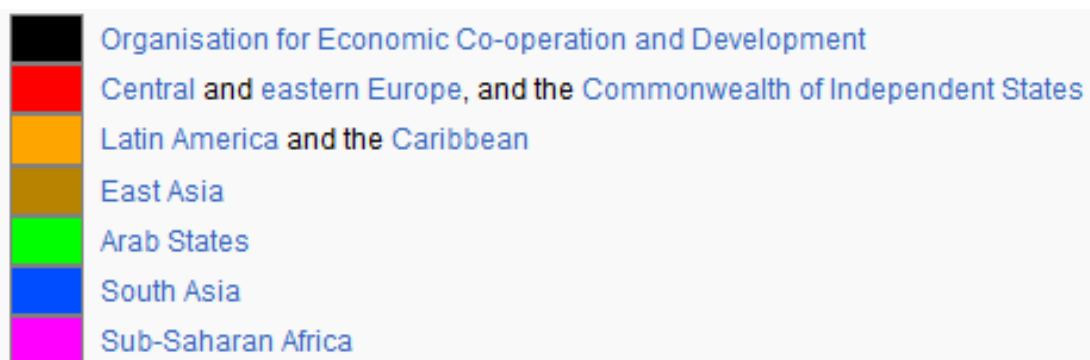
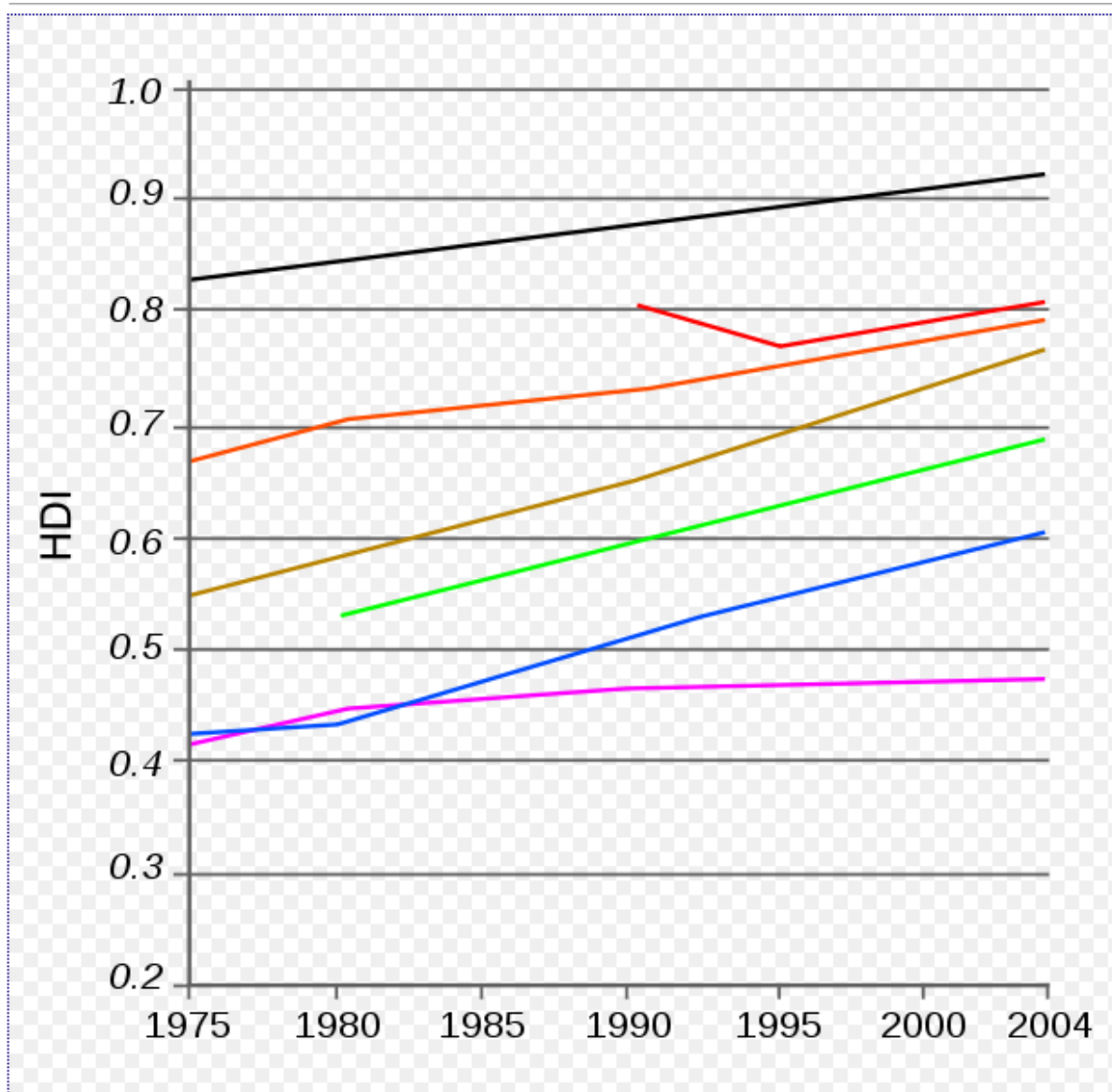
Graf vzdáleností pro rok 2008

zdroj: vlastní zpracování

Graf vzdáleností pro rok 2011

Příloha G: Vývoj Human Development Indexu v letech 1975 – 2004

Zdroj: <http://hdr.undp.org/en/>

**Příloha H: Přehled nejvyšší pozice afrických zemí a jejich skóre za roky 2005 – 2010
v hodnocení indexu nefunkčních států (FSI)**

Country	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	Rank	Val.	Rank	Val.	Rank	Val.	Rank	Val.	Rank	Val.	Rank	Val.
Cote d'Ivoire	1	106	3	109,2	6	107,3	8	104,6	11	102,5	12	101,2
Congo (D. R.)	2	105,3	2	110,1	7	105,5	6	106,7	5	108,7	5	109,9
Sudan	3	104,1	1	112,3	1	113,7	2	113	3	112,4	3	111,8
Somalia	5	102,3	7	105,9	3	111,1	1	114,2	1	114,7	1	114,3
Sierra Leone	6	102,1	17	96,6								
Chad	7	100,9	6	105,9	5	108,8	4	110,9	4	112,2	2	113,3
Liberia	9	99,5	12	99								
Rwanda	12	96,5										
Zimbabwe	15	94,9	5	108,9	4	110,1	3	112,5	2	114	4	110,2
Guinea	16	94,7	11	99	9	101,3	11	101,8	9	104,6	9	105
Burundi	18	94,3	15	96,7	19	95,2						
Centr. African Rep.	20	93,7	13	97,5	10	101	10	103,7	8	105,4	8	106,4
Uganda					15	96,4	16	96,1				
Nigeria					17	95,6	18	95,7	15	99,8	14	100,2
Ethiopia					18	95,3	16	96,1	16	98,9	17	98,8
Kenya									14	101,4	13	100,7
Niger											19	97,8

Zdroj: Zpracování vlastní podle FSI za uvedené roky

Příloha I: Pořadí států Failed States Indexu za rok 2011

Ranking	Country	Demographic Pressures	Refugees and IDPs	Group Grievance	Human Flight	Uneven Development	Poverty and Decline	Legitimacy of the State	Public Services	Human Rights and Rule of Law	Security Apparatus	Factionalized Elites	External Intervention	TOTAL SCORE
1	Somalia	9,7	10,0	9,5	8,2	8,4	9,3	9,8	9,4	9,7	10,0	9,8	9,7	113,4
2	Chad	9,2	9,5	9,4	8,0	8,9	8,5	9,8	9,6	9,3	9,2	9,8	9,1	110,3
3	Sudan	8,5	9,6	9,9	8,2	9,1	6,4	9,4	9,0	9,7	9,6	9,9	9,5	108,7
4	Congo (D. R.)	9,7	9,6	8,3	7,7	9,2	8,7	9,0	8,9	9,2	9,6	8,8	9,5	108,2
5	Haiti	10,0	9,2	7,3	8,9	8,8	9,2	9,4	10,0	8,0	8,4	8,8	10,0	108,0
6	Zimbabwe	9,3	8,2	9,0	9,3	9,2	9,0	9,3	9,0	9,2	9,0	9,6	7,8	107,9
7	Afghanistan	9,1	9,3	9,3	7,2	8,4	8,0	9,7	8,5	8,8	9,8	9,4	10,0	107,5
8	Central African Republic	8,9	9,6	8,6	5,8	8,9	8,1	9,1	9,0	8,6	9,7	9,1	9,6	105,0
9	Iraq	8,3	9,0	9,0	8,9	9,0	7,0	8,7	8,0	8,6	9,5	9,6	9,3	104,8
10	Cote d'Ivoire	8,1	8,5	8,7	7,9	8,0	7,7	9,5	8,4	8,6	8,6	9,1	9,7	102,8
11	Guinea	8,2	7,7	7,9	8,3	8,4	8,6	9,4	8,7	9,2	9,3	9,2	7,6	102,5
12	Pakistan	8,8	9,2	9,3	7,5	8,5	6,6	8,6	7,3	8,7	9,4	9,1	9,3	102,3
13	Yemen	8,7	8,4	8,6	6,9	8,3	7,7	8,6	8,7	7,7	9,3	9,3	8,2	100,3
14	Nigeria	8,3	6,0	9,6	7,7	9,0	7,3	9,0	9,0	8,6	9,1	9,5	6,9	99,9
15	Niger	9,8	6,6	7,8	6,2	7,9	8,9	8,9	9,5	8,2	8,0	8,6	8,7	99,1
16	Kenya	8,8	8,5	8,7	7,6	8,5	7,0	8,9	7,8	7,7	7,9	8,8	8,5	98,7
17	Burundi	9,1	8,7	8,2	6,2	8,1	8,5	8,2	8,8	8,0	7,7	8,2	9,0	98,6
18	Myanmar	8,2	8,0	8,7	6,0	9,0	7,9	9,7	8,3	9,0	8,5	8,3	6,7	98,3
18	Guinea Bissau	8,7	7,2	5,4	7,4	8,1	8,7	9,2	8,4	7,8	9,3	9,2	8,8	98,3
20	Ethiopia	9,1	8,2	8,4	7,2	8,2	7,7	7,5	8,4	8,5	7,9	9,0	8,1	98,2
21	Uganda	8,8	8,0	8,0	6,6	8,4	7,5	7,7	8,3	7,5	8,6	8,6	8,2	96,3
22	North Korea	8,2	5,3	6,9	4,7	8,5	9,2	9,9	9,3	9,5	8,1	7,4	8,6	95,6
23	Timor-Leste	8,5	8,0	7,1	5,8	7,3	7,9	8,8	8,7	6,8	8,3	8,3	9,3	94,9
24	Cameroon	8,0	7,3	7,8	7,8	8,4	7,0	8,8	8,3	8,1	7,8	8,5	6,8	94,6
25	Bangladesh	8,3	6,5	9,2	8,1	8,4	7,7	8,0	8,0	7,1	7,9	8,9	6,2	94,4
26	Liberia	8,3	8,6	6,8	7,0	8,0	8,4	7,0	8,8	6,3	7,3	8,1	9,3	94,0
27	Nepal	7,8	7,4	9,0	5,9	8,7	7,9	7,9	7,7	8,5	7,8	8,0	7,1	93,7
28	Eritrea	8,3	6,8	6,1	7,4	6,5	8,3	8,5	8,4	8,9	7,7	8,1	8,5	93,6
29	Sri Lanka	7,0	8,6	9,4	6,9	8,4	5,3	8,5	6,1	8,6	8,0	9,5	6,8	93,1
30	Sierra Leone	8,9	7,5	6,5	8,0	8,5	8,0	7,7	8,8	6,7	6,0	7,9	7,6	92,1
31	Kyrgyzstan	7,6	6,5	8,3	7,0	7,6	7,6	9,0	6,0	8,0	8,0	8,3	7,9	91,8
32	Congo (Republic)	8,5	7,7	6,0	6,7	8,2	7,3	8,9	8,3	7,5	7,3	6,7	8,2	91,4
33	Malawi	9,1	6,5	6,0	8,1	8,0	8,8	7,9	8,2	7,0	5,2	7,6	8,7	91,2
34	Rwanda	8,9	7,3	8,2	6,8	7,4	7,0	7,1	7,8	8,2	5,8	8,4	8,0	91,0
35	Iran	6,1	7,9	8,5	6,7	7,0	5,4	9,1	5,6	9,0	8,6	9,2	7,0	90,2
36	Togo	8,1	6,5	5,4	7,0	7,9	8,0	8,0	8,5	7,7	7,3	7,8	7,1	89,4
37	Burkina Faso	8,9	6,2	5,5	6,3	8,5	8,0	7,7	8,7	6,4	7,0	7,3	8,0	88,6
38	Cambodia	7,7	5,6	7,2	7,6	6,8	7,2	8,5	8,4	8,0	6,2	8,0	7,4	88,5
39	Tajikistan	7,7	5,9	7,2	6,0	6,8	7,4	8,9	6,9	8,5	7,4	8,6	7,0	88,3
39	Uzbekistan	7,3	5,7	7,4	6,3	8,2	6,8	8,4	6,0	9,0	8,5	8,7	6,0	88,3
41	Equatorial	8,5	2,7	6,6	7,2	9,1	4,5	9,6	8,1	9,4	8,1	8,2	6,0	88,1

	Guinea													
42	Mauritania	8,2	6,8	7,8	5,5	6,5	7,3	7,3	7,9	7,0	7,9	7,9	7,9	88,0
43	Lebanon	6,5	8,5	8,7	6,6	6,8	5,7	7,0	5,8	6,6	8,7	8,8	8,0	87,7
44	Colombia	6,7	8,7	7,5	7,9	8,6	4,1	7,5	5,6	7,2	7,5	8,0	7,7	87,0
45	Egypt	7,1	6,4	8,3	5,7	7,4	6,5	8,6	5,9	8,3	6,8	8,0	7,8	86,8
46	Laos	7,6	5,8	6,5	6,8	5,7	7,2	8,0	7,7	8,5	7,1	8,6	7,2	86,7
47	Georgia	5,8	7,5	8,0	5,5	6,9	6,0	8,4	6,0	6,9	7,9	9,0	8,5	86,4
48	Syria	5,6	8,5	8,7	6,3	7,4	5,8	8,3	5,8	8,6	7,5	7,9	5,5	85,9
48	Solomon Islands	7,9	4,5	6,8	5,1	8,0	7,6	7,9	8,1	6,5	6,7	8,0	8,8	85,9
50	Bhutan	6,6	6,9	7,8	6,8	8,2	6,9	6,6	6,9	7,6	6,2	7,5	7,0	85,0
50	Philippines	7,3	6,5	7,2	6,7	7,1	5,6	8,3	6,1	7,3	8,3	8,5	6,1	85,0
52	Angola	8,6	6,6	6,2	5,9	8,8	4,5	8,5	8,2	7,5	6,2	7,0	6,7	84,6
53	Israel/West Bank	6,8	7,6	9,6	3,8	7,8	4,3	7,3	6,5	7,9	7,0	8,1	7,8	84,4
54	Papua New Guinea	7,4	4,5	6,9	7,4	9,1	6,4	7,5	8,7	6,3	6,6	7,1	6,4	84,2
55	Zambia	8,9	7,6	5,7	6,8	7,3	7,7	7,6	7,8	6,1	5,3	5,8	7,3	83,8
55	Comoros	7,5	4,0	5,3	6,6	5,8	7,6	8,0	8,2	6,6	7,5	8,0	8,7	83,8
57	Mozambique	9,0	4,0	4,6	7,7	7,4	8,2	7,6	8,6	7,0	7,1	5,6	6,7	83,6
58	Madagascar	8,3	4,6	5,2	4,9	7,8	7,6	7,1	8,6	6,0	6,8	8,0	8,3	83,2
59	Bolivia	7,2	4,6	7,7	6,4	8,9	6,5	6,8	7,1	6,3	6,5	8,0	6,9	82,9
60	Djibouti	7,8	7,2	6,2	5,2	6,8	6,0	7,2	7,2	7,0	6,2	7,5	8,3	82,6
61	Swaziland	9,2	4,6	3,9	5,9	6,5	7,8	8,5	7,5	8,2	6,6	7,0	6,9	82,5
62	Ecuador	5,9	6,4	6,9	7,1	7,7	6,3	7,5	7,2	5,7	7,0	8,2	6,3	82,2
63	Azerbaijan	5,8	7,9	7,5	5,4	6,9	5,5	7,7	5,7	7,2	7,0	7,8	7,5	81,9
64	Indonesia	7,4	6,6	6,6	6,9	7,5	6,4	6,7	6,5	6,3	7,1	7,0	6,5	81,6
65	Tanzania	8,1	7,4	6,1	5,8	6,3	7,4	6,5	8,6	6,2	5,5	6,0	7,4	81,3
66	Moldova	6,1	4,4	6,6	7,5	6,5	6,7	7,6	6,3	6,5	7,8	8,0	7,2	81,2
66	Nicaragua	6,9	4,9	6,0	7,2	8,2	7,3	7,3	7,3	6,0	6,2	6,8	7,1	81,2
68	Fiji	5,9	3,9	7,6	6,9	7,7	7,0	8,6	5,5	6,5	7,0	7,9	6,6	81,1
69	Gambia	7,9	6,4	4,0	6,5	6,6	7,1	7,5	7,0	7,5	6,1	6,8	7,5	80,9
69	Bosnia and Herzegovina	5,0	6,8	8,4	5,9	6,8	5,2	7,6	5,0	6,1	7,0	9,2	8,0	80,9
71	Lesotho	9,0	4,6	5,0	6,8	6,1	8,1	6,9	8,2	6,0	5,5	7,0	7,2	80,4
72	China	8,2	6,2	7,9	5,6	8,6	4,4	7,9	6,6	8,8	5,7	6,9	3,3	80,1
72	Guatemala	7,3	5,6	6,9	6,5	7,7	6,5	6,8	6,9	6,9	7,6	6,0	5,3	80,1
74	Benin	8,1	7,1	3,9	6,6	7,2	7,9	6,7	8,5	5,7	6,0	5,0	7,3	80,0
75	Turkmenistan	6,5	4,2	6,6	5,1	7,1	6,0	8,4	6,7	8,7	7,5	7,7	5,2	79,7
76	India	8,0	5,0	8,2	6,2	8,5	5,4	5,8	7,2	5,9	7,8	6,8	4,5	79,3
76	Mali	8,8	5,3	6,0	7,3	6,7	7,8	5,5	8,2	4,9	7,1	4,5	7,2	79,3
78	Honduras	7,6	3,9	5,3	6,6	8,1	7,0	7,3	6,6	6,3	6,5	6,3	6,9	78,3
78	Thailand	6,4	6,6	8,0	4,4	7,2	4,0	8,4	5,0	7,3	7,6	8,5	4,9	78,3
80	Venezuela	6,0	4,8	7,0	6,4	7,3	6,1	7,5	5,8	7,4	7,0	7,3	5,5	78,2
81	Algeria	6,4	6,1	7,8	5,7	6,8	5,2	7,1	6,1	7,5	7,2	6,8	5,3	78,0
82	Russia	6,3	5,1	7,6	5,7	7,6	4,6	7,8	5,3	8,1	7,2	7,8	4,6	77,7
83	Belarus	6,3	3,6	6,8	4,5	6,3	6,2	8,8	5,8	8,0	6,3	8,0	7,0	77,6
84	Dominican Republic	6,5	5,5	6,1	7,9	7,5	5,6	5,8	6,8	6,3	5,8	6,8	6,2	76,9
85	Senegal	7,6	6,4	6,3	6,0	7,2	6,5	5,9	7,8	6,2	6,3	4,5	6,1	76,8
86	Cuba	6,3	5,4	5,1	6,9	6,3	6,0	6,6	5,3	7,4	6,9	6,9	7,5	76,6
87	Morocco	6,4	6,5	6,4	6,4	7,5	6,0	6,9	6,6	6,4	5,9	6,3	4,9	76,3
88	Vietnam	6,7	5,0	5,7	5,7	6,2	6,1	7,5	6,4	7,7	6,0	6,9	6,1	76,1
89	El Salvador	7,6	5,3	5,8	7,1	7,6	6,3	6,5	6,9	6,7	7,0	4,3	4,9	76,0
90	Cape Verde	7,3	4,3	4,2	8,3	6,3	6,3	6,9	6,9	5,7	5,7	5,7	8,2	75,8
91	Maldives	6,0	5,9	4,9	6,8	5,0	6,7	7,4	6,9	7,0	5,7	7,6	5,8	75,6

92	Gabon	6,8	6,2	3,3	6,1	7,9	5,5	7,5	6,7	6,7	5,7	7,1	5,8	75,3
93	Saudi Arabia	6,0	5,8	7,5	3,2	7,0	3,4	7,9	4,2	8,9	7,5	7,9	5,9	75,2
94	Mexico	6,5	4,2	6,1	6,5	7,7	6,0	6,6	5,8	5,9	7,9	5,2	6,7	75,1
95	Turkey	5,9	6,0	8,3	4,5	7,4	5,5	5,9	5,7	5,2	7,4	7,5	5,6	74,9
96	Jordan	6,4	7,6	6,7	4,7	6,9	5,8	5,7	4,9	6,8	6,0	6,3	6,8	74,5
96	Sao Tome	7,1	4,3	4,8	7,3	6,2	6,9	6,9	7,0	4,9	5,8	6,3	6,9	74,5
98	Serbia	5,3	6,4	7,5	5,0	6,5	5,7	6,5	4,9	5,3	6,5	8,0	6,8	74,4
99	Peru	6,1	4,1	6,8	6,7	8,0	5,1	6,6	6,1	5,2	7,2	6,6	5,1	73,6
100	Guyana	6,4	3,6	5,9	8,4	7,4	6,4	6,5	5,5	5,0	6,3	5,1	6,0	72,6
101	Paraguay	5,9	1,9	6,5	5,5	8,3	5,9	7,9	5,5	6,4	6,4	7,7	4,5	72,4
102	Armenia	5,5	6,6	6,0	6,6	6,2	5,3	6,6	5,0	6,5	5,2	7,0	5,8	72,3
103	Micronesia	7,1	3,5	4,2	8,0	7,2	6,7	6,3	6,9	2,5	5,4	5,6	8,5	71,9
104	Namibia	7,2	5,6	5,3	7,1	8,5	6,3	4,4	6,7	5,5	5,5	3,5	6,2	71,7
105	Suriname	6,0	3,5	6,1	7,0	7,5	6,1	6,1	4,9	5,6	5,8	5,8	6,7	71,1
106	Macedonia	4,5	4,6	7,4	6,7	6,8	6,2	6,7	4,2	5,0	6,0	6,7	6,2	71,0
107	Kazakhstan	5,5	3,8	6,0	3,8	5,9	6,2	7,2	5,1	6,9	6,2	7,7	5,9	70,2
108	Tunisia	5,5	3,4	5,6	5,2	6,6	5,0	7,2	5,3	7,7	7,0	6,8	4,8	70,1
109	Samoa	7,0	2,7	4,8	8,3	6,6	5,9	6,2	4,7	4,2	5,5	5,1	8,6	69,5
110	Ukraine	5,3	3,1	6,5	6,3	5,9	6,0	7,4	4,1	5,5	4,0	8,0	6,8	69,0
111	Libya	5,5	4,6	6,0	3,9	6,9	4,6	7,3	4,3	8,3	5,9	7,0	4,4	68,7
111	Malaysia	6,0	4,8	6,7	4,2	6,7	4,9	6,0	5,1	6,9	6,0	6,4	5,0	68,7
113	Botswana	8,9	6,4	4,5	5,6	7,4	6,3	5,0	6,0	5,0	4,1	3,3	5,4	67,9
114	Belize	6,7	5,4	4,4	7,0	6,8	5,7	6,0	5,8	3,8	5,5	4,3	6,3	67,7
114	Ghana	6,8	5,5	5,5	7,6	6,3	6,1	4,8	7,7	4,5	3,0	4,2	5,6	67,7
116	Cyprus	4,4	4,4	7,6	5,3	7,3	5,0	5,0	3,3	3,3	5,3	7,9	8,8	67,6
116	South Africa	8,4	6,7	5,9	4,1	8,2	5,3	5,5	5,5	4,6	4,5	5,9	3,0	67,6
118	Jamaica	6,2	3,4	4,3	6,7	6,2	6,3	6,5	5,9	5,3	6,3	3,7	6,3	67,1
119	Seychelles	5,8	3,9	4,8	4,9	6,6	5,4	6,8	4,1	5,8	6,1	5,7	7,1	67,0
120	Grenada	5,8	3,2	3,9	8,0	6,5	5,7	6,2	4,2	4,3	5,3	5,6	7,7	66,4
121	Albania	5,5	3,1	5,1	6,8	5,4	5,9	6,4	5,0	5,0	5,4	6,3	6,3	66,1
122	Brunei	5,1	3,9	6,2	4,1	7,8	3,4	7,7	3,2	6,7	5,6	7,4	4,7	65,8
123	Brazil	6,1	3,5	6,5	4,5	8,5	3,9	5,9	5,8	5,1	6,5	4,9	3,9	65,1
124	Trinidad	5,3	3,2	4,7	7,7	6,9	4,5	5,5	4,9	5,1	5,5	5,6	4,8	63,7
125	Antigua & Barbuda	5,2	3,0	4,1	7,6	5,9	5,1	5,8	4,3	4,5	4,9	3,7	5,8	59,9
126	Romania	5,1	3,2	6,0	5,0	5,8	5,8	5,9	4,5	4,0	4,1	5,2	5,2	59,8
127	Mongolia	5,5	1,6	4,0	1,9	6,2	5,3	5,9	5,6	6,0	5,0	5,5	7,1	59,6
128	Kuwait	5,1	3,8	4,9	4,3	5,9	4,0	5,7	2,9	6,2	4,5	7,2	5,0	59,5
129	Bahrain	4,5	2,9	6,8	3,1	6,0	3,4	6,9	2,7	5,9	4,8	6,6	5,3	59,0
129	Bulgaria	4,1	3,6	4,3	5,5	5,7	5,3	5,9	4,6	4,3	4,9	5,3	5,5	59,0
131	Panama	6,0	3,9	4,6	4,9	7,4	4,9	4,6	5,2	4,5	5,7	2,5	3,6	57,8
132	Croatia	4,3	5,5	5,5	4,9	5,0	5,9	4,4	3,4	4,3	4,4	4,7	5,0	57,3
133	Bahamas	5,8	2,8	4,4	6,2	6,2	4,8	5,2	4,2	3,2	4,3	4,5	4,9	56,5
134	Montenegro	4,5	4,5	6,4	2,4	4,1	5,2	4,3	3,6	5,0	4,8	6,2	5,3	56,3
135	Lativa	4,2	3,9	4,9	4,8	5,7	5,8	5,3	3,9	3,6	3,3	4,3	4,4	54,2
136	Barbados	4,3	2,9	4,4	6,8	6,3	5,0	3,9	2,9	2,5	4,2	4,2	5,4	52,8
137	Costa Rica	5,1	4,3	4,1	4,1	6,5	4,9	3,5	4,2	3,0	2,5	3,5	4,9	50,6
138	United Arab Emirates	4,1	2,8	4,6	3,0	5,4	4,2	6,5	3,3	5,7	3,0	3,6	4,1	50,4
139	Qatar	4,2	2,7	4,9	3,1	5,0	3,7	6,0	2,3	5,0	3,0	5,0	4,6	49,5
140	Estonia	4,1	3,9	5,4	4,5	4,9	4,3	4,1	2,9	3,0	2,9	5,5	3,9	49,3
140	Oman	5,1	1,5	3,0	1,5	3,0	3,8	5,9	4,4	6,9	5,3	6,3	2,4	49,3
142	Hungary	3,1	3,1	3,5	4,5	5,5	5,4	5,4	3,7	3,0	2,5	4,7	4,3	48,7
143	Greece	4,1	2,6	4,5	4,4	4,3	5,1	4,9	3,8	3,1	3,8	2,5	4,3	47,4

144	Slovakia	3,8	2,3	5,0	5,1	5,2	4,6	3,9	3,6	3,6	2,3	3,7	3,9	47,1
145	Argentina	4,4	2,6	4,9	3,5	6,0	4,4	4,0	3,5	4,0	2,7	3,0	3,8	46,8
145	Poland	4,3	3,5	3,5	5,6	4,7	4,3	4,2	3,3	3,5	2,5	3,6	3,9	46,8
147	Italy	3,6	3,5	5,3	3,2	4,1	4,2	4,7	2,8	3,1	4,9	4,4	2,0	45,8
148	Malta	3,4	5,4	4,0	4,4	4,1	4,1	3,7	2,9	3,4	3,7	2,0	4,4	45,4
149	Lithuania	4,1	3,2	3,7	4,6	5,7	5,3	3,6	2,9	3,1	2,5	2,8	3,8	45,3
150	Mauritius	3,3	1,6	3,5	3,0	5,4	4,5	4,7	3,9	3,5	3,6	3,2	4,0	44,2
151	Spain	3,3	2,9	6,0	1,9	4,7	4,5	2,1	2,4	2,6	4,9	5,6	2,2	43,1
152	Czech Republic	3,0	2,8	3,8	4,0	3,8	4,6	3,7	3,9	3,0	2,1	3,8	3,8	42,4
153	Chile	5,0	3,0	3,5	2,8	5,0	4,6	2,1	4,3	3,3	2,5	1,4	3,3	40,7
154	Uruguay	3,9	1,7	2,4	5,3	4,7	3,8	2,5	3,3	2,5	3,7	2,7	3,9	40,4
155	South Korea	3,3	3,0	3,7	4,5	2,3	2,2	3,7	2,2	2,6	1,7	3,6	6,0	38,8
156	Slovenia	3,1	1,7	3,1	3,6	4,7	3,7	3,0	2,8	2,8	3,0	1,1	2,9	35,5
157	Singapore	2,5	0,9	3,0	2,8	3,4	3,6	3,9	2,0	4,7	1,5	4,0	2,8	35,1
158	United States	3,4	2,9	3,6	1,1	5,4	3,7	2,2	2,7	3,3	1,6	3,6	1,3	34,8
159	United Kingdom	2,9	3,3	4,4	2,1	4,2	3,3	1,4	2,2	2,0	2,7	3,6	1,9	34,1
159	Belgium	2,5	2,1	4,4	1,6	4,4	3,6	2,7	2,5	1,6	2,0	4,0	2,6	34,1
161	France	3,3	2,8	5,9	1,8	4,9	3,5	1,6	1,9	2,5	1,9	1,9	2,0	34,0
162	Germany	2,9	4,2	4,7	2,6	4,4	2,9	1,9	2,0	2,0	2,2	2,1	2,0	33,9
163	Portugal	3,3	2,0	2,5	2,5	3,6	4,8	1,6	3,3	3,3	1,6	1,4	2,5	32,3
164	Japan	3,6	1,1	3,9	1,8	2,3	3,5	2,0	1,7	3,0	2,0	2,6	3,5	31,0
165	Iceland	1,6	1,5	1,0	3,3	2,2	6,2	2,0	1,9	1,6	1,0	1,8	6,0	30,1
166	Netherlands	3,0	3,0	4,4	2,2	2,9	3,2	1,1	1,7	1,0	1,4	2,4	2,1	28,3
167	Australia	3,3	2,8	3,6	1,6	3,9	2,9	1,6	1,8	1,9	1,7	1,6	1,4	28,1
168	Canada	2,9	2,5	3,3	2,4	4,1	2,4	1,2	1,9	1,6	1,5	2,5	1,4	27,7
169	Austria	2,6	2,6	3,8	1,6	4,4	2,3	1,2	1,6	1,5	1,1	2,4	2,2	27,3
170	Luxembourg	1,7	2,1	2,8	1,5	2,0	2,3	2,5	1,9	1,0	2,3	3,4	2,6	26,1
171	Ireland	2,3	2,0	1,3	2,4	2,6	3,9	2,0	2,2	1,2	1,6	1,4	2,4	25,3
172	New Zealand	2,0	1,7	3,5	2,4	4,0	3,8	1,1	1,9	1,2	1,1	1,1	1,1	24,8
173	Denmark	2,9	2,1	3,3	2,1	1,7	2,5	1,2	1,6	1,3	1,5	1,0	2,6	23,8
174	Switzerland	2,1	1,9	3,5	2,1	2,8	2,4	1,0	1,6	2,0	1,4	1,0	1,4	23,2
175	Sweden	2,8	2,9	1,3	2,0	2,2	1,9	0,9	1,5	1,6	2,3	1,8	1,6	22,8
176	Norway	2,0	2,0	1,3	1,5	2,1	2,9	1,0	1,4	1,9	1,2	1,2	1,9	20,4
177	Finland	2,0	2,1	1,7	2,5	1,3	2,8	1,0	1,5	1,1	1,0	1,2	1,5	19,7

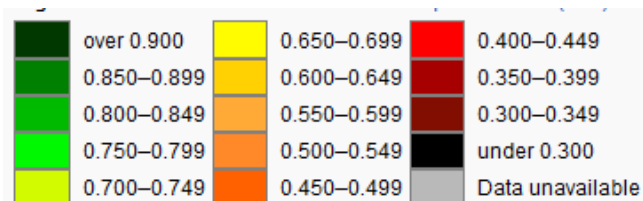
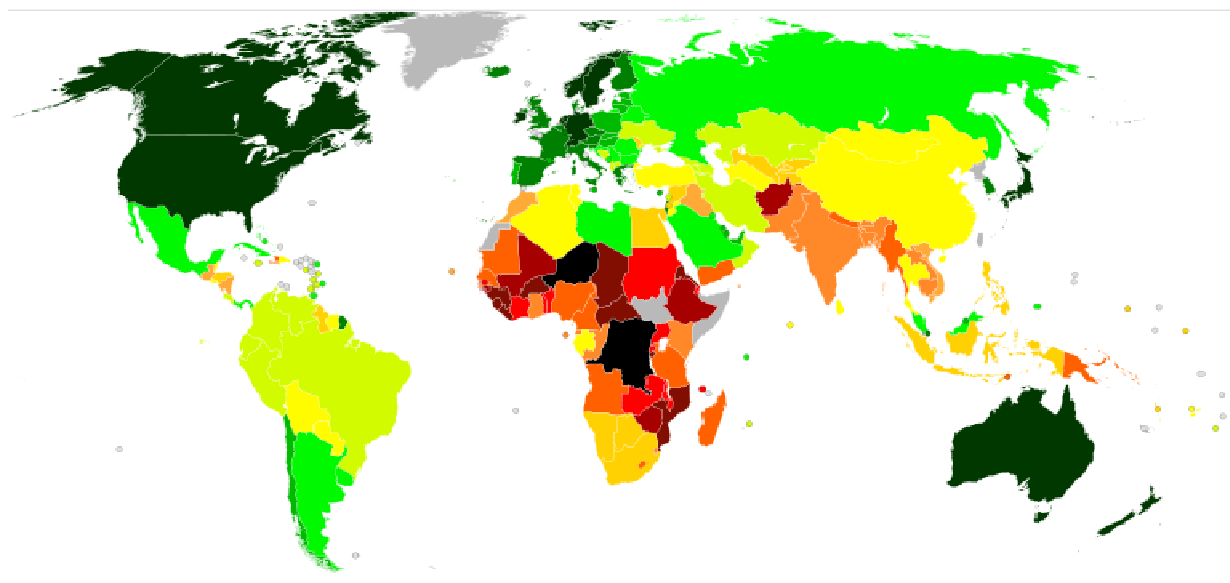
Zdroj: <http://www.foreignpolicy.com>

Příloha J: Historie Failed States Indexu v letech 2005 – 2011 (pořadí 1 – 20)

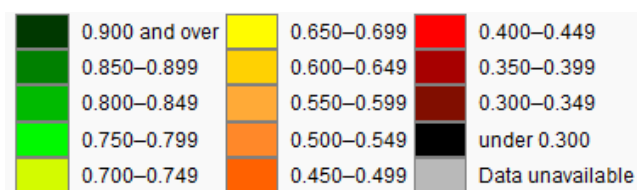
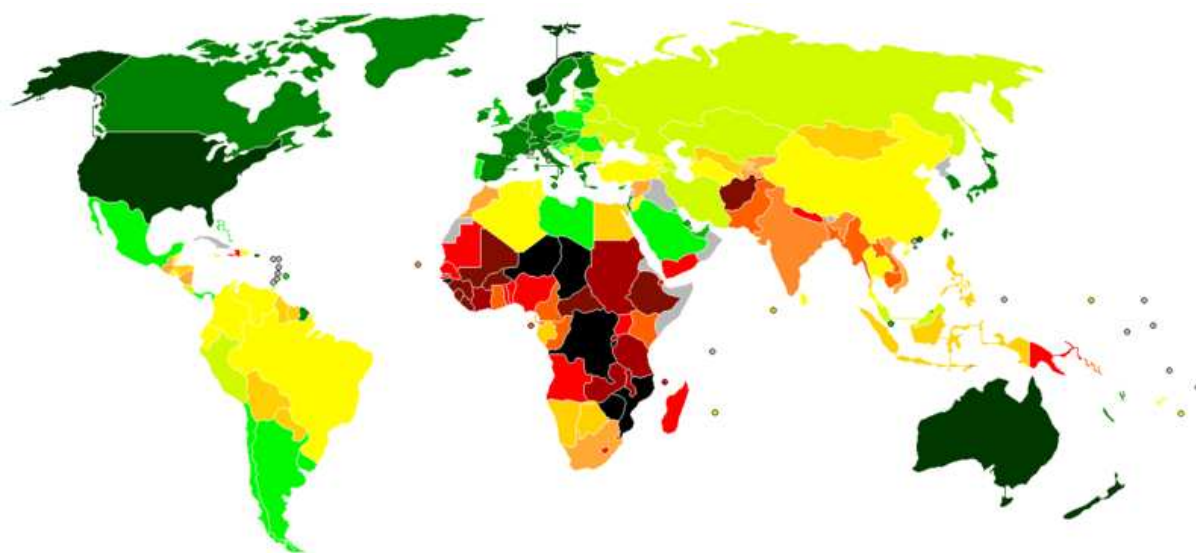
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	Cote d'Ivoire 106	Sudan 112,3	Sudan 113,7	Somalia 114,2	Somalia 114,7	Somalia 114,3	Somalia 113,4
2	Congo (D. R.) 105,3	Congo (D. R.) 110,1	Iraq 111,4	Sudan 113	Zimbabwe 114	Chad 113,3	Chad 110,3
3	Sudan 104,1	Cote d'Ivoire 109,2	Somalia 111,1	Zimbabwe 112,5	Sudan 112,4	Sudan 111,8	Sudan 108,7
4	Iraq 103,2	Iraq 109	Zimbabwe 110,1	Chad 110,9	Chad 112,2	Zimbabwe 110,2	Congo (D. R.) 108,2
5	Somalia 102,3	Zimbabwe 108,9	Chad 108,8	Iraq 110,6	Congo (D. R.) 108,7	Congo (D. R.) 109,9	Haiti 108
6	Sierra Leone 102,1	Chad 105,9	Cote d'Ivoire 107,3	Congo (D. R.) 106,7	Iraq 108,6	Afghanistan 109,3	Zimbabwe 107,9
7	Chad 100,9	Somalia 105,9	Congo (D. R.) 105,5	Afghanistan 105,4	Afghanistan 108,2	Iraq 107,3	Afghanistan 107,5
8	Yemen 99,7	Haiti 104,6	Afghanistan 102,3	Cote d'Ivoire 104,6	Centr. African Rep. 105,4	Centr. African Rep. 106,4	Centr. African Rep. 105
9	Liberia 99,5	Pakistan 103,1	Guinea 101,3	Pakistan 103,8	Guinea 104,6	Guinea 105	Iraq 104,8
10	Haiti 99,2	Afghanistan 99,8	Centr. African Rep. 101	Central African Rep. 103,7	Pakistan 104,1	Pakistan 102,5	Cote d'Ivoire 102,8
11	Afghanistan 99	Guinea 99	Haiti 100,9	Guinea 101,8	Cote d'Ivoire 102,5	Haiti 101,6	Guinea 102,5
12	Rwanda 96,5	Liberia 99	Pakistan 100,1	Bangladesh 100,3	Haiti 101,8	Cote d'Ivoire 101,2	Pakistan 102,3
13	North Korea 95,7	Centr. African Rep. 97,5	North Korea 97,7	Myanmar 100,3	Myanmar 101,5	Kenya 100,7	Yemen 100,3
14	Colombia 95	North Korea 97,3	Myanmar 97	Haiti 99,3	Kenya 101,4	Nigeria 100,2	Nigeria 99,9
15	Zimbabwe 94,9	Burundi 96,7	Uganda 96,4	North Korea 97,7	Nigeria 99,8	Yemen 100	Niger 99,1
16	Guinea 94,7	Yemen 96,6	Bangladesh 95,9	Ethiopia 96,1	Ethiopia 98,9	Myanmar 99,4	Kenya 98,7
17	Bangladesh 94,3	Sierra Leone 96,6	Nigeria 95,6	Uganda 96,1	North Korea 98,3	Ethiopia 98,8	Burundi 98,6
18	Burundi 94,3	Myanmar 96,5	Ethiopia 95,3	Lebanon 95,7	Yemen 98,1	Timor-Leste 98,2	Myanmar 98,3
19	Dominican Rep. 94,2	Bangladesh 96,3	Burundi 95,2	Nigeria 95,7	Bangladesh 98,1	North Korea 97,8	Guinea Bissau 98,3
20	Centr. African Rep. 93,7	Nepal 95,4	Timor-Leste 94,9	Sri Lanka 95,6	Timor-Leste 97,2	Niger 97,8	Ethiopia 98,2

Zdroj: vlastní zpracování dle FSI

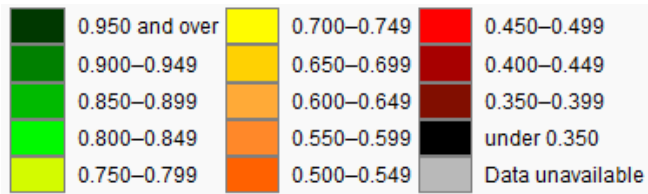
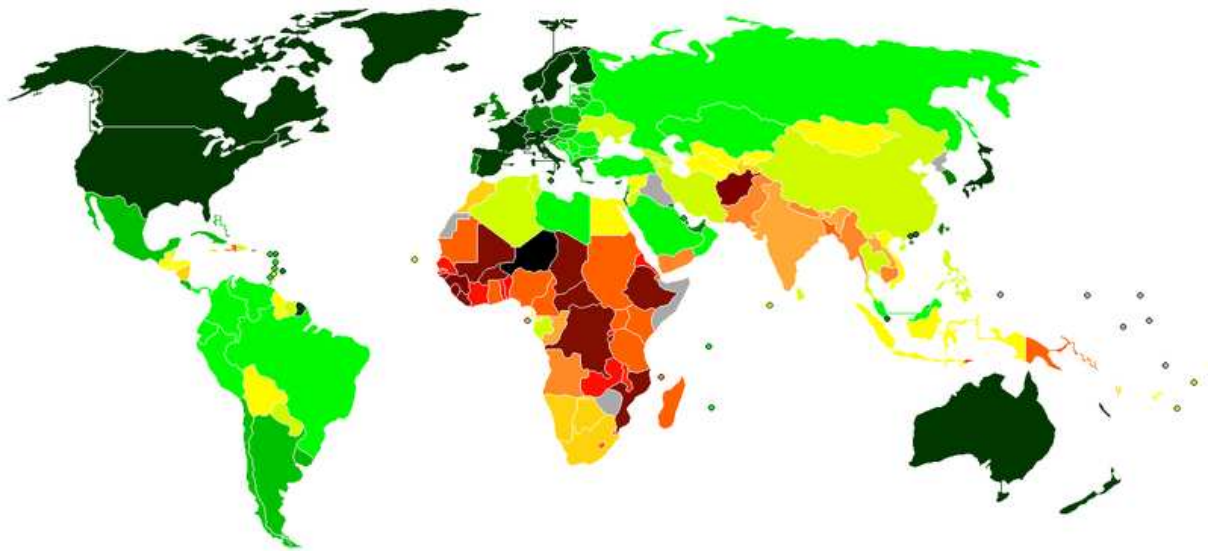
Příloha K: Mapy UN Human Development Report

UN Human Development Report 2011

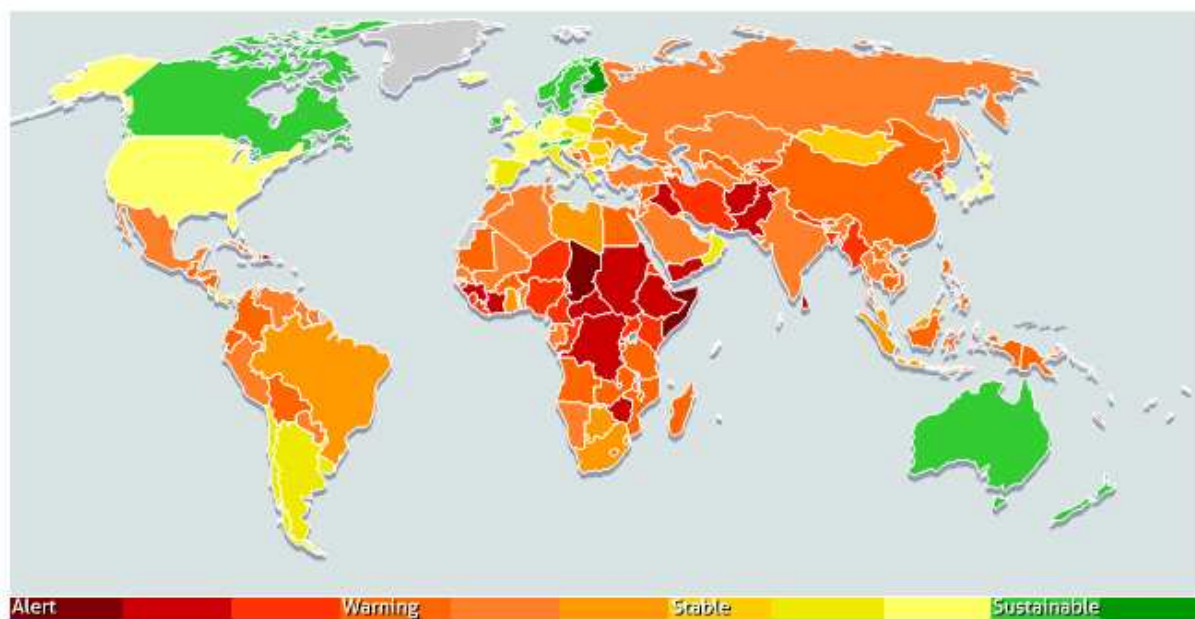
UN Human Development Report 2010

UN Human Development Report 2009

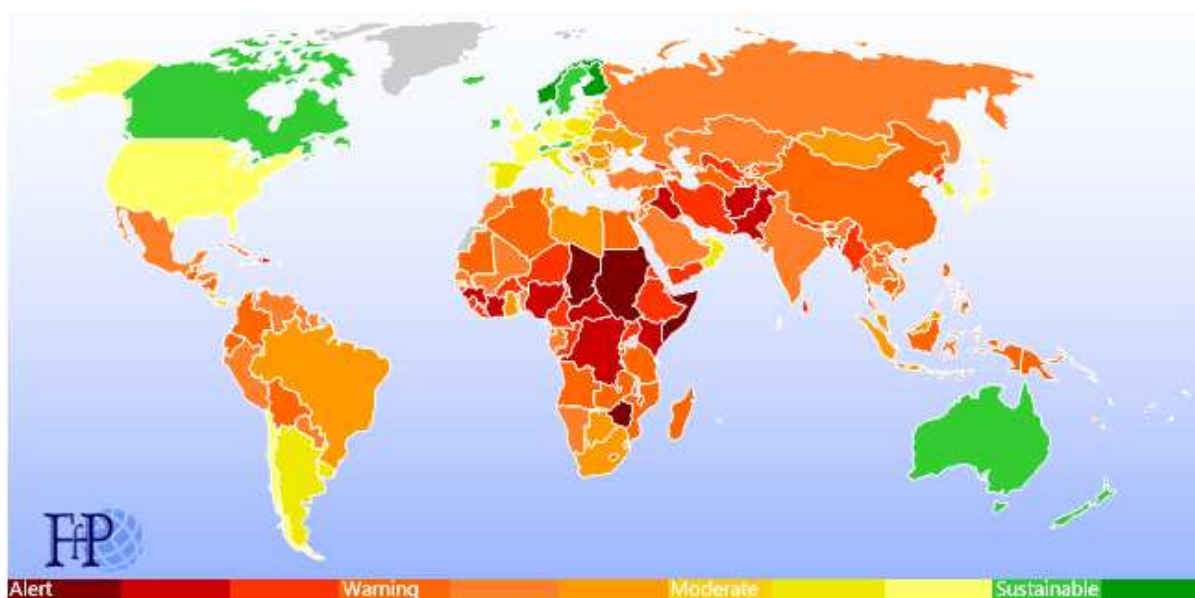
Zdroj: <http://hdr.undp.org/en/>

The Failed States Index 2011

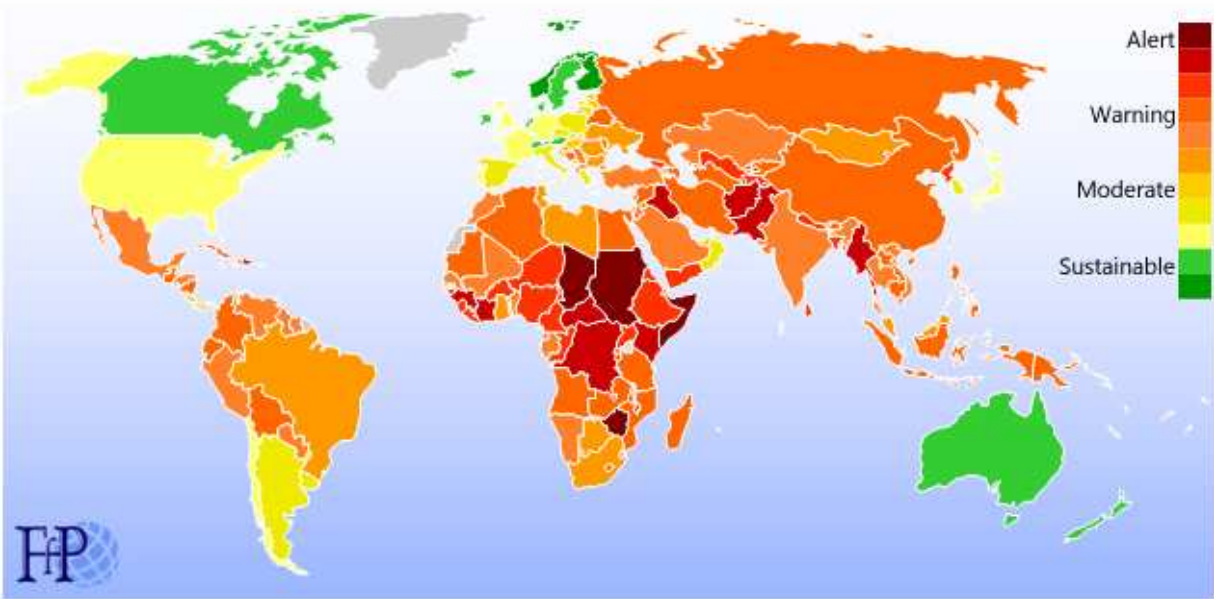
<http://ffp.statesindex.org/rankings-2011-sortable>

The Failed States Index 2010

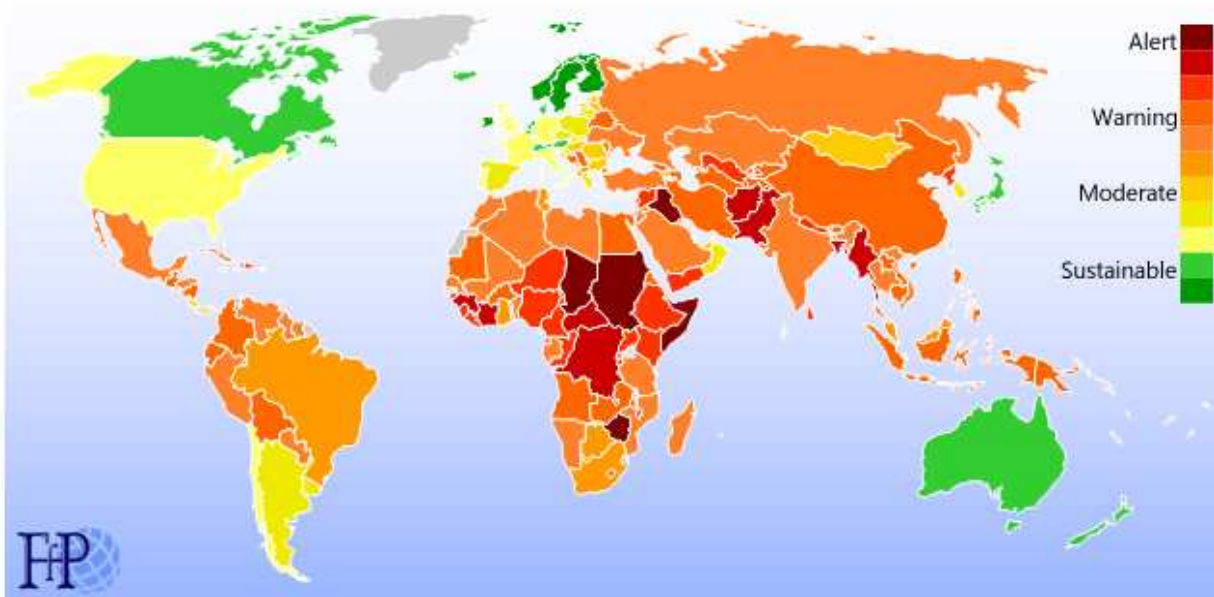
<http://ffp.statesindex.org/rankings-2010-sortable>

The Failed States Index 2009

<http://ffp.statesindex.org/rankings-2009-sortable>

The Failed States Index 2008

<http://ffp.statesindex.org/rankings-2008-sortable>

<http://global.fundforpeace.org/>

Příloha M: Indikátory Millenium Development Goals

Revised MDG monitoring framework including new targets and indicators...

<http://www.osn.cz/soubory/officialist2008-cze>

Oficiální seznam indikátorů MDGs

Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs) byly formulovány v Deklaraci tisíciletí, kterou v září roku 2000 podepsalo 189 států, z nichž 147 bylo zastoupeno nejvyšším představitelem státu nebo vládou (<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>). Závazek k jejich naplnění byl deklarován v další mezinárodní smlouvě, která byla přijata na Světovém summitu v roce 2005 (rezoluce Valného shromáždění OSN A/RES/60/1 (<http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/RES/60/1>)). Jednotlivé cíle i úkoly MDGs jsou vzájemně provázány a je nutné je nahližet jako jeden celek. Jsou založeny na partnerství mezi vyspělými a rozvojovými státy s cílem „vytvořit prostředí napomáhající potírání chudoby a rozvoji“.

ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCLETÍ (MDGs)	
CÍLE A ÚKOLY	UKAZATELE PLNĚNÍ
Cíl 1: Odstranit extrémní chudobu a hlad	
Úkol 1.A: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí s příjmem nižším než jeden americký dolar (USD) (oproti roku 1990)	1.1 Podíl populace pod hranicí 1 USD na den 1.2 <i>Povarty gap ratio</i> ² 1.3 Podíl nejchudších domácností na spotřebě
Úkol 1.B: Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a přiměřené práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí	1.4 Tempo růstu HDP k počtu zaměstnaných osob 1.5 Poměr zaměstnaných v populaci 1.6 Podíl zaměstnaných lidí s příjmy nižšími než jeden USD na den 1.7 Podíl samoživitelů a pomocníků v domácnosti na celkové zaměstnanosti
Úkol 1.C: Do roku 2015 snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem (oproti roku 1990)	1.8 Výskyt podvyživených dětí ve věku do pěti let 1.9 Podíl populace s příjmem potravy pod hranicí energetického výživového minima
Cíl 2: Zajistit základní vzdělání pro všechny	
Úkol 2.A: Zajistit, aby do roku 2015 všechny děti – dívky i chlapci – byly schopné absolvovat základní školu v plném rozsahu	2.1 Podíl dětí navštěvujících základní školu 2.2 Podíl žáků první třídy, kteří se dostanou do závěrečného ročníku základní školy 2.3 Podíl gramotnosti u 15 – 24 letých
Cíl 3: Prosazování rovnosti pohlaví a posilování postavení žen	
Úkol 3.A: Odstranit nepoměr mezi chlapci a dívkami na prvním a druhém stupni základního vzdělávání pokud možno do roku 2005 a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávání	3.1 Poměr dívek a chlapců na prvním až třetím stupni vzdělávání 3.2 Podíl žen na placených pracovních pozicích mimo sektor zemědělství 3.3 Podíl zastoupení žen v národních parlamentech
Cíl 4: Snížit dětskou úmrtnost	
Úkol 4.A: V letech 1990 až 2015 snížit o dvě třetiny počet úmrtí dětí do věku pěti let	4.1 Míra úmrtnosti dětí do pěti let 4.2 Míra novorozenecké úmrtnosti 4.3 Podíl ročních dětí očkovaných proti spalničkám
Cíl 5: Zlepšit zdraví matek	
Úkol 5.A: V letech 1990 až 2015 snížit o tři čtvrtiny úmrtnost matek	5.1 Míra úmrtnosti matek 5.2 Množství porodů prováděných školeným zdravotnickým personálem
Úkol 5.B: Do roku 2015 zajistit přístup ke službám reprodukčního zdraví pro všechny	5.3 Míra rozšíření antikoncepce 5.4 Podíl matek mezi dospívajícími 5.5 Dostupnost předporodní péče (alespoň jedna prohlídka / alespoň čtyři prohlídky) 5.6 Neuspokojená poptávka po službách plánování rodiny
Goal 6: Boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším chorobám	
Úkol 6.A: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS	6.1 Výskyt HIV v populaci ve věku 15-24 let 6.2 Používání kondomu při vysoce rizikovém sexu 6.3 Podíl lidí ve věku 15 – 24 s podrobnou a správnou znalostí problematiky HIV/AIDS 6.4 Poměr sirotků a nesírotků mezi školáky ve věku 10 – 14 let
Úkol 6.B: Do roku 2010 zajistit přístup k léčbě HIV/AIDS všem, kteří to potřebují	6.5 Podíl populace v pokročilém stádiu infekce HIV s přístupem k antiretrovirální léčbě

² *Povarty gap* je průměrný deficit celkové populace k hranici chudoby (za nechudé se považují ti, jejichž deficit se rovná nule). Odráží hloubku i rozsah chudoby ve společnosti.

Úkol 6.C: Do roku 2015 zastavit a zvrátit výskyt malárie a dalších závažných chorob	6.6 Výskyt malárie a úmrtnost na ni 6.7 Podíl dětí mladších pěti let spících pod ochrannými sítěmi proti hmyzu ošetřenými insekticidy 6.8 Podíl dětí mladších pěti let s horečkou/podezřením na malárii, které jsou léčeny příslušnými antimalarickými léky 6.9 Výskyt, míra rozšíření a úmrtnost na TBC 6.10 Počet případů tuberkulózy, která byla diagnostikována a léčena pod přímým dohledem lékařů
Cíl 7: Zajistit udržitelnost životního prostředí	
Úkol 7.A: Začlenit principy udržitelného rozvoje do národních programů a strategií a zvrátit současný trend úbytku přírodních zdrojů Úkol 7.B: Snižit ubývání biodiverzity (do roku 2010 dosáhnout výrazného snížení úbytku biodiverzity)	7.1 Podíl zalesněné půdy 7.2 Emise CO2 – celkové, na hlavu a na každý 1 USD HDP 7.3 Odstranění látek ničících ozonovou vrstvu 7.4 Podíl zásob ryb v mořích, jež nejsou ohroženy rybolovem 7.5 Podíl veškeré využívané vody 7.6 Podíl chráněných oblastí na souši i v mořích 7.7 Podíl rostlinných a živočišných druhů, jimž hrozí vymření
Úkol 7.C: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez udržitelného přístupu k pitné vodě a základním hygienickým zařízením	7.8 Podíl lidí se zlepšeným přístupem ke zdrojům pitné vody 7.9 Podíl lidí s lepším přístupem základním hygienickým zařízením
Úkol 7.D: Do roku 2020 výrazně zlepšit životní podmínky více než 100 lidí živočišných v chudinských slumech	7.10 Podíl městské populace žijící v chudinských slumech
Goal 8: Rozvíjet globální partnerství pro rozvoj	
Úkol 8.A: Dále rozvíjet otevřený, předvídatelný, nediskriminační a na pravidlech založený obchodní a finanční systém. To zahrnuje mj. i závazek k dobrému vládnutí, snižování chudoby a rozvoji, a to jak na úrovni států tak mezinárodně Úkol 8.B: Zaměřit se na zvláštní potřeby nejméně rozvinutých zemí (LDCs) Patří sem mj. bezcelní a neomezený přístup nejméně rozvinutých zemí na mezinárodní trhy, rozšíření programu oddlužování těžce zadlužených chudých zemí (HIPC) a zrušení jejich oficiálních bilaterálních dluhů a zajištění veškeré oficiální rozvojové pomoci (ODA) zemím, jež vykazují zřetelné výsledky v boji proti chudobě Úkol 8.C: Zaměřit se na zvláštní potřeby chudých zemí bez přístupu k moři a malých ostrovních států (prostřednictvím Akčního programu pro trvale udržitelný rozvoj malých ostrovních rozvojových států a výstupního dokumentu 22. zvláštního zasedání Valného shromáždění) Úkol 8.D: Zabývat se detailně problémy rozvojových zemí souvisejícími se zadlužením a s pomocí národních i mezinárodních nástrojů zajistit dlouhodobou schopnost se s dluhy vyrovnávat	Některé z níže uvedených indikátorů se sledují zvlášť pro nejméně rozvinuté země (LDCs), Afriku, země bez přístupu k moři a malé ostrovní státy. <u>Oficiální rozvojová pomoc (ODA)</u> 8.1 Čistá úroveň ODA, celková a ODA směřující do nejméně rozvinutých států, jako procento z hrubého národního příjmu dárcovských zemí OECD/DAC 8.2 Podíl celkové bilaterální a sektorové ODA zemí OECD/DAC na základních sociálních službách (základní vzdělání, primární zdravotní péče, výživa, pitná voda a hygienické služby) 8.3 Podíl bilaterální ODA dárců z OECD/DAC jež není vázaná 8.4 ODA proudící do rozvojových zemí bez přístupu k moři a její podíl na hrubém národním příjmu těchto zemí 8.5 ODA proudící do malých ostrovních států a její podíl na hrubém národním příjmu těchto zemí <u>Přístup na trh</u> 8.6 Podíl dovozu vyspělých států z rozvojových zemí a LDCs, jež nepodléhá dlu (nezahrnuje obchod se zbraněmi) 8.7 Průměrné tarify používané ve vyspělých zemích na zemědělské produkty a textilní výrobky z rozvojových zemí 8.8 Podpora zemědělství v zemích OECD v procentech jejich hrubého domácího produktu 8.9 Podíl ODA určené na pomoc budování obchodních kapacit <u>Zadlužení</u> 8.10 Celkový počet nejchudších zemí zahrnutých v procesu oddlužování 8.11 Závazky k oddlužení podle iniciativ HIPC a MDRI 8.12 Dluhové služby vyjádřené v procentech vývozu zboží a služeb 8.13 Podíl lidí v populaci, kteří mají udržitelný přístup k nejpodstatnějším lékům 8.14 Počet telefonních linek na 100 obyvatel 8.15 Počet uživatelů mobilních telefonů na 100 obyvatel 8.16 Počet uživatelů internetu na 100 obyvatel
Úkol 8.E: Ve spolupráci s farmaceutickým průmyslem zajistit v rozvojových zemích přístup k nejpodstatnějším lékům za dostupnou cenu	8.13 Podíl lidí v populaci, kteří mají udržitelný přístup k nejpodstatnějším lékům
Úkol 8.F: Ve spolupráci se soukromým sektorem zajistit, aby výhody nových technologií, především informačních a komunikačních, působily ve prospěch všech	8.14 Počet telefonních linek na 100 obyvatel 8.15 Počet uživatelů mobilních telefonů na 100 obyvatel 8.16 Počet uživatelů internetu na 100 obyvatel

Příloha N: Výchozí statistická data